

DE
VETERIS
NUMISMATIS
POTENTIA ET
QUALITATE

Lucubratio,

occasione Rubricæ Codicis de eodem Argumento;

sive

COGNITIO TOTIVS REI
NUMARIÆ

Ad

INTELLIGENTIAM IVRIS ACCOMMODATA.

Accessit

DISSERTATIO IVRIDICA

DE

NUMMO VNICO,

Cum multis aliis cognitioni Numorum
conducentibus.

LIPSIÆ & FRANCOFVRTI,

Typis & impensis IODOCI WILHELMI KOHLESII, Typographi Altdorfini.

A. O. R. cl^o l^o CCI.

Pol. 8. II 1472 / up

Nummus Danicus totius

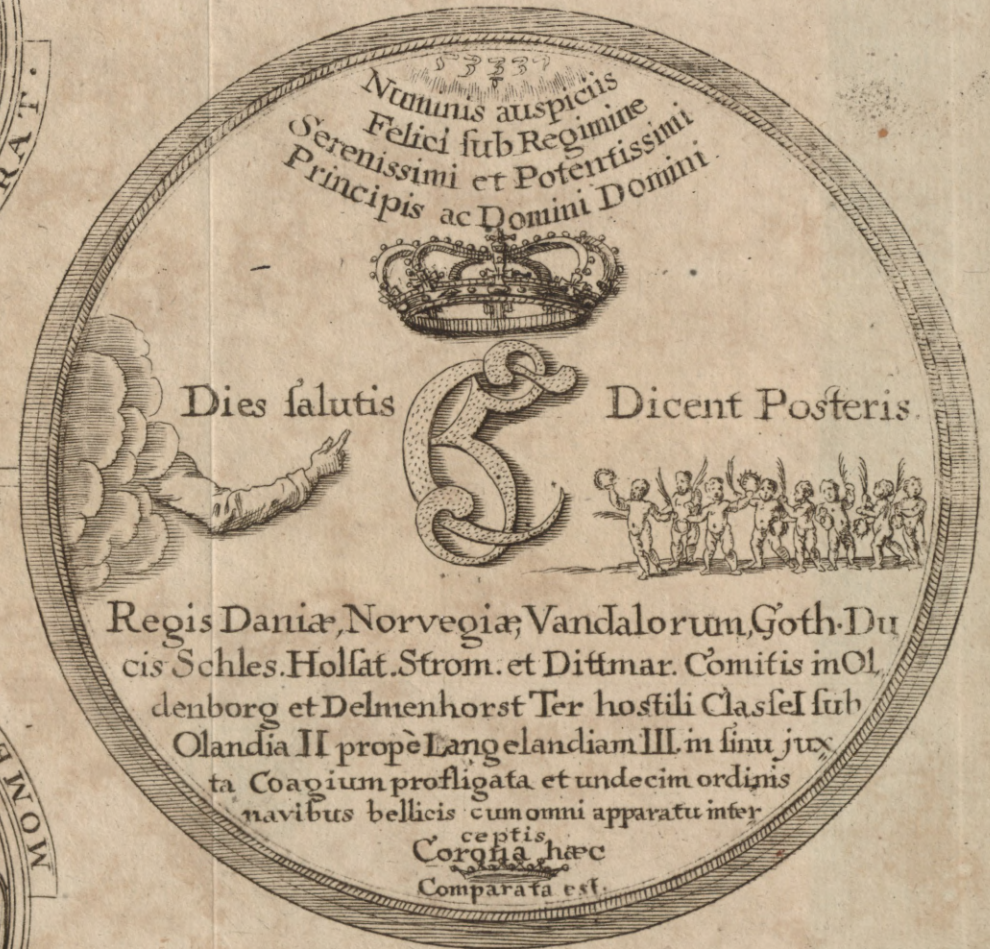
Altera nummi facies instructas apparatu bellico naves dimicantes summo artificio representat, praesertim navis Christianus quintus et Mars Sueciae dictas, cum supra scripto:
Sic codani turbas conciliasse juvat
I. Iulii. Anno 1677.

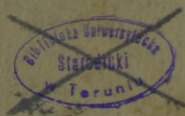
Nummus cereus subferratus ex cineliarcbio Wagenfeiliano.

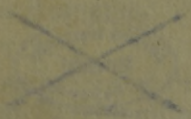

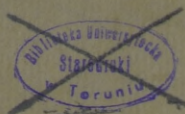
Europae Maximus.

A Sinistra parte
Regii nominis exerta e nubis manus apparet cum supra scripto: **Dies salutis.**
A Dextra
Octo pueri exsultantes cum sertis et corollis, laetitiaeque signis aliis una cum adscriptione: **Dicent Posteris.**

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

DE verborum explicatione : Pecunia, Moneta, Numus, Æs. Pecunia a pecude, Moneta a monendo, Numus *ἄνθος νόμος*, derivatur.

CAPUT II.

De Autore numorum, qui incertus. Ante Patriarcharum tempus numi sunt cusi. Pecunia cum Philosophia a Græcis ad Latinos pervenit. Quis Græcorum numorum autor? Signa græcorum numorum. Eorum Materia. Species variz. Græcorum scribendi ratio in numis. Autor numorum latinorum: Servius, Numa, Saturnus, Janus. Quid Ratis in numis æreis, quid bifrons caput significet? Biceps forma non soli Jano propria. Primi numi cum pecude restant.

CAPUT III.

An numi antiqui monetæ usum præstiterint? Disceptatio Erizzonium inter & Vicum. Habuerunt Romani numos, qui non pecuniæ loco erant, ut figilla seu metalliones. Earum descriptio. Crotoniati numi quales sint, unde orti & dicti. Nostra Epicrisis. Numus Spindria dictus a Tiberio cusus.

CAPUT IV.

Æreorum numorum Materia. Æs regulare, Caldarium, varia ejus nomina. Magnitudines numorum. Numerus omnium numorum. Prima, secunda & tertia magnitudo. Numi ex duobus metallis conflati. Æs Corinthium. Communis de illo fabulæ refutatio, nostra opinio. Cognitum fuit ante Corinthi expugnationem. Ejus tres species. Hodie parari potest. Scribendi ratio in numis Romanis.

CAPUT V.

Numi vilioris materiæ. Asses scrotei, numi stannei, numi plumbei. Per numum Dn. Fæschii plumbeum, Baudeloti opinio de illis refutatur. Numi ferrei.

INDEX CAPITUM.

CAPUT VI.

As primus Romanorum numus. Usuræ ab asse divisæ. Cur æs grave dicatur? An asses signatos Romani appende-
rint. Negotia per æs & libram. Valor numerum æreorum. Minores numi ærei. As primus nondum imminutus super-
est. Signa Valoris in ære. Assis imminutio.

CAPUT VII.

Argentum pro quavis pecunia fumitur. Romani ante
suos argenteos, alienis utuntur. Aurum & Argentum.
Romæ diu cognitum. Flavissa quid sit. Initium argenteæ
monetæ. Chiffetius ante Plinii tempus definitum, cufos suis-
se argenteos ostendit. Argentum purum effossum. An Ro-
mani artem separandi calluerint? Puritatis gradus in argento.
Argentum ad summam puritatem deduci potest. Argentum
Pustulatum. Bonitas numerum argenteorum. Eorum fata-
les periodi. Series bella. Numi incoctiles.

CAPUT VIII.

Species argenteorum numerum. Valor Denariorum. Bi-
gati, Quadrigati, Serrati, Quinarii. Victoriati peregrini fue-
runt. Sestertii. Numus absolute sic dictus sestertium deno-
tat, & alias species. Modus numerandi Sestertios. Latino-
rum in numerando elliptica locutio. Aliæ minores Denarii
divisiones. Quædam species numerum in jure repertæ. Si-
gna valoris in numis argenteis. Scribendi modus sestertios.

CAPUT IX.

Numi Pelliculati non possunt dici bracteati aut ferrumi-
nati. Eorum ætas. Affines sunt Pelliculati & Serrati. Sub-
æcati ad Galienum usque inveniuntur. Numi perforati.
Numi subferrati argentei. Dantur aurei subæcati. Numi auro
tincti. Numi ærei subferrati. Ars est inimitabilis in pellicula-
tis. Antiquorum differentia & hodiernorum.

CAPUT X.

Aurum a custodiendo dictum. Aureorum numerum Au-
tor. Unde Romani aurum acceperint. Aurum ramentitium.
Numi Græci aurei. An Romani æs ab auro separare potue-
rint?

INDEX CAPITUM.

rint? Aurum Obryzum, unde dictum. Aurum Ballucz. Auri indicatura. Quid *κεράτιον*, quid Follis? Bonitas aureorum veterum.

CAPUT XI.

Species numorum aureorum: Aureus, solidus, Denarius. Aureus pondere varius. Magni aurei. Divisoria moneta aurea ab Alexandro Severo. Aureorum proportio respectu nostræ monetæ. Pondus aureorum imminutum. Aurei numi in jure. Valor aureorum. Aureus mille sestertiorum. Electrum quid sit. Ejus usus. Numi electrei.

CAPUT XII.

Ad quem pertineat monetam cudendi potestas. Triplex status Romanus. In hoc jure summus honor. Historia numi indici. Hodie hæc potestas proprio jure ad Imperatorem spectat. Londinensium jus singulare. Jus Imaginum. Romæ Magistratus Jus monetæ exercebat, postea per Triumviros. Curatores Denariorum. IV. Viri monetales. Triumviri R. P. C. III. Viri Monetales Imp. tempore, Prætores, Præfecti, Procuratores monetæ. Coloniarum jus monetandi. Germanorum jus singulare in Gallia.

CAPUT XIII.

Romæ Officina monetalis Templum Junonis. Monetarii qui sint? Insignes falsarii, eorum multitudo & seditio. Modus parandi numos. Savoti modus restringitur. Numi ex percussione hiantes sunt æstimandi. Numi incusi seu umbini. An Romani, ad unumquemq; numum parandum, novo iconio usi fuerint? Numi ejusdem marculi plures inveniuntur. Ærarium, seu fiscus. Athenienses sub ædibus Minervæ, Romani sub ædibus Saturni ærarium habebant. Duplex ærarium Consulium & Imp. tempore. Modus suscipiendi Pecuniam Imperatoriam. Imperatores adorati in numis. Modus adorandi.

CAPUT XIV.

DE VETERIS NUMISMATIS POTESTATE Titulus Codicis. Ejus prima lex. Principum æternales vultus Partes numi essentielles. An moneta sit, si impressa facies deleta. Valor numorum extrinsecus & intrinsecus. Liga numorum.

INDEX CAPITUM.

Lex secunda. A mutatione auri reliquæ pecuniæ mutatio. Lex tertia & tituli ultima. Aureorum immutatio. Numi Obryzati. A quovis Imperatore puros & adulteratos habemus numos. Zygastatis officium. Veteris numismatis potentia non perpetua fuit. Caracallæ facinus. Caligulæ numi deleti. Hodierna numerorum veterum potentia in juris negotio. Vendi & emi possunt. Ususfructus in numis. Sub auro & argento legato non veniunt numi.

CAPUT XV.

Numismatum veterum usus in Republica literaria, imprimis in historia. Chiffletii iudicium de hoc studio. Germanorum merita circa illud. Numi hodierni per artem sculptoriam vulgantur. Exempla variorum Regnorum. Romani jam suo tempore erudite utebantur numis. Numi historiam custodiunt, neglectam ab historicis. Numis falsa insculpta: Numi ab eruditis non intellecti. Numi supposititii pro genuinis habiti. Alterum antiquariorum extremum diffidentia.

CAPUT XVI.

Cognitio numerorum mechanica. Modus conficiendi & cognoscendi falsos numos ex æruginè, falsi excavati. Novum fraudis genus. Numi ad imitationem veterum cusi. Falsarii celebriores Joh. Cavinus, Laurentius Parmefanus, Crateronius, Valerius Bellus. Numi fusi adulterini. Numi fusi antiqui. Fundendi modus. Verniginis compositio hodiernæ. Vernigo naturalis varii coloris. Numus asper & curtus. Numi Romanorum insignioris cælaturæ, Ars in numis una cum statuaria defecit.

CAPUT XVII.

Antica numi pars potior. Numi nullum caput & plura referentes. Quinque numerorum series ex antica & postica formata. Dn. Wagneri Historia Parthica. Dn. Sperlingii Gothi-
corum numerorum descriptio. Priorum Cæsarum numi ad Consulares pertinent. Goltzii, Ursini, Patini Consulares. Julius Cæsar primus effigiem numis imprimit. Præter Imp. aliarum personarum in numis facies. Numi restituti. Imperium altum; Imperium bassum. Capita adversa, jugata. Chri-

INDEX CAPITUM.

Christus in numis & B. Virgo Mater. Capita corona radiali.
Constantinus M. sublesta religionis: qui defenditur.

CAPUT XVIII.

Postica numi pars. Cur pecunia ænigma dicta. Primæ monetæ Rom. postica, seu ratiti numi, Consularium posticæ. Græci numi Imperatorii latini præstantiores. Differentia inter circumscriptionem & inscriptionem. Titulus Principis & Domini, Monogrammata, Mariz. ✕ a gentilibus usurpatum, nec non crucis signum. Figurarum positio. Plures figuræ in numis. Imperatoris figura in utraque parte numi, Metallionum excellentia. Epocharum explicatio difficilis. Civitates Neocores. Anni vitæ in Commodi numis, $\Delta \nu \nu \delta \epsilon \alpha \nu \theta$ quid sit? S. C. qualem vim habeat. Quid significet porro, C. S. Quid sit? Quid I. B. Quid Δ . E. Monetariorum signa inexplicabilia. Numeri in Consularibus incogniti. Ordo numerorum ab Oiselio descriptus.

CAPUT XIX.

Inscriptiones in numis. Officiorum tituli, Consulium tempore & Imp. Gratianus primò Pontificatum deposuit. Illustria Principum facinora. Nomina Romanorum quotuplicia. Tituli quibusdam Imp. proprii. Dii certi ab Imperatoribus culti. Tituli in quo casu positi. Tituli græcarum Civitatum. Vota pro Imperatoribus suscepta. Tituli Imperatorum. Augustorum Tituli. Adoptivorum. Ordo ponendi Inscriptiones. Numi sine Inscriptione.

CAPUT XX.

Notitia Symbolorum in numerum antica. Capita in genere. Augustarum capita. Capita nuda. Capilli. Barba. Ornamenta capitum. Coronarum variaz species. Deorum capita. Bustorum ornamenta. Ornamenta quibus manus occupantur. Amazonum symbola. Figuræ ad balteum usq. Symbola posticæ partis. Variarum rerum. Instrumenta sacrificia Deorum Dearumve Symbola. Virtutum Symbola. Fluviorum. Provinciarum. Coloniarum Religio. Animalia qualia symbola constituent?

CAPUT XXI.

Numerorum pretium ac raritas. Justum rarissimorum pretium

INDEX CAPITUM.

tium 50. Thalerorum. Unde numerum differentia. Modus rarus inveniendi numos. Vaillant numerum raritatem notavit. Numi in Gallia rari, in Italia non, & vice versa. Consularium rariores recensentur. Omnium rarissimus Horatii numus. Numus Bruti. De libertatis pileo notabilia quædam. Rariores Imperatorii numi. Metalliones ex Auro, Argento, argento æroso. Metallio subzrata. Regula circa magnitudinem numerum. Othonis ærei numi. Pescennii numi. Gordianorum African. numi. An quatuor Gordiani? Tranquilinæ numi. Rariores aurei, rariores argentei. Numi insuper notati. Numi rariores nostri ævi. Numus omnium maximus Danicus. Rarum Anglicum numerum genus sculpt: Anglorum & Hispanorum Injuriz & retorsiones. Uncialis Mansfeldicus: BEI GOTT IST RATH VND THAT. Genuina Historia uncialis Hassiaci: BESSER. LAND. VND. LEVT. VERLORN. Numus noster memorialis secularis.

DE
VETERIS NUMISMATIS
 POTENTIA ET QUALITATE.

CAPUT I.

De verborum explicatione: Pecunia, Moneta, Numus,
Æt. Pecunia a pecude, Moneta a monendo, Numus s̄c̄o
r̄e v̄p̄is derivatur.

§.I. **R**erum humanarum vicissitudo etiam se illis immiscet rebus, quas, etsi illis carere possimus, delectationi nostræ reddimus necessarias, indeque vidimus in studia degenerare difficilia ac operosa, quorum ludo tantum deceret otiosas horas consumere, ut à curis lassatum resciceremus animum ac restauraremus. Luserunt superiora secula numis antiquis, in quibus addiscendis nunc satis desudat hodierna ætas: Num juri etiam nostro hæc nova scientia conducatur, supersedeo longis probare periodis, nam sufficit dicere, Cujacium, magnum Jctum, multa ex illis hausisse, in quem finem instructissimo gavissus est Cimeliarchio; eundem usum & delectationem

Delectatio sæpius in laborem degenerat.

Ut numerum notitia, quæ Juri utilis.

tionem perceperunt Cl. Chiffletius & Hotomannus Jcti, ita ut de antiquo Numismate erudite scripserint, etiam gravissimis negotiis distracti. Alii summi Viri eundem laborem susceperunt; sed disciplina est, quam indies augent noviter reperta. Placuit itaque recentiorum congerere observationes politionibus studiis necessarias & juri nostro utiles, ut promtum nobis sit dignoscere,

Indies illa politur.

Pers. sat. III.

Quis modus argenio, quid vas optare, quid asper
utile numus habet.

Non ingenium, non rerum prudentia velox, sed rerum avaritia insatiabilis & amor sceleratus habendi mortales conducit,

Horat.

Quid distent ara lupinis.

Verba valent sicut nummi, nummi autem valent, ut titubans cupidinis opinio consulit imo præcipit; inde eleganter dicit Aristoteles, ille ab imperio Philosophiæ detrusus Tyrannus, *Ethic. lib. 5. c. 5.* quod nummi non natura, sed νόμος i. e. Lege valeant, quod excipiens Remnius Fannius Palæmon in poemate de ponderibus ita explicuit

Nummi non natura valent, sed arbitrio hominum.

non fœdere certo

Nature, sed lege valent hominumque repertis.

eorum appellatio varia.

§. II. Varias autem illa humanæ, dixerim ne malitiæ, instrumenta, secundum variam hominum reflexionem, appellationes sunt sortita: nolo extra oleas rem protrahere & circa tropicam appellationem sollicitus esse; flores Virgilius appellat in illo vexata interpretationis versu:

Dic, quibus in terris inscripti nomina Regum
nascantur flores, & Pbyllida solus habeto.

sed rem acu tetigit, qui opponit cum Ovidio:
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Moneta, Nummus, Opes, Pecunia

Moneta, Nummus, Opes, Pecunia, rei consecrata nomina invenimus, quæ Græci vocabant νόμισμα, χρέμα, νέμισμα χαλκός. Alii ex consuetudine, nos ex consilio Ulpian, l. 1. ff. de j. S. l. 1. ff. de reb. cred. verba sine quadam investigatione præterire non possumus; eandem rem denotant, & non nisi sono differunt: nam aurum, argentum, es vel alia materia publica auctoritate in eam vim signata, his vocabulis exprimitur, l. 1. ff. de contr. emt. Pecunia tamen nomen familiam quasi ducat, nimirum quia a-

ejus definitio.

tate

tate cæteris est spectabilius, & putat laud. Chifflet. *de antiq. numism.* c. 1. quod ante nummi usum usurpatum fuerit, quia à pecudibus originem trahit, ut omnes Autores unanimo consensu fatentur, & diserte Plinius & Agellius id exprimunt, hic a pecude pecunia est dicta, sequentibus verbis utitur l. 20. *Urgente bello uncialis cum nota Jani bifrontis & rostris navis, & alii effigie pecudum, unde pecunia dicta, signatiferunt; Ille lib. 33. c. 3. sic loquitur: Æs signatum est nota pecudum, unde & pecunia appellata.* Placuit quidem al-legato Chiffletio hanc Plinii opinionem à Patino & multis aliis substantia rerum ita appellari auctorizat. Clarissimis Viris approbatam hæcenus in dubium vocare, quod non à figura, sed bonis ita fuerit dicta, nam substantia omnis veterum in pecudibus consistebat.

*Cetero luxuriæ nondum instrumenta vigeant,
aut pecus aut latam dives habebat humum;*

Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.

Adeo ut etiam primis Reipubl. temporibus duobus ovibus multarentur, qui minora admiserant delicta, vid. Gell. l. 11. Noct. Att. c. 1. quem morem corroborat Livius l. 29. de Massylis Africæ populis ita scribens: *Familia aliquot cum mapalibus pecoribusque suis, ea pecunia illis est, persecuti sunt Regem; sed controversia nullius momenti vix indiget decisione.* Impressa tamen figura vel facies non raro materiæ nomen dedit, ita Darici Philippici à Darii & Philippi facie nomen trahunt. Strabo numos memorat ab Homero appellatos, cujus faciem præ se ferebant, καὶ δὴ καὶ νόμισματι χαλκῶν παρ' αὐτῶν Ὀμήρειον λέγεται.

Ovid. 5. Fast.

§. III. Dubio caret, quod per gradationem rerum & metallorum pretium invaluerit. Prima hominum innocens infantia lusit tantum rebus, quas natura nulla adfistente arte proferebat; adultior jam curiosa ætas, quam auream vocant, ære contentus erat Jano; mediæ argenteæ ætatis appetitus ad argenteas excrevit bigas; sed avaritia æneæ ætatis Philippos aureos persequitur, & ipsa invadit sacra,

Aurum vasa Numæ, Saturniaque impulit æra,

Vestalesq; urnas & Thuscum fixile mutat.

Perf. Sat. II.

Quoniam etiam hi gradus in jure nostro occurrunt, ejus observationem inculcat Anton. Contius in disp. c. 16. dicit enim, quod veteres leges in ærariam sive assium rationem inclinent; media jurisprudentia observet argentariam seu sestertiarium; & quod tantum Imp. pecuniam ad aurariam rationem æstima-

gradus pecuniarum in jure observari.

Germania diu
ignorat pecu-
næ usum.

ment. Retinuit Germania nostra sapientem hanc suam infan-
tiam satis diu, ita ut nec Taciti temporibus alius mercandi mo-
dus consuetus esset, quam per rerum mutationem, & auri sa-
cram famem ex parte ignorarent: Possessione, inquit cap. 5. de
morib. German. S. usu auri S. argenti haud perinde afficiuntur; Est
videre apud illos, argentea vasa legatis S. Principibus eorum muneri
data non in alia utilitate, quam quæ humo finguntur, quamquam
proximi ob usum commerciorum aurum S. argentum in pretio habent,
formasq; quidem nostræ pecuniæ agnoscunt atque eligunt; interiores
simplicius S. antiquius permutatione mercium utuntur, pecuniam
probant veterem S. diu notam, serratos bigatosq;, argentum quo-
que magis quam aurum sequuntur nulla affectione animi, sed quia nu-
merus argenteorum facilior usui est, promiscua ac vilia mercantibus.

permutandi
modus incon-
gruus.

Attamen permutandi ratio non solum minus commoda erat,
sed etiam propter intrinsicam rerum bonitatem nimis pericu-
losa; hinc ejus locum signatum æs occupavit, aptior fraudis
modus.

Pecuniæ signi-
fic. in jure.

§. IV. Retinere etiam potuit à prisca pecudum permu-
tatione nomen pecunia, ut demonstrat DN. WAGENSEILIUS, se-
culo ac cedro dignus Polyhistor, Patronus ac Præceptor noster
ætatem devenerandus, in *tr. de re monet. c. 1.* Censuit non so-
lum Plato in *l. 5. de LL.* ex sua nimirum hypothese, quod Rei-
publicæ intersit monetam cudi, sed etiam *l. 1. ff. de contrab.*
emt. incommodum permutationis his verbis demonstrat: non
semper eveniat, ut, quod alteri superest, alteri desit, nec facile con-
currat, ut cum tu haberes, quod ego desiderem, invicem haberem,
quod tu accipere velles. De cetero pecuniæ verbum etiam in ju-
re nostro vario sensu accipitur, ut docet Rebhan. in *hodeget.*
jur. char. 3. clim. 4. Parall. 5. §. 4. Mollenbec. in *div. jurid. cent.*
2. §. 21. & Almers in *Manual. Jur. voc. pec.* nam late sumitur
pro toto patrimonio, ut in *l. 5. l. 178. l. 222. d. V. S.* stricte de-
notat res fungibiles, *l. 30. ff. de leg. 1. l. 2. §. 3. π. de reb. cred.*
l. 2. §. 1. ff. de constit. pec. numos ipsos l. 88. ff. de V. S. stri-
ctissime exprimit. Hic etiam non possum non in memoriam
vocare dissensum ortum Erizzonium Italum inter ac Savotum
Gallum: Putat enim Erizzonius in eruditissimo tractatu, cui
titulus *Discursi sopra le Medaglie de gli antichi*, quod numus,
moneta, pecunia, etiam alias res denotaverint. Nolo rem
fusi-

An pecunia
aliam rem si-
gnificet?

fufius tradere. Inest Erizzonii opinio & Savoti Responfio, his verbis Savoti in libro, cujus titulus; *Discours sur les Medailles antiques. part. I. c. 4. Que les Anciens ne se font pas servis de ces mots, Numisma, numus, moneta, pecunia, pour signifier une image ayant la forme pareille à celle des pieces de monnoye, comme le veut Erizzo, faute de mots propres, pour exprimer telles figures, veu- qu' ils avoient les mots, imago, signum, sigillum, Clypeus, ou Clypeum, les Grecs $\alpha\epsilon\tau\mu\alpha\iota$, & sur les derniers temps, Thorax, Thoracida, & lauratum ou labratum. h. e. Antiqui non utebantur verbo numisma, ut Erizzo vult, ad exprimendam imaginem, quia propria verba adsunt, ut imago, signum, sigillum, Clypeus, & apud Grecos $\alpha\epsilon\tau\mu\alpha\iota$, seu tempore ultimo Thorax, Thoracida & lauratum.*

id negat Savot.
contra Erizzo.

§. V. Cusa tandem pecunia,
Protinus erupit vena peioris in avum
omnis frax.

Venenum etenim est pessimum tam Rei publicæ, quam privatæ, interitus virtutis, vitiatorum promotor, ut uno verbo rem exprimam inexplicabilem, pulchra species est, cujus materia omne malum: nam injuste mortales illam quærunt, & inventa pessime abutuntur. Quod enim Aristotelis opinio vacillet, scribentis *Polit. l. I. c. 6. numum esse mensuram rerum omnium, & sine eo civilem societatem non consistere, demonstrat superius adductus Taciti locus de Germanis. Et Claudius Chiffletius, Vir alias doctus, opinioni nimium indulgere videtur, dum d. l. c. 8. dicit; quod omnes gentes per jus gentium numorum usum receperint, licet, inquit, inveniantur quidam populi numi usum respuentes, ideo non minus numus in genere consideratus juris gentium erit, sicut nec furtum jure gentium turpe esse desinit, quamvis permiffa sint penes Lacedæmonios furta. Respondeo: Rempublicam numis laudabiliter carere posse, demonstrant etiamnum tot populorum exempla. vid. Acoft. *hiflor. ind. l. 4. c. 3. Olaus M. l. 4. c. 5. Herberstein in itin. Moscov. p. 57. nec sua natura bonum est negotium argento uti, quemadmodum objectum simile de furtis sua natura turpe, quod nimis claudicat: Nam Lacedæmonii non furtum permiferant, ut rem laudabilem, sed ut minus malum majus supprimeret, h. e. ut cives rerum suarum accuratorem gererent curam. Ne quis objiciat distinctionem inter Rempubl. bene & male ordinatam; nam cui hominum competit decisio?* *Qui de Sevarambibus eru-**

Malorum
causa est.

Respubl. con-
sistere potest
sine pecunia.

ditus autor scripsit; Rempubl. sine pecunia consistentem haud sensu cerebrino demonstravit. Non tamen censuram meretur pecunia ipsa, sed ipsius, in quem declinat, abusus.

Moneta à monendo dicitur.

§. VI. Placet mihi ex hac ratione eorum sententia, qui *Monetam* alterum Synonymum à *monendo* derivant, vel ob antea adductam rationem; vel quia falsarii pecuniam reddiderunt corruptam, ut sibi de damno caverent, ob quam causam ferati sunt inventi, ne de argento subarato suspecti essent; vel etiam, quia pondus & character valoris ac potestatis numi homines admoneret. *Ammonisce la moneta*, scribit Enea Vico, in *Discorsi sopra le medaglie*, L. 1. c. III. del prezzo della sua grandezza, per il peso, per la qualità del metallo, e per i numeri signati in alcune, quanta merce per quella doviamo dare o ricevere. h. e. *Admonet moneta de pretio suae magnitudinis, per pondus, per eris qualitates, quomodo nimirum in commerciis danda sit & accipienda.* Notum est ex Mythologia, quod Juno a monendo olim *Moneta* dicta fuerit. *Fu anticamente in Roma un tempio, dicit Agostini in suis dialogis versionis italicæ dial. 2. di Giunone Moneta, che fu chiamata così perche parve, che Giunone avesse parlato in quel luogo, ammonendo i Romani a far un certo sacrificio d' una Scrofa pregna, per liberarsi del danno, che un tremoto minacciava. i. e. Erat in Roma Templum Junonis Moneta, quia admonerat hæc Dea Romanos, ut per sacrificium scrofae se liberarent ab imminente terra motus periculo.* Quod etiam Cicero affirmat L. 1. de divinationibus. Alias causas, cur Juno ita fuerit appellata, profert *Rosini. Antiq. Rom. l. 2. c. 6.* Ex hac ratione in jure nostro verbum *moneta* denotat interdum officinam monetalem, l. 38. ff. de pæn. l. 2. C. de fals. mon. L. 6. §. 1. ff. ad L. Jul. de pec. quia hæc officina propter templum Junonis postea fuit exstructa; ut infra dicemus. Nec rejicienda Chiffletii opinio l. c. quod *moneta* sit, quæ memoriam nobis principalis vultus aut rei gestæ renovet ac refricet; meminit enim se invenisse in Græcis MStis probæ notæ ita scriptum, *μνημοσύνη*. Imo Romani Impp. suorum imagines in *moneta* cultu quodam venerati sunt, ad quam idololatricam interdum *Legem* adstringebantur: præcepit enim quædam *Lex Tiberii*, ut *Svetonius in Tiberio*, ne quis, sub pœna corporis afflictiva, *monetam* suo capite signatam ad loca secreta secum ferret. Sed quid opus est lege? etiamnum ho-

renovat memoriam rei gestæ.

mines

mines sponte sua, non solum venerantur, sed penitus hoc idolum adorant.

§. VII. Propterea non adeo absona illorum est opinio, qui numum à Numine ortum trahere arbitrantur, ex quo sc. numū homines Numinis instar colunt, & pro sanguine & anima habent, quemadmodum Timocli dicitur apud Stobæum: Ἀργύριον

Numus à nomine;

αἶμα ἔσφυχὴ θεοῦ. De Romanis testis est Arnobius l. 3. cont. gent. afferens: pecuniam velut maximum Numen Romanos coluisse; de hodiernis moribus quivis nostrum testimonium perhibere potest. Monetam Deam in numis expressam vid. apud Ago-

stini l. c. Rejjicimus plane eorum traditionem, qui asserunt, quod numus à nomine sc. Principis inscripto, vel à Numa Pom-

non à nomine Principis:

pilio primo inventore oriatur, ut Cæs. Rhod. lect. ant. l. 10. c. 2. putat; nec Calvino subscribimus, qui in Lex. jurid. eum à numero descendere scribit. Sed Budelius de mones. §. re num-

mar. l. 1. c. 1. n. 41. & reliqui Grammatici statuunt, quod descendat ἀπὸ τοῦ νόμου, unde νόμισμα; nam non valet ex vero, sed ex

melius ἀπὸ τοῦ νόμου.

hominum arbitrio, quod potentiores per Legem declaraverunt. Tandem haud minus usitatum invenimus verbum Æs,

quod quadantenus cetera Synonyma in latissimo sensu suo superat, non tantum denotat cuprum seu orichalcum, & ex il-

Æs numos significat.

lo confectos numos, l. 36. ff. de pign. act. sed pro cujuscunq;

generis pecunia sumitur, l. 23. C. ad L. Jul. de adult. sicut etiam Opes modo bona omnia, modo tantum numos designant. Ab

æris vocabulo ærarium habet originem, & quæstores ærarii sunt dicti, l. 2. §. 22. ff. d. O. J. Sed ad nauseam usque vocabulorum

inanem collegimus messem. Filum abrumpo, ne delectari videar in ambigua vagare obscuritate: placeant Syllabarum accu-

rationes, cui syllabicum est ingenium; nimis sterile est negotium verba captare, ut Domitianus muscas. Unde indecifum

relinquo, an melius scribatur numus, sive nummus, quod vocabulum Siculum esse asserunt, Varro l. 4. de Ling. Lat.

& Pollux l. 9. Hesichius νημία scribit, Suidas

vero νημία.

CAPUT II.

De Autore numorum, qui incertus. Ante Patriarcharum tempus numi sunt cusi. Pecunia cum Philosophia à Grecis ad Latinos pervenit. Quis Grecorum numorum Autor? Signa Grecorum numorum. Eorum materia. Species varia. Grecorum scribendi ratio in numis. Autor numorum Latinorum Servius, Numa, Saturnus, Janus. Quid ratis in numis æreis, quid bifrons caput significet? Biceps forma non soli Jano propria. Primi numi cum pecude restant.

§. I. **H**ominum primi nobis non ingenio, sed experientia inferiores, haud diu, in primis in callida illa Orientis plaga, sine nummis vixerunt, & dubio caret, quod reliquas scientias antiquitate superet ars illos fabricandi. Mihi temperare haud valeo verba apponere Joberti ex S. I. quibus inchoat aureum libellum, quem laudatus D. WAGENSEILIUS etiam in actis Eruditorum sua laude dignum judicavit. Est ipsi titulus: *La science des medailles. S'il étoit des sciences comme de la noblesse, qui tire sa principale gloire de l'ancienneté, la science des medailles seroit sans contredit la plus considerable. La sainte écriture montre assez clairement, que l'employ des métaux pour l'usage des hommes est presque aussi ancien que le monde.* De antiquitate constat, sed non liquet Autor, & labyrinthum ingressus essem, si omnium explanare vellem opinionem. Herodotus Lydos inventores prædicat: alii Phedoni Argivo, alii Eriktionjo tribuunt; plures colligit opiniones Baudelot de Dairval. in *l'utilité des voyages*, p. II. vid. Chifflet. de *antiq. num. c. 2.* & Dn. Wagenf. de *re monet. Rom. c. 2.* Lucanus Regi Thessaliæ id acceptum fert:

*Primus Thessaliæ rector telluris Jonos (Itonus)
in formam calidæ percussit pondera massæ,
fudit & Argentum flavumq; aurumq; moneta
fregit, - - - -*

Jobertus Villalpandi opinionem amplectitur, scilicet quod Tubalcain Dux & Autor sit, nam quamquam aliorum sententia ad Cainum usque ascendat, Cainus quidem potens erat Venator, pro Tubalcaino autem horum verborum præsumptio militat, Genes. c. 4. v. 22. *suit malleator in cuncta æris & ferri opera.* Quicquid sit, necessum est, ut ante Abrahami tempora inven-

vetustissima
ars fabricandi
numos.

autor incertus.

Tubalcainus
à S. Scriptura
nominatur.

inventorem credamus, sive ante sive post diluvium extiterit, parum interest, quia de hoc in sacro codice legitur Gen. 23. quod appenderit pecuniam, quam Ephron postulaverat, quadragintos siclos argenti probata monete publicæ, & paulo post, c. 33. Patriarcha Jacob numerata usus est pecunia non appensa, emitq; partem agri, in qua fixerat tabernaculum, à filiis Hemor patris Sichem centum nummis. Ortam controversiam verbi Nummis hoc in loco, an non ex textu hebraico verbo Agnis sit interpretandum, pro solida sua eruditione sopivit Chiffletius l. c. Enea Vico in *Disco si soua le med glie L. 1. c. 3.* hoc restringit ad Abrahami tempora, nam videtur ipsi locus de Tubalcaino nimis generalis: Et DN. WAGENSELIUS ejusdem est opinionis d. l. c. 3. sc. quod usus monetæ usus invaluerit post diluvium: Quibus sumis Viris, ære etiam non conducti, suo modo ad stipulamur,

Patriarchæ
nummis usi sunt,

§. II. Fabulosa omnis est historia illa, quæ singulorum populorum connexionem monetalem tradit, & nodum in scirpo quærit, qui solide quippiam demonstrare conatur. Incrementa res cepit, quemadmodum Philosophia. Consentiant eruditi: vid. Vossii *Theol. Gentil. c. 3.* la Mothe le Vayer, hinc inde in suis operibus, quod ab Hebræis Ægyptiis fuerit communicata, Ægypti Græcis ejus fecerunt copiam, & tandem Romani navibus ex Græcia advexerunt; inde Persius canit *Sat. VI.*

Pecunia ut
Philosophia à
Græcis ad La-
tinos pervenit,

-- -- -- -- Sapere urbi
cum pipere & palmis venit nostrum hoc maris experts,

Ælianus lib. 12. var. hist. non solum dicit, quod Æginetes, populus Græciæ potentissimus, primos nummos ibi cuderit, sed & tanquam Græcus totam rei inventionem his conterraneis suis adscribit. Alii, Hermodicem Midæ Regis uxorem primam Cumæis cudisse monetam, referunt. V. Cæsar. Rhod. *lect. antiq. l. 21. c. 48.* Nulli extant nummi, qui hujus rei testimonium perhibere possent, qui alias antiquitatis instrumenta sunt fidelissima. Ad Græcos imprimis quod attinet, qui adhuc à rerum amatoribus asservantur, sequioris sunt ætatis, & qui primam ætatem attingunt inter illos numerari merentur, quos Hispani appellant *medallas desconocidas*. Videntur quidam, qui destituti inscriptionibus, rudè quiddam exhibent, figura ac opera carens; ea propter *επιχω*. Savotus dicto loc. p. 4. c. 17. Amyntæ Regis vetustissimos vocat, sed post Savoti tempora vetustiores reperti sunt, vid. Baudelot, *cit. loc. Part. II. p. 621.*

Inter Græcos
autor incertus.

Amyntæ Re-
gis non sunt
vetustissimi,

Plutar-

Plutarchus in *Theseo* auctor est, quod vetustissimi Atheniensium nummi bovem, *βov*, insculptum habuerint, quo illos signavit Theseus Rex. Alii Græcæ populi, inter quos civitatum nummi Regum nummis antiquiores sunt, sequentibus temporibus peculiaribus signis usi sunt, quos nummos Golzius stupendo studio collegit in libro, cui titulus: *Græcia univèrse numismata*. Julius Pollux L. 9. commemorat, quod Athenienses noctuam gererent, qui adhuc frequentes sunt, sicuti & nos quosdam possidemus; Corinthii Pegasus; Tarrantini Tarantem Neptuni filium Delphino vectum; Dardani, gallorum gallinaceorum pugnam; Aspendii Luctatores; Rhègini Leporem; Cephæni Equum; Thasii Persam; Argivi murem. Athenæus L. 14. asserit: Samios nummis suis pavonem impressisse, quia pavo Junonis, quæ ibi colebatur, sacra avis erat. Hoc silentio prætereundum non est, quod

Græci Romanis nummis præstantiores.

Ipforum modus cudendi alius fuit ac Romanorum.

Græci multis, quod ajunt, parasangis in sculpendo & cudendo Romanos superaverint; ut videre est in nummis, qui nobis restant. Sit instar omnium allegati Joberti judicium: *Les medailles Grecques ont un dessein, une attitude, une force & une delicateffe à exprimer jusqu'aus muscles & aus veines, qui soutiennent par un tres-grand relief surpassent infiniment les Romaines.* h. e. Græci numi tanta calatura gaudent cum eminentia, ut etiam musculos & venas ibi videas expressas. Quanquam inficias ire non possimus, quod etiam Romanis suæ debeantur laudes; Custodimus namque Antoninum laureatum cum capite Aurelii, & decursionem Neronis, qui salivam movent, & in stuporem quasi rapiunt. Cæterum observavi, quod Græci nummi rarissime scissuram seu rimam sub matrice passi sint; & sic concludo, quod ipsis ferendi modus alius fuerit ac Romanis, quorum numi frequenter rupti sunt. Inter Græcos tamen antiquos nummos dantur pulcritudinis gradus; citatus Pollux Cizicenorum mentionem facit, qui Cybelem cum Leone exhibent, & qui insigni labore reliquis sunt spectabiliores; Inde nolo intermittere, quod plurimi fecerunt, nempe *Zechinorum* Venetorum originem demonstrare. Mihi autor sit Ferrarius in *originib. Ling. Ital.* qui ab his Cizicenis Zechinos derivat.

Græcorum morum materia triplex A.

§. III. Materiam Græcorum Numismatum constituebat istud a mundo adoratum triplex A. Aurum, Argentum, Æs. Plum-

plumbum, ferrum, stannum non æque ac Romanis, Græcis usitatum fuit, antiquissimos tamen excipio. His materiis modo signum consuetum, modo Deorum simulacra, modo Regum capita imprimebant. Quænam materia magis civitatibus, magis Regibus usitata fuit, WAGENSELIUS noster in *tract. de re monet. Rom. c. 4.* lectorem instituit: nempe Respublicæ ære & argento utebantur promiscue, Reges vero plurimum argentum, raro aurum, rarissime æs adhibebant; ergo eorum a nei sunt auro rariores. Ad eorum quantitatem quod attinet plura infra dicturi sumus c. 17. Patinus in introductione ad historiam numismatum c. 9. catalogum ponderis nummorum græcorum ex Hilario & Plutarcho in *Solone* exhibet. Juvat illum scire: $\lambda\beta\tau\omicron\nu$ erat minimum ænei numismatis vocabulum; $\chi\alpha\lambda\delta\varsigma$ valebat octavam oboli partem, inde $\delta\iota\chi\alpha\lambda\mu\theta$, $\tau\epsilon\iota\chi\alpha\lambda\mu\theta$, $\tau\epsilon\tau\epsilon\acute{\rho}\chi\alpha\lambda\mu\theta$; Sextam drachmæ partem adæquabat $\kappa\iota\delta\alpha\beta\theta$, cui fere & oboli pretium accedebat; Drachma erat argentea moneta sex obolorum, æquabatque pretium unius denarii Romani; Didrachma duorum; Tetradrachma quatuor, quod Plinius testatur *L. 21. c. ult. Drachma Attica denarii argentei pondus habet.* *Μνᾶ* seu mina erat duplex, antiqua & nova, illa 75. hæc 100. drachmarum, talis itaque mina non uno sed multis numerabatur nummis. Talentum ergo Atticum completebatur 58. minas, & harum quælibet 100. drachmas, adeoque drachmarum mille sive 150. Thalerorum uncialium conficiunt Talentum Atticum, Stater aureus adæquabat duarum drachmarum aurearum pondus, & pretium constituebat viginti drachmarum argentearum.

§. IV. Illustris SPANHEMIUS, quem natura protulit, ut homines, quem admirentur, habeant, in opere suo eruditissimo *d. II. & P. numism. diff. 2.* circa græcorum nummorum inscriptionem multa notatu digna Eruditis communicavit, quæ omnes curiosi sciant oportet, nisi animam nummi, i. e. inscriptionem negligere velint. Immutabiles steterunt literæ majusculæ ad Domitiani usque tempora, ubi litera Σ per Γ depingi cepit, α & Ξ per π expressum videmus, ut & Π per Γ . Γ ipsum vero per ϵ ; etiam Ω per μ , & non solum in imperio, quod vocare amant basso commixtio observatur latinarum & græcarum literarum, sed etiam in coloniis alti imperii S. R. F. pro C. P. Φ. sculpta sunt. porro sæpe E pro H positum fuit, ut $\alpha\theta\epsilon\eta\alpha\iota\omega\lambda\omicron\nu$ pro Ω , ut $\eta\pi\omicron\sigma$.

Civitates ære utebantur & argento Reges, raro auro.

Species nummorum græcorum.

Græcorum scribendi ratio in nummis.

η pro pura aspiratione, ut ΗΙΜΕΡΑΙΩΝ. & Ξ pro Z ut ΞΕΥΣ,
 quin imo ΣΔΕΥΣ pro ΖΕΥΣ posuerunt; A interdum occupat
 locum Ω, inprimis in fine nominum populorum, ut ΑΠΟΛΛΩ-
 ΝΙΑΤΑΝ, ΚΥΑΡΝΙΑΤΑΝ pro ΤΩΝ. Vid. Jobert. *La science de me-*
dailles. struct. 7. p. 108. Quod reliquum character græcus conser-
 vatus reperitur ad Galienum usque, à quo tempore rotundi-
 tas deficere incepit literarum; inprimis in nummis Ægyptiacis,
 & sequentibus temporibus etiam in Constantinopolitanis nu-
 mis à Constantino M. ad Michaelē Rhangab. usq; (in cuius
 nummis verbum βασιλεύς reperitur, ut infra videbimus,) non
 nisi Latinæ inveniuntur inscriptiones, exceptis Monogram-
 matibus, quæ græce exprimebantur; ut Φοκας ΦΚ. Leo Isaur.
 ΑΚ. Inveniuntur etiam inscriptiones Græcæ in nummis, quæ
 à dextra ad sinistram more hebraico exaratae sunt: ut nomen
 Regis Gelas. ΣΑΛΕΤ; in numo Palermæ ΝΑΤΙΜΤΟΝΑΠ. Numus
 tali modo signatus Cæsarensis effecit, ut crediderint urbem
 olim nominatam fuisse Alphaæ, loco Flavia ΑΑΦ. In nummo
 alio Liparæ positum est ΠΙΑ. Nescio an hæc scribendi ratio
 consilio, an casu facta sit; in hodiernis nummis interdum sphal-
 mata talia cernuntur sit exempli loco numus Friderici V. Re-
 gis Bohemiæ, in quo D. G. ita positum Q. G. quod malum
 omen multi interpretati sunt.

Literarum ro-
 tunditas Galie-
 ni temp. defi-
 cere incipit.

Inscriptiones
 more hebrai-
 co exaratae.

Numi Latini.

§. V. Missos faciamus nummos Græcos, & Latinorum
 ordinem attingamus. Ita se res habet, per mare venit Italis
 sapientia ex Græcia & omnis ars ac disciplina: magna enim
 Græcia in Italiæ visceribus à Græcis extracta est, quod occa-
 sionem præbuit incolis indigenis, ut rudem polirent Miner-
 vam. Quod in omnibus rebus grave sit principium, schola
 docet & experientia confirmat; nam Latinorum etiam num-
 morum Autor vel à doctissimis ignoratur, vel ambigue tan-
 tum creditur. Ærei inter Romanos primi se offerunt, ita
 enim Augustinus *de civit. Dei Lib. 4. c. 21.* *Apud Romanos erat*
Dea pecunia ut pecuniosi. Deus quoque Æsculanus & filius ejus Ar-
gentinus ut haberent æream argenteamq; pecuniam; nam ideo Pa-
girem Argentinum Æsculanum posuerunt, quia prius ærea pecunia in
usu esse cepit. Mea interest, ut ab eis rubiginem abstergam,
 ut si quid lateat rarioris & antiquioris momenti curto stylo
 proponam; sunt enim hæc antiquissima æra humanæ inno-
 centiæ testimonia, quemadmodum Livius l. 4. memorat:

Eorum autor
 varius a variis.

Ærei Roma-
 norum primi
 numi

X. millia æris gravis, quæ tunc delicia habebantur. A principio vero Romani ære utebantur ponderato non signato, postea autem cudendi monetam invaluit modus, quem Plinius *lib. 18. c. 3.* Servio Regi adscribit, & idem repetit *lib. 33. c. 3.* his verbis: *Servius Rex primus signavit æs, antea rudi usos fuisse Remeus tradit.* Tranquillus apud Suidam Numæ Regi adscribit, quibus Autoribus alii contradicunt, in eo tamen consentiunt plures, quod circa Jani tempora factum sit. An autem Saturnus hospes; an Janus hospitem excipiens; an Jani posteriori id fecerint, non constat, quævis opinio suo nititur fundamento. Eutropius *Lib. 1.* Min. Felix in octav. Saturno suffragium adsignant, ultimus ita: *Saturnus Jani susceptus hospitio, rudes illos homines & agrestes multa docuit, ut Græculus & politus, literas imprimere, nummos signare.* Lactant. *L. 1. instit. divin. & Macrobr. L. 1.* nominant Janum, ultimus his verbis: *Janus cum Saturnum classe pervectum hospitio cepisset, & ab eo edoctus peritiam ruris, ferrum & rudem illum ante fruges cognitas victum in melius rede-gisset, regni eum societate muneravit. Cum primus æra signaret: quoniam ille navi fuerat advectus, servavit in hoc Saturni reverentiam, ut ex una parte sui capitis effigies, ex altera navis exprimeretur. Si controversia alicujus momenti, in promptu esset conciliandi modus: quemvis nimirum auctorem fuisse dicerem, Saturnum consilio, Janum mandato, imprimis quia etiam apud Eutropium *hist. lib. 1.* de Saturno sic legitur, *ipse etiam æs, nummos æreos primus instituit.* Sed Ovidius utrumque negat, dum dicit, quod posterii initium fecerunt; cum quo etiam Plinii sententia allegata concordat, Poëtæ verba hæc sunt:*

*At bona posteritas puppim formavit in ære,
hospitis adventum testificata Dei.*

Ovidius Jani
posterios auctores esse contendit.

Lib. 1. fast.

Sed nec hic deficit utriusque opinionem salvandi modus; adscribimus nimirum Saturni consilio, Jani auctoritati istos nummos, qui pecude sunt insigniti; Servio autem ob Plinii auctoritatem receptam, Asses Ratitos Jani memoriam ferentes, a quibus tempus signati æris ideo inchoatur, quia ordine majori gaudent.

§. VI. Paulo ante idem Ovidius tanquam inexplorabilem rem decantat, cur ab una parte horum nummorum bipiceps forma, ab altera Ratis appareat:

Cur Ratis seu
puppis videatur
in nummis?

*Multa quidem didici, sed cur navalis in ære
altera signata est, altera forma biceps.*

Tandem dubium de rate ipse solvit :

*Causa ratis superest, Tuscum rate venit in annem,
ante perarato falcifer orbe Deus.*

Quos versus sequuntur superius adducti : *At bona posteritas.* Dubium tamen in eo manet, cur caput sit bifrons : mysticam & allegoricam rationem adfert Plutarchus *problem. 40.* qui iterum Ovidii rationem reddit dubiam non quidem negando Jani posteros esse Auctores, sed tantum rejicit, quod ob memoriam trajectus in Italiam ratem seu puppim signaverint : *Hoc ei Jano, inquit, cum multis aliis est commune, nam Janus quoque Evander & Aeneas mari in Italiam appulerunt; & Lactantius in Apol. c. XI. ad hunc Plutarchi locum subjicit: quoniam vero Janus ferus homines ad mansuetudinem traducens optimis Legibus in-* formavit : *necessaria vero fluvius navigabilis suppeditavit, & partim ex agro & vicinis locis, partim ex longinquis ac mari de-* vebens, nihil quod ad usum pertineat, desiderari patitur, ideo nummus ita signatus est, ut Legislatoris duplicem frontem propter vitæ commutationem, ut dictum est, & imaginem navium propter fluvii commoditatem præ se ferat. Amaverunt hanc bicipitem formam Romani, ita ut etiam alias facies illa exprimerent, qua propter soli Jano non propria est. Reperitur in consularibus nummis caput muliebre biceps, quod Baudelot. duarum feminarum repræsentare facies arbitratur, nomine Laurentia, quarum altera nutrix fuit Romuli, altera meretrix publica, quæ populum Romanum heredem instituerat. Festa, quibus earum memoriam celebrabant Romani, *Laurentales* vocabant, typum vid. apud Patin. *in præf. famil. Roman.* Alii quoque hac figura usi sunt; cernitur in familia Pompeji caput biceps sine barba, cui inscriptum *Magnus*; putant eruditi, quod in eo conjunctæ sint Cnei Pompeji Magni & Sixti filii facies, suadet hoc diversitas ipsarum facierum. In familia Rubria Herculis & Mercurii capita occipitibus juncta observantur. De Auctore itaque Romanorum Numismatum, in quantum in profunda rei incertitudine permissum est, satis dictum.

Quid caput bifrons significet?

Forma biceps Jano non propria est, sed etiam aliæ facies hoc modo repræsentantur.

Primi nummi pecude an restent?

§. VII. Scimus, quod primi nummi erant aut à Servio pecude signati, ut Plinio a. l. placet; aut ab aliis Jani effigie distin-

distin-

distincti. Hoc autem mirum est, quod priores numi nullatenus reperiantur, sed posteriores tantum cum Jano. Ita putant antiquarii complures; verum pace eorum fiat, ex asse illis subscribere haud valeo; profert enim laudatus Baudelot, *in cit. tr. part. II. p. m. 657.* nummum ab utraque parte porco signatum, in quo observantur tres globuli. Doctus quidem Autor ostendit illum esse Saturnalem nummum, hoc est, qui ad solennia festi pertinuit, *Saturnale* dictum, & quod nullum præstiterit usum pecuniæ vulgaris; enim vero ipsam legem hujus festi ex Luciano agnoscit Autor; qua cautum, ne luderetur pecunia consueta; sed æs, ex quo hic nummus confectus est, materiam præbebat monetæ currentis, inde pro Saturnali non agnosco, imprimis ob causam trium globulorum, qui quadrantis sunt signum in pecunia consueta; quin imo nummus ipse ex proportionem assis nondum imminuti quadrantis habet magnitudinem. Esto ergo meo quidem iudicio, nummus pecude insignitus usualis antiquissimus.

Affirmatur
contra reli-
quos.

CAPUT III.

An numi antiqui monetæ usum præstiterint? Disceptatio Erizzonium inter & Vicum. Habuerunt Romani numos, qui non pecuniæ loco erant, ut sigilla seu metalliones. Earum descriptio.

Crotoniati numi quales sint, unde orti & dicti? Nostra Epicrisis. Numus Spindria dictus à Tiberio cusus.

§. I. **A**Ntequam in materiam numismatum inquiram, operæ pretium est, ut illam decantatam controversiam paulo attingam: An Romani nummi imprimis arei, capitibus Imperatorum spectabiles, in commercio fuerint. nec ne? Erizzonius *in Discorso sopra le Medaglie de gli antichi* istud negavit, multis rationibus adductis & putat *che furono donationi de principi à capitani de gli esserciti, agli amici & a soldati*; cui autem non solum Æneas Vicus, etiam Italus *in Discorsi sopra le Medaglie de gli Antichi c. 5. p. m. 28.* se opposuit, sed etiam eruditissimus ille Gallus Savot *in Discours sur les Medalles antiques part. I. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.* affir-

An numi loco
monetæ fue-
runt?

illud Erizzo
negat.

affirmatur a
Vico & Savot.

Erizzonii pri-
ma ratio. mativam strenue defendit. *Primum* Erizzonii argumentum est; quia non verisimile, vulgari monetæ insculptas fuisse eas Imperatorum facies, quas Romani Numinum instar adorarent, & cum illis ad loca secedere turpia apud eosdem Romanos esset capitale; atqui per manus artificum viliorum traduci facies adorabiles, quam indecorum esset. *Secundo*, quia ob nimiam eminentiam anaglypha essent incommoda numerationi, atque adeo humanæ societati & commercio. *Tertio*, quia erant elegantius excusa Anaglypho nimium eminenti & exsculpto. In quo anaglypho cudendo oportuisset Marcus signatorios sæpius perfringi, unde fuisset moneta, & Principi & præfectis monetariis damno magis quam utilitati.

Vici responsio
prima.

§. II. Ab hac sententia recedit Æneas Vicus putans fuisse Numismata vulgarem monetam; *Primo*, quia fuit in usu apud omnes nationes, ut facies Principum inscriberentur monetæ, a qua etiam appellationem hauriebant: ut Darii Philippici quem ad modum Poëta canit:

Horat. L. 2.
Ep. 4.

Rettulit acceptum regale Numisma Philippos;

Secunda,

Vult Aristoteles in politicis, appositam monetæ faciem Principis, fidejussorem & vadem justî ponderis & legitimæ materix esse. *Secundo*, ea numismata, quæ sunt anaglyphi eminentioris, adeo non impediunt numerationem, ut etiam juvent, quia facilius ab invicem separantur; adde, quod sint ad usum diuturniora, quo facies principis eminentior, sit etiam diuturnior. *Tertio*, ad elegantiam quod attinet, & ad marcolorum frequentem fractionem, hujus est sententiæ, non cusa fuisse numismata sed fusa, asseritque Lugduni repertos ex argilla conflatos monetarios modulos; quibus ita fuis adhiberentur marculi, ut ad absolutam & expolitam elegantiam

Tertia.

Savot. plura
addit & solvit
dubia.

perducerentur facies Imperatorum in numismatibus. Savotius exercitii gratia, sibi ipsi adhuc plura movet dubia, quæ citato loco cum mira antiquitatis eruditione refutat. Certe si historiam paulo accuratiori oculo inspicere velimus, tot invenimus argumenta, quæ nullam dubitandi rationem relinquunt. Senatus Populusque Romanus inter summos dictatori Julio Cæsari decretos honores, jussit ejus effigiem vulgari monetæ insculpi, atq; sic in tritos usus venire. Herodianus de Septimio Severo refert; eum, ut palam testatum face-

alia ex historia
argumenta &
leges juris,

faceret; se Albinum sibi imperii socium junxisse, monetas & statuas faciem ejus referentes procurasse. *Νομισματὰ Ἀλβίνου νομίσματα ἐπιτύχθη, ἀπὸ δὲ αὐτῶν τε ἀγάλματα.* Non etiam negligendus est locus Cassiodori *var. lect. c. 32.* qui rem satis declarat: *Omnino debet monetae integritas queri; Theodorici Regis verba profert, ubi & vultus noster imprimitur & generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, si in nostra peccetur effigie? Plura loca allegat Patinus in histor. numis. c. 5. adde Pragmaticam sanctionem Justiniani c. 26. ubi inter alia hæc verba reperiuntur: Sancimus Solidos veterum Principum Romanorum forma signatos, sine permutationis dispendio per omnes provincias ambulare, & per eos celebrari contractus.* vid. etiam *Nov. Leon. 52.*

§. III. Hoc autem extra dubitationis aleam positum est, quod etiam Romani nummos quosdam habuerint, qui monetae vulgaris non præstiterunt usum, sed qui in Cimeliaribus magni habiti fuerunt; Non enim hodie aut nudius tertius, iste amor colligendi numismata invaluit; *L. 28. ff. de usufr.* meminit *Numismatum aureorum vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent.* Nec inconcinne Suaresius in *disser. de numism.* more hodierno, numismata à numis distinguit, ita ut hi pecuniae locum habuerint assignatum, illa vero tantum delectationi destinata fuissent. Quæ delectatio interdum in vitium excrevit; nam in statuis emendis stultitiam Damascippi perstringit Horatius:

Insanit statuas veteres Damascippus emendo.

Et Senecæ verba notabilia huic & nostro tempori sunt accommodata: *illum tu otiosum vocas, qui corinthia paucorum furore pretiosa, anxia subtilitate concinnat, & majorem dierum partem in eruginosis lamellis consumit.* Cui Plinius consentit, dum *lib. 35. c. 2.* dicit: imaginum amorem quondam flagrasse, & exempli loco adducit Atticum, illum Ciceronis amicum, & Varronem.

Vocabantur autem isti ornamenta causa facti nummi *Sigilla*, unde etiam *Sigillaria*, qui locus fuit, ubi publice exponebantur venalia; cujus verbi mentionem fecit Ælius Spartanus: *Sigillaria amicis inopinantibus misit, & ab his liberaliter accepit;* quæ verba Savotius *d. l. part. 1. c. 8.* ita illustrat: *il y avoit à Rome une rüe ou place publique appelée sigillaria à cause des petites images ou medalles nomees sigilla, qui se faisoient tant en or, argent,*

Romani extra usum pecuniae alios habuerunt numos, quos collegerunt ut nos hodie,

Hi Numi Sigilli dicti seu hodie Metalliones,

Sigillaria quid?

gent, cuivre, que terre cuitte; y ayant une feste ou plustost une foire, pendant laquelle on sentredonnoit telles images ou medalles. Hæc sigilla argentea signis cohortium affigebantur, unde

Metalliones
argenteæ in In-
signibus mili-
tariibus.

Vegetius in L. 2. c. 6. *Prima cohors imagines Imperatorum, i. e. divina & presentia signa veneratur. Cur autem argentea fuerint explicat Plinius, quod color argenti clarior sit & diei similis, ideoque militariibus signis familiaris. Aurea & argentea hodie sunt raro obvia; inferius in capite de nummis rarioribus plura nominabo. Gaza Regis Gall. superbit Posthumi nummo aureo, cujus pondus æquat duodecim ducatorum pondus; Imperatoris autem Gaza Gratiano nititur quinquaginta ducatorum pondere; & Genevæ apud Turtinum, Valentiniiani nummus reperitur aureus, qui octo ducatis valet.*

Metalliones
aureæ.

Ærea metalli-
ones frequen-
tiores.

Ærea frequentiora restant, quæ à Gallis vocantur *Medallions*, ab Italis *Medaglioni*; Latine non alio nomine gaudens puro, quam *Sigilla*, aut nummi maximi moduli. Receptum tamen est verbum à technicis *Metalliones*. Hodiernos autem nummos memoriales Galli appellant *pieces de plaisir*, ut nos *Schauptennige*. Quemadmodum argentea sigilla primariis cohortibus quasi propria erant, ita concludit eruditus Saviotus, quod quædam æreorum cohortibus minoribus inserviebant: *on attacheoit aux enseignes militaires principalement en celles de moindres cohortes. Non ibi reperitur S. C. nisi ante tempora Hadriani, in duodecim priorum Impp. & post ejus tempora in M. Aurelii & Decii metallionibus, de quibus infra dicturi sumus.*

S. C. ipsis non
impressum nisi
in quibusdam.

§. IV. Extra pecuniæ usum erant Metalliones, nam Imperatores illas cudi curaverunt, ut amicos istis donare possent (ex ea ratione etiam à quibusdam vocantur *Missilia*) scilicet ut ipsorum fama penes posteros facta haberetur & recta. Dolus bonus est: summus artis labor in illis conficiendis adhibitus, & tamen non nisi ærez sunt, nimirum, ut doctissimi Antiquariorum putant, ut arti materiam superanti hominum avaritia parceret. Affabre certe sunt exculptæ, quis non eas magni haberet, quis non ipsis misereretur? Septimium Severum custodio, qui arte & integritate animum reficere valet; nec miror, quod Regina Christina, ut memoriæ tradit

In illis ars ma-
teriam superat

dit

dit du Mysson in le voyage d'Italie; pro metallione Antonini Pii, (cujus posticam exornat Imperator sedens coronatus a Victoria, aristas accipiens a Cerere, in imo *Cof. IV. legitur*) mille scutos impenderit; ectypum fufum possidemus, qui stupendi operis exemplar est. Non immerito itaq; DN. WAGENSEILIUS concludit *d. l. cap. 8. Dicendum omnino, priscoos illos rerum humanarum Presides magis sue fama, magis posteritati consuluisse, recentes quam faciunt; nam que nunc sunt nummorum ἀντιόνοια ex auro argentoque tantum flantur, que causa est, cur non possint usque ad senectutem canescere.* Ex hac ratione plures apud Romanos cudebantur, ut etiam Verus Imperator in decenti modo illos profunderet; nam de illo Capitolinus ait: *Jaciebat in popinas nummos maximos, quibus calices frangeret.* Hodie autem eheu! perrari sunt, ut totam seriem Imperatorum illis contexere haud possibile sit, quemadmodum Vaillant in præfat. operis *de Imperat. Rom. numism.* monet; rarissimi autem sunt Augusti Imperatoris, frequentiores Hadriani. Credibile est, quia Græci etiam metalliones cudere, quod Romanæ ab his ortum trahant, ut Jobertus notavit, in *science de Medailles Inst. 1. p. 4. Aeneas Vicus exhibet catalogum metallionum, sed tantum suæ notionis est & sui temporis; nam Jobertus putat, quand mesme l'on meleroit & les grandeurs & les metaux, on ne passera quatre ou cinq cent,* qui tamen numerus Vici longe major est. DN. MORELLIUS Reipubl. literariæ delicium & admiratio, cui Deus restituat sanitatem, restitutum omnibus bonis diutius admirandum conservet, ut studium antiquitatis, tanquam summus Præses, ad summum fastigium perducere valeat, in *Specim. re Rei num. antiq.* prioris editionis, quod nunc auctius videmus, præmittit, quod plus quam mille in opere suo majori editurus sit nummos maximi moduli. Tandem referam etiam ad hanc numorum classem Liceti numum, quem *Ansatum* vocat, in opere *de Lucernis. c. 23.* nam ad pompam potius, quam numorum usum conflatus est.

Antonini Pii
metallio à R.
Christina pro
1000. uncial.
comparata.

Metalliones
græcæ.

Eorum numerus.

Dn. Morellii
numerus.

§. V. Ad Metalliones pertinent etiam Crotoniati seu Courniati, ut Itali loquuntur. De obscura vocis origine parum sollicitus sum; videantur celebriores Antiquarii, Wagenseilius, Vicus, Erizzo, Savot, qui eruditam instructionem suggerunt.

Ex Græcia ortum trahunt.

Nostra opinio de illis.

Maxima pars NERONIS & TRAIANI effigie insignita.

Eorum descriptio.

Figuræ non semper sunt extrantes.

Putant eruditi, quod ex Græcia primo ortum trahant, quibus illi exornati fuerunt, qui in ludis publicis victoriæ palmam obtinuerunt. A me itaque accipitur elegans Wagenfeilli græca derivatio, τὰ ΚΡΟΤΤΩΤΑ νομισματα, a fimbria ita dicta, qua numi circumdati sunt. Videntur quædam de Homero, de Solone, de Euclide, de Pythagora, de Socrate, de Apollonio Tyaneo, in quibus palma & currus triumphalis satis de victoriâ testantur. Multi de illorum origine incerte scripserunt, liceat etiam mihi hariolari: Quod victorales sint nummi, palma docet, & verisimile est, victores ludorum Olympicorum illos primo cudisse ex victoriæ jure, ita enim, refert Paschalis de Coronis L. 6. c. 7. Enimvero, inquit, Olympiaca corona, hoc modo parata, tantum claritudinis athlete addebat, ut omnia, quæcunque expeti possunt, una cum corona illi concessa viderentur; quibusdam licuit signare monetam & monetæ insculpere insignia victoriæ, id quod de Anaxilla Regino tradit Pollux L. 5. c. 12. hic enim curru i. e. quadrigis victoriâ adeptus, pecunia insculpsit ex una parte currum & altera leporem, quippe hoc ad ejus gloriam accessit, quod leporem primus in Siciliam induxit. Eorum maxima pars Neronis & Trajani effigiem gerit, & esse potest, quod victores horum temporum Imperatorum capita imprimere amaverint. Nec absônâ mihi videtur esse nominatio Crotoniati; nam ex historia constat, quod cives Crotonis civitatis Italiæ aliquando in certamine Olympico victores omnes fuerint, inde proverbium ortum: *Qui crotoniatarum postremus est, is reliquorum grecorum primus.* vid. Erasmi *chiliadas*. Concludo itaque, quod nummi a victoribus hisce nominati fuerint, qui eos sine dubio magna copia cudebant. Eorum descriptionem apud laudatum Jobertum invenimus *Inst. III. p. 29. ils sont frappez scavoï avec une certaine enfoncure tout au tour, qui laisse un rond de deux costes & avec des fugures, qui nont presque point de Relief en comparaison des urais Medailions h. e. additus ipsi est circulus ab una quaque parte rotundus. Figure impressæ non adeo sunt eminentes; Sed pace Autoris fiat, non semper figura est eminentis, nec semper sunt cusi; exhibet enim laudatus Morellius aliquem in allegato specimine ultimæ editio- nis, ubi figura non eminentis est, sed incisa & cava; similem*

me

me vidisse memini, & ni fallor, non maculo signatorio, sed potius scalpro erat elaboratus. Haud ita pridem eorum prodit descriptio, qui in Cardinalis de Carpegna asservantur Gazophilaceo, quorum simbria tam late se extendit, ut ipsius nummi diametrum superet; libri titulus est: *Osservationi istoriche sopra alcuni medallioni antichi di Filippo Buonaretti in Roma 1698. in 4to.* Certe mirum in modum per hunc circulum,

conservantur, ut diu injuriæ temporis resistere valeant. Eruditione & humanitate incomparabilis Vir DN. GRÆVUS, Lipsiensis Republicæ primarius Senator & immortale decus, qui bibliothecæ patriæ, ut eruditionis promotor, curam suscepit; mihi nuper Lipsia discedenti, copiam videndi cujusdam Conturniati fecit, qui ad invidiam usque integritatem conservaverat, & qui figura gaudebat satis surgente, quod denuo Joberti descriptioni exceptionem facit: Plurimis enim iisdemque pretiosissimis & rarissimis cimeliis superbit bibliotheca Nobiliss. Senatus Lipsiensis; non dubito fore, ut sub directione tanti viri multis Germaniæ palmam præripiat. Cæterum nec Conturniati nec Sigilla seu metalliones in commercio existebant, nisi quatenus ræ comparabantur. Ad nummos etiam, qui extra usum fuerunt pecuniæ, pertinent illi, quorum nomen Italice *Spindria* est; referunt ab una parte lascivam duarum personarum conjunctionem, ab altera numerum I. II. III. usque ad trigesimum. Tiberium eos cudisse perhibent, qui viribus destitutus, juvenibus in præsentia sua obscenam Venerem exercere permisit, totque modos, quibus delectabatur, nummis notari curavit. Vid. Baudelot. *d. l. P. II.*

Crotoniatius
in Bibliotheca
Lipsiens.

Spindria num-
mus qualis sit?

p. 685. De calculis & Talismannis superfedeo aliquid addere, siquidem nostro demum tempore cusi sunt.

CAPUT IV.

Æreorum numorum Materia. Æs regulare, Caldarium, varia ejus nomina. Magnitudines numorum. Numerus omnium numorum. Prima, secunda & tertia magnitudo. Numi ex duobus metallis constati. Æs Corinthium. Communis de illo fabula refutatio. Nostra opinio. Cognitum fuit ante Corinthi expugnationem. Ejus tres species. Hodie parari potest.

Scribendi ratio in numis Romanis.

Æreorum numorum materia.

§. I. **A**D reliquos nummos æreos nunc nos accingamus, qui monetæ locum occupant, deque quibus hic palmario sermo est. Ex vario ære cudebantur, quod ante omnia explanare me oportet. Metalla apud Savotium funditus explicata invenimus, ita ut post Homerum aliquis Iliadem scriberet, qui huic materiæ aliquid novi addere conaretur; ex illo itaq; nostra petam, sine quo tot Autores siluissent. Æs corinthium in alium locum servamus, quia singularem meretur observationem. Primum locum occupat Æs regulare, quod non solum fandi poterat, sed quod etiam incudibus resistebat. Ut hæ virtutes essent conjunctæ, necessum erat; quod igne effici poterat, ita enim dicit Isidorus: *Omne æs diligentia purgatis igne vitis excoctisq; regulare dicitur; Non solum extra ignem, sed etiam candens redditum id præstare debet, alias adhuc vitii aliquid ipsi inest, quod contigit ob plumbum aut ferrum non penitus separatum. Color ipsi esse debet flammeus. Æs Caldarium una cum altero jam descripsimus; nam quodcumque æs non purum erat, seu prædictis metallis mixtum, ita vocabatur. A colore erat vel flavum vel album vel furrum; flavum æs à minerali Cadmea terra colorem accepit, ita enim Festus: *Cadmeam terram, que in æs conjicitur, ut fiat orichalcum.* Putat etiam Savotus, quod naturale fuerit orichalcum sine auro, de quo mox dicturi, sed quod apud nos amplius non invenitur. Æs album superinducto stanno vel eo immixto colorem recepit; ejusmodi nummi etiam in alto imperio inveniuntur, siquidem nos hujus generis Agrippam custodimus. Plura de his scire,*

ad

ad Chemicos pertinet. Diversa etiam nomina *æ*s sortitum est: Plinius *lib. 34. c. 2.* profert quoddam nomine *Hebatizon*, quod pulcherrimum erat, dubio procul regulare; hoc quidem *Czsalpinus L. II. de metall.* cum Corinthiaco confundit; sed Plinius illud his verbis separat: *Quod hepatizon appellant procul à corimbio. Salustianum æs in Centronum Alpino tractu; & Livianum in Gallia à fodinarum Dominis nomen accepit. Nummus Trajani in postica mentionem facit Metallum Ulpiani Panonici; & Hadriani nummi memorant metallum Noricum & Delmaticum. Cypricum æs vetustissimum erat Plinio Auctore, & purissimum, ita ut etiam insulæ huic æris inventionem acceptam referant; primos etiam asses ex hoc ære conflatos esse credunt; Plinius *cyprio suo assibus contentis* ait. Nummi Augusti tempore cusi rubro ære constant, & ejusdem temporis flavi coloris nummi diversæ magnitudinis inveniuntur; post Alexandrum Severum æri plumbum fuit admixtum, sed sequentium temporum confusio non admittit regulam; bassum tamen imperium flavos ferme ignorat. Galli omne æs uno nomine expriment *bronze*, flammæum tamen appellant *civre*, flavum, *letton*; Itali æs furvum *rame* vocant, flavum *metall giallo*.*

§. II. Ex ære diversæ cudebantur magnitudinis nummi; in genere Antiquarii tres tantum constituunt, seu quatuor cum metallionum magnitudine. Patinus in *historia Numismatum*, cuique magnitudini peculiare caput dicavit. Erizonius non adeo subtilis est, sed sæpius unam cum altera confundit. Antoninus Augustinus vero exacte rem perpendens, decem magnitudinis mensuras in dialogis suis exhibet, sed labor inanis est; quia in quavis magnitudine seriem construere satagunt curiosi, ista accuratio nil nisi confusionem paritura esset, ad quam evitandam omnis numerorum non sufficeret exercitus, qui à diversis diverse exprimitur & numeratur. Wolfgang. Lazius Germanus vulgavit, quod descriptionem 70000. numerorum moliretur, omnia metallorum genera conjungens ac magnitudines, quod promissum reliqui Antiquarii fannis exceperunt, credentes, quod vix septem millia præstare valeret: quem autem eruditum Virum eruditissimus Morellius ita excusat: *Observo, inquit,*

Æris nomina varia. Hepatizon, Salustianum, Livianum, Ulpianum, Noricum, Delmaticum, Cypricum.

Quales nummi a quovis ære cusi.

Magnitudines numerorum tres seu quatuor.

Augustin' decem habet.

Omnium numerorum numerus. Lazius a Dr. Morellio defensus.

in spec. p. 9. manifestum errorem admissum esse in Lazii numero, quando in ipsius operis specimine, quod exile prodiit, affirmat, omnia divulganda numismata comprehendendi septuaginta tabulis, illamque, quam exhibet, efficere septuagesimam totius operis partem. At tabula illa continet nummos admodum sexaginta eosque obvios & vulgares, inter reliquas vidi nonnullas, quæ quadraginta modo & paulo plura numerorum ectypa continebant, ut subductis omnium LXX. tabularum numeris, totum Lazii operis ad quatuor millia numerorum vix fuerit perventurum. Incomparabilis vero Morellius hoc à Lazio intermissum opus herculeo animo aggressus est, & omnia Numismata, quotquot reperiuntur, publici juris facere satagit; in hunc finem edidit specimen, secundum quod magnum opus instituere promittit. In hujus prioris editione, quæ Ludet. Parisi. prodiit, viginti mille numerorum ectypos collegisse fatetur; In altera vero hujus speciminis editione Lipsiæ edita, quinque millia superadditurum esse spem facit. Molitur opus impensis Clarissimi & Eruditi Viri Dn. Thomæ Fritschii, quod eruditus orbis porrectis manibus nunc expectat.

Dn. Morellii
universæ rei
numariæ opus
25000. num-
morum com-
pletens.

Magnitudines
quomodo æ-
stimandæ.

Primæ magni-
tudinis series.

Secunda ma-
gnitudo.

Tertiæ magni-
tudo.

§. III. Magnitudines judicantur ex crassitie nummi, ex eminentia figuræ & ex ipsa nummi magnitudine, quæ tria requisita in proportione sua necessario cohæreant; exempli gratia: nummus primæ magnitudine gaudens, sed gerens caput secundæ magnitudinis, huic adjudicatur magnitudini non primæ: Enimvero ista subtilitas non nisi principum regula esto. Series primæ magnitudinis ultra Domitianum Imperatorem se non extendit; in basso ut vocatur imperio hujus magnitudinis nummi sunt rarissimi, & Ficoroni eruditus Romæ antiquarius, qui tot Germanorum Oedipus est, in MSto, quod mihi est, instruit, quod majores inferioris temporis nummi omnes sint metalliones. Jobertus putat hanc seriem numerorum 2000. complere, quæ ex computatione Dn. Morellii longe auctior est. Hi majoris moduli nummi conspicui sunt eminentia figuræ & industria laboris & calatura; in postica parte singularia historiarum monumenta reperiuntur. Ordo medii æris facillime comparari potest, & ad Heraclium Imperatorem usque se extendit; sed in illis cum declinante imperio ars etiam declinat; omnes fere coloniarum tam græcæ quam latinæ se ibi sistunt. Ultima æris catena

NON

non semper coheret; in basso imperio collectio facilis est, si excipias spatium Theodosium inter & Paleologum, quod nullo labore suppletur; in alto imperio plus valet, quam primæ magnitudinis nummi. Historia parum hic emolumentum habet, attamen propter priorum magnitudinum supplementum, illos negligi haud consultum est.

§. IV. Singularem nummis assignavi locum, duobus distinctis conflatis metallis, nimirum ære flavo & ære flammeo. Si dicendum, quod res est, rarissimi sunt; sed nescio ad quem numerum referendus, qui mihi est nummus, ex una parte æreus, ex altera argenteus; argentum nullam exprimit figuram, & ærea pars caput gerit non faciem, injuriam temporis experta. Priorum nummorum descriptionem qui a me desiderat, audiat Jobertum *Instr. II. p. 23. Il ya* *dos Medailles de differans cuivres qui ne sont point aliez, mais dont seulement l'un enchasse l'autre, & qui sont frappes du mesme coin; tels sont quelque Medaillons antiques de Commode & d'Adrien, & certains qui sans cela ne seroient, que de grand ou de moyen bronze. L'on peut y remarquer, que les caracteres de la legende, mordent, quelque fois, sur les deus metaus, d'autre fois ils ne sont, que sur l'interieur, au quel le premier cercle de metall ne sert que d'en castillement. h. e. Sunt numi duorum metallorum, in quibus metalla per ferrurationem non coherent, sed unum alterum tantum complectitur: quales quidam sunt Comodi & Adriani numi, qui alias essent primæ & secundæ magnitudinis. Litteræ interdum duo metalla simul tangunt, interdum non excedunt metallum interius, ut circulus externus intactus maneat. Quidam eos ad conturniatis referunt, quibus vero contradicit Dn. Morell. dum incomparabilis cælaturæ Posthumi Metallionem hujus generis describit; nam conturniati acceperunt circulum, postquam fuerunt percussi; his vero nummis circulus additus erat, antequam malleo subiciebantur, inde ipsius numi pars est. Cæterum circa æris vocabulum notandum, quod in jure nostro pro asse sumatur, unde mille æris legatum mille asses valet, quo sensu accipienda est *L. 2. ff. ad L. Aquil.* Sed Ulpianus etiam per æs nummos aureos exprimit *l. etiam. 159. ff. d. V. S.**

Numi ex duobus distinctis metallis conflati.

Eorum descriptio.

Refutatur, qui eos conturniatis esse dicunt.

Æs Corinthiæ. qui cum.

qui ad Septimium usque Severum inveniuntur, splendore fulgentes ad rubigine obfuscatos æreos pertineant? Fundamento enim nitor a Savoto suppeditato *P. II. c. XIII. Quoy que l'or ou l'argent soient allies en fort petite quantité avec d'autres metaux; donnent neantmoins leur nom à la piece, encorqu' elle tienne fort peu d'or ou d'argent.* Si itaque vero conveniret, quod *æ*s Corinthiacum auro esset admixtum; etiam nummi ex hoc ære conflati potius ad aureorum ordinem pertinerent, quam æreorum; sed audiamus fabulam & in fine videbitur,

Fabula de ære Corinthiaco.

Il Rame Corinthio e quello scribit Enea Vico in Discorso sopra le medaglie L. 1. c. 7. che essendo da L. Mummio rovinata la citta di Corintho, e dal grandissimo incendio consumate tutte le statue di metallo (di che quella citta come capo dell' Achaia e quasi di tutta Grecia, era piena, e famosissima special mente per tal' arte) nelle altissime fiamme di tutta la citta, ridotte insieme, come in larga forma di pigna fondendosi, si mescolarono insieme talmente, che comme dicono, rame, ottone, argento & oro, correndo per diversi rivi, essendo i varii metalli per doversi unire insieme, il caso fece si, che compiutamente non potendo si mescolare, rimase la commistione loro imperfetta, si come al presente in dette medaglie si vede. h. e. Æs Corinthium tale est: cum L. Mummius Duce expugnata urbs Corinthus flammis deleteretur, per vim ignis diversa metalla soluta, (ut aurum, argentum, æs) formabant rivos; & ex hac mixtura ortum est æs Corinthium.

Ejus Refutatio.

Hujus urbis interitus accidit circa A. V. C. DCVII. Duce L. Mummius Consule; totam historiam narrat Strabo *L. 8. Polyb. ap Vales. p. 181.* Sed nunc testor omnes, qui historiam Romanam cognitam habent atque perspectam, an Romani, qui secundum Augustinum & Arnobium pecuniam velut maximum Numen coluerunt; quorum prima Republicæ Lex erat, ne deesset nervus rerum gerendarum; qui avaritiæ dediti hoc opprobrium a conterraneo passi sunt:

Per Romanorum avaritiam.

Herat.

*O Cives cives querenda pecuniæ primum,
Virtus post Nummos.*

Quorum præferti ac Duces ob avaritiam incultis etiam populis ludibrio erant; Exemplum est in Crasso; An populus hic, qui nocte dieque moliebatur, ut

gluto sorberet salivam Mercurialem.

An

An, inquam, verisimile fit, quod passus fuisset, in tam opulentissima civitate aurum argentum perire? Satis mihi notum est, quod actutum & ocyus ignis palatia deleverit, sed in palatiis lapidibus exstructis, Romanis imprimis non impossibile erat thesauros eripere, & quantum exercitum aurearum & argentearum statuarum ibi fuisse credimus, qui sufficisset æris fluentes venas, imo flumina tingere! ita pridem putant Oros. l. 5. c. 3. Flor. l. 2. c. 15. Just. l. 34. c. 1. & complures Viri doctissimi hujus ævi; sed pace eorum, alia querenda est ratio. Non adeo absona est Plutarchi opinio, qui *libr. de Pyth. Orac.* perhibet, quod hujus æris auctor fuerit faber Corinthius, qui cum incidisset in thecam auri plenam, eamque sibi abstulisset, ne id resciretur, metuens, dissectum in minutas particulas aurum, paulatim æri admiscuerit, admirabilemque illam temperaturam fecerit. Si ex asse hanc agnoscere vellem opinionem, difficilis sane esset responsio ad objectionem, an idem homo celato facinore tot vasorum, tot statuarum auctor esse potuisset? quanguam Plutarchus non diffiteatur, quod reliqui Corinthii in hac scientia ab ipso postea instructi fuerint, quæ tandem ut alia scientiæ, deperdita esset; sed ita restringo negotium: notum est, quod veteres ignoraverint artem separandi argentum & aurum ab ære; testis est l. 5. §. 1. ff. de rei vind. scimus etiam ex Savoto, quod orichalcum quoddam fuerit *naturale*; scil. æs fulgens; hinc concludo, quod forsan fodinæ propter Corinthum fuerint, ex quibus æs auro naturaliter admistum Corinthiis materiam præbuit, (posito non concessio quod Corinthio aurum cuderit) seu quod alibi allatum ibi fufum sit æs; nam non semper patria sed officina res nominat, & in aprico est, quod interdum certa quædam plaga quodam Dei dono gaudeat, quo reliquus mundus caret: exemplum est Mercurius Austria, qui etiam novo advehitur orbi. Tandem scimus ex pluribus scriptoribus, quod nulla ars Corinthiaco simile æs proferre potuerit; & jam Plinii tempore aboleverit fundendi ratio: sunt verba ejus l. 34. c. 2: *Adeo exolevit fundendi æris pretiosi ratio, ut jam diu ne fortuna quidem in ære jus artis habeat. Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maxime laudatur.* Si arte seu casu factum esset, ut in urbis incendio, cur non arte reperiri potuisset; nullum enim deficit metallum, quo Corinthii utebantur ad forman-

Non passi
essent au-
rum perire.

Credibilior
Plutarchi
opinio.

Ex parte
accipitur.

Certa species
est metalli natu-
ralis.

das statuas : ergo sic concludo, fuisse certam speciem, sub-
terreano sulphure seu igne cocti metalli, ad cujus imitatio-
nem, in aëris atmosphæra terræ exhalationes deficiunt ; nam
ignis noster nimis debilis est, exempli gratia, quis ferrum,
quis stannum ex aliis materiis componere valet, & tamen in-
est ferro cuprum seu æs, & per consequens aurum ; stanno
autem argentum, quibus metallis etiam æs Corinthiacum, ut
fertur, dives est ; ambo separari possunt, sed non componi.

Pausaniæ &
Herodoti
tradita.

§. VI. Alii judicent, an non huic sententiæ robor accedat
per ea, quæ tradit Pausanias l. 11. *Æs Corinthium*, inquit, in fon-
te *Pirene tinctum temperamentum accepit*, quod certe plus conve-
nit rationi : nam etiamnum in Hungaria fons celebris est, cu-
jus aqua ferrum in purissimum æs mutat. Sed si artificiosa dis-
pliceat hæc compositio, Herodotus alium ministrat locum,
l. 11. funtejus verba: *Est apud Æthiopes omnium rarissimum &*
pretiosissimum æs. Forsitan illud Corinthum advectum, ibi-

Ante Carin-
thi expug-
nationem
jam cogni-
tum fuit, te-
ste S. Scri-
ptura.

que fabricatum æs Corinthiacum dictum est. Tandem pre-
tiosum quoddam æs ante expugnatam Corinthum diu cogni-
tum fuisse, docet ipsa Sacra Scriptura in *libr. Esæ c. 8. v. 26. &*
27. Nimirum cum Cyrus seu Cores restituere jussisset Judæis
sacra vasa à Nabuchodonosore capta, eorum Catalogus citato
loco ita exprimitur : *Ëhra wug den Priestern dat 650*
Centner Silbers / an silbern Gefäßen 100 Centner / und an
Golde 100 Centner / 20 guldne Becher / die hatten 1000
Gulden / und zwey gute ehrne köstliche Gefäß / lauter
wie Gold. Versio vulgata ita habet : *Appendique eis argen-*
tum & aurum & vasa consecrata domus Dei nostri, quod obtulerat
Rex & consiliatores ejus, & principes universusque Israel eorum, qui
inveni fuerant, & appendi in manibus eorum argenti talenta sexcen-
ta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta :
& crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa
æris fulgentis optimi duo, pulchra ut aurum. Hoc acci-
dit anno mundi 3520. Corinthum autem Romani expugna-
verunt A. M. 3910. ergo cognitio æris hujus quadraginta an-
nis hoc termino antiquior fuit, cum quo tempore coincidit
Herodoti ætas, qui antea adductum locum A. M. 3610. exa-
ravit. Fuit autem sine dubio illud ipsum æs, quod postea Co-
rinthiacum appellatum fuit. Quin imo nostro etiam tempo-

re tale æs reperitur in mundo; notat enim singulari studio l' Abbe de Choisi in le Voyage de Siam, quod in hoc regno & insula Japan auro pretiosius æs effodiatur mirum in modum fulgens; sed cuique libera sentiendi facultas relinquatur.

§. VII. Nunc e diverticulo in viam nos recipiamus. Ignorabant antiqui ex parte arcanum separandi metalla, quæ ignorantia causam præbuit duarum specierum æris, *electri* nimirum & *aurichalci*; quæ sententia Plinii est, non nostra. Electrum erat metallum, quod ex mixtura auri & argenti oriebatur, si autem aurum sibi æs associaverat, aurichalcum nominabatur, si hæc tria mineralia unum constituerent corpus, aderat laudatum Corinthiacum. Erat Corinthiacum in tres species subdivisum, quas Plin. l. 34. c. 3. ita demonstrat, *unum candidum, argento quam proxime nitore accedens, in quo scilicet illa mixtura prævaluit; alterum in quo auri fulva natura; tertium, in quo equalis omnium fuit temperies.* Hoc tertium numerum constituit materiam, quos deprædicamus Corinthios; supersedeo adferre, quod Jobertus in his nummis æs prævalens dicat: nam nondum inter antiquarios decisum est, an quidam detur hujus Corinthiaci æris nummus; Savotus enim negat, quod ejusmodi nummi reperiantur, ad experientiam provocans, qua quosdam igne solverit, sed nihil auri, nihil argenti invenisse fatetur l. c. l. II. c. 17. Non quidem negat, quod nummi aurei splendoris sint, sed putat, quod color aureus proveniat ex alia causa minerali. Savotus tantæ mihi est auctoritatis, ut contra illum ne hiscere quidem audeam, nam Chemicus fuit incomparabilis, cujus experientia certe non vacillant; quanquam hanc opinionem amplectendo nummis meis insidias struam; est enim nobis Hadrianus Corinthius auri instar fulgens, quem veritati nunc immolo, non esto Corinthius auro mixtus. Probabile quidem est quod Jobertus adfert argumentum: *il ne paroisse pas de raison, dit il, pourquoy ce, que l'on foudoit pour des vases, n' avoit pas pu aussi servir à quelques Medailles, puis que l'on gravoit les images des princes mesme sur les pierres precieuses.* h. e. Non apparet ratio, quia vasa ex hoc ære constata sunt, cur non etiam numi ex illo cusi sint, nam adeo formabantur principum effigies in pretiosissimis gemmis. Verum enim vero experientia stat contra, quæ nulla persuasione infringitur. Hæc scilicet dico de ære illo Corinthiaco, quod Electrum fuit, ex auro compositum; sed non

Etiam num tale æs reperitur,

Æris Corinthiaci tres species.

Nummis Corinthiæ æris aureis non inest.

Dantur tamen nummis æris Corinthiæ.

inficior, dari nummos ex ære Corinthiaco, quod naturali fuit pulcritudine præditum sine auri concursu, qualis etiam Hadrianus noster esse potest, sive illam materiam aurichalcum vocent nec ne; est enim mihi Senecæ autoritas in loco jam allegato, quem hic repetere necessum est: *Illum tu otiosum vocas, qui Corinthia paucorum furore pretiosa anxia subtilitate concinnat, & majorem dierum partem in æruginosis lamellis consumit.* Locum hunc de numis loqui nullus ego dubito.

Hodie paratur.

Roberts Metall.

Venetorū quatuor e- qui ex hoc metallo conflati.

§. VIII. Æs hoc imitari veteres non valebant, quod de ætate nostra non dicam. Nam quod ars auri splendore conspicuum æs producere possit, nullus dubitat, cui hodierna experimenta nota sunt. Robertus Rheni Palatinus & arte & Marte magnus Princeps, electri cujusdam inventor est, vulgo *Roberts Metall*, quod antiquitatem superat, & quod nullo auro fultum, antiquos nummos pretio suo ac splendore detrudat. Mira res est, quod alii Scriptores antiqui, qui tamen rem nummariam alioquin nobis reliquerunt, uno consensu nummos Corinthiacos fileant, etiamli de hoc ære plura dicant. Restant tamen plura vasa antiqua ex hoc ære conflata, quæ hinc inde in magnorum Principum gazis reperiuntur. Veneti Constantinopolitamis contra barbaros succurrentes, hinc transportaverunt Venetias quatuor equos, quos ex hoc ære conflatos esse credunt, quibus fores S. Marci Basilicæ exornaverunt; quod officium olim Romæ præstiterunt ante Faunum Pantheon dictum: translato vero imperio Constantinopolim, etiam eo illustre hoc ornamentum tulerunt, vid: du Masson *l' Voyage d' Italie Part. 1.* Operæ pretium esset, ut quis, particulam horum vasorum fundendo, rei periculum faceret, an nimirum auri & argenti quodpiam separare liceret: nam ego certe totus in eo sum, quod nihil contineat, quicquid etiam Plutarchus & Plinius, artis metallicæ ignari, reclamitent. Per olfactum olim probaverunt æs Corinthiacum, ut Martialis perhibet, *l. 9. Epigr. 60:*

Consuluit nares, an olerent æra Corinthon.

Quod certe non absolum est: nam distinguuntur æra per odorem, quod ipse expertus sum, modo sint modice calefacta in manu tantum. Ita etiam discernuntur à fictitiis numi genuini antiqui. Summo itaque jure Corinthios sic dictos nummos, quos nunc intus & in cute novimus, ad æreos retulimus.

§. IX.

§. IX. De æreis numis in genere notandum, quod in historia majorem usum, quam aurei & argentei, præstent, vid. Savot. p. 325. Patini verba mea facio in *Introd. c. 15: Ausim asseverare, quicquid est cunctis numismatis aureis & argenteis expressum, id omne in æreis signatum reperiri. Toto illo tempore, quo Græciæ urbes Romano imperio parere, æreorum nummorum ingeniosis inventis illustrium ingens numerus fuit procusus; rarissime unus vel alter ex argento, nullus prorsus ex auro cusus. Colonia constituta & renovata in æreis plerunque, ne dicam unice, signantur.* Formam literarum rotundam & integram, Romani nummi ad Constantinopolitanæ barbariei usque tempora, conservant, nisi quod circa Decii tempora litera N. formam lit. M. induat, uti videre est in numo hujus Imperatoris, in cujus reversa: *Pannonia*; sed paulo post, quod mirum est, restitutas vidimus literas, quæ post Justinianum à barbarie penitus delentur, summumque corruptionis gradum patiuntur sub Michaële Rhang. à quo tempore jure postliminii pristinam pedetentim accipiunt formam. Orthographia in Latinis nummis singularis interdum est; nam nemo vitio vertat, in quibusdam V poni pro B, ut Danuvius; Q pro C, *Qum Gabinis*; B pro V, *Jubentus*; O pro V, *Volcanus, Divos*; EE duplex pro E longo, ut *feelix*; II duplex pro simplici, *Viirtus. Cernimus S & M resciffum* in fine, ut *ALBINU. CAPTU.* interdum XS pro solo X, ut *MAXSIMUS, F pro PH, TRIVMEVS.* Observatur etiam *Virtus Exerciti. Fortuna opsequens. Liberitas, Vberitas. Leibertas.*

Ærei numi in historia majorem usum præstant ac reliqui.

Scripturæ in numis vicissitudo.

Orthographia singularis.

CAPUT V.

Numi vilioris materiæ. Asses scortei, numi stannei, numi plumbei. Per numum Dn. Feschii plumbeum, Baudeloti opinio de illis refutatur. Nummi ferrei.

§. I. Necessum est, antequam ulterius progrediamur, ut etiam mentionem faciamus de vilioris materiæ Numismatibus. Verum quidem est, quod varii populi variam materiam in nummorum usum receperint. Philostratus refert, l. 2. *de vit. Avoll.* & Anton. August. *dial. 6.* quod Æthiopes signatis lapidibus; Indi cochleis pusillis omnia mercarentur; Scythæ ex corticibus certæ arboris; alii populi

Vilioris materiæ numismata.

Varia apud
varias gen-
tes.

An Lupini
numi fue-
rint? nega-
sur.

Asses scor-
tei.

Primis
temporib⁹
Romanis
utilitati.

Negatur à
Molineo.

Sed multi
autores id
affirmant.

ex foliis; alii ex sale & alia materia, nummos signarint. Horrendus tamen mercandi mos fuit populorum, qui defunctorum parentum ossibus commercia sustinuerunt; vid. Budegium *de re monet. c. 1. n. 18. seqq.* Apud Romanos non nisi metalla, in usum hunc applicata, reperimus. Hotomannus asserto huic obstat *c. 1. de re numaria*, Lupinos quoque monetæ usum præstitisse asserens, fundamento utitur *l. 3. c. de aleat.* cuius verba sic sonant: *Si quis sub specie alearum victus lupinis vel alia quavis materia, cesset etiam adversus eum omnis actio*; Sed vero verba, *vel alia quavis materia*, satis demonstrant, quod in positione pecuniæ locum tantum occupaverint, ut in ludo etiam fieri solet, sive sint lupini sive alia signa; nec versus Horatii obstat:

Nec tamen ignorat, quid distent era lupinis.

Erant etenim Lupiniforma aliquatenus nummo similes; inde describit hominem iudicio suo utentem, qui fictum à vero distinguere valet.

§. II. Assium vero scorteorum usum non negamus, quod enim nummi coriacei Lacedæmoniis fuerint consueti, testatur Stobæus *Serm. 145.* & Seneca *de beneficiis l. 5. c. 14.* ita rem allegat: *Æs alienum habere dicitur, & qui aureos habet, & qui corium forma publica percussum, quale apud Lacedæmonios fuit. Eandem consuetudinem confirmat de Carthaginensibus Plato dialog. de divin.* Quod etiam cogniti fuerint Romanis, res auctoritate non caret. Alexander ab Alex. *gen. diæ. 15. in medio*, opinionem hanc introducit, dum proficitur Numam Pompiliū populō Romano asses scorteos & ligneos loco congiarii distribuisse; cui etiam Decianus in *tract. de crim. l. 7. c. 25.* subscribit: sed hoc Molin. *de usur. q. 100. n. 799.* nescio qua autoritate tam

fabulosum quam ἀθεοπορον dicit. Reliquum est cujusdam auctoris de numis scorteis testimonium; anonymus est & *Notitie utriusque imperii p. 168.* subjectus, putant eum Honorii & Arcadii tempore vixisse; cuius hæc sunt verba: *Rectores superioris vite non otiosis opibus, sed condendis potius mœnibus letabantur, in quorum decorem universam auri argentiq. materiam conferebant. Aëris quoque copiam in simulacris propriis ad virtutis sue testimonia figurabant, ut vero emendi utilitas, & ut facultas regie largitati suppeteret, in æris usum excultam politius terram & igne solidatam, certis quoque expressionibus figuratam, auro argentoque*

repe-

reposito, usui habuerunt; sed posteriores fastidientes priscae vilitatis inventum, formatos è coriis orbes auro modico signaverunt, quibus regum munificentia & commutationum necessitas intactis collatoribus utebatur. Verum quidem est, contradictione laborat locus: nam dicit, quod aurum in mœnia extruenda impenderint; inde liquet, quod etiam auri usus adfuerit, quia non credibile, quod ex auro mœnia construxerint. Alias tamen autor multæ est autoritatis, cum quo Svidas convenit ex Tranquillo hoc referens: Ἀσάειος Νύμας ὁ πρῶτος Βασιλεὺς μετὰ Ῥωμύλον Ῥωμαίων γεγονὼς, ἀπὸ σιδηρῆς καὶ χαλκῆς πεποιημένα ἐχθεύσα τὸ Ῥωμαίοις, τῶν περὶ αὐτὰ πάντων διὰ σκυτίνων καὶ ὀσσεκίτων τὴν χρεῖαν πληροῦντων h. e. Assaria Numas, primus Rex post Romulum Romanorum factus, ex ferro & are facta, donavit Romanis omnibus, ante illum per coriacea & testacea negotium implentibus; Nec Hieronymi locum intactum patiamur præterlabi, qui invenitur in Apologia contra Ruffinum, & sequentibus constat verbis: Cum montes aureos pollicearis, ne sorteum quidem nummum de thesauris tuis proferas.

§. III. Nunc stanneorum nummorum curam geramus. Numi stannei.
 Aliis nationibus hoc nummorum genus non ignotum erat. Aristoteles perhibet, Dionysium Syracusanum Tyrannum, stanneos nummos cudisse: nec de Romanorum moribus dubitamus, adest enim L. 2. §. 2. ff. ad L. Cornel. de fals. quæ eorum facit mentionem. Cujac. L. II. observ. c. 1. ex Florentina a Romanis utebantur.
 lectione observat, quod stagnus non stanneus sit legendum. Tandem etiam experientia optima rerum magistra testatur, eorum quosdam adhuc hodie superesse; nam experientissimus Savot. d. 1. p. 2. c. 8. meminit, quod ejusmodi nummum possederit. Nec hoc cum plumbo confundi potest; nam alibi docet per experientiam, quod minus nobile fuerit stannum, ex quo cusi erant; imo Jobert. in science des Medailles Inst. II. c. 23. dicit: l'autre jour on me fit voir un Tigranes, qui indubitablement estoit un plomb antique, plus blanc beaucoup que le nostre & plus dure. Sed quid hoc aliud quam stannum, nam istæ virtutes plus blanc beaucoup, que le nostre & plus dure stanno propriæ sunt, & tantum demonstrant, quod autor metallicæ eruditionis fuerit ignarus. Nostro tempore in Anglia, minima separationis moneta seu obolus ex hoc zre conflatus est, Hodierni in Anglia, nuditissima arte ipsum numi pretium superante; ex una parte Wil-

Wilhelmus & Maria Regg. apparent; ex altera Britannia sedens; medium numi punctum signat cupreus stylus, ut olim Johannis Gallia Regis coriacei aureo erant percusi; vid. Tholos. Syntagm. l. 36. c. 2. n. 7. Marginem ipsam circundant litera grandiusculæ: *Nummorum famulus*. Batavi Alcmarienses 1573. à Duce Alba obsessi Thaleros stanneos mille decies percuderant, vid. Thuan. hist. l. 55. Haud ita pridem liber apparuit autore Joh. Henr. Eggelingio, qui nobis exponebat orbis stannei *Antinoi*, noviter reperti, historiam; sed crabrones excitavit inter eruditos: multi enim numi ingenuitatem negabant; nam rarissimi sunt nummi stannei antiqui, quia ex sententia Savoti p. 11. c. 3. stannum citius in terra corrumpitur ac ipsum plumbum.

Eggelingii orbis stanneus reprobarus.

Plumbei numi in usu fuerunt.

§. IV. Plumbei numi, pro nobilitate materię, ultimum nunc occupant locum; omnes eruditi in hanc sententia conspiciunt, quod fuerint & adhuc reperiantur. Salmasi⁹ id negat quidē; nam ad Flavianum Vopiscū his verbis utitur: *Æs plumbo miscebatur etiam publice, inde plumbeos nummos per contemptum Martialis appellat aream monetam, cui plurimum plumbi admixtum erat*. Sed Savotus pro incomparabili sua eruditione chemicis experimentis demonstrat, quod numi hujus temporis nihil plumbi habeant admixti, & multorum autorum sententia affirmativam opinionem defendit. Vindicato itaque Martialis gaudemus loco

Probant id multi autores.

quamdiam saluator,
anteambulones & togatulos inter,
centum merebor plumbeos die toto.

Huic accedit Plautus, non solum in Trinummo;
nunquam numum credam plumbeum:

sed etiam in Casina;

Cui homini hodie peculi non est numus plumbeus,

Tandem etiam in Mostell.

Tace tu faber, qui cudere soles numos plumbeos.

Pauciores cstant.

Non equidem inficias ire possum, quod vulgaris æris paucissimi restent numi; sed sufficit tot adesse, qui exemplum supplere possint. Non tantum Cimeliarchium Savoti illis instructum erat, ut ipse testatur p. 320. sed etiam Rostagnius quidam Avignione celebris Vir unum alterumve probæ notæ conservat; & Dn. Fæschius J Ctus Basiliensis celeberrimus, numum

num possidet plumbeum, ab una parte referentem caput infantis, *Claudia Augusta*; in altera conspicitur *Nero Caesar*, qui numus ideo est rarissimus, quia nullus alius hujus Neronis filix, ex Poppza progenita, mentionem facit. Hic etiam Baudeloti de Dairval *Part. II. pag. 658.* opinionem destruit, qui omnes numos plumbeos Saturnales esse asserit, h. e. qui tantum tempore Saturnalium in usu fuerunt; ad hoc stabilendum, utitur lege hujus festi a Luciano notata: *Ἐπι ναῖσι περιδερταῖσι ἐνὶ κερῶν, ἢν τις ἐπ' ἀργυρῶν περιέβηαι ἀσὶς ἐς τὰν ὑσερῶν ἔσω.* h. e. *Nucibus non luditur, sed tesseris; & ille, qui in hoc ludo argentum ponit, aut monetam aliam consuetam, in posteram diem jejunato.*

Dni. Feschii numus plumbeus.

Dn. Baudelot asserit, quod numi plumbei saturnales fuerint numi.

Verbum consuetam pecuniam ita explico, quæ consueto signo est signata, aut consueto metallo conflata; ea propter tot inveniuntur numi ridiculæ figuræ, qui sine dubio Saturnales sunt. Sed quis dicet, quod sacra Principis facie, qualem Feschii numus refert, abuti potuissent in his ludis nugalibus? Tandem primus Martialis locus, plumbeos numos triti usus fuisse, satis testatur.

Qui refutatur.

Ceterum plumbum maximæ injuriæ temporis obnoxium est; inde magis globulis proprium tormentis bellicis ejiciendis, quam ad signaturam Principis conservandam idoneum. Duos nos inter nostros reperimus plumbeos, quos corrosit dimidium seculum tantum; ambo sunt Danicæ originis premente bello à Friderico III. in vim monetæ cusi. Minimus ab una parte temporis tantum gerit vestigia; altera numeri dualis signum habet. Major non excedens Albi magnitudinem, Monogramma Frider. Regis exhibet coronatum F. 3. reversa, sex punctis majusculis valoris nota conspicua.

Plumbei hodierni. A Frid. III. Dan. Rege percusi.

§. V. Historia exemplis abundat, quod premens rerum status abjectam interdum materiam numis applicaverit. Michæel Dux Venetorum in obsidione Tyri 1124. ex frenis equorum numos cudi curavit. Cocc. Sabell. *Enod. 9. L. 4.* Aliquoties vidi chartaceum illum Lugduni Batavorum obsidionis tempore cufum, qui sesequi ferme seculo accedit: nam signatus est 1574. & adhuc longævioris erit conservationis. Sed vero Respublica bene ordinata non nisi metallis nobilioribus utitur: ita Lex Numaria in L. 9. §. 2. ff. ad L. Cornel. d. f. l. merito prohibet numos stanneos & plumbeos emere & vendere; verba ejus hæc sunt: *Eadem Lege exprimitur, ne quis numos stanneos emere vendere dolo malo vellet.* Imperii nostri Recessus,

Ex vili materia necessitas numos cudit. Numus chartaceus,

Lex Numaria viles numos prohibet.

reprobatis etiam Romanorum æneis numis, solos aureos & argenteos agnoscunt; sed eheu! bonæ leges interdum in pessimis declinant consuetudines. Initium hujus seculi totum erat æneum; inter nostros unum reperimus avi hujus vix grossi diametrum æquans, qui trientem uncialis efficiebat; est ab Elect. Saxon. An. 1622. cufus. Initium factum est adulterandi monetam 1593, & circa finem fatalis hujus periodi, uncialis argenteus decem florenis valebat. Sed tandem in Imperii perniciem tendens moneta tota Germania bannita fuit; quod tempus Ovidii carmen vaticinio notavit:

IrVs & est sVblto, qVI MoDo Cræsvs erat.

Moneta secundum alten Schrot und Korn.

Sæpiuscule Imperii Principes monetam secundum alten Schrot und Korn restaurarunt, quod Recessus Imp. de An. 1570. repetita vice inculcat. Est nobis Georgii, Lutheri hostis, uncialis, An. 1531. cufus, cujus postica hæc verba: NACH. ALTEN. SCHROT. VND. KORN. Et Civitas Norimbergensis haud ita pridem uncialem constari iussit, cujus altera facies totam urbem exhibet; in altera Noriberga sedens in hasta pileum libertatis gesta; eminus a tergo figuræ domus publica seu curia conspicitur cum eadem inscriptione.

Ferrei numi.

§. VI. Ferrei numi nullum hic inveniunt locum, qui quidem aliis gentibus, non adeo Romanis, fuerunt communes. Julius Cæsar *L. 5. historie sue* confirmat, Anglos usos fuisse moneta ferrea, quod etiam Aristoteles *L. 2. Oecon.* de Clazomeniensibus tradit; Pollux de Byzantinis. Plutarchus in *Lyfimach. c. 30.* notat, quod veteres Græci obeliscis ferreis in formam turris, Numismatis instar usi sint; unde hodiernos minutissimos appellat. Sed nulla historia ullo argumento demonstrare potest, quod idem apud Romanos diu obtinuerit; Svidas tamen in voce *ἀσπίδα* refert, Numam Regem Romanis e ferro cufos dedisse numos, quod jam audivimus. Aristides in *Orat. II.* memorat, quod milites Byzantini stipendium in ferro receperint; hoc vero majorem explicationem requirit, siquidem satis ambigüè dictum est. Savotus quidem putat, quod aliquem possederit, qui a magnete fuerit amatus; sed Joberto assentior, qui subferratam fuisse argenteum adfruit; quod in alium locum reservamus. Nec obstat locus Plinii *L. 33. c. IX.* *Miscuit denario Antonius Triumvir ferrum;* nam ejusmodi numus erat & manebat argenteus ex principio Savoti, quod

Romani ferreis non diu usi sunt.

Savoti numus ferreus.

quod scil. argentum seu aurum, quanquam minima pars fit in mixtura, nomen suum retineat.

CAPUT VI.

As primus Romanorum numus. Usura ab asse divisæ. Cur es grave dicatur? An asses signatos Romani appenderint. Negotia per es & libram. Valor numerorum æreorum. Minores numi ærei. As primus nondum imminutus superest. Signa Valoris in ære. Assis imminutio.

§. I. Nunc dicam, solida quæ sit divisio libræ sive assis, nam sic Legum dixerunt Periti.

Fannius de pond. V. 41.

EX antecedentibus abunde patet, quo sensu vocabulum Æris accipiatur; denotantur non solum eo omnia metalla, sed etiam ministri ærarii, & locus pecuniæ ab illo nomen sunt sortiti. Ab ære as vocabatur, & æs & as interdum unam eandemque habent significationem; fuit autem As primus Romanorum cufus numus, autore Varrone L. 4. de ling. Lat. Assarius etiam vocatur a Clement. Alex. ἄσαστος ἀσούα; nec etiam eorum displicet opinio, qui assem a solidum deducunt, ut Volusius Metianus in libello de asse. Hostius de re numaria L. II. ut & Varro d. l. L. 8. Vnde etiam recte dicit, assem simplicem esse monetam ac integram. Variæ hinc in jure reperiuntur formulæ loquendi: ex asse aut pro parte possidere. l. p. ff. qui satisd. cog. i. e. in solidum. In assem satisfacere. l. 40. ff. d. leg. 3. In assem vendere. L. Titius. quib. mod. pign. l. by. potb. ex asse debere. l. i. ff. ut leg. nom. cav. Ex asse auferri hereditas, dicitur Martiano l. auferitur. ff. d. iis, quæ ut indign. Quæ formulæ etiam aliis scriptoribus sunt communes. Plinius L. 1. 15. Epist. dicit, ad assem impendium reddere. Mart. l. 7. ep. Heredem ex asse relinquere; de quib. vid. Fabr. Thes. Erud. S. bol. verb. As.

Vocabulum Æris amplissimi sensus.

As primus Romanorum numus.

Asa solido.

Formulæ ab asse constructæ.

§. II. In variis juris negotiis As pro toto sumebatur; sic usuræ ab asse sunt divisæ; si unus in centenos annuatim pendebatur, unciaria erat usura, si bini sextans, si terni quadrans, si quaterni triens, si quini quicunx, si seni semis, si septeni septunx, si octoni bes, si novem dodrans, si deni dextans, si undeni deunx, si duodeni As; & quidem usuræ centesimæ hujus divisionis principium sunt, quæ singulis mensibus centesimam

Usuræ ab asse divisæ.

Usuræ centesimæ.

tesimam fortis partem efficiebant & duodecim per annum, l. 7. §. 10. in f. l. 47. §. 4. de administr. tut. l. 21. §. 4. de ann. leg. quod explicat illud Persii Carmen :

Sat. V.

*Quid petis, ut numi, quos hic quincunce modesto
nutrieras, pergant avidos sudare deunces?*

Per assem
fundus di-
visus & ob-
ligationes.

Dividebant etiam veteres assis partibus fundum, vid. l. 39. §. si a me bessem ff. de evict. l. 8. ff. de rei. vind. nec non res incorporales, ut obligationes & actiones §. 9. in fin. J. de fiduc. haered. Tandem in hæreditate utramque paginam occupat as-

Assis divisio
in heredi-
tate.

sis divisio, §. 5. Inst. de hered. instit. juncta l. 50. ff. h. t. cardinalis locus est, ibi hæc verba: Hereditas dividitur in duodecim uncias, quæ assis appellatione continentur, quæ distributio solennis vocatur & partes sunt civiles, l. 13. §. 1. ff. h. t. Erant etiam partes naturales, quæ a testatore pro lubitu dividebantur, vid. cit. §. L. 18. ff. de hered. instit. l. 13. C. de lib. & posth. l. 2. §. 7. ff. de collat. l. 76. de acquir. hered. partes civiles hæ sunt :

As seu totum	}	XII.	} Vncias sive partes.
Deunx	}	XI.	
Dextans	}	X.	
Dodrans	}	IX.	
Bes	}	VIII.	
Septunx	}	VII.	
Semis	}	VI.	
Quincunx	}	V.	
Triens	}	IV.	
Quadrans	}	III.	
Sextans	}	II.	

Vncie di-
visio.

Ipse autem Vncia in partes minutiores dividi potest, ut Volusius Metianus in lib. de pond. præstitit, & cum nominibus simul signa exhibuit; veluti in duas semuncias, in tres duellas, five binas sextulas, in quatuor sicilicos, in sex sextulas, in viginti quatuor scritula.

Æs, as, fū-
pis, libra,
solidus, idem
sunt.

§. III. Nunc de asse dicamus, qui pecuniæ speciem efficit. Æs, as, stipis, libra, solidus, Romanis unum idemque erat. Plinius lib. 21. c. 3. asse absolute utitur pro pecunia dicens: Scipioni Serapioni funeris impensa in bonis non erat, asses ergo contulit populus & funus elocavit. Libra dicebatur as, quia pondere erat libralis, testante Plinio l. 33. c. 3. Libra

Cur libra,

as, unde *§ nunc libella dicitur*; & Dionysio Halicarnasseo *L. 9. antiq. Rom.* *ἢ δὲ ἀσάριον νόμισμα βίβας ἀσάριον*: h. e. erat autem as æreis nummis pondere libralis. Verbum ipsum *Libra* Scaliger à Græco *λίτρα* descendere asserit. *Æris* vocabulum *Æs* idem idem vult apud Scriptores quod *assis*, ita mille *æris* sunt quod *as*, mille *asses*. In *LL. XII. Tabb.* continetur: *Si injuriam alteri faxit, viginti quinque æris pœna sunt.* Id Phavorinus apud *Gell. l. 20. c. 1.* exponens sic ait: *Quis erit tam inops, quem ab injuria facienda XXV. asses deterreant?* quod secundum *Hofstii* computationem *L. II. c. 1.* facit duos denarios cum semisse, seu grossos septem *Misnicos* cum semisse. Porro vocabulo *assis*, ponderis etiam annexebatur verbum; hinc habemus *asspondium*; ita *Varro L. 4. de LL.* *As*, inquit, ab *Asspondi-*
ere asspondium dicebatur, ideo quod *as* erat *Libræ* pondo.
Duo asses exprimebantur vocabulo *dupondii* *§. 8. Inst. de hered. instit.* *Dupondia* duo merces erat meretricum *dio-*
bolarium, ut conspicitur apud *Senecam*. *Justinianus* Imperator *dupondios* nominat primi anni *Juris studiosos*, *Trip-*
pondius *Quintiliano* usitatus est, *Instit. L. 2.* Tandem *stips* *Tripondi.*
etiam *æs* dicebatur, a *stipando* *ἢ δὲ στίπειν*, ut *Festus* & *Scips* unde
Varro scribunt, hic *L. 4. de LL.* *Nam quod asses Libræ pondo*
erant, qui majorem numerum accipiebant, non in arca ponebant,
sed in aliqua cella stipabant, i. e. componebant. *Ovidius* hoc *Asses in cel-*
vocabulo canendo ita utitur: *la stipabantur.*

Dic, inquam, parva cur stipe querit opes?

Contulit æs populis, de quo delubra Metellus

fecit, ait, danda mos stipis inde manet.

Sic stipes pro pecunia in jure nostro sumitur, l. 1. ff. de colleg. § corpor. à quo originem trahit *stipendium*, ut *Ulpianus in L. 27. de V. S.* docet. Vocatur etiam *as solidus*, quod affirmat *Voluf. Metianus.* *As solidus*
dictus.

§. IV. Cur autem *æs* grave dicatur, non omnium eadem est opinio. *Livius* locum notabilem nobis proponit, *L. 4. in fin.* sic scribens: *Et quia nondum argentum signatum erat, grave æs quidam plaustris ad ærarium convehentes speciosam collationem faciebat.* Ex loco hoc torquere quidam satagunt, quod à pen-
sitatione dictum sit grave æs; quod minime gentium concedo; nam ipse adductus locus satis demonstrat, quod æs, argen-
ti respectu ita sit dictum; nam pondere argentum leve erat

respectu æris. Nitor fundamento Dion. L. 47. & Virgilii, qui rem satis clare explicat:

Ecl. 1.

Nonnunquam gravis ære domum mihi dextra redibat.

Festus autem rem nullo remanente dubio ita declarat: *Graves dictum est à pondere, quia deni asses singuli pondo libræ efficiebant,*

Æs grave respectu æris iminuti.

denarium ab hoc ipso numero dictum. Æs grave etiam dici poterat oppositive ad æs diminutum, quod tempore Punici belli factum.

An asses signatos appenderint Romani? quod negatur.

Tandem ex parte tantum eorum amplector sententiam, qui dicunt, quod asses librales, Veteres magis appendere solebant, quam numerare; ita enim Plin. L. 33. sect. 14. *Librales appendebantur asses; interjectis que aliis tandem dicit: Servius Rex primus æs signavit.* Mihi videtur, quod priora verba ad ea tempora pertineant, ubi æs adhuc rude erat; quo non obstante tamen pondus æris per libram & æs divisum appendebatur: qua propter etiam Plinius, Servii æs signatum, ab illo per intervallum disjungit.

Resolutio locorum obstantiū.

Cornutus in *Satyram V. Persii* dicit: *Fuit assis liberalis, qui hodie in usu remansit, & solebat pensari; sed verbum solebat tempus innuit præteritum.* De quo itaque loquitur asse, de signato aut non signato? Eiusdem farinae est Festi locus: *Pendere pœnas solvere significat, eo quod ære gravi cum uterentur Romani, penso eo, non numerato, debitum solvebant.* Tempus etiam æris gravis ad rudis æris tempora pertinet; loquitur autor etiam de præterito, ubi nihil definiti invenimus; &

Alias inventum signatæ monete nullū usum præstitisset.

qualem, quæso, totum monetæ cusæ inventum præstitisset usum, si nihilominus æs appendere voluissent? Sine dubio apud Plinium loquendi formulæ reperiuntur, L. 33. c. 3. *Expensa in rationibus dicuntur; item impendia & dependere, sed ex antiquitate hoc proficiscitur, cum nondum signatum æs adhuc appendi mos esset; verum lingua cum pecunia cusæ non immutata est.* Hodie in pecunia numeranda non utimur libra, & tamen his utimur formulis.

Negotia per æs & libram.

Objicitur quidem, quod per æs & libram venditio obtinuerit; quod concedo: ita enim nos instituit §. 1. *Inst. de Testam.* & alii textus. Non solum autem in hoc negotio, sed etiam pluribus aliis æs & libra adhibebatur, v. g. in emtionibus mancipi, nexus datione & liberatione; quod factum non est ut pecunia ibi penderetur, sed erat forma

Forma est juris civilis.

quædam jure civili introducta tempore æris rudis, quam abolere non erat licitum. Interveniebat autem nummus unicus, qui tantum imaginarius erat, quemadmodum totum negoti-

um instituebatur dicis gratia. Hereditatis venditio per *as* & libram Ulpiani tempore adhuc in usu fuit, de quo tempore constat certo certius, quod numerata fuerit pecunia; Vid. Ulpian. *fragm. tit. 20*. Plura de his dicturi sumus in disputatione de Nummo unico: nam ulteriorem explanationem meretur. Temporibus sequentibus quidem in Imperio inferiori Jus meminit librarum auri *l. 4. C. de modomult.* unciarum auri *l. 6. eodem* librarum argenti, *l. un. C. de arg. pret.* sed dubito, an numi ideo appensi fuerint? quia in *l. 5. C. de suscept.* definitur, quot solidi efficere debeant libram, quod contra naturam appensis est, inde persuasus sum, quod libra numorum quantitas fuerit certa, ut talentum apud Græcos. Ad firmandam opinionem meam etiam facit, quod in vetustissimis nummis signa divisionis reperiantur & valoris, ut mox videbimus, quod supervacaneum fuisset, si pensitatio locum semper habuisset. Si cognitionem accuratorem nummorum acquirere velimus, necessum est, ut distinguamus inter valorem nummi & pondus; de pondere res ferme desperata est certi aliquid statuere. Savotus in tota tertia operis sui parte omnem movit lapidem, ut rei cognitionem haberet; an præstiterit, alii judicent. Metalliones tantæ magnitudinis inveniuntur, ut interdum libræ pondus excedant; forsitan quia pecuniam non constituebant, sed congiarii loco distributas esse invenimus. Primæ vero magnitudinis nummi unam communiter unciam ponderis habent: Mediæ magnitudinis, nummi dimidiam & tertiam unciam partem suppleant; & ii, qui Tertix vocantur magnitudinis, quartam, sextam & minores partes efficiunt; Vid. Savot. *p. III. c. 26.*

§. V. Sed eorum valorem cognoscere juvat. Variorum Eruditorum opiniones hic explicare, non unum librum requireret; nos sequimur Melanchthonis opinionem, etiam ab Hofstio *hist. num. L. II. c. 1.* amplexam, quæ denarium Romanum & drachmam nummum Atticum prorsus exæquat; hinc denario etiam alii Doctores tres grossos Misnicos, qui nummulos Misnicos triginta sex faciunt, tribuunt, unde assis decimæ denarii parti, (quam divisionem pro temporis ratione alii aliter instituant, *Sav. c. l.*) cedunt nummuli Misnici terni cum tribus quintis partibus. Hoc posito videamus, quænam in ære assis partes fuerint? Nolo hic repetere, quæ ante jam nominavimus,

Signa valoris in nummo hoc refutant.

Diversarum magnitudinum pondus.

Valor nummorum æreorum.

Assis valor secundum monetam misnicam.

Affis divisiones in valore. **mus:** nam etiam hic duodecim numerantur partes. *Stipis unciaria* ab unciâ dicta fuit, Plin. L. 34. c. 5. à qua centesima usura unciaria dicta, teste Cicerone. **Unciam** autem eruditi

derivant à Lybica moneta *lybia* dicta; ab unciâ est semuncia, unde est Asconii loquendi modus, *res semuncia venit*, scil. pro vili pretio. **Sextula** unciâ sexta pars est, quam Varro minimum æreum nummum vocat. **Sextans** est numus æreus duarum unciarum, ejus mentionem facit Livius, L. 2. *Eodem anno Agrippa Menenius moritur: extulit eum plebs sextantibus col-*

Quadrans *latis in capita.* **Quadrans** Assis quartam valet partem, denarii quadragesimam, etiam à Cicerone teruncius vocatur L. 5. *ad Atticum*; proverbialiter pro minimo numulo usurpatur a Martiali L. 2. *Epigr.*

Et quadrans mihi nullus est in arca.

Balnei merces fuit teste Horatio;

Dum tu quadrante lavatum

Rex ibis.

Triens quatuor uncias valebat, assis tertia, denarii vigesima pars; Juvenal. *Satyr.* 3:

Infelix nec habet, quem porrigat ore Trientem.

Triens æreum Plinius hanc de fatali quodam triente profert historiam, L. 37. *c. 13: Servilia familia illustris in fastis, trientem æreum poscit, auro & argento consumentem utrumque; origo atq. natura mihi incomperta est.* **Semis** seu *Semissis*, quorum duo totum as efficiunt, valet numulum Misnicum cum quatuor quintis partibus; ejus testimonium habemus in Varrone L. 3. c. 7. *de rer. rustica: Magnum, inquit, condicas, hic in urbe quotidie lacrum ex asse semissem condere in laculos.* Ab asse multa etiam invenimus composita.

Affis compositi nummi, **Persius** *Satyr.* 5. ait:

Hic Dama est, non tressis agaso.

Nec rarum est vocabulum apud scriptores quadrassis, nonuffis, decussis, viceffis seu biceffis, quadragesffis, quinquagesffis, sexagesffis, septuagesffis, octogesffis, nonagesffis, tandem centuffis, de quo idem Persius cit. *Satyr.*

Ridet Vulsenius ingens

& centum Grecos curto centusse licetur.

Ejusmodi autem multorum assium moneta, non una fuit *ærea*: nam hanc ultra dupondium non invenimus, sed pretium vel in aureo vel in argenteo consistebat nummo. Hæc quoad

quoad valorem est assis divisio, & cum quævis suo gaudeat auctore; dubium non est, quod etiam nummis harum specierum usi sint Romani; quanquam Lipsius *de Re Num. p. 13.* tradat, nullas assis partes in numos venisse præter semisses, trientes & quadrantes, quod experientia ipsi contrarium est; quinimo adhuc hodie reperiuntur in Cimeliariis Curioforum.

§. VI. A nonnullis dubitatum fuit, an as primus seu gravis superfit in numo; quod ego quidem negare non aulin; nam eorum meminit non solum Molinet. *in Catalogo Biblioth. Genevensis*, sed etiam in Thesauro potentissimi Regis Dania quosdam vidi asses majores nimirum ratitos, ut vocant; etiam Bibliotheca Lipsiensis unum alterumq; custodit; magnitudo, sesqui diametri uncialis Thaleri, efficit. Non quidem mihi latet, quod quidam sint, qui hos numos mensuras ponderis appellant, & ipsis monetalem usum negant; sed illis assentiri haud valeo: nam eandem cum minoribus exhibent figuram, & iisdem signis utuntur divisionis, imo proportionem imminutionis inter majores asses & minores observare licitum est. Dubio caret, quod primis temporibus, ante bellum Punicum primum, As libræ & As pecuniæ ejusdem ponderis fuerint, & sic pro eo tempore concedo, nimirum à Servio usque ad bellum Punicum primum, ita ut moneta ponderis, pondus monetæ locum interdum suppleverit; sed haud credibile est, quod sequentibus temporibus Romani iisdem sumtibus pondera sua cuderint ac monetam; ut taceam, quod in ponderibus eminentis figura Jani minus commoda fuisset. Signa itaque, quibus as & assis partes conspicuæ erant, pro qualitate portionis reperiuntur varia. Alia sunt signa pecuniæ, alia partium seu ponderis; hæc reperiuntur apud Volusium Metianum & Budeum *de asse*, & tantum per lineas exprimuntur - As est — quincunx, — triens, — quadrans. Alia autem sunt pecuniæ signa. In quibusdam videre est L. vel I. ut & O, quod assem seu libram notat. Qui duplici LL. gaudent, Dupondia sunt. In quibusdam S. conspicitur, semissem denotans. Aliqui quatuor punctis aut circulis minoribus distinguuntur, qui quatuor uncias seu trientem constituent. Tria puncta in aliis de quadrante testantur. Sextans duobus punctis cognoscitur; horum omnium eætypum exhibet Anton, Agostini *Dial. l. p. 9.* & addit hæc verba: *In*

Lipsii error.

As primus nondum imminutus superest.

Ejus magnitudo.

As pecuniæ & as ponderis ante bellum Punicum pondere æqualis.

Signa valoris in nummis æreis.

alcune si trova in *l.* in alcune un *l.* che dinotano un *Asse*, ovvero una *Libra*. In alcune un *S.* per *semis*, che vuol dire un mezza *libra*, ovvero sei *oncie*. In altre quattro punti, opiccoli cerchietti per quattro *oncia*, che è il *triente*, in altre tre punti per tre *oncie*, che è il *quadrante* col qual prezzo si lavavano ne' bagni. In altre due per il *sestante*, che son due *oncie*.

Aris imi-
mutio.

Prima assis
mutatio.

Ex uno asse
sex facti.

Festi hallu-
cinatio.

Alciati sin-
gularis opi-
nio.

S. VII. Non autem erat una eademque assis Romani magnitudo, ut fieri solet; etiam Respublica egebat interdum *zris*, unde divisionis saluberrimo remedio sæpius usa est. Plinius triplicem mutationem notavit *L. 33. c. 3.* Prima immutationis causa fuit Bellum Punicum primum; exhausto etenim arario, ne deesset Reipublicæ nervus, *as*, quod grave erat, satis leve redditum est: Cum impensis, dicit Plinius, Respublica non sufficeret, *libra* pondus *aris* imminutum est, constitutumque, ut *asses sextantario* pondere ferirentur. Hoc intelligendum esse volunt, ex uno asse factos fuisse sex asses, qui tantundem valerent, manente veteri indicatura seu valore extrinseco. Festus quidem eandem sententiam confirmat, sed egregie simul hallucinatur; audiamus loquentem: *Sextantarii*, inquit, *asses* in usa esse cœperunt ex eo tempore, quo propter bellum Punicum secundum, quod cum Hannibale gestum est, decreverunt Patres, ut *asses*, qui tum erant *librarii*, fierent *sextantarii*, per quos, cum solvi ceptum esset, & populus ere alieno liberaretur, & privati, quibus debitum publice solvi oportebat, non magno detrimento afficerentur. Festus bellum Punicum secundum appellat, quod tamen primum erat, ut ex Plinio docuimus; sed vero tam ex hoc, quam Plinii loco, videre est, quod quinque partes Reipublicæ lucrifactæ sint; cui sententiæ reliqui Doctores omnes adstipulantur. Unicus Alciatus in libro de ponderibus & mensuris loco *Sextantarii* mavult *Dextantarii*, putans asses tum temporis percusos esse *dextantario* pondere, h. e. duabus unciis minus, credens, quod etiam *sextantarii* ideo dici possint, quia sextans illis deficeret; fulcit hanc opinionem suam Festi verbis: *Privati non magno detrimento afficerentur*: maximum enim damnum id fuisset, si pro *duodenis solæ binæ uncia* restituerentur. Erroris ergo hos omnes arguit, qui quinque partes, non quintam partem legunt. Si meam profiteri licet sententiam, res eadem est: in sequentibus enim videbimus, quod paulo post ad unciam unam redactus fuerit *as*, & sic tota emendatio unum aut duos respici-

respiceret annos; nisi dicere velim, quod secunda periodus iminutionis magis miserabilem Reipublicæ involverit statum; ergo ipsi etiam major diminutio fuit consentanea. Ut dixi, hæc monetæ reformatio non adeo diuturnæ erat longævitatatis; accidit enim circa annum V. C. CCCC, LXXX, à quo tempore bellum Punicum primum celebre est; quo finito pacis reparatione non ultra quadriennium gavisa Respublica, novo eoque atrocissimo bello, nimirum Punico secundo, implicitam se sensit. Illud belli fulmen Hannibal ante portas erat, quo factum, ut eo urgente & vires & numi Romanis defecerint; sic enim Plinius d. I. *Postea Hannibale urgente, Marc. Fabio Maximo Dictatore, asses unciales facti.* Verbum Marcus in aliis editionibus nequicquam quæritur, sed restitutum est a Jo. Harduino C. S. J. in tr. *de veter. Rom. re monet.* qui adjectus est operi *de Urbium numismatibus*, & quidem ex Codice Reg. Gall. Sic quod antiquis temporibus uncia æris erat, nunc mutata forma, as factum est, nec permansit argentum in suo valore; nam ita pergit Plinius: *Flacuitque denarium sedecim assibus permutari, quinarium octoni, sestertium quaternis.* Sed Romani mundi divisores nec in hoc statu monetam subsistere passi sunt; nam per Legem Papiriam assem uncialem denuo dividebant, & semuncialem reddebant; dupondii igitur unciales facti. Asses leviores non sunt redditi usque ad Plinii tempora. Quis vero Papirius iste fuerit, qui Legem hanc tulit, ut Plebis Tribunus, incompertum: Pighius in *Annalibus* ad annum V. C. D. LXXV. illum referre videtur ad Papirium Turdum, qui Tribunatum gessit anno V. C. D. LXXVI. Cæterum non quiescit, quanquam omni scriptore destituta, curiositas Savoti c. I. p. III. c. 20: nam observavit per experientiam, quod in quartam unciaz partem, quæ primi seu gravis assis quadragesima octava pars est, as tandem declinaverit.

Bellum Punicum secundum.

Secundæ iminutionis ansam dedit.

Divisio per L. Papiriam.

Quis Papirius.

Savoti observatio.

CAPUT VII.

Argentum pro quavis pecunia sumitur. Romani ante suos argenteos, alienis utuntur. Aurum & Argentum Romæ diu cognitum. Flavissima quid sit? Initium argenteæ monetæ. Chiffletius ante Plinii tempus definitum, cusos fuisse argenteos, ostendit. Argentum purum effossum. An Romani arcem separandi calluerint? Puritatis gradus in argento. Argentum ad summam puritatem deduci potest. Argentum Postulatum. Bonitas numorum argenteorum. Eorum fatales periodi. Series bella, Numi incoctiles.

§. I. **T**Ranseamus nunc ad argenteam ætatem, non à multitudine æris sic dictam, sed appetitu hominum, ac ejus scrutemur antiquitatem ac naturam: nam in nostra etiam sphaera

*Horat. 2.
serm. carm.
2.*

*Nullus argento color est,
nisi temperato
splendeat usu.*

*Argentum
pro quavis
pecunia.*

In jure sumitur pro quavis pecunia, ut testatur *L. 23. C. ad L. Jul. de adult.* Hæc loci metallum, *cujus color clarior est, diei similis.* Romani ejus usum crescente superbia numismatibus dicarunt, quo tempore id factum, nunc videamus. Sed descendamus nos oportet in variantium opinionum labyrinthum. Etsi primis temporibus Romani non argenteos numos vel aureos cuderint, hoc tamen asserto non exclusum est, quod, si non propriis, alienis tamen numis usi sint; hæc opinio arripit *Cl. Chiffletio in tract. de antiq. numis. c. IX,* quia hæc metalla apud illos in usu fuisse, tot scriptorum testantur verba. *Tarquinius Priscus* Filium aurea bulla donavit, qui in prætexta hostem occidit, cujus mentionem *Plinius* facit, *l. 33. c. 1.* *Dionysius L. 4.* meminit, quod Regum Romanorum cultus ex auro fuerit, aurea videlicet corona, aureique staminis vestis. *Livius L. 1.* refert, quod virgo *Tarpeja* in ipsis Romæ urbis incunabulis auro correpta fuerit à *Sabinis*: quinimo luxus tandem Romanorum eo devenit in auro, ut jam *XII. Tabb. Leges* inhibere illum sollicitæ fuerint, *vetant enim, ne aurum sepulcris addatur, nisi cui auro dentes vincti erant.* Taceo supellectilem auream: nam adest locus, qui ipsos numos aureos docet cuso, quanquam peregrinos, tamen Romæ frequentes. *Varro*
auctor

*romani ante
proprios
argenteos
numinis a-
lienis usi
sunt.*

auctor est, quem citat Lactantius *rerum divinarum* L. 1. c. 6. enarrans memorabilem Sibyllæ historiam, quæ Tarquinio Prisco sapientia refertos libros venales obtulit; hæc sunt verba; *Ea novem libros attulit ad Regem Tarquinium Priscum, ac pro eis trecentos Philippeos postulavit. Rex aspernatus pretii magnitudinem &c.* quibus deinde addit; *Denuo tribus aliis exulsi, cum in eodem pretio perseveraret, motus est Rex, & residuos trecentis aureis emit; qui sine dubio Philippei fuerunt, qui eo tempore satis vulgares erant.* Dionysius quidem & Gellius L. 3. hoc de Tarquinio Superbo intelligendum esse putant, cui Plinius l. c. historiam his verbis vindicat. *Inter omnes convenit Sibyllam ad Tarquinium Superbum tres libros attulisse; sed idem Plinius l. 34. c. 5. adserit, Sibyllæ & Actii Nonii statuas Tarquinii Prisci atate positas fuisse; quo concludendum, prius verbum Superbum errore scribentium irrepsisse. Nostrum est exinde colligere; si Roma eo tempore aurea usa sit moneta, quod etiam multo magis argentea ibi fuerit obvia. A commerciis primum argumentum hauriendum; nam tempore annonæ ex Sicilia frumentum advehi curaverunt Romani, quod minime gentium expeditum erat sine argenteo vel aureo numo, quo Siculi gaudebant. Hoc factitatum fuisse nondum exactis Regibus, Livius testis est plurimus. Idem Auctor describens bellum cum Volscis, rem clarius exponit: *Is primus, scribit, bellum Volscis in ducentos amplius post suam etatem annos movit, Sveffamus Pometiam ex his vi cepit; ubi cum divendita præda XL. talenta auri argentiq; recepisset, concepit animo &c.* Quem locum Dionys. Halicarnaseus declarat in descriptione hujus belli, alio stylo non sensu facta, dum dicit: quod auri & argenti tantus fuerit numerus, ut quivis gregariorum militum *quinas argenti minas* acceperit. In eodem etiam autore invenitur, drachmas novisse Romanos; nam duobus Laurentinis, qui patefecerunt conspirationem a plebe in patritios intentatam, per S. C. præmium distribuerunt argenti denas millenas drachmas, agri vero publici jugera vicena. Tandem reconditorum numerorum publicum eo tempore notum est, quod Romani Flavissas appellaverunt, ut Macellus memorat proferens hunc locum Valerii Sarani: *Quos Thesauros Græco nomine appellamus, priscos Latinos Flavissas dixisse, quod in eas non rude æs argentumq;, sed flatu signataq; pecunia conderetur.* vid. Gell. l. 2. c. 20.*

Aurei Philippi Romæ coguiti.

Si aurea moneta Romæ obvia fuit, multo magis argentea.

Aurea & argentea moneta in bello a Romanis capta.

Drachmæ numi a Romanis usitati.

Flavissa quid sit?

§. II. Contra hæc loca nullus sane demonstrabit, Romanos numis signatis peregrinis usos non fuisse: sed quo tempore ipsi ceperint argentum signare, ex veteribus scriptoribus propter contradictionem perpetuam definire vix licet. Veteres Plinii aditiones L. 33. c. 3. sic habent: *Argentum signatum est Anno Urbis C. D. LXXXIV. Quinto Fabio Cos. quinque annis ante primum bellum Punicum.* Huic obstat Varro apud Charisium L. 1. E diametro Servius ait: *Tullius argentum confasse primum dicitur.* Priorem Plinii locum corruptum esse dicunt, & Chiffletius & Harduinus. Sed non possum non admirari Harduini audaciam, qui publice profitetur, emendationem Plinii a se factam; cum tamen Chiffletium ex Johannis fratris lectionibus illum diu ante Jesuitam supplevisse in aprico sit, quem legisse negare non potest. Sed hujus naturæ est autor, qui se etiam clariss. Morello ingratum satis præstitit; ex hujus enim doctissimi Viri MStis satis edoctus, quæ auctor domi perlustranda communicaverat Harduino, postea in opere *de Num. Pap.* se nihil a Morello, præter paucos & vulgares numos, vidisse asserit; cum tamen illis suum opus, sine nominatione Autoris, multum locupletaverit. Ita igitur est legendum apud Plinium: *Q. Ogulnio. C. Fabio Coss;* nam absque errore unus consul sine altero nunquam in ullo reperitur scriptore. Sunt etiam quædam editiones, quæ legunt D. LXXXV. sed etiam Chiffletii codex jam dudum emendat C. D. LXXXV. & fastos horum Coss. Onuphrius Panvinius demonstrat; quid itaque refinxit Harduinus, nisi figmentum hocce publicatum? Patinus in *Vrsini Consularibus numis p. 107.* in gente Fabia hujus C. Fabii numum profert, cum hac Epigraphe ex aversa parte EX. A. PV. h. e. *ex argento publico*; ex adversa sunt bigæ cum ciconia, quæ Fabiis tessera gentilitia est, cui subscriptum: C. FABI. C. F; sed hic posterioribus temporibus cusus est, ut moris est inter consulares.

§. III. Plinii itaque constitutum tempus primæ argenteæ monetæ, cum quo concordat Livius in Epitom. LXV. ita scribens: *Victis Tarentinis - - tunc primum populus Romanus argento uti cœpit*, hoc tempus, inquam, primis argenteis numis longe inferius credit Cl. Chiffletius non sine ratione: *At vero*, inquit, *tanto tempore, quanto Plinius populum Romanum argento signato Roma caruisse, atque in tanta jam imperii mole urbisq. magnitudine*

Quo tempore Romani propriam argenteam monetam cuderint.

Plinii locus a Chiffletio emendat.

Locus historię, ubi unius Consulis mentio fit, omissio altero, mancus est.

Chiffletius ante Plinii definitum tempus numos argenteos cufos esse contendit.

tam

tamdiu argento peregrino belli pacisque commercia cum exteris nationibus exercuisse, vix mihi sit verisimile. Tandem profert Hoc per omnium argumentorum firmissimum, nimirum numum argenteum T. Minutii Augurini Consul. qui ex ea necessitate L. Posthumii collega est, quia in omni historia nullum alium reperit scimus. His Coff. A. V. C. C D. XLVIII. fasces consulares praelati sunt, quod tempus triginta quatuor, & quod excurrit, annis consulatum Q. Ogulnii & C. Fabii precedit. Hujus numi ingenuitati se opposuit Harduinus Chiffletio non nominato; *Nego, inquit, ejus esse consulis, dictatoria quadam potestate. Sed ne rationem negationis suæ poscas; concludit enim: Cujus autem sit ille, obscurum est; & in hac obscuritate Harduinus sine ratione negans, umbratilis est Magister.*

§. IV. Accingamus nunc nos ad ipsam Romani argenti conditionem describendam. Gaudebant Romani argento vel pure ex fodinis effosso, vel per separationis artem purificato; illud quidem non reperitur apud Scriptores antiquos, sed quia nostro tempore quotidie ejus rei experientiam habemus, non dubito, quin etiam antiquis temporibus obtinuerit; quantum in minore quantitate purissimum argentum hoc reperitur. In fodinis nostris argentum hoc vocatur lingua vernacula, *Faden-Erz / Glas-Erz*; vid. Erckeri *aulam subterraneam*; quod ultimum omni separationis modo adhibito non nisi colorem perdit. Memini, quod tempore meo in Norwegia fumus rei metallicæ præfectus, Vir generosus à Schlambusch Daniæ Regi, cum admiratione totius aulæ, ex Norwegia argenti purissimi congeriem centum & quinquaginta librarum, & quod excurrit, natura adhuc rudem obtulerit. Et cui ignoti sunt thesauri illi subterranei Augusto Electori Saxonæ ex Misniæ fodinis eruti. Tantæ magnitudinis moles fuit, ut in fodina ex illa mensam & sellas paraverint, supra quam Electorem una cum aulicis laute epulatum esse perhibent: pars hujus argenti Dresdæ in Gazophylacio Electorali ad videndum adhuc exhibetur; & ejus speciei est, quod Kraus Silber vocatur, sine omni ignobilioris metalli admixtione.

§. V. Si Romani, ut ego quidem nullus dubito, denarios suos ex tali argento confecerint, non opus illa erudita disceptatione esset, an nimirum artem illam separandi argentum seu aurum ab aliis metallis calluerint? seu, an in thesi possibile sit metal-

Hoc per numum probat.

Quod sine ratione in dubium vocat Harduinus.

Argentum Romanum quale fuerit?

Argentum pure inventum Faden-Erz / Glas-Erz.

In Norwegia & Saxonia.

An Romani artem separandi calluerint.

Separatio-
nis vestigia
ex Jure pe-
tenda,

Romani
non igno-
rabant se-
parationē.

Argentum
ab auro se-
parare non
poterant.

Quis sit pu-
ritatis gra-
dus in ar-
gento?
Budelius
fumam
puritatem
concedit;
negat Mo-
lin. & Agri-
cola.

metalla reddere pura. Sed vero tantæ multitudini moneta-
rum non sufficit argentum ita natura sua purum & rarum; hinc
ad separationem recurramus, quæ si omnes alii autores defi-
cerent, ex jure nostro demonstrari posset. Sane non imme-
rito illud à magno Lipsio antiquitatis custos vocatur. Nimi-
rum circa acquirendum rerum dominium, etiam confusio sin-
gularem meretur observationem: nam per illam vel nova spe-
cies inducitur vel non inducitur; hoc ultimo casu quivis re-
rum dominus per separationem rem suam accipit: exemplum
Ulpianus *l. 5. §. 1. ff. de rei vind.* proponit, quod hic usum alio
modo præstet; verba Legis sunt: *Sed si plumbum cum argento
mixtum sit, quia deduci possit, nec communicabitur, nec communi
dividendo agetur, quia separari potest; quod etiam Plinius L. 33.
c. 6. scriptum reliquit.* Ex quo abunde patet, quod Romani
hanc artem non ignoraverint; non solum enim argentum à
plumbo, sed etiam ab ære deducere valebant: hoc alia Lege
constat, nimirum *L. Lacus. 12. §. 1. ff. de A. R. D. si ære meo*, dicit
ibidem Callistratus Jctus, *Et argento tuo constato, aliqua species
facta sit, non erit ea nostra communis, quia cum diverse materia æs
argentum sit ab artificibus separari Et in pristinam materiam reduci
solet.* Quomodo hoc factum sit, docet Alciatus *6. Parergorum II.*
Sed res cum auro & argento aliter se habebat; de quo alibi di-
cturi sumus, nempe in Cap. XI. Ex his igitur textibus neces-
sario fluit, quod argentum Romanum è fodinis rude vel pu-
rum effossum fuerit, vel à plumbo seu ære separatum, quia in
aliis textibus ab auro deductio plane negatur.

§. VI. Verum enim vero, ad quam puritatem separatio
perduci possit? hoc opus hic labor. De arte artifices judicent;
nos tantum historici fungamur munere. Budelius *L. 1. de re
numaria* omni constantia asserit, quod argentum per artem ad
summum perfectionis gradum pervenire possit; cui tamen
obstant Molin. *de mut. monet. q. 100.* Agricola *de re metall. L. 7:*
sed Covarruvius. *c. 3. de veter. num. Collat.* ex Budeo de asse hoc
itidem asserit; quem ultimum autem sequi, periculosum est,
qui a Budelio obscuritatis, & a Molin. contrarietatis vitii argui-
tur. Savotus *part. II. c. X.* Gallum nominat Garolt, qui negat,
quod aurum viginti quatuor denariorum, argentum autem ad
duodecim perduci possit; auro enim remaneret impuritas ad
octavam denarii, & argento nunquam sex grana impuritas
abes-

abessent. Attamen Garolt. sibi ipsi obstat, dum dicit, quod argentum cineris, ut artifices loqui amant, purissimum sit argentum atque optimum. Eundem committunt Hispani errorem, dum putant, quod hoc argentum, ab ipsis *Acendrado* dictum, omni alii prævaleat; cum tamen hunc gradum superet argentum *capelle & granalatum*, quod ultimum in Imperio nostro sub ignis poena à privatis conficere prohibitum est; *Rec. imp. Au. 1548. §. Damit aber. 43. Rec. 1551. §. Darzudas. 47. Rec. 1566. §. was dann das 168.* Ipse tandem Savot. c. l. primo quidem negat Budelii distinctionem, in experimento suo prolatam; denique autem concludit, quod nihilominus argentum, ceu reliqua metalla, ad perfectissimum puritatis gradum redigi possit; aut quod ad minimum contrarium non possit doceri. *Audamus ipsum; se tiens toutes fois qu' encore que par discours & ratiocination on puisse inferer, soutenir & demonstrer, que la separation entiere & parfaite des metaux les uns d' avec les autres ne se peut faire; on ne peut toutes fois faire voir & cognoistre par une experience palpable la certitude de ce theoreme.*

Argentum granalatum optimum.

Savor. post longam dispersionem summum gradum puritatis concedit.

§. VII. Purum hoc argentum appellabant Romani *Pustulatum*, quod verbum ab eruditis multifarie exprimitur: *pustillatum* legitur apud Accursium; *Alciatus* autem *6. parerg. 4.* legit *postulatum*, & inde dictum arbitratur, quod cum à Victoribus in circo daretur, à quovis postulatum fuisset; quapropter *Martialis L. 6:*

Argentum Pustulatum.

Quomodo legendum.

Nulla venit à me argenti tibi libra postulati.

Budæus mavult *pastillatum*, i. e. in pastillos formatum seu infectum; *Haloander* in sua editione *postulatum* habet ad *L. 31. ff. locat.* cujus Legis Auctor *Alfenus Jctus* est, qui à *Gellio* citatur, dum *L. 6.* dicit: quod *Carthaginenses Romanis purum argentum dare cogentur.* Qua occasione *Cota* in memorabilibus suis putavit, quod in hac Lege legendum sit argentum purum. Recte monet *Cujacius L. 7. obs. 39.* idem esse *pustulatum*, *pustulatum*, *postulatum*, quia etiam diceretur *pustula*, *pustula* & *postula*; de ultimo testis est *Tibullus*:

Cujacii prima opinio.

Lederet ut teneras postula rupta manus.

Editio Florentina, quæ omnium optima, legit *pustulatum*, quæ tamen emendatio non emendat, siquidem unum idemque est. De hoc nomine plura exhibet *Eruditissimus Jctus & Antecessor Hallensis J. S. Stryck*, in *dissertatione de argento pustulato &*

Cur argen-
tum ita di-
ctum.

auro obryzo Wittembergæ habita. Argentum autem purum ex ea ratione hoc nomen nactum est, quia in præparatione solet in pululas adurgere. Galli appellant *Argent de grenaille*; quomodo præparetur vid. Savot. p. II. c. X. & Erkeri *Aulam subterranæam*. Ex hoc itaque argento forsitan conflati erant primi Romanorum nummi, quod *Aulus Gellius Lib. 6. Noct. c. 5.* ita descriptum reliquit: *Omni alia materia carens, omnibusque ex eo vitiis detractis, emaculatum & candefactum.*

Omnes
Consulares
numi puri.

Livius Dru-
sus primo
argentum
adulteravit.

Quæ sit eo-
rum boni-
tas?

M. Antoni-
us corrup-
pit argen-
tum.

Ad Septim.
Severum
argentei
puri sunt.

§. VIII. Propterea omnes consulares, inter quos paucissimi ærei, ejusdem sunt bonitatis, si eos demas, qui a Livio Druso primam passi sunt commixtionem; ita enim Plinius L. 33. scriptum reliquit; *Livius Drusus in tribunatu plebis octavam partem æris argento miscuit.* Factum hoc est A.V.C. DC. LXIII. L. Marcio Philippo & Sext. Jul. Coss. Hi numi dicebantur *mixto argento facti numi.* Vid. Gothofr. in *Cod. Theodos. L. IX. tit. XXII. de falsa moneta.* Tullius autem docet L. II. de LL. Acta Drusii uno Scto abrogata esse; inde restituta erat moneta. Zonaras refert, quod Romani, tempore Hieronis Sicilia Regis, inceperint argenteam monetam ære adulterare. Nolo litem meam facere, & bonitatem intrinsecam hujus pecuniaz determinare. Savot. l. c. p. III. c. 12. ita eam describit: *La plus part des Metales & monnoyes antiques Romaines ont été battues sur le fin. h. e. Major pars numerorum antiquorum ex purissimo metallo formata est.* Sed Jobertus *Instr. II. p. 10.* huic asserto contradicit. Hæc conciliare possem dicendo, quod Romani, non sagaces in re metallica, haud attenta re, non semper, a principio etiam, ejusdem bonitatis argentum cuderint. An autem differentia ea sit, quam docet Jobertus, nimirum quod marca argenti Consularium vix octo unciales & tertiam partem valeat, cum tamen pretium marcz purissimæ decem superet thaleros, ii judicent, quibus ignis non est interdictus; qui nostrum sane negotium non constituit. Marci Antonii fraus inter Consulares & Imperatorios intervallum quoddam struit; hic enim a Plutarcho & Plinio l. 32. ob corruptæ pecuniaz causam ferula censoria notatus est.

§. IX. Prima periodus fatalis numerorum Impp. cum Septimio Severo adest; usque ad hunc enim Imperatorem omnes vocantur numi integræ bonitatis, seposita tamen ista scrupulosæ bonitatis indagazione, Ex hac causa etiam horum

rum Imperatorum numi ab antiquariis eruditius vocantur *Series bella*; gallice *la belle suite*. Etiam vilioris mixturæ numi ibi cernuntur, utpote quidam Neronis & aliorum Imp: omnium tamen Imp: ex puro etiam argento reperiuntur numi. Non possum non hic loci notare, quod Jobertus horum vilium numerorum mixturam Gallico nomine *Potin* exprimat; quod mihi ideo displicet, quia ex Gallica lingua notum est, quod istud *Potin* æs flavum sit, derivans originem a *pot* sive olla, quia ollæ æreæ in Gallia ex materia hac fabricantur; sed vero hos numos non ex flavo, sed fulvo ære & argento compositos esse cernimus: attamen æreos numos ex metallo hoc cufos esse nullum est dubium, imprimis a tempore Alex. Severi. In hac opinione consentientem habeo Savotum p. 120. Nominari merentur inter Imperatores primi Caracalla & Heliogabalus, qui destruxerunt puritatem monetæ insigniter; Caracalla imprimis omnem excessit modum, ut docet Dio l. 77. Alexander Severus quasi re bene gesta numos cudi jussit super vilissimam materiam, superbam gerentes inscriptionem: *Restitutor monetæ*; cum tamen hi numi ex abjecta materia sint conflati; nam Savot. P. II. c. 12. affirmat, quod ignis solutione, ab ipsius numis non nisi tertiam partem argenti separaverit. Forsan titulus hic ob aliam causam ipsi attributus fuit, ut mox videbimus. Gallienus Imperator secundæ periodi initium est; nam ab Imperatore hoc usque ad Theodosium pretii signati, non intrinseci, inveniuntur numi; nam minima pars argenti æri admista cernitur; quam speciem Galli *Billon* vocant, quod exprimant æream argento valde egentem massam; seu uti L. 102. ff. d. solut. concinnius loquitur; *Ærosos numos*. Mirum est, quod hujus mixturæ etiam metalliones reperiantur, ut in cap. fin. notaturi sumus. Ast in periodo hac varix reprehenduntur vicissitudines; a Posthumi Imperatoris temporibus res mala pessima reddita est; nam loco argentæ monetæ numos notabis puros quidem, sed æreos, & subtilissimo argentatos colore, quos Galli *Medailles saucées* vocant; Latini autem id exprimunt verbo incoctilibus utendo. Insignis est Plinii locus de hac re L. 34. c. 17. *Album incoquitur æreis corporibus Galliarum invento, ita ut mox discerni queat ab Argento, eaq; incoctilia vocant. Deinde Argentum incoquere simili modo cœperit eorum maxime ornamentis jumentorumq; jugis in Alexia oppido; reliqua*

Verbum
Potin a Joberto male applicatum.

Caracalla & Heliogabalus destructores monetæ. Alexander Severus *Restitutor monetæ*.

A Gallieno ad Theodosium usque vilissimi numi.

Numi ærosi.

A Posthumi tempore numi omnium pessimi. Numi incoctiles.

Tacitus re-
stitutor
monetae.

Reliqui nu-
mi ad He-
raclium us-
que corru-
ptissimi.

liqua gloria Biturigum fuit. Cœpere deinde *Æ* effeda *Æ* vehicula *Æ* petorita exornare. Forfitan incoctiles sunt iidem numi, qui in Lege Cornelia *tincti* dicuntur. Sed summa cadunt fubito; rebus humanis apicem five boni five mali attingere licitum; ibi persistere prohibitum est: Tacitus enim Imperator & studiorum & artium amator, dirutam rem monetalem ex vero fideque restituere conatus est; hac de re Legem latam notat Vopiscus his verbis: *Cavit Tacitus, ut, si quis argento publice privatimque miscuisset, si quis auro argentum, si quis æri plumbum, capitale esset cum bonorum proscriptione.* Enim vero nec hæc reparatio longævitatis fuit; nam reliqua ad Heraclii usque tempora eandem cum moribus pepererunt monetam, ita tamen, ut Imperatores gradu quasi inter se differant; nam Justinianus noster Legibus & moneta insignis est. Ceterum hæc tempora merito vocantur corrupta, nimirum a potiori sic appellata; quanquam plurimorum Imperatorum numos puros invenire liceat, qui tamen corruptis rariores sunt.

CAPUT VIII.

Species argenteorum numorum. Valor Denariorum. Bigati, Quadrigati, Serrati, Quinarij. Victoriati peregrini fuerunt. Sestertij. Numus absolute sic dictus Sestertium denotat & alias species. Modus numerandi Sestertios. Latinorum in numerando elliptica locutio. Aliæ minores Denarii divisiones. Quædam species numorum in jure reperte. Signa valoris in numis argenteis. Scribendi modus Sestertios.

Varie ar-
genteorum
numorum
species.

§. I. **E**Rant numi argentei Romani specie varii, qui interdum apud scriptores *argentei* simpliciter vocantur, quod autem tantum accidit Imperatorum temporibus. Spartianus in vita Imperatoris Probi mentionem facit mille argenteorum numorum Aureliani; Lampridius in Heliogabalo mille argenteos nominat; Spartianus in Bonoso Imperatore argenteorum Antoninorum meminit, & idem in Aureliano argenteos minutos profert. Hoc factum est illo tempore, citra ullam confusionem, cujus explicatio hodie difficilior reddita, imprimis quando nomine relicto simpliciter legimus argentei, si enim numi verbum additum, sestertij sub-

subintelliguntur, ut mox dicturi sumus. A principio inde monetæ argenteæ, placuit Romanis certas divisionis species formare, quas Plinius *L. 33. sect. XIII.* refert: *Placuit denarium pro decem libris æris, quinarium pro quinq³, sestertium pro dupondio ac semisse*; ita ut horum proportio inter se sit ut $1\frac{1}{2} : \frac{1}{2}$. Hic valor obtinuit tempore nondum diminuti æris, secundum cuius proportionem postea pretium denarii auctum est: nam tempore belli Punico II. *placuit denarium sedecim assibus permutare*, pergit Plinius *l. c.* Aureus Denarius hujus loci non est; ergo in valorem argentei paulo inquiramus; circa ejus nomen Festus notat, quod etiam *Decussis* fuerit appellatus ex ratione, quam Plinius profert, quia decem asses valebat æreos, cujus Plutarchus in *Camillo* etiam facit mentionem. Georgius Agricola *de Pretio monetarum L. 2.* curiose inquisivit in denarium, & ejus triplex pondus nos docet: primus est ponderis drachmæ Atticæ cum semisse, seu uno verbo sesquidrachmalis, quod probat ex Nicandri interprete, qui asserit, quod denarius habeat unam drachmam & dimidiam; hujus valor est quatuor grossorum Misnicorum, & numulorum quatuor cum semisse. Alter denarius, qui ab ipso legitimus vocatur, ponderis est septimæ partis uncix Romanæ, cui accedit autoritas Plinii *l. 33. c. 9.* dicentis: *Miscuit denario Triumvir Antonius ferrum, miscuit æri, alii e pondere subtrahunt, cum sit justum LXXXIV. e libris signari*, qui locus secundum Arithmeticam legitime examinatus priorem corroborat opinionem. Cujus opinionis etiam Cornelius Celsus *L. 5. c. 15.* esse invenitur. Valor ipsius æquat 3. grossos Misnicos & quatuor numulos. Tertius denarius, & quidem frequentissimus, ejusdem pretii est ac drachma Attica. Hostius & alii volunt, quod non reperiatur ante Claudii principatum, quibus calculum non addo; nam bigati jam drachmales fuerunt, ut mox ex Livio apparebit. Hoc bene ponderato, nescio, an Rex Taprobanes Insulæ, ut Solinus refert, *c. 66.* fundamento vero nixus sit, quod Romanorum laudaret justitiam in cudendis monetis, quia pares pondere denarii in pecunia essent, quod cepit ex navi Romana. Vid. Plin. *L. 6. c. 22.* quia ibi tantum, non alibi, æquales fuerunt. Eruditi huic tertio denario non unum idemque tribuunt pretium. Birckheimerus, Budæus, Agricola diversimode sentiunt; nos amplectimur Melan-

Denarius,
Quinarium,
Sestertium.

Denarius
Decussis
dictus.

Denarii tri-
plex pondus.
Sesqui-
drachmalis.

Alter dena-
rius.

Ejus valor.

Denarius
drachmalis
ante Clau-
dii princi-
patum an
inveniatur?

Ejus prætiū **thonis** sententiam in Chronicis prolatam, qui grossis tribus
3. grossorū. **Misnicis** illud definit.

Bigati, quadrigati, §. II. Antequam ad divisionem denarii progrediar, Bigatorum Quadrigatorumq; examen est instituendum. Erat autem nota, qua primi argentei numi insigniti fuerunt; vid. Harduin. *de re monet. pag. 553.* Biga quidem erat curus triumphalis bigis equis, a qua quadriga non nisi quatuor equis differt. Altera pars, imprimis in antiquioribus, capite galeato & ala to Romam exprimente notata est. Bigatorum meminit Livius sapiuscule, cum primis *L. 6. dec. 4. dicens: Marcus Fabius Nobilior, ex ult. Hispania ovans urbem est ingressus, argenti transtulit duodecim millia pondo, bigati argenti centum triginta.* Cruferius apud Plutarchum drachmas interpretatur bigatas: unde recte conjicitur, hos numos, & drachmæ Atticæ & denarii Romani, Romæ pondere percusos esse; quod confirmat Galienus *L. 8. c. 3. de med. compos. Perspicuum autem, dicit, est, quod drachmam nunc in hujusmodi omnibus dicimus, quod Romani denarium nominant. Vid. etiam Host. de re num. vet. L. II. c. IX. Hard. c. l. Quadrigati etiam a Plinio cit. l. nec non Livio multoties nominantur, in primis L. 2. dec. 3. Pacti ut arma & equites traderent in capita Romana trecentis numis quadrigatis, in socios ducentis, in servos centenis, & ut eo pretio soluto cum singulis abirent vestimentis.* Domitiana esset quæstio, de ipsorum pondere sollicitum esse; oculi enim adhibita libra testantur, quod ejusdem cum bigatis sint ponderis: hoc autem non privative dictum esto; eandem enim figuram etiam quinariis & sestertiis superimpositam reperimus, quod Plinius verbis generalioribus innuit: *Nota argenti fuere Bigæ.* Nec Serratos hic tacere valeo, quanquam uberiorem descriptionem cum numis pelliculatis reservemus, Tacitus *de mor. Germ.* hos refert inter antiquissimos: *Pecuniam, ait, probant veterem & diu notam Serratos & Bigatos.* Hostius, Vir aliàs eruditus, nullum forte unquam vidit, dum cit. loc. ita scriptum reliquit: *De pondere, unde valor conjiceretur, nihil prorsus, quod equidem sciam, apud autores traditur.* Ipsi enim scrutati sumus nostros, quod cum denariis aliisque conveniant. A denario oritur loquendi modus, ad denarium solvere, h. e. moneta Romana solvere. Vocabulum denarii etiam Græcis usitatum esse docet *l. 35. ff. de pign. Δαναοί μνησθησι δὲ οὐ δυνάσθησαν περὶ τὰ νόμισμα.*

§. III. Non vocabatur dimidia denarii pars Semiffis ut Quinarius affes, sed quinarius sine dubio a quinis assibus, quibus va- a quinis as-lebat ex primo nimirum instituto; sic & Vitruvius *L. III. c. 1.* sibus.
habet: *Quinarius dimidium denarii, i. e. quinque asses, unde &*
ipse vocatur; item Varro confirmat *L. 4. d. LL. In argento, in-*
quit, numi denarii, quod denos eris valebant, quinarii quod qui-
nos. Secundum superius agnitam computationem, valet qui-
narius numulos Misnicos octodecim, seu unum grossum cum Ejus valor,
semisse, & respectu Græci ponderis drachmæ Atticæ est pars
dimidia; cum Victoriato vero Romano convenit. *Victoriatu* Victoriati
verbum ambiguum est, quod pro pondere etiam apud Plinium numi,
usurpatur, *L. 20. c. ult. L. 24. c. 2. L. 23. c. 5.* Videtur, quod,
quum adhuc peregrinus esset, ejus forma salivam moverit
Romanis, ut ipsi cudendo operam dederint; Plinius enim
L. 33. c. 3. ita habet: *Antea hic numus ex Illyrico advectus mercis*
loco habebatur. Rara enim erat Dalmaticæ telluris felicitas,
teste Plin. *L. alleg.* Inde plures numi cum inscriptione MET.
DALM. Marcianus p. 877. illum ita explicat: *Victoriatu nunc*
tantiudem valet, quantum quinarius olim: ac peregrinus numus lo-
co mercis, ut nunc tetradrachmum & drachma habebatur. Sed ve-
ro Plinius Romæ indigenam his verbis appellat: *Qui nunc vi-*
ctoriatu appellatur, Lege Clodia percusus est. Fuit Clodius is Lege Clo-
Pulcher, qui a Patriciis translatus ad plebejos, factus est Tri- dia percus-
bunus plebis, & Ciceronem exilio multavit A. C. V. DC. XCVI. sus.
Cicero pro Font. Victoriatorum etiam meminit: *Victoriatu ter-*
ni, Crodinii portorii nomine exacti. Nostræ monetæ est Victo-
riatus sesquigrossus Misnicus. Cur vero Victoriatus dica- Cur Victo-
tur? Plinius docet: *Est autem signatus Victoria; inde nomen.* riatus dica-
Signum Victoriæ nihil aliud est, quam figura muliebris alata, tur?
tenens altera palmam, altera interdum coronam lauream; de-
scribitur a Varrone *L. 4. d. LL. & Ant. Agost. dialog. II.* Ety-
pum exhibet Patinus in numo M. Catonis Proprætoris Fami-
liæ Porciæ. Frequenter in numis videtur, vel stans vel se-
dens. Ne autem omittamus, quod etiam denarii reperian- Denarii et-
tur eadem Victoriæ nota. iam cum
Victoria.

§. IV. Secunda denarii divisio est in quatuor sestertios; hoc
nomen explicat Varro c. 1. in argento numi dicti denarii, quod Sestertius
denos eris valebant; quinarii, quod quinos; sestertius, quod semistertius; unde dica-
dupondium & semis antiquus sestertius. Et Vitruvius *L. 3. c. 1.* tur?
ita

ita consentit : *Etiam quartam denarii partem, quod efficiebatur ex duobus assibus & tertio semisse.* Sestertium vocarunt etiam drachmam. Quoad valorem tandem sestertius præcise valet novem numulos Misnicos; & argenteus uncialis seu thalerus sestertiis triginta duobus taxatur. Explicatio Numi hic subjicienda est, qui ubique obvius est in scriptoribus. Secundum vulgarem opinionem idem est numus Romanus, quod Sestertius; id enim constat ex Cicerone in *V. Verrina*, dum inquit : *Cogit Scandilium Apronio H. S. quinq; millia mercedis loco ac premii dare.* Ex quo fluit, quod sit unum idemque; deinde quod Varro de *Re rustica* L. 3. c. 6; *Sexagena millia nummum*, id Plinius L. 10. c. 20. *sestertium sexagena millia* dicit. Loquitur uterque de quæstu & faginatu pavonum. Reperitur etiam multoties, quod scriptores hæc duo verba jungant; ita Columella L. 3. *Percipere, inquit, debet in singulos annos mille DCCXL. Sestertios numos; idem L. 1. c. 4: Areas divisit, numoq; sestertio singulis municipibus mancipio dedit.* Valerius Maximus L. 5. c. 2. ita habet: *Exequiarum apparatus sestertio numo addicere.* Sestertius seu numus comparatus cum Græca moneta *τετρακοσίω*, hoc est sesquobolo Attico, par est; ut patet ex Aristotele apud Pollucem L. 9; de quo plura Budæus L. 4. de *asse*. Plutarchus etiam verbum *νέμυ* 250. drachmas Atticas seu sestertios valere, in Sylla scribit. Ex hac ratione autem hoc factum esse credo, quod numus *ναὶ ἑξοχῶν* sestertium significet, quia frequentissima apud Romanos moneta fuit; sed vero convictus sum, ut credam, Romanos sub nomine numi aliam etiam intellexisse monetæ speciem. Non enim improbabili ratione Cujacius asserit, quod numus absolute positus pro sestertio non sit habendus, nisi ex aliis circumstantiis pateat, quod sestertius sit: nam numum etiam alias species denotare, in aprico esse. *Vid. Observ. L. 19. c. 31.* Hoc confirmat Plautus, qui in *Trinumo* ita habet: *Domina una deminui modo quinque numos, mibi detraxi partem herculanam.* Cum enim Grammatici Græci tradant, minam centum esse drachmarum, partem autem herculanam constet decimam fuisse, numus erat quinquagesima pars minæ, ut drachma centesima; sic numus constabat duabus drachmis seu denariis; & per consequens numus in hoc sensu sumtus, octuplo plus major illo, qui sestertium valet. DN. WAGENSELIVS l. c. auctoritate Plinii numum simpliciter possi-

Ejus valor,

Numus absolute di-
citur quid sit?

Idem quod sestertius,

Sestertio numo conjunctim utuntur,

Sestertius frequentissimum Romanorum moneta,

Sub numi verbo aliam etiam species veniunt.

positum pro denario etiam accipi posse contendit : nam ille dicit *l. 8. c. 57. Casilium obsidente Annibale venisse murem ducentis numis*, & apud Valerium legitur : *Venditum fuisse murem ducentis denariis*. Consentit de denario etiam Frontinus *l. 4. Strateg.*

§. V. Quod reliquum est, numerandi modus sestertios, & totum in lingua Latina negotium circa vocabulum hoc, difficillimum est. Agricola & Hotomannus putant, quod sestertium & sestertius idem significet, nimirum numum; Budæus vero & Gronovius Neutrum, sestertium, pro millibus sestertiorum accipiunt. Multi quidem hanc rem perspicuam reddere conati sunt, sed nemo, ut verum fatear, eò perduxit, quò incomparabilis WAGENSELIVS, qui quæcunque suscipit admirationis sunt argumenta. Fiat ejus cum pace, ut istud huc transcribamus, cujus Autor est. *Primo* verbum Sestertium in neutro genere genuinum est, & antiquitate nititur, ita ut quemadmodum sub voce sestertius verbum numus, ita sub sestertium verbum argentum subaudire oporteat. Argenti autem libra numis sestertiis 400. ac proinde duæ & semilibra numis sestertiis 1000. æstimabantur, atque tantum valet sestertium, mille nimirum sestertios aut mille numos, qui secundum Pascasii Grossippi, sive Gasparis Scioppiii, tabulas rei antiquæ numariæ Imperialis monetæ Scutatæ XXV. efficiunt, seu ad nostram computationem XXXI. unciales & sex grossos Misnicos. A. Gellius *l. 5. c. 2.* Bucephalum Alexandri M. equum tredecim talentis emtum esse refert; quæ æris Romani sestertia CCCXII. facerent. *Secundo* sestertium in unitatis numero haud temere apud Scriptores Romanos occurrit, sed solus pluralis numerus ab iis adhibetur. *Tertio* si nomen numerale convenit casu, numero & genere cum sestertio, tot præcise indicat, quot efferuntur, ut decem sestertii totidem significant. *Quarto*, si nomen numerale alterius casus jungatur cum genitivo plurali sestertiûm, tot millia indicantur, ut decem sestertiûm notat decem millia sestertiorum. *Quinto* si adverbium numerale jungatur cum genitivo plurali sestertiûm, designat totidem centena millia, ut decies sestertiûm, valet decies centena millia sestertiorum 1000000. *Sexto* adverbium numerale ipsum nude ac solitarie positum valet similiter tot centena millia sestertiorum, ut *decies, undecies, centies*.

Modus numerandi sestertios.

DN. WAGENSELII
regulæ de
usu vocab.
sestertii.

ties &c. valet tot centena sestertiorum millia, sive quod idem est, tot centena sestertia, vid. dict. tract. DN. WAGENS. c. 9. Sapius per ellipsin in numerando Romani loquuntur. Autoribus etenim per ellipsin loquendi frequens est formula. Cicero *L. 4. ad Atticam* scribit, quod villa Tusculana aestimata fuerit quingentis millibus. Svetonius in *Nerone c. 10.* idem habet dicens: *Quingena quibus damna annua Nero constituit a re familiari destitutis.* Nec non Poëta ita loqui amant, ut Martialis *L. 6:*

Pauca Jovem nuper cum millia forte rogarem.

& rursus *L. 5:*

Quid promittas mihi millia Gaure ducenta.

si dicere non poteris millia, Gaure, decem.

In quibus locis omnibus semper millia sestertiorum intelligenda, sed in quibusdam locis millia desiderantur; nam idem Martialis:

Septingenta Tito debet Lupus.

& alio loco:

Quadringenta tibi non sunt, Cherestrate, surge!

Talis elliptica locutio occurrit in *l. 40. ff. de reb. credit.* ibi enim: *L. Titius scripsit, ne accepisse a Publico Mervio quindecim mutua numerata;* quod idem est ac quindecim millia. Uti sunt Romani hoc abbreviandi modo propter multitudinem numerorum minorum, longis aliis orationibus pronunciandam.

Minores
denarii divisiones.

§. VI. Non ultima erat in sestertios denarii divisio; quam Contius in *disp. Jur. c. 16.* ultra sestertium nullam admittat minorem monetam; & alias divisiones tantum cerebrinas vocet. Cornelius Celsus *L. 5. c. 17.* docet, quod denarius in sex partes divisus fuerit, quemadmodum drachma in sex obolos, ita ut hæc sextans idem faceret, quod obolus Atticus, nimirum 6 numulos Misnicos. Hanc divisionem sequitur *Libella* diminutive dicta a *Libra*, quasi pusilla *Libra*, ut *Vol. Mat.* demonstravit. Varro testatur, quod sit numus argenteus, æris assem valens, seu *Libram*; hinc denarii decima pars est, Romani in loquendo pro minima argenti specie utuntur, ita *Plautus* in *Pseudulo:*

Tibi libellum argenti nunquam credam.

Libella .se-
stertii.
Sembella.

Alia autem est *Libella* denarii, alia *Libella* Sestertii; illa denario dividitur in *Sembellas* duas, quæ iterum, Varrone autore, denarii vicesima pars est; & quemadmodum *Libella* valet tri-

bus

bus numulis Misnicis cum tribus quintis, ita Sembella unum æquat numulum, cum quatuor quintis. De Libella Sestertii ita Mætianus habet: *Est autem Libella Sestertii decima pars, adeoque valet novem decimis numuli Misnici. Teruncius tandem hujus & alterius Libellæ partem facit; nam ita conjungit Mætianus in loco priori; Est autem Libella sestertii decima pars, teruncius quadragesima; ita dictus est, quia Libella tres facit uncias.* Hic autem deficit nostræ monetæ proportio.

§. VII. Jus Justinianæum adhuc aliarum monetarum mentionem injicit; nam *Nov. 105. c. 11. §. 1.* permittit Consulibus missilia spargere, in his monetis, quæ vocantur missilia, thymelicis & caveis & in quadrangulis; ita textus Latinus pronunciat, qui avtenticus vocatur; sed Gothofredus erudite emendavit primo verbum missilia, quod in Græco textu legitur *μιλιαρισίαις*; nam Miliarense genus erat, quod militibus erogabatur. Cedrenus putavit, quod ita dicantur quasi militares, & Suda ipsi decimam solidi partem attribuit. Miliarense etiam mentio fit in *L. 7. C. de palat. Sacr. larg.* Secundo Gothofredus verbum Thymelicis correxit, quod sua natura hisfrionum ludos denotat; sed Græcum verbum in Novella, *μύλοις* significat rotundum, qui autem fuerint isti numi nos latet: in significatione enim lata omnes numi sunt rotundi. Cavei a forma sine dubio dicuntur, quod cavi fuerint, & forsan fuit Siciliz moneta propria. Quadranguli à forma etiam dicuntur, & ipse me eos vidisse memini; sed erant aurei cum Græca Epigraphe.

§. VIII. Quot species horum numerorum adhuc videre liceat, haud definiam; addam tamen signa eorum, qui frequenter nobis obvii sunt. Denarii signum est litera X, ut numi decem Librarum; hoc non solum testatur Sospater & Priscianus, sed & ipsa experientia docet. Veteres Medici Latini signo *ⓧ* denarium notarunt, sed sine dubio ad pondus eorum pertinet; vid. *Hofst. Rei numar. L. II. c. VI.* Quia drachma cum denario convenit, opportune notabo numum Græcum Neronis drachmalem, in cujus altera, quæ tripode insignita est, expressum verbum *ΔΡΑΧΜΗ* legitur. Interdum etiam reperitur denarius cum hoc signo XVI. Patinus in gente Titinia & Valeria aliquem profert, & hoc designat sedecim asses, ex quo scilicet Hannibale urgente Reipubl. inter-

Teruncius.

Species numerorum in jure reperiuntur.

μιλιαρισίαις;*μιλιαρισίαις*.

Thymelicis numi,

Cavei numi.

Quadranguli.

Signa numerorum.

Numus drachmalis Neronis.

Denarius cum XVI

erat asses unciales reddere, placuit etiam denarium sedecim assibus permutari. Sæpius allegatus Agostini *Dial. 1. p. 9.* ectypos alios exhibet. Quinarius non uno gaudet signo; modo V, modo Q ipsis insculptum esse reperies; Vid. Patin. *l. c.* Harduin. *de re monet. p. 555.* Porrigit etiam Agostin. *d. l. nummum cum signo hoc VIII. octo denotans asses, quod immutationis æris tempore factum; sed hanc notam non ad sestertios se extendisse putat; subjungit enim Autor: Ma in sestertio alcuno non ho grã veduto mai il numero VIII.* Hoc non obstante, non est dubitandum, quod etiam sestertii quatuor asses valuerint, ut Plinius docet, *l. ult. C. de donat.*

Quinarius cum VIII.

Sestertii signum.

§. IX. Restat nobis sestertii signum, quod apud auctores ita reperitur: IIS. LLS. H-S. H S. quorum una eademque est significatio; Duo II. vel LL. expriment Libras duas, quemadmodum in signis numerorum æreorum notavimus; S. autem semissem indicat, non aliter ac in numis æreis: Sestertius enim denarii quarta pars duas cum semisse valet Libras, quia denarius decem. Budæus de asse *L. 4.* se reprehendisse, scribit, in vetustissimis Codicibus ductam supra \overline{HS} lineam, quæ millenarium numerum per compendium exprimit; nam quod est apud Plinium *L. 33. c. 10. C. Cecilius Claudius Isidorus testamento edixit, quamvis multa civili bello perdidisset, tamen relinquere innumerato HS DCM.* id in antiquissimo Codice ita scriptum esse dicit $\overline{HS. DC}$. Quid pluribus opus? Probus Grammaticus docet, quod literæ $\overline{I. V. X. L. C. D. M.}$ millies sint multiplicatæ per lineolam. Genuinum itaque in sestertiis numis signum est, IIS. HS. Sed unde in H medium secans linea orta, ambigua lis est. Non illis adstipulari possum, qui dicunt, quod ob imperitiam scribentium factum sit, sive facilitatis causa; Romanos enim hoc consulto fecisse, asteriscus ille docet, qui in denariis ✕ reperitur, qui litera X cum linea est medium interfecante; quod sine dubio ornamentis causa factum est.

Numerus millenarius per lineam exprimitur.

Media linea, duplex Jota conjungens, non ex errore, adjecta est.

In Consulari numo gentis Marcæ I cernitur etiam interfectum I, & Agost. *p. 7.* exhibet numum, in quo verbum Duumviri sic # VIR cernitur, ita ut media secans linea non intra duplex Jota se terminet, sed illud ex unaqueque parte longe transfiliat: Augustini hac de re *re d. l.* opinio hæc est: *Ma perchè ci fu obi uso intersecare i dui II. con una linea se ne venne ad oscurar la scrittura; quod cuique dijudicandum relinquimus.*

De ponderē argenti ex proposito nihil adferre animus est: nam omni difficultate obfucata res est; & quod Savotus præstitit, omnibus erit sufficiens.

. CAPUT IX.

Numi Pelliculati, non possunt dici Braçteati aut Ferruminati. Eorum etas. Affines sunt Pelliculati & Serrati. Subarati ad Gabienum usq. inveniuntur. Numi Perforati. Numi Subferrati argentei. Dantur aurei Subarati. Numi auro tincti. Numi auri Subferrati. Ars est inimitabilis in Pelliculatis. Antiquorum differentia & hodiernorum.

rum.

§. I. **P**Edem nunc promoveamus ad dignoscenda *Pelliculata* numismata falsa; nam ipsi alias mercari interdictum est, qui monetam ignorat. Adulterandi numos malicia cum numis quasi ipsis orta est; quis autem callidissimi instituti, investiendi æs vel ferrum argento, autor sit, cum eruditis nos ignoramus. Didicerunt Romani artem cudendi a Græcis, forsan cum ipsa virtute vitium simul acquisivere; hoc ideo credere fas est, quia etiam Græca inveniuntur pelliculata, ut testis est Patinus. Hinc merito cum DN. WAGENSEILIO eorum rejicimus opinionem, qui M. Antonio falsum hoc adscribunt: nam Plinius quidem affirmat *L. 33. c. IX. quod ille ferrum denario miscerit*, sed verbum miscere plane his numis inconveniēns est: nam sciendum est, quod numus subaratus sit æs, quod superinductum est lamina argentea, ita ut argentum ab ære separari commode possit, si modo in margine solum. Inde non satis rem explicant, qui illos braçteatos appellant, ut Dn. Struv. in *Biblioth. numism.* nam braçteati numi natura sua non nisi braçteæ sunt subtiles, quæ antiquitatis Cimelia, Germaniæ nostræ quasi propria sunt; erudite de illis scripsit Dn. Olearius; & nuperrime Dn. Sperlingius in *Epistola de numis braçteatis & cavis ad Dn. Mellen.* Nec convenit his numis, numorum ferruminatorum nomen: nam ferruminatio, secundum omnium Juristarum doctrinam, est ejusdem generis materialium solidatio; sed vero argentum & æs non sunt e usdem generis materiae, uti videre est in *L. 23. §. 1. ff. de rei vindic. juncta L. 14. ff. de aur. & arg. leg.* Hic datur

Numismata Pelliculata.

Numi Græci pelliculati.

Eorum descriptio.

Non possunt dici braçteati.

Nec numi ferruminati.

Quid ferruminatio?

exem-

exemplum statua; si ipsi brachium ferruminando junctum sit ejusdem materiz; & concludit Jctus Paulus: *Ferruminatio per eandem materiam facit confusionem.* Sed vero in his numis primo ferrumen deficit: nam argentum nulla materia interveniente æri superimpositum est; quanquam non inficior, quod etiam ferruminatio nulla interveniente alia materia fieri possit, h. e. sine ferrumine; & secundo, manente specie, argentum ab ære separari potest, ut potius ex sanis juris fundamentis, dato casu: si scil. quis ex suo ære & alterius argenti pelliculatos composuerit, actionem ad exhibendum cummulata rei vindicatione institui possit, per *L. 5. ff. de rei vind. l. 12. d. A. R. D.* Ex his prædictis elegantius dicuntur *Pelliculati*, quasi pelle impliciti seu *Incrustati*, quod eadem vi Galli exprimunt *Les Médailles ferrées*, quod etiam præstare possumus in vernacula nostra, *gefürttert überzogene Münzen*. A quo tempore reperiantur? etiam cum auctore incertum est inter scriptores. Jobertus emunctiorum narium Antiquarius his verbis errat: *C'Est une espece de fausse monnoye qui commença des le triumvirat d'Auguste.* h. e. *Horum numerorum origo coincidit cum Augusti Triumviratu.* Ortum forte hoc trahit a Plinii sententia jam reprobata, quod Antonius Triumvir autor fuerit; ut enim taceam, me custodire inter meos Consulares subaratos Julii tempore cufos; Æneas Vicus testis omni exceptione major est, qui in *Discorso sopra le Medaglie L. 1. c. VI.* de illis sic loquitur: *Ve dendone hoggi molte batture così in tempo de Consoli come de gli Imperatori.* h. e. *Eorum multi hodie videntur tum Consulium tum Imperatorum tempore cusi.*

Elegantius dicuntur pelliculati.

Joberti sententia de eorum ætate, & ejus error.

Numi ferrati propter pelliculatos inventi sunt. Serratorum forma,

S. II. Numi tandem ferrati firmissimum argumentum nectunt, quod ante Antonium & Augustum cusi fuerint; hos ferratos Tacitus *de Mor. Germ. c. 5.* *pecuniam veterem* nominat, & *diu notam.* A forma externa sic dicti sunt: nam extrema ora in formam ferræ est elaborata; hinc Galli eos vocant *dentelés*. Rhenanus, Willichius, Alexander ab Alex., Pierius, Valerianus & Althamerus existimarunt, Numos ideo vocari Serratos, quia ferræ imaginem ab alterutro latere impressam habeant; sed vero his contradicit ipsa experientia. Accuratius rem scrutanti statim occurret, quod excise crenz ingenuitatis testes sint, scil. quod numus non sit subaratus. Lipsio & Berneggero aliter placuit, nimirum crenarum officium esse,

ut

ut demonstrent nihil in numo periisse ; sed satis superque a DN. WAGENSEILIO sunt compulsi. Fortassis Marius Grati-dianus eorum auctor est : nam teste Plinio l. 33. 9. & Cic. 3. de Off. *Primum artem re, erit denarios probandi, quo multitudini tam ebarus fuit, ut omnibus vicis statuas, & ad eas tibus & cereas illi dicarent.* Iphis tamen non deficit probabilitas, qui dicunt ornamentum ergo id factum esse, nituntur fundamento, quod Syriacorum Regum reperiantur numi, iique ænei, quorum ora similiter crenis ornata sunt, quod tamen intactum a nobis manebit. De ferratis tenendum est, quod sint communes ad Augustum usque, post hunc Imp. nulli inveniuntur ; sed subæratum reperiuunt per totum Imperium Altum. Custodimus nos subæratum *Barbie Orbana* uxoris Alexandri Severi. quod quidem ipse miror : nam ejus tempora Numismata haud merentur tam pretiosum fucum. Imo Gallieni numum subæratum profert DN. Morell. in *specimin.* Liceat mihi ferratis numis aliud numorum genus superaddere, quod meo quidem iudicio usitatum fuit, ut de numi bonitate intrinseca constaret, sunt *perforati numi.* Videntur quidam, in quibus foramen vix perforat alteram numi partem ; ut itaq; eorum excludatur opinio, qui dicunt, quod isti numi fuerint, qui loco cimeliorum ap. endebantur : nam quosdam possideo Consulares argenteos, qui præter Romæ caput nihil notabile exhibent, & nota gaudent, quod jam antiquitus sint perforati ; ærei tamen reperiantur, quibus appendendi usum non denego, vid DN. Struv. *Biblioth. num. c. 11. p. 137.* Hanc sententiam corroborat Smetius in *Antiquitat. Neomag. p. 154.* ubi numum gentis Corneliz subæratum simulque ferratum exhibet : nam quia impostores etiam crenas imitati sunt, nihilominus manente numo subæratum, haud aliter probare numum poterant, quam illum perforando in medio.

§. III. Sed de pelliculatis numis nondum satis : interna ipsorum materia non solum ex ære consistit, sed etiam ferro : nam ita Savot. magnete expertus est. Non absurdum est admirari, quoniam marculo ferrum durissimum metallum sit signatum. Enim vero non solum indurari potest ferrum, sed etiam emolliri, ita ut minus resistat ac ipsum æs. An etiam aurum fuerit unquam subæratum dubitatur a quibusdam, inter quos familiam ducit Savotus, credens, quod fraus fuerit

Opinio de eorum auctore.

Ærei ferrati.

Ad Gallienum usque reperiuuntur.

minus

An aurei
suberari?
negatur a
Savoto.

Affirmatur
ob multas
rationes.

Notabilis
Dionis lo-
cus.

Pollux au-
reos & ar-
genteos
suber. di-
stinguit.
Juris acce-
dit decisio.

Tincti au-
rei.

minus celata : nam ferrum seu æs duplo plus levius est auro. Sed hoc nondum vincit argumenta obstantium ; nam plumbum ab auri pondere adeo remotum non est, cujus sceleris praxin hodierna malitia sæpius docet. Alienus non est ab opinione nostra Eruditissimus Chiffletius in tract. *de antiq. numism.* c. 7: nam putat, quod antiquitus laminis aureis & argenteis æs interponeretur ; imo Poëta familiaris noster Persius in *Satyr. V.* si non rem decidit, eam tamen fulcit, ita canendo :

-- -- Tibi recto vivere talo
ars dedit, & veri speciem dignoscere calles,
ne qua suberato mendosum tinniat auro.

Ad minimum hujus auctoritate non inficiandum, quod olim ære aurum subdlexerint ad fraudandum & inducendum ; præsumptio autem est, quod etiam numos deauratos in fraudis scenam producerint, quia non ignari erant hujus præparationis ; id quod docent argentei suberati. Ut aliis argumētis superfedeam, unicus locus, quem Dio l. 77. scriptum re-

linoquit, sit instar omnium, nisi plane fas sit, Historicorum negare auctoritatem : *Τῶ ἐν Αντοίνῳ τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ νόμισμα κίβδηλον ἦν τότε ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον ὃ παρῆχεν ἡμῖν, τὸ μὲν ἐκ μόλιδος καταργυρούμενον τὸ δὲ ἐκ χαλκῆ καταχρυσούμενον ἐσκιάζετο.* h. e. Antoninus igitur aliis etiam numismatibus scoriā miscebat, & argentum & aurum quod exhibebat nobis illud ex massa plumbea inargentatum erat, hoc vero ex ære inauratum parabatur. Accedit etiam huic sententiæ nostræ Pol-

lux, qui numum argenteum auro obductum *ὑπὸ ἀργύρον* appellat, & numum argenteum suberatum *ὑπὸ χαλκόν*. Quinimo Jus nostrum illud ipsum affirmat : nam in *L. 8. ff. ad L. Cornel. de fals.* hæc Ulpiani verba legimus : *Quicumque numos aureos partim raserit, partim tinxerit vel sinxerit, si quidem liberi sunt, ad bestias dari, si servi, summo supplicio affici debent.* Verbum *ingere* nihil aliud denotat, quam efformare numum aureum ad speciem, & notanter distinguitur *ingere* a *tingere* : nam hoc tantum sibi vult illinire colore, illud autem tectiorem fraudem designat. Tinctos tales aureos habuisse asserit Thomas Chiffletius in *dissert. de Othob. ær. c. 6.* Trajani & Probi. Numos illos vocat, *cultus & honoris causa factos numos.* Vid. etiam Jon. Jac. Chiffletium in *anastasi Childerici Regis L. 18.* Nos custodi-

mus Caligulam primæ magnitudinis cum tribus fororibus, qui auro tinctus est opera antiqua genuina.

§. IV. Omnis dolus turpis lucri faciendi causa a malis excogitatus; sed ecce se nobis sistit numus foris æreus, intus ferreus. Incomparabilis WAGENSELLIVS pro sua, qua pollet, humanitate, ex suo Cimeliarchio ejus copiam nobis fecit. Extra dubitationis aleam positum est, quod ferreus sit ære obductus. De externa ipsi testantur oculi, & de interna qualitate certiores nos reddidit magnes. Ad signum ejus quod attinet, antica refert caput Commodi, quod quidem omni destitutum est inscriptione; sed facies adhuc integra iis nomen supplet, qui in arte non sunt peregrini; postica vero Lunæ quasi maculas æmulatur; nam ferrugo in æream penetravit laminam, quam ita corrofit, ut præter litteram S. a Senatus Consulto ne Oedipus quidem aliquid colligere possit. Termini moti ibi reperiuntur: nam perdidit rotunditatem, ut mihi ille futurus sit magnus Apollo, qui formam extimæ dicet oræ. Ex faciei magnitudine primam magnitudinem colligere licet; quia caput laureatum est, non sine fundamento Victoriatum conjicimus. Cusus est in juvenili Cæsaris ætate, quod barbæ penuria docet, quæ alias hunc Imperatorem satis exornat. Parum abest, quin credam eum esse numum, quem Erizzo exhibet p. 360. Antica hac gaudet Epigraphe: IMP. L. AVREL. COMMODVS AVG. GERM. SARM. cum laureato Imperatoris capite juvenili; alteram partem exornat tropheum cum captivis duobus sedentibus Germanis; subscriptio est DE GERM. Litera S ad dextram & C ad trophei sinistram conspicitur. Non adeo ignoti sunt numi ærei subferrati; incidimus in locum Joh. Smet. *Antiquit. Neomag.* p. 170. ibi dicit: *Ærei aliqui etiam subferrati reperiuntur; & paulo post: Numi autem, qui intus ferrei, isti foris lamina ærea erant obducti; cujus commodi causa id factum sit, me latet; labor enim & impensa longe pretium æris superat.* Ita non conveniens res est, cum humana vel malitia vel luxuria; nec penetrare satis possum, cujus usus fuerit. Sed in tanta obscuritate mihi hariolari liceat. Sæpius accidit, quod ferrum ab ære non satis sic separatum, ita ut forte fortuna in crucibulo ferri vena inseparata maneat; & non adeo impossibile est, quod tale frustulum fundendo ære obductum inscio

numus æreus subferratus ex cimeliarchio Wagenseil.

Ejus descriptio.

Qualis sit numus.

Plures ærei subferrati.

Nostri opinio de his numis.

monetario marculo signatorio fuerit subjectum; reprehendimus etenim, quod non instar argenteorum subaratorum æris lamina ab una quaque parte eandem æqualitatem monstraverit; potius ferrum internum temperato modo explevit orbem numismatis. Ita puto, salvo tamen rectius sentientium iudicio. Objectum aliquando mihi fuit a Viro eruditissimo, quod æs non patiatum ferrum; quod concedo, si iam liquefactum æs ferro admiscere velis; sed ferrum & æs insimul commode solvuntur. Aliam opinionem fovet Dn. Struv. in *Biblioth. numism. c. 11. p. 135.* dum hujus generis numi ipsius admirationem occupant: *Inveniuntur, inquit, etiam, qui intus ferro, foris lamina aenea obducti, quorum labor & sculptura æris pretium longe superat. Ex quo facile colligendum, non omnia numismata monetarum nomine olim venisse, sed antiquitatem æternæ heroum glorie multum dedisse.* Ceterum ipsum numum Wagenfeil, ut est, corrosus, æri incidi curavi.

Pelliculati
argentei rari
sunt.

Modus eos
discernendi

Ars est inimitabilis,
& hodierni
argentati
numi cum
pelliculatis
non sunt æquiparandi.

§. V. Quod reliquum est, Pelliculati argentei insignis sunt raritatis, quia, ut Dn. Morellius refert, intellecta fraude, statim rumpi iusserunt Imperatores seu Consules matrices; nec omni tempore illos parare commodum erat. Nam requirebat doli ars, ut certa crassitie præditi essent numi, quæ in Imperio, quod vocatur, basso desideratur. Discernendi notam Savot, describit *P. rtie II. C. 12: Les pieces fourrees se reconnoissent non seulement par le son, si elles n'excèdent point la grosseur de celles, qui sont entièrement de bon argent, mais aussi par le tresbuchet, parceque le cuivre & le fer sont moins pesans que l'argent, estant encore plus aisées a reconnoître, si elles sont fourrees de fer, que si elles l'estoient de cuivre, d'autant que le fer est plus leger que le cuivre. h. e. Numi pelliculati sono cognoscuntur & pondere: nam æs & ferrum argento leviora sunt metalla &c.* Admiramur autem artis arcanum in his numis, quod cum Pancirollo merito inter res deperditas numerandum est. Nam nullum hujus ævi ingenium cum successu restituere illud valuit. Argentatos quidem & deauratos tota die profert Noriberga & Augusta artium officinæ; sed eheu! multis, quod ajunt, parasangis ab antiquis distantes. Affabre etiam sunt parati, & ad fraudem usque auro & argento investiti, adeo, ut semper spacium æris relinquendum sit, ne mali ipsis abutantur; sed ad perfectionem antiquorum non accedunt, Nam primo extre-

extrema ipsorum circumferentia ab uno quoque latere acuta est, in antiquis rotunda; in nostris juncturam laminarum argentearum accuratiori oculo dignoscere licet, sed antiqui argento perpetua arte superinducti sunt, & lynceis oculis juncturam frustra quæres. Placuit mihi perillustri Personæ judicium, quæ ita de parandi arte judicavit: quod nimirum ex principio *Æn. Vici*, antequam numus marculo subjectus, prius in modulo fusus fuerit, ne marculus totam sustineret vim; hunc fusum æneum numum fallarii sub liquefacto argento merferunt, ut pelliculam argenteam indueret quasi, quo factò formam, quam vellent, marculo impresserunt.

Differentia inter hodiernos & antiquos.

Quomodo antiqui parari fuerint?

CAPUT X.

Aurum à custodiendo dictum. Aureorum numorum Autor. Unde Romani aurum acceperint. Aurum ramentitium. Numi Græci aurei. An Romani æs ab auro separare potuerint? Aurum Obryzum, unde dictum. Aurum Balluce. Auri indicatura. Quid æs novum, quid follis? Bonitas aureorum veterum.

§. I. **G**Radatim ad astra vehimur per æs & argentum, Solis, h. e. auri ordinem nunc tangimus, quod Romanis fuit ultimum metallum, quia ejus cura relictis aliis semper fuit ultima ac præcipua. Nam
— *Aurum & purpura curis*
Exercent hominum vitam.

Lucret. l. 5.

Non male opinantur illi, qui cum Festo sentiunt, quod hoc verbum à custodiendo derivandum, quia aurum præcipue custoditur, Græce enim *ὠφείω* custodire dicitur. Plinius invenit in autorem numorum aureorum, dum *L. 33. c. 3.* dicit: *Proximum si elus fecit, qui primus ex auro denarium signavit.* Sed crimen sit abutentium, non auctoris, in tali Republica, in qua isto carere, calamitosum.

Derivatur à custodiendo.

§. II. In præcedentibus demonstravimus, quod Romani alienis numis aureis diu usi sint, antequam propria signa imprimerent; quod ob auri egestatem minime factum esse censeo. Nam ipsi Romani testantur, quod plus auri quam argenti fuerit; sed aurum pro argento ad alios usus impendebant,

Plus auri quàm argenti olim fuit.

bant, ut dicit Vopiscus de Aureliano Imp. *Habuit in animo, ut aurum neq; in cameras, neq; in tunicas, neq; in pelles, neq; in argentum mitteretur, dicens, plus esse in rerum natura auri quam argenti, sed aurum per varios bracteatum, filorum & liquationum*

Auri vocabulū quomodo injure sumatur?

usus perire, argentum vero in suo usu manere. Ubique sane cognitum hoc dilectissimum metallum quid mirum, quod in jure nostro inveniatur? ut l. 159. ff. de V. S. l. 23. C. ad L. Jul. de Adult. & in Codic. Theodosiano l. 7. 8. de fals. monet. Ita enim late sumitur in jure, ut etiam simpliciter positum annulet aureos & aurea emblemata contineat, ut Ulpianus docet

Plinii locus de autore aureorum numorum obscurus.

l. cum aurum §. idem. ff. de aur. & arg. leg. Putant quidam, quod ante Plinii definitum tempus jam cusi fuerint numi aurei, quod ex jam allegatis Plinii verbis torquere satagunt: nam indefinite ibi loquitur, & annectit, quod & ipsum laet autore incerto; cum tamen in subsequenteribus tempus, ergo etiam autorem nominet; & fateor, quod obscuritate laboret locus, nisi dicere velis, quod hic certa species subintelligatur: nam subsequens Plinii paragraphus de tempore signati auri, satis diserte loquitur l. c. *Aureus numus, dicit, post annum LXII. percussus est quam argenteus.* Accidit hoc per necessitatem computationis, anno Urbis C. DXLVII. qui decimus tertius fuit belli Punici secundi, cum impensas fieri maximas ei bello gerendo oporteret. Consules tum fuerunt M. Livius Salinator secundo, & Cnejus Claudius Nero. Necessitas Romanos ad illud impulit, quod facile eorum luxuriae adscriberes, ac proinde non aëris solius usum, autore necessitate, didicimus, ut

Quo tempore percussus?

Isidorus l. 15. Orig. c. 19. describendo metallorum successiones, putat. Ita loquitur: *Apud antiquos prius aëris quam ferri cognitus usus: aëre quippe prius scindebant terram: aëre certamina belli gerebant, eratq; in pretio magis aëris: aurum vero & argentum propter inutilitatem rejiciebant. Nunc versa vice jacet aëris; aurum summo cessit honori. Sic volvenda etas commutat tempora rerum, & quod fuit in pretio, fit deniq; in nullo honore.*

Necessitate argente id factum.

Auri puri copiam unde Romani acceperunt?

§. III. Non immerito quaeritur, unde tanta puri auri copia Romanis provenerit? Georgius Agricola rerum metallicarum gravissimus scriptor l. 7. de re metallica, ita opinatur: *Certe quoties, inquit, animum refero ad veterum scripta, adducor, ut credam, plus puri auri semper esse repertum, quam confectum e terrarum vel lapidum generibus, cum quibus solet esse permixtum.*

Quod

Quod veritati ideò non obstat, quia tot fluminum scaturigines purissimum aurum una cum arena evomebant, Ganges in India, Hebrus in Thracia, Tagus in Hispania auro divites erant. Imprimis autem Hispaniæ fodinæ reliquis omnibus palmam præcipiebant. In illis enim reperiebantur sæpius pondere multarum librarum portiones, quæ decem interdum excedebant. Vid. Sav. P. II. C. IX. Idem accidisse in Græcia notatum legimus, quæ patria numismatum aureorum vocari meretur. Nam aurea Philippi & filii Alexandri Magni numismata omnem ferme paginam apud historicos occupant. Omnes antiquarii in eo consentiunt, quod familiam ducant inter aureos, & eorum omnium antiquissima sint. Obstat quidem huic opinioni Herodotus L. I. Clio. n. XCIV ubi adserit, aureum argenteumque numum Lydos primùm conflasse; sed quia isti ad unum quasi omnes perierunt, jure Philippici primi sunt; eos tamen excipio, qui vetustiores forsitan reperiuntur. Pondere sunt inlignes, nec minor eorum numerus est, ut merito horum regum divitias admiremur. Thracia autem istorum patria est: nam Philippus ille auri fodinas in Thracia fitas, cum hæctenus exigui essent proventus, cura operisque adhibitis, adeo provexit, ut mille talenta ex illis quotannis perceperit. Vid. Pat. Hist. Num. c. 7. Puritas ipsorum ad summum gradum pervenit; continent enim viginti tres gradus, & sedecim denarios, ita ut ad perfectionem vix dimidius gradus desideretur. Hæc moneta Philippeorum adeo Romanis grata fuit, ut etiam Romanorum Imperatorum numi Philippici dicti fuerint. Ita Valerianus Imperator in quadam ad Zosimionem Procuratorem Syriæ epistola ait de Claudio, qui postea rex Imperium: *Dabis Philippeos nostri vultus annuos centum quinquaginta.* Vid. Treb. Pollio in Claudio, quod forte ob pondus & magnitudinem Philippiæ Græcis similem accidit.

Aurum è
fluminibus
prolatum.

Hispaniæ
fodinæ.

Græciæ fo-
dinæ.

Philippi
primi auri.

Thracia eo-
rum patria
est.

Rom. Imp.
numi auri
Philippi
dicti.

§. IV. Quod Romani non calluerint separandi artem aurum ab argento, mox dicturi sumus; sed etiam æs ab auro deducere non valebant, (quanquam æs ab argento commode separabant, ut jam diximus:) ita enim docet l. 7. ff. de acquir. R. D. ubi Ulpianus his verbis utitur: *Sed si deducti non possit, ut puta si æs & aurum mixtum fuerit.* Hanc legem aliqui interpretantur, non ac si plane impossibile fuisset Ro-

An Roma-
ni æs ab
auro separa-
re potuerunt?

manis separare aurum, sed quod æs tantum in hac separatione perierit, & sic quoad intellectum juris quam maxime impossibilis fuisset separatio, quod vult, ut quivis dominorum metallum suum recipiat: nam quod perditur, non separatur. Huic sententiæ accedit Molin. *de Mutat. monetarum artic. 775.* ubi istam separationem impossibilem appellat, quæ non nisi interitu alicujus partis possibilis est. Valeat itaque distinctio inter separationem Juridicam & Mechanicam.

Aurum Obryzū quale sit?

§. V. Quod hæc Romanis non fuerit incognita, probatur per aurum, quod vocant *Obryzum*, quod secundum metallicorum Doctorum descriptionem, aurum erat, quod, postquam ab ignobili separatum, colorem recepit pulcherrimum atque igneum. Quapropter Plinius *L. 33. c. 3.* dicit: *Aurique experimento ignis est, ut simili colore rubeat quo ignis, atque ipsum Obryzum vocant.* Et Imp. in *l. ult. C. Th. de ponder.* illud ipsum sequenti modo describit: *Diu multumque flamma edacis examine*

Unde verbum Obryzum?

in ea obryza detinetur, quemadmodum pura videatur. Verbum *Obryzum* autem Hermolaus Barbarus dici putat quasi *ἀβρυζον*, quod scilicet purum, merum & purissime coctum sit. Hieronymus in Hieremiam dici putat quasi *Ophirysum*: nam ex Ophir Insula laudatissimum aurum advehebatur. Isidorus vero *Lib. 16. Etymol. c. 17.* ab eo deducit, quod obradi & splendere est, quod scilicet coloris sit optimi; ergo *Obrizum* scribi debere. Hoc verbo Jus nostrum sæpius utitur: nam solidos ex auro cocto & puro conflatos, *obryzatos* vocat, *l. ult. C. de Vet. Numism. potest. l. 2. C. ut nem. lic. incoemt.* Alio loco *Obryziaci* dicuntur in *leg. un. C. de obl. vot.* Exstat etiam Justiniani edictum, ne monetarii quicquam *Obryza* nomine

Quid O B. CON. significet?

capiant. *Edict. V. c. 2.* Intactum præterire non possum, quod in quibusdam numis inveniatur *O B. CON.* Multi hæctenus putaverunt intelligendum esse *OBryzum CONStantinopolitanum*; sed doctissimus du Fresne in *dissert. de inferioris ævi Numism. sect. 4. §. fol. 35.* monuit, quod sit legendum, *Constantinopoli obsignatum*, qua inscriptione etiam Romani numi insigniti fuerunt, ad mutua consensionis & concordia argumentum Occidentalis & Orientalis regni. Jus tandem nostrum, silentibus omnibus aliis scriptoribus, *Balluce aurum* nobis describit, esse nimirum illud ipsum ramentitium,

Aurum Balluce quid sit?

quod

quod flumina suppeditant, & non adeo purum a Romanis æstimatum fuit, quam Obryzum. Nam l. 5. C. de susceptor. huic auro libram adscribit 12. unciarum, in septuaginta solidos libra feratur accepta. Auro Ballucæ vero L. 2. C. de Metall. quatuordecim uncias pro quavis libra tribuit. Cur hoc statutum sit? Gothofredus addit rationem, nempe, quia multum diminui solet, scilicet donec reddatur elutum. An etiam istud purissimum aurum *Pustulatum* vocetur, ex hac quidem ratione dubitare non valemus, quia Svetonius in Nerone c. 44. dicit: *Aurum pustulatum exegit, b. e. purgatissimum.* Si fas esset verbum *pustulatum* aurum a postulando deducere, Juvenalis insignem suppeditaret locum, dum canit:

Accipe Victoris populus quod postulat aurum.

Ut diximus, purissimum erat aurum Romanum a principio, quod plurima loca Romam mittebant, inter quæ Galliam imprimis laudat Plinius; quæ provincia superba hac terra adeo erat beata, ut purissimum aurum ibi effoderetur; siquidem tantum ipsius trigesima sexta pars argenti fuit; sed in Jure Civili temporibus sequentibus contrarium invenitur. Nam in Nov. Majoriani Imp. sic legitur: *Nullus solidum integræ ponderis calumniose adprobationis obtentu recuset exactor, excepto eo Gallico, cæjus aurum minore æstimatione taxatur.*

§. VI. Operæ pretium erit, ut etiam de auri Indicatura paulisper differamus, quæ est bonitatis nota & gradus. Amplissime de hac materia sæpius allegatus Erckerus scripsit in *Aula subterranea edit. ult.* quod accuratissimum rerum metallicarum scriptum est. Artifices *ceratio* in hoc negotio utuntur, voce a grano siliquæ arboris Italicæ deflexa. De his granis erudite scribit Savot: nam quod ad materiam & pondus numismatum attinet, nullus sane accuratior ipso. Sed formam numorum intactam reliquit. Ab hoc grano totam auri ponderis proportionem deducunt: XXIV. grana constituunt gradum unum, seu coratum a verbo Græco *κεράτιον*, quod etiam aurei numi genus est, sex obolorum. Vid. Nov. Just. Const. 50. Nov. Leon. 33. inf. gradus XXIV. summam auri bonitatem efficiunt; sed grana iterum in XXIV. minutissimas subdividunt; secundum hanc proportionem aurum judicandum est in sua bonitate, sc. massa XX. granorum quatuor grana alius metalli admixta habet, & viginti grana puri auri tantum numerantur.

Bu-

An aurum purum pustulatum vocetur?

Gallia purissimo quondam auro dives.

Auri Indicatura qualitatem respiciens.

A Ceratio proficiscitur.

Κεράτιον numi aurei species.

Auri bonitas quomodo sit æstimanda?

Folles æstima-
mano, Budæus *L. III. de Aſſe*, ſiliquam ſeu granum in 12. folles dividit, & aureum in 24. ſiliquas ſeu 288. folles. Ea propter *Nov. 106.* dicit: *Octava pars ſolida tres ſiliquæ dicuntur*, quarum paſſim etiam in *L.L.* mentio fit, *l. 26. §. 1. verſ. interdicta C. de Juris Aurb. ſed hodie. C. de Episc.*

Pondus au-
ri non qua-
litatem, ſed
quantitatē
reſpicit, §. VII. Ab hoc differt pondus, quod non qualitatem ſed quantitatem reſpicit. Pondus auri autem vocatur *Marca*, quæ eſt *Bes octo unciarum*. Pondus auri etiam veteres Latini *Scrupulum* appellant. Vid. *l. 1. § 5. C. de metal. Lib. 1. 1. C. The. de Ponder. l. 12. de metalla. in eodem C. Inde Plin. L. 33. c. 3. ſeu ſect. XIII. de auro ita loquitur: Unde ſcrupulum valerit ſeſtertii vicent. Scrupulus autem æſtimabatur viginti granis cum quarta. Vid. *Harduin. l. c.* Nescio an hæctenus ullus alius, quam *Bodinus* ſolus fecerit mentionem experimenti de bonitate aureorum Romanorum; hunc ſolum ſane allegatum reperio, qui *L. 6. de Rep. c. 3.* teſtatur, ſuo ævo *Parieſes* aurifices bonitatis aureorum *Veſpaſiani* feciſſe periculum, & conſtituiſſe tantum, de eſſe iis partem auri ſeptingentſimam octogeiſimam octavam; quod non procul abeſt a *Philippicorum* bonitate, & *Alexandri M. numiſmatum*, qui 23. gradus & ſedecim grana puri auri continent, ut jam diximus.*

Quamdiu
conſervata
ſuerit? §. VIII. Conſentientes ſunt antiquarii, quod numi Romani aurei ad *Alexandrum* uſque *Severum* bonitatem conſervaverint. *Svetonius* quidem de *Cæſare* ſcriptum reliquit, quod primo *Conſulatu* 3000. pondo auri furatus in *Capitolio* tantundem inaurati æris reſpoſuerit; verum hic locus de auri maſſa intelligendus eſt, non de numis ſignatis. *Alexander Severus Imperator* electreos quosdam cudi curavit. *Ticulum autem, Reſſitutoris monete*, *Patinus* ex ea cauſa ipſi attributum fuiſſe cenſet, quia ab *Elagabalo* in nonnullis corruptam rem monetariam correxit; nam non omnes hujus Imperatoris numi ſunt electrei, plurimos tamen aureos figuravit, dicit *Lamprius* de eo, ita ut electrei novam quaſi ſpeciem conſtituant. Sequentes etiam Imperatores puritatem auri obſervaverunt, uſque dum *Gothica* tempora, re cum publica etiam monetalem perverterent: excipies tamen *Caracallam*, qui teſte *Dione l. c.* etiam aurum adulteravit; cujus autem nulli unquam viſi ſunt, forſan *Alexander Severus* eos una cum *Heliogabali* numis ſuppreſſit.

Numi ele-
ctrei.

CAPUT XI.

Species numorum aureorum : Aureus , Solidus , Denarius. Aureus pondere varius. Magni Aurei. Divisoria moneta aurea ab Alexandro Severo. Aureorum proportio respectu nostræ moneta. Pondus aureorum imminutum. Aurei numi in jure. Valor Aureorum. Aureus mille sestertiorum. Eletrum quid sit? Ejus usus. Numi elestri.

§. I. **A**urea moneta apud Romanos dicta fuit *Aureus, Solidus, Denarius. Aurei* denominatio antiquissima est; *Solidi* autem non nisi post Alexandri Severi tempora invaluit, & generale nomen fuit, cujus appellatione etiam sextulæ interdum veniunt, vid. l. 5. C. de suscipi: nam ibi 72. solidi in libram computantur, quod tantum sextulæ fuerunt; nam quinquaginta didrachmi libram suppleant. Dicitur autem Solidus, quod nihil illi deesse videatur, & quod sit totus & integer; quemadmodum videre est apud Isid. l. 16. c. 24. *Etym.* Merito itaque illos taxat Bodinus l. 6. de Rep. c. 3, qui in Gallia eum a sole deducunt. Volusius Metianus de Solido scribit, quod proprie idem sit, quod libra, quæ & as vocatur. Cum autem centenarius numerus fere in pecuniarum ratione As esset atque haberetur: ut in usuris, quæ centesimæ dicuntur, intelligitur; consuetudo tulit, ut Aureus, qui centum continet valetque sestertios, frequenter Solidus appelletur; quod autem unus idemque sit, ex multis locis videre est, veluti ex l. 5. §. prætor. ff. de bis, qui effud. vel deject. junct. §. item is, cui §. de obl. que quasi ex del. l. 47. ff. de manum. testam. l. 8. §. 9. ff. de in offic. test. Quod Denarius appelletur, testis est Plinius l. c. & Petronius in Satyr. p. 106: Pro calculis albis ac nigris aureos argenteosque habebat denarios; & p. 160: Non habemus edilem trium caunearum: plus in die numorum accipit, quam alter patrimonium habet. Jam scio unde acceperit denarios mille aureos.

Species numorum aureorum: Aureus, Solidus, Denarius.

Solidus unde dictus?

Aureus & solidus unus est idemque;

Denarius.

§. II. Aureus a pondere varius olim fuit, aut δραχμῶν, h. e. drachmæ pondere percussus. Hesycho est δραχμῶν χρυσίου; aut fuit aureus Sextula dictus, apud Isidorum Lib. Etym. 16. c. 24. quod Vnciæ Romanæ sexta pars sit; & est quatuor scrupulorum, h. e. octo obolorum, Hosce aureos legales aureos

Aureus pondere varius.

Aureus sex-
tula dictus
legalis vo-
casur.

dici volunt, quod horum in Legibus sub verbo aurei men-
tio fiat; aut fuit aureus *didrachmus*, h. e. duarum drachma-
rum pondere, vel pondere duorum denariorum; aut fuit
tridrachmus seu trium drachmarum, aut etiam plurium.
Vid. Agricola. *L. 2. de monet. pet. Host. Rei numariae vet. Lib. 5. c. 11.*

Aureus li-
bralis.

Ælius Lampridius mentionem facit Aurei libralis, cum inquit:
*Et Tiberius Constantinus Hilpericum Francorum Regem aureis libra-
libus missis, ex puro auro percussis, donavit. Idem repetit Sa-
bellicus L. 5. Enneadis 8. Certe videtur, quod Lampridius as-*

Heliogaba-
lus varias
aureorum
formas in-
venit.

serat, ante Heliogabalum neminem varios formasse numos,
dicit enim; *Heliogabalum omnium Imperatorum turpissimum, va-
rias numorum aureorum formas invenisse, caussa largitionis binarias,
nimirum quæ, quod Principes jam imminuerant pondus, quatuor
drachmas pendebant: ternarias, quæ sex, quaternarias, quæ octo,
denarias, quæ viginti, bilibres, quæ centum nonaginta duas, centena-
rias, quæ ducentos sive duas minas pendebant. Sed hos numos*

Varii aurei
jam Con-
sulum tem-
pore.

Alexander Severus conflare iussit, & legem tulit, ne quis istis
uteretur. Attamen experientia nos docet, quod jam tempore
Consulum differentia & divisio ponderis observata fuerit.
Nam Harduinus *de re monetaria p. 555.* duos numos profert ex
bibliotheca Regia, alterum pondere unius scrupuli cum Epi-
graphe, *Roma*, alterum vero trium scrupulorum, & sic triplo
majorem. Hoc tamen certum est, quod Alexander Severus,

Alexander
Severus di-
visoriam
monetam
variam in-
trodixit;
semisses &
aremis.

primus omnium, divisoriam monetam aurei denarii introdu-
xerit, ut nobis scriptum reliquit Lampridius: *Vestigalia, in-
quit, publica in id contraxit, ut, qui decem Aureos sub Heliogaba-
lo præstiterant, tertiam partem auri præstarent, h. e. tricesimam
partem, tuncq; primo semisses aureorum formati sunt. Tunc etiam,
cum ad tertiam partem Aurei vestigal decidisset, Tremisses, dicente
Alexandro, etiam Quartarios futuros, quod minus non possit, quod
quidem jam formatos in moneta detinuit, expectans, ut si vestigal con-
trahere potuisset, & eosdem ederet. Sed cum non potuisset per pu-
blicas necessitates, conflare eos iussit, & tremisses tantum solidis que
formari.*

Aurei pro-
portio re-
spectu no-
stræ monæ-
tæ.

§. III. Justum igitur aurei Romani prisca pondus initio
fuit *διδραχμων*, h. e. duarum drachmarum sub Consulibus &
Cæsaribus aliquot. Budzæus *L. 5. de Ass.* testatur, se vidisse au-
reos didrachmos ab Augusto usque ad Commodum. Plures
Clarissimi Viri Solidum Ducato aureo nostro duplo majorem
asti-

æstimant; cui autem asserto se opposuit Gronovius L. 3. c. 8. de festet. a DN. WAGENSEILIO, viro multis cum elogiis semper nominando, allegatus, qui dicto ponderi adhuc dimidium aurei addit. *Semisses* non egent explicatione: nam dimidiam æquant sol di partem; eorum mentionem facit L. 3. C. de vest. milit. § L. 16. C. de erog. mil. annon. Nec *tremisses* numi sunt explicandi; nam tertiam partem valebant aurei; nominat eos N. 29. c. 2. de im. i. tutione aureorum. Plinius L. 33. c. 3. meminit, Quod jam ante tempus suum principes paulatim imminuerint pondus reorum imminutum, § Nero quidem minutissime. Sed posterioribus seculis res deterior reddita, siquidem Zonara de Imp. Phoca scribit, quod numos aureos pondere & valore imminuerit. Hinc difficillimum sane est, quod aliquid certi de hac materia dici possit; quanquam plurimorum Imp. aurei eadem ferme lege cusi essent, ut infra videbimus.

§. IV. Jcti hac ratione permoti, etsi multi hanc materiam explicare conati sint, aliam elegerunt viam: nam hodie loco illorum veterum aureorum solidorum, pro ratione negotii, aureos usitatos intelligunt, nimirum Ungaricos seu Ducatos quamvis sint levioris ponderis minorque valoris; secuti fortassis & exemplum & autoritatem Justiniani, qui antiquæ Legi Papiæ derogans, centum millia HS. ad centum solidos reduxit, §. 3. F. de succ. libert. Sane præstantior est firma positio, quanquam minus accurata, quavis erudita explicatione ambigua. De Ceratio jam antea diximus. Nova species aureorum exhibetur in l. 2. § 3. C. Th. q. or. appell. non recip. § l. 2. C. de præf. Lib. 12. Vocatur autem numus *Follis*, in quo sensu accipitur apud C. Hermenopolim vel potius Justinianum in libr. *ἡεὶ ἰομῶν γεοργικ. tit. 2. ἀδ' ἦς τὸ κλέμμα ἐγένετο καθ' ἑκάστῳ ἡμέραν φόλλας*, ubi legendum *φόλλαις*: ait autem autor, singulos facere filiquæ partem 12, sicque folles intelligendos censet, in l. 3. C. Th. de sicar. vid. Briffon. *ἡεὶ φόλλαις*. Eodem sensu usus est Eusebius L. 10. hist. Eccles. Cujacius ad l. 2. C. de præf. lib. putat nihil interesse inter glebam senatoriam & follem. Gleba autem senatoria seu glebale aurum genus erat pensitationis, quod Senatores possessionum suarum causa principi præstabant, l. 2. C. de Prætorib. § honorib. Prælat. In alio sensu autem sumitur follis in l. 82. ff. de Condit. § Demonstr. l. 1. C. Th. si quis pecun. constar. ubi pro crumena seu marsupio habetur.

Pondus aureorum imminutum.

Impossibile est, aliquid certi de aurei pondere statuere.

Jctorum aurei.

Alia aureorum genera a jure suppeditata.

Follis aureus.

Gleba senatoria quid sit?

Character
aureorum
numorum.

Nota valo-
ris.

Aureus
communis
valet 100.
sestertiiis.

Aureus
1000. se-
stertiorum.

Quod Ho-
tomannus
negat.

§. V. Character aureorum numorum pro diversitate temporis diversus erat: illi enim numi aurei, qui tempore Consulum cusi sunt, cum argenteis eandem exhibent figuram; qui autem tempore Imperatorum conflati sunt, effigie Principum sunt insigniti, ex altera parte interdum historiarum conducunt; interdum dico: nam ænei & argentei longe majorem præstant usum. Notam valoris rarissime exhibent. Invenit Harduinus duos, quos jam allegavimus, Consulares in gaza Regia, unum geminata litera XX signatum, scrupuli pondere, quæ literæ vicenos sestertios significant; quod cum Plinii verbis concordat dicentis l. c. *scrupulum valeret sestertiis vicenis*; alter erat triplo major, cui insculptæ erant XV, quod sine dubio denarios quindecim denotat: nam sexaginta sestertium tot denarios efficiunt, quatuor nimirum valentes uno denario. Volusius Metianus scrupulorum quatuor viginti numerat pro uncia Romana. Hinc aureus communis quinque fuit scrupulorum, centum sestertiorum seu viginti quatuor denariorum drachmalium. Liquet hoc ex verbis Dionis L. 55. *Cum Augusti domus in palatio conflagrasset, multique multa illi conferrent, nihil accepit, nisi tantum a populis aureum; a privatis vero drachmam; aureum enim ego quoque numum, qui drachmas viginti quinque valet, more nostro appello.* Adducit Hotomannus in Lexic. ad corroborandam hanc sententiam Svetonii & Taciti loca se invicem illustrantia; ille in Othone dicit: *Quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritum dabat*; hic vero L. 1. *Hist: Cohorti excubias agenti viritum centenos numos dividebat.* Sed vero ad intellectum juris probe notanda est ea distinctio, quam Ant. Aug. L. 2. *Emend. c. 9.* inter aureos facit, dum aureum absolute sic dictum mille sestertium valentem profert. Hujus aurei meminit l. *junctis Gaji §. ult. D. de S. C. Silan.* Vid. etiam Paul. *Lib. 25. sent.* Imprimis autem notabilis est §. 3. *J. de success. libert: Si libertus vel liberta minores centenariis sint, id est, minus centum aureis habeant substantiam (sic enim Legis Papirie summam interpretati sumus, ut pro mille sestertiis unus aureus computetur)* nullum locum habeat Patronus in eorum successione. Hotomannus quidem ad hunc locum, pro mille, centum legendum esse contendit; sed nescio qua ratione: nam hoc certe ad formam juris pertinet, quam Imperator, quomodocumque libuerit, circumscribere

scribere potuit. Hoc pluribus etiam confirmat Cujac. *Observ.*

L. 19. c. 31.

§. VI. Nescio an etiam ad aurum numerandi modum pertineat auri massa, cujus *l. quotiescunque C. de suscept. meminit.* Quotiescunque, ibi legitur, auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos, libra feratur accepta: ita enim volunt quidam, quod auri massa quantitas sit 72. solidorum; sed vero textus docet, quod massa hic non sit mensura auri, sed quod proprie potius intelligendum sit verbum pro indefinita auri nondum fabricati quantitate. Hoc tamen certum, quod Impp. in Codice per libras auri, nec non uncias numeraverint, de quibus *Dissert. De numo unico* videatur. De proportione auri & argenti *Plin. L. 33. c. 3.* differit, satis tamen obscurus est. *Harduinus l. c. se invenisse* jactitat horum verborum clavem, quod ante illum fecit *Hostius* eadem dexteritate, qui in *historia numaria* sex proportiones aurum inter & argentum erudite explicat. *Carolus Molinæus de Mutat. monet.* probare conatur, quod una argenti libra centum æris libras valuerit, auri libra 14. libras argenti & fere semissem; quæ opinio non longe differt a *Savoti* hypothese, qui auri & argenti proportionem esse dicit, ut 1. & 14. *In l. un. C. de argent. pret. quod thes. insert.* argenti libra quinque solidis æquiparatur. Respectu æris auri valorem docet. *l. un. C. de Collator. æris.* nimirum pro viginti libris æris, unus auri solidus reddatur.

Auri massa moneta non est.

Proportio argentum inter & aurum.

§. VII. Justum est, ut auri metallo etiam Electrum annectamus, utpote quod suum esse ac suam naturam auro debet. Custodivit Jus nostrum variis in locis hoc metallum, ut *in l. 7. §. voluntas. ff. de acquir. R. D. l. 4. ff. de leg. 1. §. 27. §. de ver. divisioe.* Diversimode autem apud autores accipitur. *Pausanias lib. Eliacæ* duplicem sensum illi attribuit; *Servius* autem *in 8. Æneid:* Tria sunt, inquit, electri genera, unum ex arboribus, quod succinum dicitur, aliud quod naturaliter invenitur; tertium, quod fit ex tribus partibus auri & una argenti. Atque de hac specie intelligenda sunt *Pandectarum* loca allegata; vid. *Isidor. L. 15. Etym. c. 23.* Fuit ergo Electrum sic dictum naturâ tale, quod accidit ob imperitiam separandi aurum ab argento: nam quanquam non inficiam ut cum *Molinæo*, quod æs ab auro separare potuerint, docent tamen textus, separationem auri & argenti ipsis plane impossibilem fuisse: nam ita

Electrum quid sit?

Naturale ex imperitia separandi metalla orcum.

§. 27. *J. de R. Div.* expresse nos instruit, *Si diverse materia sint, Ob id propria Species facta, forte ex vino Mellis mulsam, aut ex auro & argento Electrum.* Verbum nova species satis notat impossibilitatem. Sed vero *l. 5. D. de Re vindic.* de ære & auro tantum utitur verbo, *sed si deduci non possit*, quod, ut diximus, intelligendum est sine unius interitu. Porro separationem auri ab argento negat *l. 7. §. 8. ff. de A. R. D. Voluntas duorum dominorum miscentium materias totum corpus efficit commune, veluti si alius aurum, alius argentum, quamvis electri novi corporis sit Species.* Plinius *L. 33. c. 4. historiam Electri* his verbis nobis reliquit, & ulteriori indagacioni offert: *Ubi unque*

Electri de-
scriptio, &
Plinii error.

quinta argenti portio est, electrum vocatur. Scrobes ea reperiuntur in Canaliensi. Fit & cura Electrum argento ad luto: quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. Hæc proportio Plinii,

Refutatus a
Savoto.

Savoto, erudito illi Chemico risum movet, qui clare demonstrat, quod Plinius sapius sine ulla adhibita experientia aniles fabulas pro veritate vendat; & certe eruditus opus est, qui ipsi interdum avias veteres de pulmone revellant. Affirmat enim dictus Savotus, quod electrum artificiosum non solum auro & argento, sed etiam ære adhibito, nulla observata quantitate, incudibus satis resistat. *Pline s' est grandement trompé, dit il, encete opinion car l' alliage de l' argent avec l' or, en quelque proportion que ce puisse être, ny mesme avec le cuivre n' empeche pas que le metal ne se puisse forger non plus que si l' or, l' argent & le cuivre sont allies ensemble; ces trois metaux compatissent tellement en semble, en quelque portion que ce soit, qu'ils ne laissent point de pouvoir être forges.*

Electrum
pretiosum
fuit.

§. VIII. Electrum hoc naturale magni semper à veteribus habitum fuit. Secundas post aurum ei tribuit Homerus *V. Odys.*, ubi Reginam Menelai laudantem introducit Telemachum a splendore primum auri, deinde electri;

Χρυσὸν τ' ἠλέκτρον τε, καὶ ἀργύρεον ἰδὲ ἐλέγαστο.

Veneno re-
sistit.

Plinius tandem istud, quod nativum est, tanquam antidotum deprædicat: *Quod est nativum, pergit, & venena depræhendit: namque discurrunt in calicibus arcus cælestibus similes, cum igneo fridore, & gemina ratione prædicant.* Hinc etiam Poëta canit:

Produnt electri variantia pocula virus.

Nec ubivis semper obvium erat nativum, quod instar cimeliorum

liorum æstimatum legimus, ita ut ipsum aurum quoad raritatem isto inferius fuerit; quod colligendum est ex loco Lampridii, factum Elagabali, Imperii tyranni, totius humani generis depauperatoris, describentis; *Scobe auri*, inquit, *porticum stravit* & *argenti, dolens, quod non posset* & *electri*. Sine dubio factitium electrum superbix suæ longe inferius fuit, ex quo aurum profusionis libidinem nondum expleverat, & doluit non de pretio electri, sed raritate. Varium autem usum præstitit electrum, cum primis vasibus conficiendis, quibus contra veneni insidias se munirent Romani. Julius Capitolinus meminit, quod in auctione rerum Commodi Imp. hujus generis vasa quædam fuerint; nam ibi recenset: *Vasa electro, auro, argento, ebore citroq; composita*. Tandem etiam Julius Pediculus 32. §. *Neratius ff. de Aur. & Arg. leg.* Vasa electrea nominat. Paulus enim ibi docet, quod vasa electrea ab aliis visu discerni possint, *Vasis electrinis legatis*, inquit, *multum* (sic enim ex Pisana pro nihil emendatur) *interesse, quantum ea vasa, de quibus queritur, argenti aut electri habebant, sed utrum argentum electro, an electrum argento cedat, ex aspectu vasorum facilius intelligi posse*. Ex Electro nativo non factitio suspicor, numos Alexandri fuisse, de quo Lampridius ita: *Alexandri habitu numos plurimos figuravit, & quidem electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos*. Nam si mixti numi fuerint, forsitan eorum numerus alteros excederet, sed non ad corrumpendam id factum esse videtur monetam. Jucundum est heic loci referre observationem Viri eruditissimi ad hæc Lampridii verba: putat enim, quod aurei plerique Alexandri M. imagine insigniti, non ipsius ævo cusi sint, sed ab Alexandro Severo restituti ob nominis forsitan similitudinem; nam ita Lampridii verba singularia sunt: *Alexandri habitu numos plurimos figuravit*. Hactenus Aurum, Argentum, Æs explicavimus, quæ aliis exclusis metallis, ordinariam materiam numorum, sive pure sive mixtim constitunt. Nam alia metalla vel ob impuritatem temporari non resistunt, aut misceri non patiuntur. Audiamus Savot. part. II. c. 9: *Les medalles antiques n'ont été ordinairement, que d'or, d'argent & de cuivre, pource ou allées par ensemble d'autant que sielles eussent été n'este avec quelque autre metal, que l'un des trois susdites elles n'eussent peu supporter le marteau, ni la presse sans se casser.*

Auro rarius est.

Electri usus.

Electrum visu discernitur.

Alex. Severi numi ex electro nativo.

Cur præter aurum, argentum, æs, alia metalla in usum numorum non fuerint adhibita?

CAPUT XII.

Ad quem pertineat monetam cudendi potestas. Triplex status Romanus. In hoc jure summus honor. Historia numi Ind. ci. Hodie hac potestas proprio jure ad Imperatorem spectat. Londinensium jus singulare. Jus imaginum. Romæ Magistratus Jus monete exercebat, postea per Triumviros. Curatores Denariorum. IV. Viri monetales. Triumviri R. P. C. III. Viri monetales Imp. tempore, Prætores, Præfetti, Procuratores monete. Coloniarum jus monetandi. Germanorum jus singulare in Gallia.

Ad quem
pertineat
potestas cu-
dendi mo-
netam.

Jus mone-
tæ apud
Romanos.
Primo Re-
gibus,

Postea Se-
natui.

Tandem
Imp. fuit.

§. I. **P**enes quem rerum summa est, penes ipsum & monetæ cudendæ potestas. Incumbit etenim Principi, ut curam gerat Reipublicæ; sed commodum publicum versatur circa monetas, quæ nervum constituunt rerum gerendarum. Merito autem Magnates hoc gaudent jure. Non loquor de regnis, non de Aristocratia, sed de Democratia & statu plebejo, ubi quivis eandem exercet potestatem; sed nullum invenies, in quo cuivis civi metalla signare licitum est: nam tale monstrum degeneraret in pestem, & anima, quæ pecunia est, ubivis distracta & lacescita, tandem relinqueret corpus. Recte itaque Bodinus *de Republica* l. 6. concludit, quod LL. ferre, & pecuniam cudere, unum sit idemque, & nullo alio instrumento, quam sceptro æra signentur. Status magnitudinis Romanæ latius sese interdum extendens, quam quod legibus circumscribi posset, hoc tamen jus semper rerum Præsidibus, in quovis status genere conservavit. A principio Romani Reges habuere, qui omnem exercebant potestatem, l. 2. §. 1. §. 14. ff. *de Origine Juris*. Omni potestati autem, tanquam virtus primaria inhaerent monetarum sacra. Hinc legimus Saturno, Jano, Servio, Tulio Regibus hanc adscriptam potentiam a Plinio, Macrobio, Varrone scriptoribus. Exactis Regibus penes populum vel Senatum potestas remansit, qui omnia peragebat, quæ reipublicæ utilitatem respiciebant, l. 2. §. 9. ff. *de O. J.* Firmissimum habemus argumentum in præpotentibus illis duabus literis S. C. quæ quatuor illis S. P. Q. R. longe valentiores erant. Vid. Spanh. *de præstant.* §. *Us. num. Ros. in Icon. Antiq. Rom.* Postea tandem per legem regiam omni potestate a populo in Principem

pem translata §. 6. l. de I. N. G. & C. §. l. ff. de Const. Princ. jus monetae coepit esse proprium summi Principis, L. 2. 3. C. de fals. monet. ubi Constantinus Imp. ait: *In monetis tantummodo nostris cudenda pecunie stadium frequentari volumus.* Quadrat huc textus l. 1. pr. C. de vet. num. pot. verb. *solidos veterum principum veneratione formatos.* Idem arguit textus Biblicus *Matth. 22.*, ex quo apparet, quod jus cudendi numos Imperatori competierit, etiam eo tempore, quo Salvator noster Judaeos exhibentes sibi numisma effigiem Tiberii referens, iussit censum praebere ei, cujus autoritate ille numus esset confiat.

§. II. Et hoc summum jus summum tribuebat honorem; nam locus summo Principi facer, haud alius personae vulgaris erat. Hadrianus dilectum suum Antinum, quem etiam inter Deos referri jubebat, majori honore haud tractare poterat, quam ut in numis perpetuam ejus redderet memoriam; beneficium ipsam superans Apotheosin; nam inter Deos jam diu xugini succubuit, reliquus autem adhuc est in numis. Me temperare non possum, quin istam natatu dignam referam historiam, quam celebri Tavernierius in Itinerario suo Indico recenset. Indiarum Regis, quem magnum Mogol vocant, nomine Gehan-Guie Patcha, uxor primaria, Nur-Mahal, tam enormiter a marito amabatur, ut blanditiis ipsum gubernaret Regem & regnum. Petiit aliquando altera Semiramis a captivo amoris sui Rege, ut tantum per viginti quatuor horas ipsi coronatam concederet potestatem: Rex, cui non nisi obtemperandi gloria relicta erat, irrefragabili amoris sententiae se subjecit; quo impetrato, Regina, non Regis mortem appetit, sed jam antea in omnibus monetibus regni officinis, clanculum marculos signatorios paratos, nunc exhibet, & immensum, ex collecto auro argenteoque, numerum numerorum cudi curat, ex una parte nomen ipsius & Regis gerentium; ex altera duodecim signa caelestia, unum signum tantum uno cedens numo. Factum legi Mahometicae religionis contrarium, quae omnem figuram interdicit; sed superba femina haud aptiori modo memoriam reddere immortalem putavit, & cum duodecim signis tot numis impressis intendebat, ne curiositas humana una suarum monetarum contenta esset. Ipsos vidi numos

Hoc jus summum tribuit honorem.

Uxor magni Mogolus jus numorum appetit.

Numi Indici rarissimi.

rudi Minerva quidem elaboratos; sed calliditatem feminæ & superbiam publice non possum non mirari. Ectypum horum numorum exhibet allegatus Baro a Tavernier in *voyage d'Indie*.

In Imperio hoc jus primario ad Imperatorem spectat.

§. III. Nostro in imperio merito Imperatoris sacratissimum caput veneramur in numis, cui soli, proprio jure, jus monetæ competit. Sicque legitur in *Kays. Land- und Lehen-Rechte l. 10. c. 12: Wir sprechen/ daß alle Münzen/ die im Römischen Reich sind/ die sind eines Römischen Königes/ und wer das nicht enthüt/ der frevelt an dem Römischen Reich.* vid. Goldast. *Catholic. rei monet. lit. 6.* Electoribus hoc jus firmavit Aurea Bulla *tit. 10.* aliisque Principibus Imperii, variæ Constitutiones Imperiales, vid. Rumelin. *ad A. B. tit. 10. part. 1. Dissert. 8. th. 32.* Cum primis videatur de hac materia *Representatio Majestatis imperialis Part. II. c. 12.* quod eruditissimum opus instar omnium sit, cujus consummatis- simus autor Perillustris Vir MVLTZ supremi Imperii Dicasterii Aulici Adseffor, & ad circulum Franconicum Orator Imperatoris excellentissimus, in tantum laudandus, in quantum virtus heroica cognosci ac æstimari potest, qui meritis suis gravissimis Imperio necessarius est, Imperatori Augustissimo gratus, cujus sublimes virtutes bonos quosque in admirationem rapiunt; invidiæ autem, virtutis comitis, lævum judicium, ut sol nebulas, suppressit.

Electo- ribus hoc jus per A. B. con- firmatum, & statibus aliis.

Privatis hoc jus interdicitum.

§. IV. Privatis cudendi monetas, non solum antiquum jus Romanum interdicit, *l. ult. C. de fals. monet. l. 102. in pr. ff. de solut.* sed etiam jus hodiernum *Rec. Imp. 1551. §. So haben wir uns 46. de anno 1570. alsdem auch 132. P. H. D. Art. III. in fin:* quod omnia regna observant. Londini Angliæ tantum mos obtinet observatione dignus; ibi enim privatis civibus, in certa regione sive platea urbis viventibus, licitum est minutula forma numos, æneos autem, cudere; ita tamen, ut quocunque tempore ab iisdem redimantur, vel qui sunt ex eadem platea. Vid. Baltzers *dissert. de Numismatibus §. 28.* In iis, quos hujus generis nos possidemus, reperimus, quod materia sit aurichalcum seu æs flavum. Impressa figura autem pro lubitu cudentis varia est, ejusque nomen refert privatum, e. g. *IEAMES SMITH. in Castill, HOLD. NEWPORT.*

Londinen- sium jus singulare.

§. V. Sed Romanorum iterum aggrediamur monetam. Eorum privatis non nisi imaginum jus compete-^{Jus imagi-}bat, relicta ^{num,} moneta superioribus; erant autem imagines nobilitatis *τεκμή-
εια*, non secus ac hodie insignia gentilitia. Inde non cuivis Romanorum hoc jus erat familiare; sed privilegii instar erat, ut Plinius testis est: *Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium.* Quod tamen temporis successu, ut omnia privilegia, extensionem nimiam passum est. Nam Cassiodorus memoriae tradidit, tot ibi statuas fuisse, ut posteritas parem populum cum arte dederit, quam natura procreaverit: quivis enim de sua memoria in longitudinem consulebat, ac proinde simulacra magni habebant, per qua nesciunt obitum vel sepulti: nam in eternitatem migrat per has artes imago mortalium & angustam humane nature legem vincit industria. Ennodii verbis utor. Colligendum est ex Ciceronis *L. 3. de LL.* quod ab initio in Republica Romana cudendi monetas potestas penes magistratum fuerit; nam hanc legem profert: *Minores magistratus es, argentum, aurumve publice signant.* Successu tamen temporis rerum facies immutata est; inde certos monetae inspectores constituebant, qui a ternario numero Triumviri monetales dicti: horum meminit *l. 2. §. 16. de Orig. jur. Eodem tempore & Quatuorviri, qui curam viarum gererent, & Triumviri monetales, auri, argenti, auro flatores.* Ad intellectum hujus legis sciendum est, quod Romae quotannis XXVI. Viri populi suffragiis crearentur, ex iis constituebantur Decemviri litibus judicandis; Triumviri capitales, Quatuorviri, curatores viarum intra urbem; Duumviri, curatores viarum extra urbem; Quatuor Praefecti, qui in Campaniam mittebantur, & denique Triumviri monetales. De his vid. Liv. *L. 1. Rosin. antiquit. Rom. Wagenfeil. d. l. c. XII.*

Multitudo
statuarum
apud Ro-
manos.

Magistrat^o
ipse Romae
exercebat
jus moneta-
le.

Postea per
Triumviros
monetales.

§. VI. Hi Triumviri monetales etiam Treviri dicti sunt; ita enim Cicero ad Trebatium de Trevis Gallis jocans scribit: *Treviros viles censo, audio capitales esse, mallem auro, ere, argento essent.* De illis enim Galliae populis loquitur, qui cum capitales bellicosque essent, ludit tum in *Trevirorum* tum in *Capitalium* verbo; idem enim est ac si diceret: Mallem hos Treviros pecuniosos esse, quam bellicosos, ut Caesare eos vincente tamen ditesceres. Eorum signum frequens in numis

Triumviri
Treviri di-
cti.

Signum cujuscunque æris : III. VIR. A. A. A. F. F. hoc est ; *Triumviri*
 Triumvirorum. *Auro, Argentv, Ære, Flando, Feriundo.* Attamen non tantum

Curatores denariorū. *tur numus in Familia Alliena, cui inscriptum Curator Denario-
 rum Flandorum.* De ætate introductionis non est, ut certi a-
 liquid hic definiam ; in Consularibus numis diu ante Cicero-
 nem hoc signum reperitur. Hoc autem curiositate non in-
 dignum est, quod tempore Dictaturæ Cesaris perpetuæ,

IV. Viri monetales, *Quatuorviri rerum monetarium curam gesserint, non Trium-
 viri; sed Cesare extincto, pristina trium monetarium denuo
 invaluit consuetudo. In numis signum III Virorum exhibet
 Augustin. Dial. I. p. 7. Superfedeo monetas hic referre ma-
 gnorum Triumvirorum R. P. C. Lepidi, Antonii & Augusti :*

Triumviri magni R. P. C. *nam nemo, nisi plane in rerum gestarum notitia peregrinus,
 ignorabit, tricephalam hanc imperii gubernationem. Ex-
 stat liber Gallicus elegantissimus, cui titulus: Histoire des Trium-
 phirats, qui hujus rei omne fert punctum. Inveniuntur etiam
 numi, in quibus II. VIR legitur, qui coloniarum & mun-
 icipiorum sunt extra Romam; non monetarium denotant
 numerum, sed præfectorum, qui hoc anno regimento præ-
 essent in colonia, quorum numerus tantum erat dualis; hoc
 sæpius occurrit in moneta Hispaniæ; vid. infra in cap. de in-
 script.*

Duumviri Coloniarū. *nam nemo, nisi plane in rerum gestarum notitia peregrinus,
 ignorabit, tricephalam hanc imperii gubernationem. Ex-
 stat liber Gallicus elegantissimus, cui titulus: Histoire des Trium-
 phirats, qui hujus rei omne fert punctum. Inveniuntur etiam
 numi, in quibus II. VIR legitur, qui coloniarum & mun-
 icipiorum sunt extra Romam; non monetarium denotant
 numerum, sed præfectorum, qui hoc anno regimento præ-
 essent in colonia, quorum numerus tantum erat dualis; hoc
 sæpius occurrit in moneta Hispaniæ; vid. infra in cap. de in-
 script.*

Monetales Imperatorum tempore. *§. VII. Triumviri monetales non solum sub Consulibus
 monetæ præerant, sed etiam diu ab Imperatoribus creati sunt ;
 ut videre est in antiquis marmoribus & numis. Post illos,
 Prætores hanc curam gerere Imperatores voluerunt, donec
 tandem ad Præfectos ærarii res rediit, qui & ultimorum Im-
 peratorum ætate noti sunt, ut ex Marcellino & Symmachi
 epistolis constat. In Notitia utriusq. Imperii, eorum loco, Præ-
 positos thesaurorum invenimus, qui una cum procuratoribus
 monetæ, sub dispositione erant Comitum sacrarum largitionum.*

Procuratores Orientis sex. *In dicta Notitia Occidentis Imperii Procuratores sunt omitti ;
 Orientis autem numerantur sex : Procurator monetæ Si-
 scianæ, Procurator monetæ Aquileensis, Procurator monetæ
 Urbis Romæ, Procurator monetæ Lugdunenensis, Procura-
 tor monetæ Arelatensis, Procurator monetæ Trevirorum.
 Quot Procuratores Occidentale Imperium continuerit, non
 liquet ; ipsis tamen non penitus caruit, quia Ammianus*

Mar-

Marcellinus docet, quod Alexandriæ monetam cudere consuetum fuerit. Tempore status Consularis, numerus officinarum monetarum minor erat; legimus tamen penes Plutarchum, quod Lucullus in Peloponneso metalla procuderit. Cicero Apolloniam nominat, Strabo Lugdunum. vid. *Æn. Vico in discorsi sopra le medaglie de gli antichi L. I. c. XIII.*

§. VIII. Coloniae & Civitates fere omnes jus habebant cudendi numos æneos; paucissimis tantum privilegium argenteæ monetæ concessum erat, nullis fere aureæ; quod ne quidem Persarum Regibus impertirent: declinante tamen Imperio non adeo rigerosi erant Romani. Procopius de *Bello Goth.* l. 3. memorat, quod jus aureorum numorum Germani Justinianus tribuerit. *Ut Gallias, inquit, Germani haberent, Justinianus permisit, ex quo tempore Principes Germanorum Massiliam & cetera, circa id mare loca tenuerunt, unde & Areletæ resident. Aureum numum nativo e Galliarum metallo hi cudunt, non Romani Imperatoris, ut ceteri solent, imagine, sed sua impressa. Quod mirandum est: nam Romani nulli alii hoc permisissent. Zonaras refert: Leontium, Imp. Justiniani Praefectum exercituum, fœdera pacis cum Arabibus rupisse eo tantum, quod tributum moneta alia, quam quæ Imperatoris effigie signata, penderent. Attamen coloniæ Italicæ nunquam Principis effigiem monetæ impresserunt. Excipiunt vero quidam Beneventi numum Imp. caput gestans; sed nemo illum vidisse asserit. Existimant eruditi, quod Imperatores his civitatibus negaverint hunc honorem imprimendi augusta capita. Interdum hoc jus monetæ coloniis iterum ademptum fuit. Post Caligulam, nulli Hispanicarum coloniarum inveniuntur numi. Afferunt eruditi, quod Caligula illas hoc privilegio privaverit, quia in honorem ipsius Avi Agrippæ monetam signaverint, quem ex superbia recusabat pro parente agnoscere. A Gallieni tempore nulli numi vel Græcarum civitatum vel coloniarum, referentes Imperatoris effigiem, reperiuntur. Fortassis in turbulento statu Imperii nescientes, quem Imperatorem agnoscerent, sponte abstinerunt. Aut etiam hoc jus a Gallieno vel Claudio Gothico vel Aureliano ipsis interdictum fuit.*

Tempore status Consularis minor numerus,

Coloniae fere omnes monetam aeneam cudebant, raro argenteam.

Germani in Gallia residentes exercebant auream monetam, propria facie impressa,

Coloniae Italicæ non imprimebant caput Cæsaris.

Hispanicarum coloniarum numi post Caligulam deficiunt.

CAPUT XIII.

Romæ Officina monetæ Templum Junonis. Monetarii qui sint? Insignes falsarii, eorum multitudo & seditio. Modus parandi numos. Sæpè modus restringitur. Numi ex percussione biantes sunt æstimandi. Numi incusi seu umbini. An Romani ad unumquemq; numum parandum, novo iconio usi fuerint? Numi ejusdem marculi, plures inveniuntur. Erarium seu fiscus. Athenienses sub ædibus Minervæ, Romani sub ædibus Saturni erarium habebant. Duplex erarium Consulium & Imp. tempore. Modus suscipiendi Pecuniam Imperatoriam. Imperatores adorati in numis. Modus adorandi

Officina
monetæ
Romæ
Templum
Junonis.

§. I. **O**fficinam monetalem Romæ præbuit Templum Junonis. Cur hoc factum sit, Svidas docet; Cum enim Romani in bello, quod contra Pyrrhum & Tarentinos gerebant, pecunia indigerent, Junonis opem implorarunt: quæ cum respondisset, non defuturam pecuniam, si armis juste uteretur; Romani quoq; prospere usi essent fortuna, Junonem Monetam venerari, & in ejus templo monetam cudere decreverunt. vid. Augustin. Dial. II. p. 72. Sive ex hac ratione, sive ex alia causa moneta ibi cusa fuerit, aptiori loco eam signare non possibile erat: nam discimus ex Natali Comite, quod Juno divitiarum Dea erat; hinc Romani sub ejus tutela metalla signarunt, ut hujus Deæ auxilio, nunquam Cappadocum Regis angustiiis premerentur. In aliis vero locis non semper Junonis fanum in hunc destinabatur usum.

Monetarii
quales sint?

§. II. Vocati sunt, qui operarentur in his officinis, Monetarii; quod nos docent leges, l. 6. §. ff. ad L. Jul. de pecul. l. 2. C. quibus ex caus. serv. pro præm. lib. 1. 6. C. de dignitat. lib. Svidas *μονηταίους*, ait, *οὗ καὶ τὸ νόμισμα τεχνεῖται*. Secundum varias, quas præstiterunt operas varie appellabantur; quod satis demonstrat vetus apud Gruterum Inscriptio, in qua legimus

Varii a variis operibus.

Scholam officinatorum monetæ e Primiceriis, Secundiceriis, Ducenariis, Tertioceriis, Quartoceriis, Centenariis, Aurificibus specierum, Aurificibus solidorum & ceteris Aurificibus constatam. Eorum æstimatio vilissima fuit, ita ut dignitatibus prohiberentur, neque conditionem facile mutare possent. vid. l. 1. 7. §. 13. C. de Murilo, l. 6. C. de dignit. Hinc merito Cl. Chiffletius Egnatium reprehendit

Vilissimæ
conditionis
erant.

prehendit, quod sub nomine Monetariorum Gynæciarios & Baphiarios etiam comprehendi voluerit. Erant autem hi monetarii insignes falsarii: nam non solum vendebant numos contra verum usum, ut perhibet anonymus scriptor jam citatus *Notitia Imperii adjectus*: ait enim, *Ementis eundem solidum fraudulenta calliditas, & vendentis damnosa necessitas, difficultatem quandam ipsi contradibus intulerunt, ne rebus possit interesse simplicitas*. Sed etiam exercebant monetam adulterinam clandestinis sceleribus, ut lex loquitur *l. C. de fals. mon.* quorum accusatoribus onus subscriptionis remisit eadem lex. Tanta ipsorum fuit multitudo, ut sub Aureliano intramuranum excitarent bellum. Ecce ipsa Imperatoris epistola ad Ulpium Crinitium exarata ex Vopisco: *Seditio intramurana bellum mihi gravissimum peperit. Monetarii, autore Felicissimo, ultimo servorum, cui procurationem fisci mandaveram, rebelles spiritus extulerunt. Hi compressi sunt, septem millibus Hibernorum & Ripariensium & Castrianorum & Paciscorum interemptis*. Res etiam imposterum metuenda fuit. Inde prædictus Autor anonymus instanti malo tali remedio occurrendum esse existimat; scilicet, *Ut opifices monetae redacti undique in unam insulam congregentur numariis & solidorum usibus profuturi, a societate videlicet contigua terræ prohibiti, ne commixtionis licentia fraudibus opportuna integritatem publicæ utilitatis obfuscet*. Sequentibus temporibus autem hoc remedio non opus fuit, sine tumultu vixerunt, territi forsan crudelibus pœnis, quibus Imperator hujus rebellionis complices affici iussit. vid. Vopiscum. Enim vero in *Histor. Tripartit. c. 17.* de Juliano refertur, *Quod publicos artifices opificesque monetae, cum uxoribus atque liberis Cizicam habitare iusserit*.

§. III. Incidit numus, quem Agostin. *Dialog. I.* exhibet; adversa pagina, caput fistit muliebriter ornatum, verbo addito, MONETA; aversa instrumenta monetalia monstrat lauro inclusa. Incus medium occupat, supra quam vas confatorium lauro coronatum inversum cernitur, a dextra forceps, a sinistra malleus positus est, addita epigraphe, T. CARISIVS: pertinet enim ad Carisiam gentem. Non solum istud duplex F. F. sed etiam hæc instrumenta satis nos reddunt certiores, quod Romani fiando feriundo paraverint suos numos, Sapius mentionem injecimus istius modi, quo usi sunt

Insignes
falsarii,

Eorū mul-
tudo &
seditio.

Remedium
contra il-
lam adhi-
bendum.

Modus pa-
randi nu-
mos,

A Savoto
docetur.

sunt Romani in conficiendis numis ; ne quid desideretur, ex Savoto illum hic repetere mihi liceat, quem describit *Part. I. C. 6.* mutuo autem accepit ipse a du Pois in *Discours sur les Medailles* : Les Anciens tenoient cette façon en la fabrication de leurs monoyes ; ils les jettoient premierement en moule ce que l'on preuvoe : par les moules mesmes qui se sont trouves, tant a Rome, qu'a Lyon, ou les Romains ont eu antres fois un hostel de monoy. Cette raison a esté trouvée si bonne d'elle mesme par tous les meilleurs Maitres, qu'ils liennent, que les Anciens ne pouvoient autrement donner le haut relief que nous voyons a present dans leurs monoyes : Mais ils n'en demeueroient pas là, car ils tiennent comme il est fort voyay semblable, que par apres ils n'estoit pas besoin d'une si grande force, pour leur donner l'emprainte parfaite du coing les amollissant, & adoucissant si fort, par le moyen d'une bien grande charleur, que les medalles d'or d'argent, & de franc cuivre pouvoient endurer sans se rompre, crever ny beaucoup etoiller sous les coings, en sorte qu'on leur pouvoit fort facilement donner l'emprainte entiere des coings.

Modulo liquefactum æs infundebatur, quod postea cudebatur.

Primo, modulo ab argilla efformato, liquefactum metallum infundebatur, in quo rudem numi delineationem atque eminentiam adeptum est ; quo facto, fufum numum denuo ad mollietatem usque candentem reddebant, & tantum non fluidum marculo subiciebant signatorio, qui non nisi leviter percutiebatur. Quod quidem a vero non abfimile, sed quaecunque etiam fuerit compendium, nostris tamen numis plane aduersatur. Nam crassitie Romanis numis longe sunt inferiores, quemadmodum illis triplo plus majores ; hinc inventum, quo nos utimur, per rotulas magis conducibile est, & minores requirit impensas.

Nostrum inventum per rotulas præstantius est.

Savoti modus propositus restringitur.

§. IV. Non autem ex asse huic modo a Savoto & Baronio in suis *Annalibus Ecclesiasticis* proposito subscribo : nam hoc cum primis fidem meam excedit, quod fufum æs denuo calefecerint. Licuit mihi rebus monetalibus interesse & observare, quod marculus a sculptore perfectus adeo mollis sit, ut sine interitu figuræ haud moderatam perferre posset incussionem ; ut itaque præveniatur malo, marculus adhibita arte in igne obduratur, & hanc virtutem tam diu retinet, quo ab igne remotior ; sed mediocris calor ad pristinam mollietatem illum redigere potest, ita ut acies ipsi adimeretur, unum ferundo numum. Si itaque respicere velimus ad propositum con-

con.

confiandi modum, reliqua accipio; istud autem tollendum est, quod fusus numus secunda vice igne emolliatur, antequam signum ipsi imprimitur, quia marculus per vim percussione penetrato igne corrumpetur actutum, quod iis non erit absurdum, quibus natura harum rerum haud incomperta est. Nam si hæc ita se haberent, necessum esset, ut cuilibet numo novus adhiberetur marculus. Præsidium assertio- nis meæ præbent numi in percussione fracti, qui interdum multis rimis hiant; Galli eos appellant *Medailles éclatées*: nam prorsus impossibile esset, quod metallum candens seu calefactum ejusmodi scissuram pati posset, quod experimentis ipsis firmatur; hinc necessario sequitur, numum modulo emissum sine calore figuræ sustinuisse elaborationem; quod etiam difficultate non laboravit, postquam in fusione prima lineamenta erant parata; & persuasus sum, argillarem modulum ex ipso marculo efformatum fuisse: nam si numum plumbeum primo cuderunt, cujus mollis metalli percussione nullum marculo immineret periculum, per hunc numum plumbeum postea argilla subducta modulus erat constructus, & ea quidem accuratone, ut lineæ moduli & marculi in flando & feriendo conspirarent quasi concordantes.

Fusus numus denuo non calefactus est.

Numi in percussione rupti.

§. V. Ne obliviscar memoratos numos scissos debita laude prosequi; nam haud ultimum elegantiae locum inter antiquos occupant, adeo ut pretium magis augeant, quam minuant, modo figura nullum inde vitium capiat. Nam nulla hominum calliditas, nullum fraude imbutum ingenium eos facinore celato imitari potest, & non nisi scientiæ penitus ignari falsis illis seducuntur. Observantur etiam numi Romani, qui satis confuse efformati sunt; nam in quibusdam eadem inscriptio duplicata cernitur, in quibusdam caput gemi- natum est idem. Quod autem cudentis negligentiae signum, si nimirum repetita percussione marculum non eadem firmitate posuerit; nam eo modo quavis alia positione novus formatur typus. Hoc in sensus incurrit, quod vitium sit numi, non ornamentum; frequentes sunt tempore Claudii Gothici & tyrannorum. Nova autem species se præbet, quæ etiam curiosorum ingenia vexare posset, & opportuno hic proponenda est loco, quia nondum ex officina monetali egressi sumus; nimirum observamus numos ex una parte caput refe-

Numi scissi æstimandi sunt.

Numi duplicata inscriptione.

Numi incusi seu umbinati.

Quo casu
parentur.

rentes, qua decet eminens; ex altera parte idem caput quasi incisum, incusum & excavatum cernitur. Gallice hi numi vocantur *Medailles incuses*; Cicero in *Orat. pro Fontejo* eos Umbinos numos vocat, quia scuti forma gaudent. Qui de processu monetali non ad amissim edoctus est, hic facile in admirationis labyrinthum incidet, nullo demonstrationis filo gaudens. Sed sciendum est, quod ad unum formandum numum duo requirantur typi, qui uno ictu ex una alteraque numi parte figuram simul imprimant; inferior incudi firmatus est, altera autem imponitur: inferior typus addito utitur circulo, quo minus numi ab illo declinare possint. Si itaque accadat, ut malleator numum jam percusum non ejiciat, & alium formandum insuper imponat, eminens inferius numi caput se in oppositum imprimit, ita ut ipsi ab altera parte caput sit eminens, ab altera incisum in formam moduli; acies tamen semper deficit, quia ejusdem mollitiei metalla sibi invicem cedunt: quod autem caput semper conspiciatur, & non etiam averfa pars, inde fluit, quia marculus signatorius superior semper hanc partem signat, de quo, praeter consuetudinem, haud reddi potest ratio. Hujus vitii Consulares quidam inveniuntur, nec rari sunt tempore Ottonum & Henrici Aucupis.

Obvii sunt
in Consul-
laribus, &
Ottonum
tempore.

An Romani
ad unum-
quemque
numum ef-
formandū
novo ico-
nio usi sint?

§. VI. Sane non possum non illius etiam figmenti heic loci mentionem injicere, quod formatur ab eis, qui magnitudinem Romanam chimarica quadam amplificatione describunt. Afferunt enim, quod Romani uno numo percusso statim iconium ejus frustatum conciderint, & quovis numo novum marculum paraverint. Dii boni! *Si foret in terris, videret Democritus!* Ne somnio quidem hoc absonum institutum meditati sunt Romani. Non ignoro quidem, quod Nero profuderit opes immensas in spectacula; Elagabalus, ut jam audivimus, porticum crexit stobe auri stratam. Romanae tamen opes superbiae huic sufficerent; sed vero nec orbis quidem universi divitiae his sumtibus pares sunt. Nam hodie iconium uncialis mediocriter elaboratum haud duodecim uncialibus comparatur, ut taceam exstantes Romanorum figuras, quae mercedem & operas multiplicant; ergo haec impensae unius marculi quadruplo plus superant ipsius auri materiam cudendam, ita Romani, ut habuissent numum unius denarii,

denarii, impendissent decem alios denarios. Totus operariorum exercitus haud exsequi potuisset hunc laborem, etsi omnes habitu infuso a Junone donati fuissent, imo nec tempus capere potuisset, nisi omnes homines Imperii Romani Monetarios dicere velis. Regis Daniæ metallionum sculptor præstantissimus Vir Meibuschius marculos mihi videndi copiam fecit cujusdam numi, referentis ab una parte Creationem, ab altera Nuptias Canæ celebratas; ad quem conficiendum viginti duos consumsit annos, lectis tamen horis tantum impensis; nec, cum ego viderem, ultima manus admoda erat: stupendum quidem opus erat, sed magni moduli numi Romani nullo plane hodierno sunt inferiores; quamquam Schmelzing in Hollandia, Pfalz Berolini & Carlstein Holmiæ, viri sint inter se certantes de palma, quam aliis omnibus præpuerunt. Gassendus in vita Peirescii memorat, quod Cobergerus insignis artifex judicaverit, formam seu iconium numi Romani intra duos menses elaborari non posse, nec plures ducentis eodem typo percuti. Ita si cuilibet numo novum adscribere velimus iconium, non immerito quæro, quamquam in re minima; Quis Imperatorum

Absona hujus rei sequela.

Meibuschii numus insignis cœlaturæ.

Quis tot sustinuit, quis tanta negotia solus?

Horat.

Fabulæ nunc finis esto; cum dicunt, non dari ejusdem marculi signatorii duos numos: reperi ipse æquales numos non una vice; sed non inficior, quod rariores sint, nullam aliam ob causam, quam quia in imperio tam late diffuso plures officinæ unum numum diverso exhibebant marculo, & tandem temporum confusio etiam eos separavit, ut rarissime magno numero una vice inveniantur. Aliter quidem animatum fuisse Patinum testatur DN. WAGENSEILIVS: nam contendit, quod pro infallibili signo capiendum, si duo ad amussim similes reperiantur, alterum illorum esse supposititium; sed a laudato WAGENSEILIO fati refutatus est.

Numi ejusdem marculi plures inveniuntur.

Æneas Vicus in Discorsi sopra le Medaglie de gli Antichi L. 1. c. XIII. idem dubium his verbis repræsentat: L'opinion è falsissima di questi ebe contrastano, che d'un cognio fatta non piu d'una medaglia, per maggior superbia & lor grandezza rompessero la stampa; la quale opinione, tanto è del vero lontana, quanto, che con alcuna autorità, di scrittore degno, non la possono provare; Conciosia, che la diligenza del nostro Eccellente Deciano, ammiratore mirabile delle

Patini opinio refutatur.

Vici sententia.

Discorsi sopra le Medaglie de gli Antichi L. 1. c. XIII. idem dubium his verbis repræsentat: L'opinion è falsissima di questi ebe contrastano, che d'un cognio fatta non piu d'una medaglia, per maggior superbia & lor grandezza rompessero la stampa; la quale opinione, tanto è del vero lontana, quanto, che con alcuna autorità, di scrittore degno, non la possono provare; Conciosia, che la diligenza del nostro Eccellente Deciano, ammiratore mirabile delle

coſe antiche, ha dimoſtrato il contrario, bavendone egli aſſortite molte di rame di varie effigie di piu Imperadori: due d' alcuni, d' altri tre, equattro ancora, tutte d' un ſolo, e d' uno iſteſſo cognio, come chiaramente veder ſi può. Decianus nimirum rerum antiquarum heluo inſatiabilis, numos ad amuſſim ſibi ſimiles collegit, ut interdum ab uno Imperatore duos, ab altero tres oſtendere valuerit. Invenit etiam laudatus DN. WAGENSELIUS modum cognoscendi numorum ſimilitudinem, qui Circini ſcrutatione accuratior eſt. vid. ejus *Differt. de re monetali* c. XIII.

Ærarium
quod & fi-
ſcus in jure.

§. VII. Officinam monetalem merito excipit *Ærarium*, quod nihil aliud eſt, quam Republicæ ſeu Principis fiſcus, qualem etiam in Jure noſtro denotat, ut ex verbis Marciani Jcti conjicere licet in l. 1. §. ex illa. D. de L. Corn. de falſ. & l. edito. ff. de jure fiſc. Nefcio, an *ærarium* etiam *Flaviſſam* dicam, quia hoc verbum iſtud Græcum *Theſaurum* exprimit. In Plut. Publicola ita deſcriptum *ærarium* reperimus: *Ærarium locus erat, ubi poplice id eſt publica reponerentur pecunie.* Romani, qui totam rem monetalem Græcis debebant, etiam ab iis reponendi didicerunt modum: nam apud Athenienſes *ærarium*

Græci ſub
ædibus Mi-
nervæ.

cella erat ſub ædibus Minervæ, & ob id ὑπὸ τῶν ἀδῶν dictum, ut apud Demoſthenem ἀπὸ τῶν ἀδῶν.

Romani
ſub ædibus
Saturni il-
lud habe-
bant.

niam ſub Junonis aſpicio cuſam, Saturno moroſo Deo cuſtodiendam tradebant; nam Feſtus teſtis eſt, Saturni templum *ærarium* fuiſſe, quod infra eam partem Capitoli, quæ Rupes Tarpeja dicta erat, ſitum fuit, ubi hodie Septimi Severi arcus conſpicitur. Popolari ſtatu adhuc vigente, illud

Quotuplex
fuerit ſtatu
populari?

ipſum duplex fuit, unum quod quotidianis expenſis dictum erat; alterum vero, quod ſanctioris erat reſervationis.

Cicero amborum meminit, minoris in L. de LL. hiſ verbis: *Minores Magiſtratus domi pecuniam publicam cuſtodiunt.* Sine dubio erat pecunia, quod è majori *ærario* ipſorum fidei credita fuit; de qua impenſa rationes reddere erant coacti. Major *ærarium ſanctius* etiam vocatum fuit, quia inde pecuniam promi non liceret, & quod Conſulibus tantum aperire permiſſum erat: ita enim Cicero L. 7. ad Atticum, Epift. 19: *Attulit mandata ad Conſules, ut Romam venirent, & pecuniam de ſanctiore ærario proferrent.* Livius L. 37. mutatiſ verbis idem affirmat: *Cetera, ait, expedientibus, quæ ad bellum opus erant Coſſ.*

Ærarium
ſanctius.

aurum

aurum vicefimarium, quod in sanctiori arario ad ultimos casus servaretur, promi placuit. Tempore Imperatorum res non fuit immutata, nomen tamen & administratio; nam etiam duo erant araria, ut liquet ex *l. un. de quest. & mag. off. & Nov. Valent. de 30. ann. præscript. l. un. §. eandem*; quorum alterum vocabatur *publicum*, alterum *privatum*. Publico præerat Comes sacrarum largitionum; privato vero Comes rei privatæ, qui in *l. 14. C. de Palat. sacrar. largit.* Palatinus vocatur; ibique privati ararii Præposito eadem jura tribuuntur, quibus sacrarum largitionum Comes fruitur. In his arariis recondita fuit pecunia, quæ postea & luxuriæ & Reipubl. causa vel impendebatur vel dilapidabatur.

Ararium
Impp. tempore duplex.

Comes sacrarum largitionum.
Comes rei privati.

§. VIII. Mirum sane est, quod sanctam rem interdum fati vulgari modo profunderent, quam quodam religionis cultu adorari jubebant: nam mos invaluit, cum primis priorum Imperatorum temporibus, ne quis susciperet oblatam pecuniam Imperatoriam, priusquam fati religiose illam veneratus esset. Hujus rei mentionem injicit Eumenius in *Orat. de Schol. instaurand.* quæ inter alios panegyricos exstat: *Hoc ego salarium, inquit, quantum ad honorem pertinet, adoratum accipio, & in accepti ratione perscribo, sed expensum referre patriæ cupio.* Alii quidem *aderatum* pro *adoratum* legunt, sed vindicat priorem sensum pro sua eruditione Cl. Chiffletius de *Antiq. Num. c. XV.* Huc etiam facit ille locus, quem superius ex Svetonio de Tiberii adorata pecunia adduximus. Invaluit autem hic mos propter imaginem Cæsaris pecuniæ impressam, quam ubique adorabant. De insignibus militariibus testis est Vegetius *L. 2. c. 6: Hac imagines Imperatorum, ait de prima legionis cohorte, quæ milliaria dicebatur, hoc est divina & præsentia signa veneratur; quod fufius Tertullianus in Apologetico ita refert: Religio Romanorum tota castrensium signa veneratur, signa jurat, omnibus Diis preponit, omnes illi imaginum suggestus insignes monilia crucium sunt, suppara illa vexillorum & labarorum, stolæ crucium sunt.* D. Ambrosius statuarum adorationem refert *Hexæm. 6. c. 6: Sola ære fusa capita & ducti vultus de ære vel marmore ab hominibus adorantur.*

Modus suscipiendi pecuniam publicam.

Imperatorum res adorantur in effigie.

§. IX. Quo tempore Imperatores adorandi adulatio invaluerit, ambiguum est. Augusto superstiti adhuc aras con-

secrarunt, templa dicarunt, & nomen Dei tribuerunt. Sic enim canit Hor. *L. II. ep. I:*

*Presenti Tibi maturos largitur honores,
juvandasq; tuum per nomen ponimus aras.*

Augustus
hoc respu-
it,

Hæc tamen obsequia modestus Imperator vix perferre potuit; ut Philo Judæus testatur in *Lib. de legatione ad Cajum fol. 1014:* *Ipsium vero, ait, Augustum, nunquam inflatum talibus obsequiis, certo colligitur, quod nunquam sustinuit se appellari DEVM vel DOMINVM, aversatus hanc adulationem, nec dissimulans, probari sibi Judæos, qui abominarentur talia. Quapropter ab eruditis recte conjicitur, quod ejus demum post obitum cusos oporteat esse numos, qui DEI & DIVI appellationem ei tribuunt, vid. Dn. Morelli specim. Rei Numariae antiquæ p. 76. Enim vero sequentes Imperatores fastu tumentes ab hac infania non alieni fuerunt. Domitianus Dominum & Deum se appellari primus iussit, (testes sunt Eutropius *L. VII. c. 23.* & Svetonius *Domit. c. XIII.*) & instituit, ne scripto aut sermone cujusquam aliter appellaretur; unde Martialis *L. V. Epigr. VIII:**

Edictum Domini Deiq; nostri.

Nec non
Caligula,

Caligulae autem consuetum erat, se *Latialem Jovem* salutari, quemadmodum Svetonius *c. XXII.* scriptum reliquit; quæ fere stultitia etiam Alexandro M. communis fuit, si Curtio fides sit habenda. Alexander Severus hos inconsuetos titulos prohibuit. Reperiuntur tamen numi, in quibus Caro, Aureliano, aliisque Dei appellatio tribuitur. Attamen Imperatores ipsi Senatum & populum indecenter interdum venerabantur. De Pertinace ita Capitolinus habet: *Fuit in curia honorificentissimus, ita ut Senatum faventem adoraret. Et Tacitus de Othone L. 17. paria refert: Nec deerat, inquit, Otho protendens manus, adorare vulgum, jacere oscula & omnia serviliter pro dominatione. Modus adorationis a Svetonio recensetur in Vitellio c. 2: Primus, nimirum Vitellius, C. Cæsarem adorare ut Deum instituit, cum reversus ex Syria, non aliter adire ausus esset, quam capite velato, circumvertensq; se, deinde procumbens.*

Alex. Seve-
rus prohi-
buit.

Imperato-
res ipsi ab-
jecte adu-
lantur,

Modus ad-
orationis.

CAPUT XIV.

DE VETERIS NUMISMATIS POTESTATE,

Titulus Codicis. Ejus prima lex. Principum æternales vultus. Partes numi essentielles. An moneta sit, si impressa facies deleta. Valor numerorum extrinsecus & intrinsecus. Liga numerorum. Lex secunda. A mutatione auri reliqua pecunia mutatio. Lex tertia & tituli ultima. Aureorum immutatio. Numi Obryzati. A quo vis Imperatore puros & adulteratos habemus numos. Zygastis officium. Veteris numismatis potentia non perpetua fuit. Caracalla facinus. Caligula numi deleti. Hodierna numerorum veterum potentia in juris negotio. Vendi & emi possunt. Ususfructus in numis. Sub auro & argento legato non veniunt numi.

§. I. **R**identur cæcitate errantes Romani a Christianis, quibus æterna Lux revelavit, quod Principes quidem veneratione submissa prosequendi, solus autem DEVS Rex Regum fit adorandus. Inde numis etiam veteri rubigine radiantibus detrectamus cultum idololatriæ; illos tamen magni habendos ratio ipsa dicitur; quod etiam Christiani Imperatores Romani, ut justitiæ conveniens, judicaverunt. Nam Imperatores Valentinianus, Valens, Gratianus & Theodosius legibus publicis constituerunt, ut veteri numo magna sit potestas. Ea propter in Codice repetitæ prælectionis Lib. XI. titulum invenimus DE VETERIS NUMISMATIS POTESTATE; cujus tribus legibus tot sunt privilegia veteribus numis concessa.

§. II. *Prima Lex* ab Imp. Valentiniano & Valente Germano PP. data hæc continet: *Solidos veterum Principum veneratione formatos, ita tradi ac suscipi ab eumentibus & distrabentibus jubemus, ut nihil omnino refragationis oriatur, modo, ut debiti ponderis sint & speciei proba: scituris universis, qui aliter fecerint, haud leviter in se vindicandum.* Huic similis constitutio reperitur in C. Th. 1. si quis soli circ. exter. Regula est Politicorum: Princeps non patitur aliorum lædi Majestatem, ne scilicet propria Majestas vilescat; ex hac ratione Imperatores veneratione formatos numos appellat: nam aspectus Principis venerabilis est, nec contra religionem nostram, si principum vultus vocamus æternales, ut in l. 3, b, t. legimus, & l. 6, C. Th. de

Solus DEVS adorandus.

Veteres numi magni sunt habendi.

Titulus Codicis de veteris numismatis potestate.

Ejus prima Lex.

Principum æternales vultus. Jud.

Jud. cr. aut etiam sacrum os & vultus divinos, ut apud Paulum *L. 5. sent. 25.* Inde per Legem Corneliam plecebantur, qui monetam vultu Principum signatam, præter adulterinam, reprobasset aut etiam conlasset. *Arrian. 8. ad Epictet. Edict. II. Just. c. 3.* Seneca pariter & Tacitus asserunt, quod tempore Tiberii, ille criminis læsæ Majestatis reus judicatus sit, si quis monetam Imperatoris in lupanar intulisset, ut jam dictum est. Et Philostratus in vita Appollonii observat, dominum quendam supplicii capitalis reum fuisse judicatum, quod servum monetam talem manu tenentem percussisset; quæ pro more gentili accipienda sunt. Eodem utebantur jure statuz Principum, *l. 4. § 6. § 1. ad L. Jul. Maj.* Sanctæ etenim sunt eorum personæ, quemadmodum parentum *l. 9. ff. de obseq. parentum § Patron.* excellentia quidem majori, quia sunt Patres Patriæ, nec etiam verbum *divinus* Scripturæ repugnat sacræ; nam similes esse Principes angelis DEI, docet nos *c. XIV. II. Samuel.* Ex hac lege etiam apparet, quod eo, nimirum Valentiniani tempore, idem fuerit pondus in moneta aurea, quod antiquitus fuit receptum; nam verba, *modo ut debiti ponderis sint*, hoc satis innuunt.

Jus numorum & staurarum,

Partes esenciales numi,

§. III. Quæcunque autem partes ad numum pertinent, hic reperiuntur, nimirum debitum pondus & proba species, sive, quod idem est, *materia, forma & pondus*; vid. Glossa in *c. quanto X. de jurej.* Forma enim requiritur, quoad autoritatem; pondus & materia quoad valorem, ut Boërius ait *quest. 327. num. b.* Nam si unum deficit, moneta non est, nec eo nomine digna. Pluris tamen est in forma, quam in materia ipsa: nam si Principi licitum, etiam plumbeam monetam introducere, non certe a materia dependet vis ac potestas numorum, sed potius a publica autoritate, impresso signo: hoc solum obstat, quod commercium cum exteris interrumpatur, cui malo præveniunt hodierni Status per duplicem monetam, nimirum per provincialem & universalem; hac etiam extæ consuetudini accommodata, illius bonitatis suæ regula voluntas Principis est, & adstringuntur subditi, ut in reverentiam suorum superiorum illam accipiant, nisi in casibus privilegiatis, nimirum in solutione cambiali, ubi pro consuetudine cujusq; provinciz quarta pars tantum admittitur; vide *Leipziger Wechsel-Ordnung*; aut etiam minor. Tanta, inquam,

Forma plus facit quam materia,

Moneta provincialis & universalis,

vis inest divinz principis faciei! Non immerito hic quaerunt JCti, an moneta sit, si impressum signum adeo corrosivum & deletum, ut legi vel discerni non possit? Sine dubio principis voluntas etiam in hac parte, tanquam legislatoris, perpetua est, arg. l. 6. pr. C. de secundis nupt. aut. habita C. ne fil. pro pat. Distingendum autem esse puto, an moneta valeat ex nuda principis voluntate, ita, ut interna bonitas non concurrat, an etiam valeat ob materiae qualitatem? Hoc in casu censeo accipiendos quidem esse numos, ita tamen, ut, quod pondere deficit, restituatur, quod quidem natura ipsa dicitur: sed illo casu nego, quod alicui obrudi possit arg. c. inter dilectos X. de fide Instrum. l. 1. ff. de contrab. emt. vend. Decianus tr. de criminibus l. 7. c. 23. num. 7. & hoc quidem ob reverentiam principis seu superiorum; nam si ipsorum vultus, ignobiliori metallo majus pretium constituit, tam diu istud fixum est, quam diu facies seu signum expressum; sin vero deletum, recusare impune quis potest, ob deficientem causam efficientem: averfa enim facie principis & in absentia ejus, hoc casu non peccatur. Hoc itaque est, quod DD. quidam valorem appellant externum, & quidem recte; nam externe accedit, inde etiam externus vocari meretur valor, vid. Gothofr. in dissert. pecul. ad Tit. C. de vet. numism. pot. Probatur haec distinctio inter Valorem Internum & Externum ab Accursio ad l. 3. verb. bonitate ff. de R. C. eamque tribus retro seculis invaluisse ac receptam fuisse, testatur Molin. de Contract. usur. quest. 92. n. 696. Idem Molinus in eo displicet, quod usum ac constitutum a principe numismatis pretium, ad intrinsicum pertinere valorem asserat; nam cuique in sensus incurrit, quae opinio praestantior sit. Decidentem audiamus in hac re Lampadium in discurs. de natura numi circa pr: *Insignia quidem faciunt, inquit, ut numus sit numus, non habita ratione materiae. Nam plumbeus numus aequae est numus ac aureus aut argenteus, sed nequaquam eadem est ratio pretii seu valoris. Cupress, plumbeus, argenteus aequaliter de ratione numi participare possunt, eadem forma cudi, isdem insignium imaginibus, sed ratio & quantitas pretii hinc nequaquam sumitur, quae simpliciter ex jure gentium dependet, & non ad effigiem cuique impressum plaris est vel minoris, sed prout plus minusve de auro seu argento participat: argentum igitur & aurum numis valorem imputant, non quidem simpliciter*

An moneta sit, si impressum signum deletum?

Valor numorum externus & internus.

Molini error.

Lampadii decisio.

citer & *indefinite*, sed *quatenus per pondus determinatur*. Cui sententia subscribo, quatenus eos numos respicit, quos universales vocavimus. Ad bonitatem intrinsecam quod attinet seu valorem internum, illa nihil aliud est, quam materiae qualitas, quam monetarii technice *Ligam* nominant, Germanice, *Gezalt und Gemichte*; Schrot und Korn; vid. *Recess. Imp. An. 1570*. Quemadmodum autem Principis regale est non ultimum, numos cudere; ita ad hanc potestatem, mutandi numos facultas etiam pertinet: nam cuius est dare leges, illius etiam est interpretari per restrictionem seu extensionem *l. 9. C. de LL.*

Lex secunda hujus tituli.

Mutato auro, reliqua etiam mutatur pecunia.

Privati, publicam monetam majiori vel minori pretio neque dare, neque accipere possunt.

§. IV. Veteres solidi in nostro titulo *Lege secunda*, hanc habent prerogativam, quod in mutatione monetæ tota proportio reliquarum specierum ab illis sumenda sit: ita enim rescribunt prædicti Imp. ad Julianum PP. *Pro imminutione, quæ in æstimatione solidi forte tractatur, omnium quoque pretia specierum decrescere oportet*. Incipit hic Imp. monetæ imminutionem ab auro, tanquam metallo præstantiori, quod meliori ordine placet ac prima Romanæ monetæ imminutio, quæ ab ære inchoata est, ut ex Plinio jam ante demonstravimus. *Hist. Nat. L. 33. c. 3.* Per verbum *rerum pretia* intelligunt quidam pretium rerum venalium; nos autem cum Hotomanno *c. 15. illustrium quest.* contra Gothofredum sentimus; per hæc verba non res ipsas intelligi, sed species alias monetæ, ut una cum aureo gradatim omnes reliquæ monetæ pro ratione cujusque proportionis decrescant; nam si aurum immutatur, per consequens necessario reliqua pecunia eandem patitur mutationem. Hoc fit publica lege, ad Principis demonstrandam potentiam; nam privatis non licet monetam publicam majiori vel minori pretio dare & accipere, *Molin. tract. de Usur. q. 100. n. 814.* Et si tale pactum intervenerit, neglecto pacto secundum æstimationem publicam, recipienda est; nam ut diximus, moneta juris publici est, *l. 1. ff. de contrah. emt. vend.* quod pactionibus privatorum mutari non potest, *l. 38. ff. de pact.* adeo, ut aurum seu argentum signatum, pro massa auri & argenti in dispositionem aliam deduci nequeat citra principum læsionem, quam satis severe ulciscuntur. Et tot Constitutionibus severis cautum, ne consentur numi publice signati.

§. V. Ita monet *Lex tertia* hujus tituli ultima, quam *Lex tertia.*
 Impp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius Arintheo PP.
 rescripserunt: *Universos auctoritas tua, sunt legis verba, pro-*
posito edito commoneat, obryzatorum omnium, solidorum unifor-
me pretium postulare: capitali scilicet supplicio puniendo, qui vel
jussa nostre Majestatis, avaritie cœcitate contemserit, vel eterna-
les vultus, dum fraudibus sudet, duxerit violare. Etiam hæc lex
 certo certius mihi persuadet, quod omnium veterum aureo-
 rum numorum una eademque fuerit pretii ratio, modo non
 passi sint corruptionem, ita tamen ut drachmales, sextulas
 & didrachmales seu minores & majores numos sua confide-
 remus proportione & qualitate. Non nobis quidem ignotum
 est, imo ejus mentionem jam injecimus, quod diversi Impe-
 ratores monetam auream minorem reddiderint. Quis primus
 fuerit, cum scriptoribus omnibus ignoramus; Plinius tamen
 autor est, quod jam ante Neronis tempora a quibus-
 dam Principibus id factum sit; nam ita dicit *L. 33. c. 3. in fin.*
Paulatimque principes imminuere pondus, quorum verborum hic
 non suscipio explicationem. Sequentia autem Plinii verba
 Neronem nominant, *minutissime Nero, dicit; qualis autem hæc*
 etiam proportio fuerit, ita incertum est, ut ne quidem ex nu-
 mis ipsius Neronis discere liceat. Elagabalus non imminuit
 quidem aurum: nam numos cudi curavit aureos omnem mo-
 dum excedentes, ut Lampridius narrat; sed idem Histori-
 cus hoc describendo antecedentium principum imminutio-
 nem demonstrat, quanquam indefinite: *Invenisse, dicit, caussa*
largitionis binarias, nimirum quæ, quod principes jam imminue-
rant pondus, quatuor drachmas pendebant. An iidem hi prin-
 cipes hic sint intelligendi, qui in Plinii loco, quaritur? imo
 iidem hic indicantur; uterq; enim locus obscurus. Caracalla
 tamen hunc numerum reddidit majorem; nam hic adultera-
 vit numos materia, quis dubitet pondere? Videtur autem,
 quod Alexander Severus aureæ cum primis monetæ restitutor,
 cum Elagabali enormibus, etiam minutos aliorum Imperator-
 rum reduxerit. Quod ferme ex Lampridio colligere fas est;
 & putat Patinus, quod post hujus Imperatoris decessum hæc
 suæ de re monetali sancitæ leges satis diu fuerint observatæ.
 Demas tamen eam periodum, quæ corruptissima Gothorum
 tempora introducit. Sic etiam Focas imminuti auri reus ac-
 cusa-

Aureorum
certo respe-
ctu unum
est pretium.

Aureus jam
ante Nero-
nem imminu-
tus.

Elagabalus
magnos
numos cu-
di curavit.

Caracalla
auri adul-
terator.

Alexander
Sev. vero
restitutor.

cusatur, sed tempore posterior est legislatoribus hujus legis. Reor itaque, quod pondus aureorum numorum & pretium æquale fuerit, ut ipsa lex testis est; eorum autem proportio quantitatis tam varia & indecisa, ut alium definitum aureum merito elegerint Jcti. Obryzatorum autem mentio non frustra injecta est; vel distinguunt Electreos Alexandri, aut etiam aliorum Imperatorum adulterata Ligæ numos; nam aureorum res se habet ut argenteorum numorum: a quovis ferme Imperatore & puros numos invenimus simul ac adulteratos ignobilibus metallis. Horum adulteratorum solidorum observatores *Zygoftates* in jure appellantur, de quibus *l. 2. C. de ponder. & aur. illat.* his verbis disponit: *Quoties de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet que n sermo Græcus Zygoftatem appellat, per singulas civitates constitutum, qui pro sua fide atque industria neque fallat neque fallatur, contentionem dirimere.* Et ita inveniantur numi aurei antiqui, quorum aurum impurum est, contra quod visum est Patino. Vid. Jobert. *science de medaille Instr. X. p. 204.*

Numi obryzati.

A quovis Imperatore puros & adulteratos habemus numos. Zygoftates monetae observatores.

Veteris numismatis potentia non perpetua fuit.

§. VI. Hanc tamen veteris numismatis potentiam non perpetuo in jure stabilitam invenimus; nam *Nov. Leon. 25.* nos docet, quod principes sequentes, his jam memoratis legibus derogaverint, non respicientes bonum publicum, ex nulla alia causa, quam ut eorum imagines cultu afficerentur. Recte profecto, ait *Novella*, fecerunt veteres, dum omne genus numismatis, etsi ad veteres & priscos principes referretur, similiter valere voluerunt. Verum e regium hoc institutum haud scio, qua de causa posteriores principes in eadem forma consistere non permiserint, ac tanquam subditorum opulentiae inviderent, quia numismata superiorum principum effigiem ferrent, iis publico usu interdixerint: sua vero sola in communi commercio esse voluerint. Sine dubio hæc *Novella* laudat eas leges, quas jam ex titulo *Codicis de Vet. Numism. pot.* adduximus; qui autem invidi illi fuerint Imperatores suorum antecessorum gloriae? nec in hac *Novella* exprimitur, nec alibi reperitur. Commune principum vitium est invidia, quorum ambitio haud ferre potest parem: Hinc mortuorum tollere satagunt memoriam insidiantem suæ famæ. Talia exempla in numismatum historia ubivis obvia sunt; mihi tantum liceat *Caracallæ* facinus haud intactum relinquere. Hoc horrendum monstrum fratrem *Getam* in-

Imperatores antecessorum gloriae invidi.

Caracalla *Getam* vitam privavit, ejusque numos suppressit.

te. fi.

terficere curaverat, Virum probum ac meliorem, cujus Imperatoris facies sæpius cum Caracallæ conjuncta reperitur in numis; sed perpetrato delicto Caracalla numos hosce non tantum suppresit, verum etiam typos monetales corrigi jussit. Quod ipsum hujus erroris causa fuit, quem doctissimus Morell. in suo specimine p. 185, notavit: *Odiū sane Caracallæ in Getam fratrem numi testantur plurimi: inter quos duos observavi maximi moduli, habentes nomina Caracallæ & Getæ expressa, solum tamen caput Caracallæ insculptum; Getæ capiti sufficienti relicto spatium, cujus tamen nullum adest vestigium. Cujus rei hanc arburor rationem, quod metu vel jussu Caracallæ post occisum fratrem, caput ejus erasum, atque in masticibus (ut vocant) numerorum deletum fuerit; forsan per errorem relicto nomine fratris, cujus memoria Caracallæ haud minus tardium moverat. Judicat enim Vaillant Hist. Imp. Tom. II. p. 253, quod Caracalla etiam fratris nomen ex fornice ejicere curaverit, qui Septimio Severo patri triumphanti de Parthis, Adiabenis & Arabibus S. P. Q. R. dicaverat, in quo etiam Caracallæ & Getæ principum juventutis nomina erant conspicua. Restant enim tantum Severi & Caracallæ nomina, & observavit Hadrianus Auzaut Gallus, quod loco verborum *Publio Septimio Getæ Cesari*, quorum vestigia adhuc reprehendit, verba *Optimis Fortissimisq; Principibus* substituta fuerint. Interdum etiam prohibitio numismatum Cesaris cujusdam, justitia dictitante, facta est; sic Dio refert, Sceto cautum fuisse, ut omnia Caligulæ numismata in detestationem immanis tyrannidis colliquarentur; causamq; hanc esse dicunt antiquarii, ob quam illius Imperatoris numi inter rariores numerandi. Novella vero nostra denuo stabilivit veterum numismatum pretium, quod ex re fore totius Imperii arbitratus est Leo Imperator. Certe mercatorum vulgus, pergit, quiq; alioqui manibus vidum queritant, & demum universa rusticorum natio, dum antiquata ea, qua hætenus usi sunt, pecunia, alio modo res necessarias sibi parare non possunt, in perquam angustas adiguntur angustias. Ea propter nos novo recentiorum placito non acquiescentes, veterum autem providentiam secuentes sancimus, ut secundam benignum, rei q; publicæ commodissimum judicium numismatis omne genus, quod quidem formam materiamq; non adulteratam & plenam pondus habeat, sive vetustioris cujuspiam principis sive recentioris sit, equaliter & aestimetur & in publica tractetur.*

Et nomen
ejus in for-
nice dele-
vit.

Caligulæ
numi per
Scetum col-
liquæfacti.

Leo Imp.
denuo vet.
numisma-
tum pretiū
stabilivit,

Qualem
hodie ha-
beant po-
tentiam.

§. VII. Qualem autem hodie potentiam habeant in communi vita numi veteres, quæri non erit supervacaneum: nam pecuniæ usum amplius non præstant, quod ipsa consuetudo satis demonstrat, & ex ea ratione etiam impossibile esset, quia de antiquo valore & pondere vix constat; ergo in negotio emtionis venditionis nullum habent locum: nam in hoc contractu merx & pretium necessario requiruntur *L. 1. §. ff. de contrab. emt. vend. §. item pretium l. f. de emt. vend.* Pretium autem debet esse pecunia numerata *§. 2. f. l. 1. pr. de rer. permut. & cum pretium semper sit certum, l. 35. ff. de contrab. emt. vendit.* excluduntur nostra numismata tanquam certum pretium non constituenta.

Vendi & e-
mpiosunt,
NE MEX.

Enim vero quemadmodum pecunia reprobata alium constituit contractum innominatum, scilicet permutationis, *l. 24. §. 1. de pign. act.* ita h. numi, ut merx considerati, seu, ut Lampridius mavult, ut materia a negotio communi non excluduntur, quod quidem antiquitus non procedebat, siquidem tale negotium, ut falsum, lege Cornelia notatum fuit. Hæc autem permutatio per numos ex una parte facta Romanis non incognita fuit; videbimus istud, si lo-

Jam olim
id obtinuit,

cum ex Plinio jam adductum repetamus: *Qui nunc Victoriatus appellatur, lege Clodia percussus est; antea enim hic numus ex Myrico adductus mercis loco habebatur.* Postquam autem victoriati etiam a Romanis cusi erant, transferunt in pecuniam. Tandem ex his Voluffi Martiani verbis: *At peregrinus numus, scilicet victoriatus, loco mercis, ut nunc tetradrachmum & drachma habebatur, colligimus, quod etiam Græci numi, drachma & tetradrachmum, tanquam peregrini eadem qualitate accepti fuerint. Imo numi Romani veteres & rariores jam eo tempore dicti, de novam rerum speciem nati sunt ex hominum libidine, de*

Ufus fructus
in numis
constitui-
tur,

quibus loquitur *l. numismatum ff. de usufructu: Numismatum aureorum; ibi sunt Pomponii Jcti verba, vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent, usufructus legari potest.* Mirum quantum enim Romani delectabantur his rebus, ut superius monuimus. Ita Augustus Imperator amicis suis numos etiam veteres distribuit, ut Svetonius in vita ejus habet: *Saturnalibus & si quando alias libuisset modo munera dividebat, vestem & aurum & argentum: modo numos omnis natæ, etiam veteres regios ac peregrinos.* Ex his discimus, quod satis consuetum fuerit Romæ, talia cimelia non solum colligere, verum etiam per

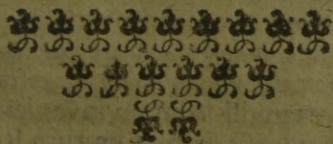
legata,

legata, non ob numerorum qualitatem, sed propter eum, quem præstant, usum ac delectationem, in alium transferre. Verus autem usufructus numerorum est, utpote qui usu non consumuntur, & longe differt ab usufructu pecuniæ, qui quidem etiam concedi potest, sed ad quasi usufructum tantum pertinet, quia non nisi in genere restituitur §. 2. *J. de Usufr. L. 5. §. 1. & 2. l. 7. ff. de Usufr. ear. rer. quæ usu conf.* Non extra oleas vagabor, si quæstiones Juris heic loci etiam proposuero, quæ a DD. circa numos veteres formantur. Nimirum quaeritur; auro & argento simpliciter legato, an etiam numismata legata sint? Ita quidam putant, inter quos etiam Cl. Chiffletius: nam dicunt, aurei numi sub auro veniunt; quod tamen mihi non videtur. Ex priori siquidem lege demonstratum est, quod hi numi antiqui pro gemmis habeantur: quapropter sub generali auri appellatione non intelliguntur, quia aliud nomen in jure ipsis attributum; sed si testator dixerit *pretiosa do, lego*, maxime sub hoc verbo comprehenduntur. *l. 19. pr. ff. de aur. arg. leg. l. 27.* Alia tamen res esset, si omne signatum argentum legatum fuisset seu aurum. Nam formæ ac signi causa hi numi in pretio sunt, ergo quam maxime propter vocabulum *signatum* debentur; ita enim loquitur Ulpianus in allegata lege 27. §. 4. §. 1. *ead. in fin: Si autem aurum vel argentum signatum legatum est, id paterfamilias videtur testamento legasse, quod ejus aliqua forma est expressum, veluti quæ Philippi sunt, itemque numismata & similia.* Ab argento signato bene distinguendum est generalius istud nomen argentum factum; nam hoc non comprehendit numos, ut puta, quod tali modo *in §. ult. b. legis* definitum reperimus: *Argentum factum recte quis ita definiat, quod neque in massa neque in lamina, neque in signato, neque in suppellectili, neque in mundo, neque in ornamentis insit.*

Auro & argento simpliciter legato, numismata non sunt legata.

Si signatum argentum legatum debentur numi.

Quid sit argentum factum?

CAPUT XV.

Numismatum Veterum usus in Republica literaria, imprimis in historia. Chiffleii iudicium de hoc studio. Germanorum merita circa illud. Numi hodierni per artem sculptoriam videntur. Exempla variorum regnorum. Romani jam suo tempore erudite utebantur numis. Numi historiam custodiunt neglectam ab historicis. Numis falsa insculpta. Numi ab eruditis non intellecti. Numi supposititii pro genuinis habiti. Alterum antiquariorum extremum dissidentia.

Numisma-
rum usus
magnus in
Republica
literaria.

Illust, Span-
hemii op^o.

Numorum
usus in hi-
storia,

Cumprimis
in Romana.

§. I. **Q** Vali autem & quanta numi antiqui in communi vita & cumprimis in Republica literaria potestate gaudeant, non una pagina capiet, non unus describet stylus; & omnes hoc opus susceperunt, ex quo illustris Vir Spanhemius hoc illustre argumentum erudite explicavit, imo exhaustit in libro *de Præstantia & Usu numismatum*; in quo stupendæ eruditionis opere, commendationem cumprimis tractat a dignitate, a voluptate, ab utilitate in Grammaticis, in Morali & Civili scientia, in Naturali scientia, in Historia, in Chronologia, in Geographia. Cui licebit aliquid præter laudem debitam & admirationem? quod nimirum tantus Vir, negotiis publicis iisdemque gravissimis distractus, ad summum usque fastigium perduxerit materiam, quam ne quidem meditabundus Chrysippus impenso omni tempore crudos ungues abrodendo efformare potuisset. Unicam si historiam contemplantur, istud rei literariæ condimentum, nullum firmiter rei gestæ argumentum, nullum apertius peractorum documentum unquam habebis. Nam istud ipsum profertur testimonium, quod tanquam autographum, ad nostra usque tempora conservatum est, a momento rei peractæ. Sit hic admirationi locus, quam Cassiodorus docet *L. 6. c. 7.* his verbis: *Ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur; monetaque facis de nostris temporibus futura secula commone. O magna inventa prudentum! o laudabilia instituta majorum, ut & imago Principum subjectos videre, pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desinunt pro salute cunctorum.* Non equidem omnem historiam illustratam invenies, sed nobilissimam partem & maxime necessariam; nimirum Romana historia hic vivit

vivit ac nunquam intermoritura est, sine qua nec divinarum nec humanarum rerum notitia justa est & explicata; hic recurrit profana historia; hic ecclesiastica, & quævis hoc suo fundamento nititur.

§. II. Non intemperato erga hoc studium amore flagro; miror autem, quod sint, qui Vatiniano quasi odio illud prosequantur; quos tamen ars non pateretur oculos, nisi obcecati essent ignorantia. Contrahamus vela studio debite laudis, & Cl. Chiffletium loqui patiamur, cujus excellentissimi Jcti autoritas penes quosque eruditos magna est. In quo Historicorum, inquit, diligentia commendatur, nobis magna ex parte præstat veterum numismatum contemplatio, in quibus expressos vultus eorum, qui illustres in republica sua fuerunt, animadvertimus. Nam qui Rom. Reipubl. studio teneatur, qua nulla unquam in terris major, nulla pluribus virtutum vitiorumque documentis fecundior; & forte fortuna in scrinium deducatur præstantis alicujus viri, hoc numerorum genere instructissimi, *Dû boni!* quas suavitates, quos fructus ex hac contemplatione percipiet? dum hinc Consulares numos, Triumphales, Dictatorios, inde Triumvirales, Imperatorios, Consecratorios & peregrinos digestos, ac in seriem lineamque dispositos aspiciet? dum vultum ex vultu comparabit: dum mores ex oris cujusque delineamenti colliget, & bonos a melioribus, optimos a nequissimis & postremis segregabit & distinguet. Hanc utilitatem sine dubio perspectam habuit M. Varro, de quo referunt, quod non solum illustrium virorum imagines in bibliotheca dispositas habuerit, sed etiam unicuique suum subjectum elogium, atque ea de re postea libros imaginum conscripsisse: quem Philostratus apud Græcos aliquot post secula est æmulatus. vide Gellium L. 3. c. II. Illis vero temporibus studium hoc non adeo erat commune, sed principibus vel opulentioribus tantum quasi sacrum. Symmachus suo tempore se solum hujus studii conservatorem nominat. Nam ita in epist. scribit: *Spektorum veteris monetæ solus supersum.* Nostris autem temporibus plurimi sunt horum studiorum amatores, cum primis Germania de hoc studio bene merita est: nam Lazius, Hülfius, Occo, Freherus, Spanhemius, omnibus aliis Italis & Gallis sunt opponendi. Maxime autem Morellius patriæ suæ decus, Consiliarius Illustrissimi Comitæ Swarzbürgensis

Chiffletii
judicium
de studio
numism.

Varronis
delectatio
in numis.

Germano-
rum de hoc
studio me-
rita,

burgensis multis nominibus venerandus, inchoatum opus, ut Vir summe eruditus absolvat benedicente DEO, totius Reipublicæ literariæ est votum dicatum.

Ars scul-
ptoria.

Succurrit
hodiernis
numis.

Numi Ro-
mani plus
conducunt
ac hodi-
erni.

Luckii in-
stitutum ac
Dn. Mellen.

Historia
Saxonie
numism.

Gallica,
Anglica,
Papalis,
Hollandi-
ca.

§. III. Est hujus seculi felicitas, quod eruditis inven-
tionibus Romanos longe superet. Fruimur arte sculptoria,
cujus beneficio eundem in ectypis ac ipsis in numis colligi-
mus usum, quo plurimos carere oporteret, si tantum ex nu-
mis ipsis scientia esset haurienda. Per hanc artem etiam rei
numariæ succurritur hodiernæ, quæ aliâs Romana longe infe-
rior est. Nam pecunia nostra tantum Principis refert imagi-
nem, & ex altera parte signa gentilitia; ex quibus insigni-
bus tamen curiosiores, prætensiones illustres, successiones,
provinciarum coherrentiam & acquisitiones demonstrare pos-
sunt: Romana vero moneta singula illustria facta posteris ser-
vat, & quidem tanta monetarum multitudine, ut plurimas in-
structas numorum collectiones numerare nunc liceat. At no-
stro tempore non pecuniæ, sed metallionibus auri & argenti
pondere gravantibus, hæc ornamenta imprimuntur, quæ
privatos eruditos fugiunt, & tantum magnorum principum
gazas ornant: verum supplet hunc defectum laudata ars scul-
ptoria, cujus ope eruditi rarissimos numos memoriales
communes reddunt ac æternos, ita ut ex eorum raritate eru-
ditio nullum detrimentum vereatur. Jo. Jac. Luckius in
Germania hujus instituti autor est in opere, cui titulus:
Sylloge numism. eleg. præter. secul. huic nunc succedit Dn. Mel-
lenius Lubeccensium Pastor, Vir eruditus, qui historiam
uncialium summo labore contexit. In Saxonia ex cimeliar-
chio Illustrissimi Herois ab HAVGVIZ, primi status ministri,
nunc Consiliarii Brandenburgici intimi, moliuntur historiam
Domus Saxonie. Penes alias nationes idem obtinet, Me-
nessrierius, Ludovici XIV. G. R. vitam depinxit describendo
metalliones suo tempore cusos; Typotius totam Gallicam hi-
storiam eo modo tractavit. Wilhelmi III. M. B. Regis Vita
itidem numis illustrata prodit; P. du Molinet Papparum se-
riem delineavit. Bizot historiam Hollandicæ Reipubl. con-
tinuo numorum ordine probavit; & fert fama, quod idem
Abbas eruditus cæterorum Europæ regnorum historias numis
illustrare studeat; multiplicamus vota, ut feliciter succedat!

§. IV. Eundem fructum haurimus ex his numis pro-
mul-

mulgatis, quem Romani ex suis collegerunt jam suo tempore. Cum olim inter eruditos dubium ortum esset, utrum *Firminus*, qui sub Aureliano tyrannidem invaserat, Princeps & Augustus fuerit nominatus nec ne, non aliunde certius petit Vopiscus in *Firmino* testimonium, quam quod percussa moneta, Augustus fuerit vocitatus: postea numos ejus Severus Archontius protulit. Etiam de *Tetrico* dubitarunt, an ipsi Augusti titulus attributus fuerit nec ne; sed adsunt ejus numi, qui controversiam affirmative decidunt; quia dum in Gallia Præfidis munus gereret, imperii ornamenta sumserat. Si Capitolinus in *Maximo* & *Balbino*, Vopisci secutus exemplum, accuratori oculo numos inspexisset, non dubiam reliquisset historiam suam in decidenda illa Græcorum auctororum & Latinorum controversia, Maximus an Papienus vocatus fuerit ille, qui cum Balbino adversus Maximinum tyrannum Imperator a Senatu fuit appellatus. Ast Onuphrius Panvinius hunc locum in Fastis suis supplevit; nam numum profert, in quo utroque nomine gaudet, & vocatur *Papienus Maximus*. Alius est error Sexti Aurelii crassior, & a Chiffletio notatus, quem eruditus Vir ex numis emendari posse demonstrat, dicit enim Victor de Aurelio: *Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmis & aurata omni veste, quod adhuc fere incognitum Romanis moribus videbatur, usus est.* Nam, ut taceam, quod sibi ipsi contradicat de Caligula scribens: *Primus diadema imposito Dominum se jussit appellari*: certe Philippus, aliiq; Imperatores priores vittati diadematique videntur in numis; qui Victorem vitii arguunt argumento firmissimo. Sæpius Numi historiam suppleant, etsi omnes alii scriptores coætanei de ista re sileant. Vix decem anni præterlapfi sunt, cum celeberrimus Gallus Raissant forte fortuna numum nactus esset, cui inscriptum erat FL. IVL. PACATIANVS P. F. AVG: quem in gazam regiam transtulit, sed ipsius enotatio ex nullo scriptorum peti potest; arbitrantur tamen ex sculptura, quod ad Constantinorum tempora pertineat; & cum tempore explicatio ejus speranda est. Cl. Jcti Fæfchi numus plumbeus solus obtinet, quod Nero Cæsar ex Poppæa gnatam habuerit, Claudiam dictam, cujus nullus scriptorum meminit. An vero omnia etiam pro evangelica veritate accipienda sint, quæ in numis antiquis inveniuntur, haud dicere ausifim; multa enim

Romani
jam suo
tempore
erudite u-
rebanur
numis,

Capitolini
error ex
numis e-
mendatus.

Sexti Aure-
lii error.

Numi hi-
storiam cu-
stodiunt,
quam o-
mnes histo-
rici igno-
rant.

Numis et-
iam falsa
infecta
sua.

enim in illis videre licet, quæ adulationis non veritatis argumenta neſtunt; e. g. in Commodi numis ſæpius inſcriptio obſervatur: *Marcus Commodus Antonius Pius, Felix, Auguſtus Britannicus*, cum tamen ex hiſtoricis ejus avi conſtet, quod Britanni cum Germanis & Dacis eum Imperatorem recuſaverint. Notum eſt, quam crudelis fuerit tyrannus idem Commodus, ita ut ſub ejus imperio crudeliſſimo proſtigatiſſimoque Romani ſatis deſudarent; & tamen vidimus numum, a cujus altera parte hæc verba perſpicua ſunt: ΚΟΜΟΔΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ, Ο ΚΟΣΜΟΣ, ΕΥΤΥΧΕΙ, ΝΙΚΑΙΕΩΝ. *Commodo Imperatore Mundus felix eſt Nicaenſium*. Plures numi exſtant ejusdem ſclerati Imperatoris, quibus *Felicitas perpetua Aug.* inſcriptum eſt; in aliis *Felicitas temporum* legitur; & alii *Felicia tempora* oſtendunt, vid. Vaillant *Tom. I. p. 101. & II. p. 192. Imp. num.* Accidit etiam circa numorum cognitionem, quod eruditi ipſi, ſine numorum culpa, iſtos non accurate intuentes hallucinentur; qui tamen ingenii lapſus ab aliis vel æmulatione vel oſtentatione reſtituuntur. Jul. Cæſ. Bulengerus S. J. in lib. *de Imp. Rom.* numum, cujus poſtica hac inſcriptione utitur: *Fisci Judaici Calumnia ſublata*, Domitiani eſſe contendit, quem Patinus aliique antiquarii Nervæ adſcribunt, Domitiani ſucceſſori. Idem Bulengerus geminatum errorem committit in duobus aliis ejusdem Nervæ numis: primus hæc verba inſculpta habet: *Vehiculatione Italice Remiſſa*, & falſo Trajano ab ipſo adſcribitur; quem tamen Hülſius ſuo auctori vindicat, qui ſimul obſervat, de hac Vehiculationis Remiſſione penes omnes ſcriptores altum eſſe ſilentium: Alter his verbis conſpicuus: *Plebei Urbana Frumento Conſtitutio*, qui itidem Nervæ, non Trajano adſcribendus eſt. Nec a ſagaciſſimis quidem imbecillitas humani ingenii ſemper aliena. Onuphrius Panvinius eruditione nulli ſecundus ſcriptor, veterem numum oculo fugitivo examinans, conſtituit in Faſtorum Romanorum opere Cæſarem Auguſtum Divi Filium, Patrem Patriz ex Scto appellatum fuiſſe, Non. Febr. an. V. C. DCCLVIII. Valerio Meſſala & Corn. Cinna Coſſ. Tiberio jam adoptato. Numo utitur trito Auguſti caput exhibente, cum epigraphe: *Cæſar Auguſtus Divi F. Pater Patria*; averſa monſtrat Cajum & Lucium cum haſtis & ſacerdot. inſignibus, inſcriptio eſt: *C. L. Cæſaris Aug. F. Coſſ. deſign. Princ. Juvent.* accurate monet

Cl.

Nami ab
eruditis
non bene
intellecti.

Bulengeri
error.

Onuphrius
a Chiffletio
emendat.

Cl. Chiffetius, quod in hoc numo Augustus Pater Patriæ appellatus fuerit, superstitibus filiis adoptivis jam ante tempus a Panvinio definitum: nam anno DCCLVIII. Tiberius demum per adoptionem jus succedendi nactus est, ex quo illi Livix calliditate jam interempti erant. Plures emendationes easq; doctissimas Consummatissimus Vir Morellius non solum in specimine patefecit, sed in majori opere præstiturus est.

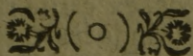
§. V. Interdum in eo eruditi vacillant, si partus supposititios pro genuinis antiquitatis liberis agnoscunt, quod sæpius emundæ naris viros seduxit; nam fraus impostorum ad summum pervenit, ita ut exercitatissimi vix eam evitare valeant. Marquardus Freherus in doctissima quadam dissertatione multo conatu probare studet, quod quidam Constantini Paleologi numus genuinus sit & antiquus; sed vero Jos. Scaliger luculenter & invincibilibus argumentis demonstrat, quam crasse impegerit Vir aliàs eruditissimus. Eundem erravit errorem Cuspinianus, accuratissimus historicus, & Germanix ornamentum, in opere *de Imp. Romanis*, qui ejusmodi numismata multo numero congeffit; inter alios enim numos, qui sublestæ fidei sunt, etiam notum illum Heraclii numum in medium profert, & hoc elogio dignum judicat, *Numisma pulcherrimum & antiquissimum*; familiam autem hic numus inter adulterinos ducit, & ab antiquariis omnibus pro falso fati decantatus. Etypum vide apud Patin. *Hist. Num. p. m. 150.*

Cum itaque vel exempla vel errores proprii eruditos antiquarios reddiderit sagaciores, in alterum diffidentix extremum dilabuntur, a quo Pativus exercitatissimus Vir non purgatus fuit; extirpavit enim ex gente Cornelia a Golzio notatum numum in Fastis; ab una parte galeatum caput apparet, ex altera insidet genius capro dextra palmam gerens, subscriptio est: CEHEGVVS; sed Morellius invenit hunc numum probè notæ ac indubix antiquitatis, quem suo specimini inseruit. Multa alia numismata Golzii in dubium vocaverunt

Patinus aliiq; quæ postea genuina reperta sunt, vid. de

Dairval, *Utilite de Voyage Part. II.*

p. 695.

Numi suppositi pro genuinis habiti.

Cuspinianus halucinato.

Alterum antiquariorum extremum, diffidentia.

CAPUT XVI.

Cognitio numorum mechanica. Modus conficiendi & cognoscendi falsos numos ex æruginē. Falsi excavati. Novum fraudis genus. Numi ad imitationem veterum cusi. Falsarii celebriores, Job. Cavinus, Laurentius Parmesanus, Grateronius, Valerius Bellus. Numi fusi adulterini. Numi fusi antiqui. Fundendi modus. Verniginis compositio hodiernæ. Vernigo naturalis varii coloris. Numus asper & curtus. Numi Romanorum insignioris calaturæ.

Ars in numis una cum statuaria defecit.

Cognitio
numorum
mechanica
necessaria
est.

§. I. **N**ihil erudito magis necessarium esse potest, quam cognitio numorum naturalis, scilicet ut genuinum iste a falso, verum a ficto discernere queat: nam antequam ad historicam interpretationem progrediatur, scire illum oportet, explicationem mereatur numus, an penitus rejiciendus sit? Jam suo tempore conqueustus est Baronijs, quod impostores rem antiquariam per supposititios numos destruerent. Ejus verba hæc sunt *Tom. III. Annal. Ecclesiast. Anno Constant. M. Imperii XIX. §. 12: Prodierunt hoc nostro seculo dixerimne impostores, qui obductum crassa rubigine cum numum æneum nanciscantur, formas & literas solerti effingunt industria, turpis lucri gratia, non sine magno rei antiquarie præjudicio. Hoc falsum Savot. part. IV. c. III. Italis proprium esse scribit; modum conficiendi & illud cognoscendi ita explicat: Les Italiens se servent de cette façon de contrefaire les medailles antiques quand elles sont effacées & rongées en tout ou en partie, ce qui ne se peut bien pratiquer que sur le cuivre, en attachant un ciment, qui tient & ad hère ferme au cuivre aus endroits ou la Medalle ét effacée & rongée le quel ciment ils retailent parapres: Ce qui leur ét beaucoup plus aisé que de re tailler & cizeler le cuivre: Pour cacher la tromperie ils vernissent toute la medalle de couler brune ou noire. C'ette tromperie ét aisée a recognoistre en egratignant avec la pointe d'un ferrement la medalle: Car si c'est ciment elle y mordra fort aisement, ce qu' elle ne pourroit faire qu' avec grande force & resistance, si c' étoit cuivre & non pas ciment. Ut Baronijs dixit, ex crassa rubigine vel jam inharrenti numo vel arte superinducta, tum literas tum etiam figuram novam efformant, quam postea viridi coloris vernice illinunt;*

Modus con-
ficiendi &
cognoscen-
di falsos
numos.

Numi falsi,
quorum effi-
gies & lite-

illinunt; sed si moderate tantum numum scrutantur ferreo quodam instrumeto, separari facile potest materia obducta. Hoc fraudis genus non nisi in æneis numis institui potest, quia reliqui numi sufficienti carent rubigine; quibus itidem fraudis suæ maculam libenter adspargerent impostores: nam subtilissimis instrumentis literas jam pene deletas, nec non figuram interdum restaurant, ut vix a numo recens cuso discerni queat. Haud quidem sufficientem dabo regulam, qua adhibita dignosci possint; hoc tamen consilium nemo spernat, ut sapius accuratori oculo intueatur genuinos numos veteres, & discat, qui literarum ductus sint, qualem vivacitatem præ se ferant & eminentiam figuræ; nam sic eveniet, ut oculi veræ antiquitati assueti, propria virtute falsum discernant.

ræ ex ver-
nice for-
mate, ærei
tantum sunt.

Argentæ
renovati.

§. II. Sed aliud adest imposturæ genus, quod etiam hanc sagacitatem excludit, nimirum si posticam radunt, & altero numo rarioris existimationis adversam partem ferruminando huic capiti injungunt. Uti vero hoc in detrimentum veritatis historicæ vergit; ita quis bene observabit, ne alicui Imperatorum alterius res gestas adscribat. Admittitur hic dolus frequentissime, dum duorum antiquorum numorum facies simul committunt, ut ex duabus antiquis faciebus exsurgat numus novus: nam quia capita cum vulgari quadam postica ubivis obvia sunt, exsequuntur falsum citra omnes impensas, & talia conjuncta capita rarissimum efficiunt numum turpe lucrum captantem. Hoc modo sapius Philippi Imp. & Otaciliæ Severæ conjugis conjunctæ videntur facies, utpote, qui numi adhuc divisi, magnitudine, pondere, literis, capitum eminentia, imo per omnia sibi invicem similes sunt, & quia aliis numis hoc rarissime accidit, abstinence oportet fraudulentæ manus, aut facile detegitur impostura, quæ ex prædictis notis colligitur. Hoc modo corrupti observantur Titi numi & Vespasiani. Jobertus se possidere affirmat Helv. Pert. adjuncto Millone Croton. bovem ex humero portante. Omnes autem commonesacio, quod in margine numi semper vera pariter ac infallibilis antiquitatis nota resideat, quam nulla ingenii alacritas imitari valet, quod ipsum propria experientia edoctus, hic testor: in veteribus enim numis extrema ora nunquam plana est & acuta, sed semper rugosa & inæqualis, servata

Numi fer-
ruminati.

In margine
numi cer-
tissima an-
tiquitatis
sedes.

servata tamen numi rotunditate; quod ex modo feriundi veterum sic se habet, ea propter in conservatissimis & integerrimis melius conspicitur, quam qui longo usu rasi sunt. Exprimi penna vix potest; igitur curiosus rei indagator consulat nummos utriusque ordinis, antiquos nimirum, & fraude conflatos, & differentiam inveniet. Sed & huic notæ malitia hominum scite prævenire studet; nam margine intacto excavant per artem tornandi numi partem vel anticam vel posticam, cui vacuo postea subtilissime alterum numum fraudi accommodatum inserunt. Ipse Doctissimus Morellius non uno intuitu hanc fraudem comperit, ita enim scribit Vir ingenuus in *spec. p. 77*: *In priori specimine mentionem injeci argenti cujusdam Gallieni ab adversa Trajanum exhibentis, cum hac inscriptione: DIVO TRAIANO; sed attentius cum inspexissem eundem, deprehendi novo fraudis genere adulteratum. Excaverat enim impostor aversam cujusdam numi Gallieni partem, ejusque in concavitatem ferruminando, tanto artificio inseruerat caput Trajani, ut vix fraus appareat.*

Numi falsi excavati vix multa solertia dignoscuntur.

Numus ferruminatus postea incisus.

§. III. Nec tacere possum quoddam fraudis genus, quod ipse ego expertus sum, ut lectorem aliena pericula cautum faciant. Hamburgi degenti mihi uncialem thalerum offerebant eximæ raritatis; emptus erat pretio quinquaginta thalerorum, adeoque non nisi insigne lucrum captando, alii cedere constituebant. Tam gravis pecuniæ summa effecit, ut iterata vice lynceis oculis minutissima quævis perpenderem; papæ! qualem infucatam perspexi malitiam: nam etiam postica rafa erat, verum non alterius thaleri pars ferruminata, sed alia lamina rudis malleo bene cusa; (nam istud, quod fustum est, metallum discernitur porositate & mollitie incidendo instrumento acuto) huic laminæ scalpro incisa erat figura tanta cælaturæ dexteritate, ut difficile esset illum a cuso nummo discernere; & extimæ oræ nota in nostris numis deficit, quia semper polita est & acuta: hinc ferrurationis junctura nullum vestigium reliquerat. Sed mihi notum erat, quanto artificio Cavaillerius, Gallicus quidam celeberrimus artifex, hominum facies, auro, argento aut ebori incidit, & hoc perpendendo fraus mihi suboluit: spatia siquidem inter literas exstantes inæquales reperi, & hinc inde scalpri vestigia; numisma satis pretii manebat non ingenuitatis causa, sed

sed operosa fraudis. Usus sum hactenus verbo *ferruminationis*, quod etiam in allegato Morellii loco observatur; sed isto hic carere non possumus; nam ejusdem generis metalla ferrumine neſtuntur, quod ferruminationis naturam exhaurit.

§. IV. Inveniuntur etiam numi, qui quidem cusi sunt, sed nostro tempore efformato iconio secundum antiquitatis proportionem & regulas. Vocantur hi numi communi nomine *Paduani*, a JOH. CAVINO, qui superiori seculo hanc artem Patavii Italorum exercuit. Fuit alius Italus ALEXANDER BASSIANVS, Cavini focius, cujus nomen magnum est inter impostores numarios; & ne eorum memoria periret, hi ejusdem criminis correi in uno numo expressi cernuntur. Semper hic numus primum inter antiquos occupet locum, scilicet, ut curiosi, fraudis memores, sibi ab impostura caveant. LAVRENTIUS PARMESANVS, itidem Italus, eadem fraude superiori seculo se celebrem reddidit. CRATERON ejusdem farinae homo Belga fuit, aut ad minimum in Hollandia falsum peregit; praecipua ejus opera in auro reperiuntur. Hi quatuor viri monetales non autoritate publica, sed privata nequitia constituti, rempubl. monetalem impleverunt suis supposititiis; qui quidem magni habentur propter artem ingeniosissimam adhibitam, qua aemulati sunt inimitabilem veterum scientiam; & si quidam haberi possunt, eodem pretio comparantur ac genuini vulgares; cum primis si cusi sint ex metallo cujusdam antiqui numi ejus aetatis; nam nostrum a:s antiquo non est aequiparandum, quod statim falsum notat. Artem illorum Patinus *Hist. num. c. 20.* nimis detrudit; quam controversiam illis relinquo decidendam, qui saporis sunt non praecupati: *Hec omnia, inquit, si cum antiquis expendas, flocci facio, nec majoris, quam simiam, si cum homine; aut crystallum, si cum adamante comparaveris.* Interea juvat eorum nosse differentiam, quam Jobertus his verbis proponit *Instr. X. p. 198: Le Padouan a plus de force, le Parme plus de douceur.* Omnes Cavini typos monetales nunc possidet cimeliarchum S. Genoveſe, quo eos P. Molinet transfulit, qui etiam eorum catalogum contexuit in *la Description du Cabinet de Ste Genevieve*; hunc catalogum omnes curiosi habeant necessum, ut sciant, quales ab illo sint cusi, VALERIUS BELLVS Vicentinus numos pariter veterum Graecorum

Ferruminationis verbum in quo sensu hic accipiendū?

Paduani a Joh. Cavino.

Alex. Bassianus.

Laur. Parmesanus.

Crateron aurcorum falsarius.

Horum numi magni habentur.

Cavinianorum & Parmesanorum differentia.

Val. Bellus falsarius.

rum & Romanorum cum averfis partibus affabre incidit superiori seculo; cujus rei notitiam debemus Patino *l. c. p. 145*: sed hujus numi non adeo frequentes sunt. Ab his itaque proficiscuntur numi, qui ad rarioris antiqui numi similitudinem efformati sunt, vel qui inventione novi antiquo modo expressi; quales sunt, Priamum, Æneam, Ciceronem, Virgilium, Græciæ Sapientes, Artemisiam cum Mausolco exhibentes; vel etiam, qui consveto capiti antiquo novam averfam figuram affingunt, e. g. Julius Cæsar his verbis in altera incisus, *Veni, Vidi, Vici*, aut etiam *Marti Victori*; Numerus Augusti, in cujus altera Delphinus anchoræ intortus, additis verbis: *Festina lente*; sed hic numerus a Vico pro genuino habetur *l. c. l. i. c. 18*. Plura exhibet DN. WAGENSEILIVS in saepe citato tractatu *de Re monet. vet. p. 98*. Dolendum est, quod eruditus Vir Patinus proposito suo destiterit, quod animo conceperat, typis vulgare omnes supposititios numos, qui quidem ipsius subierunt manus, ut promptius fuisset securiusque, verum a falso distingvere: institutum fuisset bono publico profuturum. Forsan autem doctissimus Vir Morelius in opere magno, quod instar Oceani omnes continebit scientiæ antiquariæ fontes, ex quibus hauriri possunt bonæ regulæ, hunc quoque defectum suppleturus est; quod etiam atque etiam optamus.

Numi fusi
adulterini.

An etiam
antiqui re-
periantur
fusi?

Modus fun-
dendi.

§. V. Superest, ut explanemus modum adulterinorum numorum, qui tanquam magis triti omnium maxime sunt nocivi: sunt vero numi fusi ad exemplar antiquorum. Nescio, qualem calculum adjiciam huic opinioni, quam stabilire satagunt quidam antiquarii, quod & antiqui genuini numi reperiantur fusi tantum, vid. Baudelot de Dairval. *P. II. p. 657*. Reor autem, quod forsân sint illi numi, qui secundum Savoti opinionem in modulo fusi sunt, & quos monetarius marculo percudere oblitus est, vel etiam ab antiquariis falso pro fuis habentur. Falsi hodierni ita formantur: E pulvere ossium combustorum vel gypso supra numum antiquum, formato modulo, infunditur liquefactum metallum, quod postea ad amussim refert numum antiquum. Certe usque adeo habiles sunt falsarii in hoc parando falso, ut ad eos bene discernendos non accedas somnolentis oculis; custodio quosdam, qui

qui emundioris naris viros seduxerunt. Nam si æs infunditur modulo ex minutissimo pulvere compacto, & in ea quidem temperantia, ut plus justo non sit calidum, non ista minuta foramina cerni possunt, quæ alias certissimum fusio- nis indicium faciunt. Ad velandum porro facinus admo- vent vernicem, & numum in morem antiquæ æruginis illi- nunt; si enim aliqua superessent foramina, hac obducuntur. Illi, qui artem intelligunt, impostores veteres rasos & tri- tos fundunt numos ejusdem ævi, ne æris impuritas ætatem indicet: obstat etiam, quod numus tantum conflatus cuso multo sit lævior & tenuior. Ad evitandam hanc proditionem hoc utuntur artificio, scilicet, unam partem moduli efformatam aëri exponunt, ut indurescat, quo factò chartam imponunt modulo, mollem quidem, ne aciem moduli corrumpat, sed pro circumstantia rerum duplicatam vel triplicatam; huic chartæ numum imponunt, & tandem alteram moduli partem præparant, ita numus crassior evadit, debitum pondus sup- plens. In his numis adhibenda est solertia cognoscendi ex- timam oram, quæ quidem satis æqualis funditur, sed istas rugas, quas superius descripsi, frustraneo ausu imitari student. Hos numos interdum ex stanno tantum formant, & vernicis colore tegunt, quod Baudelot indicat P. II. p. 692: *On en fa- brique, inquit, encore de plomb on d' etain que l' on couvre d' un mastic fin. Telles, que j' en ai quelques unes, ou j' ai été trompé comme beaucoup d' autres.*

Numus fu-
sus cuso
multo læ-
vior.

In his nu-
mis extima
ora veteris
deficit.

§. VI. Vernix, quæ insuper imponitur, ex sale armo- niaco & aceto paratur; communiter autem tantum combusta utuntur charta, qua vero vernix nimis mollis est, ut levi unguis tactui cedat: nam genuina antiqua, natura ipsa pro- creata, & polita instar gemmæ, quam Itali *Patina* appellant, non immerito a Cl. Morellio virginitas numismatum vocatur, quia hoc folius naturæ, non artis opus est. *La prix de Me- daille, dit Jobert, ét augmenté par une beauté, que la nature seule donne & que l' art jusqu' a present n' a pu contrefaire. C' ét le Vernis, que certaine terre fait prendre au metal, qui en couvre quelques unes d' un bleu Turquin presque aussi beau, que celui de la Turquoise; d' autres d' un certain vermillon, qui ét indubitable, d' autres d' un certain brun eclatant & poli; plus beau sans com- paraison, que nos figures bronzées & dont l' oeil, ne trompe jamais*

Vernicis
composi-
tio.

Vernix an-
tiqua numi
virginitas.

cernis mense, qui ne sont que mediocres connoisseurs. Hæc vernix adeo igni resistit, ut, si numus illo probe munitus igni injiciatur, æs quidem fluidum reddatur, sed vernicem sua forma maneat, cujus rei periculum feci cum amico. Cariores sunt numi, qui hoc ornamento gaudent, reliquis. Doctissimus Vir Sperlingius in dissert. ad num. *Tranquillina* p. 5. sex differentes viridis coloris vernices nominat, & adjicit: *Nam pro ut metallum subest, aut locus afficit, vel aër insluit, ita color aruginis alius subinde & alius modo tristior, modo letior vires.*

Varii coloris est.

Numus asper.

§. VII. Si itaque numum invenies servatis literis, figura integra, orbe rotundo & unito, insuper superbiens hanc vernice æqualis coloris, perfectum quoad externa, habebis numum antiquum. In argenteis numis rubigo spernitur, quæ semper numos reddit informes, illa infecti aceto iterum restituuntur. Judicatur autem horum numorum pulchritudo ex conservatione, quos Romani *Asperos* vocabant numos, ut *Persius Sat. III:*

Quid Asper utile nummus habet ?

Ejus opposita curtus.

Quos autem tempus edax jam reddiderat deformes, appellabant *Curtos*; ut iterum *Persius* noster nos docet in fine *V. Satyra:*

*Continuo crassum ridet Vulsenius ingens,
& centum Græcos curto centusse licetur.*

Numi Romanorum pulcherrimi la belle suite.

Asperos numos elegantiores Romani cudebant ab Augusto ad Septimium usque Severum; nam in hac periodo bonæ artes vigeabant Romæ: hinc omnia, quæ hujus ævi sunt, sive sint gemmæ incisæ, sive statuæ, & admirationem merentur, & laudem intuentium. Ut supra monuimus usque ad Septimium Severum etiam argentum consecratum reperimus. Cum itaque hi numi externe & interne pulchri sint ac artificiosi, eorum ordo non immerito *Pulchra Series*, vel ut Galli loquuntur, *la belle suite* vocatur. Sed ab hoc tempore propter tyrannidem Imperatorum non solum status politicus dirutus videbatur ac corruptus, sed & bonæ artes, quæ tranquillitatem amant ac munificos Augustos, profusione imperantium ac seditionibus internis, pauperes reddebantur atque profugæ, ita ut etiamnum Reip. Romanæ vicissitudines conspicuæ sint in numis. Placet mihi eorum quoque opinio, qui ea,

ea, quæ Baronius dicit de arte statuaria, ad monetariam extendunt; ejus verba hæc sunt *Tom. II. Annal. ad A. C. 303. n. 116*: Est plane observatione dignum, quod crescente numero Christianorum ars quoque statuaria exoleverit: nam ejus facultatis opifices omnes propemodum ad Christianam fidem conversi, indignum rati opinari Deos, quos ipsi manibus sculpsissent, meri potius elegerunt, quam Deos vel sacranda Diis effingerent: sicque ars statuaria sculptoribus fere omnibus destituta, penitusque collapsa remanserit. Est quidem ejus rei evidens atque perspicuum omnibus argumentum, quod, quæcumque visuntur Romæ hujus temporis statuae, crasse Minervæ esse noscuntur, ab antiquioribus longe dispares. Sint in exemplum, quæ visuntur ab omnibus in arcu triumphali, qui post paucos annos ob debellatum Maxentium erectus est Constantino, quem et ob inopiam sculpture artis opificum, ex Trajani et M. Aurelii memoriis, aliisque nobilioribus Urbis monumentis, majori ex parte oportuit construxisse: reliqua vero, quæ tunc fuerunt elaborata, adeo rudia atque informia simulacra esse noscuntur, ut comparatione illorum humano capiti, secundum poeticum illud, junctæ videatur cervix equina.

Ars in numis una cum statuaria defecit.

CAPUT XVII.

Antica numi pars potior. Numi nullum caput et plura referentes. Quinque numerorum series ex antica et postica formate. Dn. Wagneri Historia Parthica. Dn. Sperlingii Gothicorum numerorum descriptio. Priorum Cesarum numi ad Consulares pertinent. Goltzii, Ursini, Patini Consulares. Julius Cesar primus effigiem numis imprimit. Præter Impm. aliarum personarum in numis facies. Numi restituti. Imperium altum, Imperium bassum. Capita adversa, jugata. Christus in numis et B. Virgo Mater. Capita corona radiali. Constantinus M. subleste religionis, qui defenditur.

§. I. **C**onsideravimus hætenus numismata Romanorum quoad qualitatem internam & externam, scilicet quoad materiam & pondus; & ne obstant falsariorum fraudes, etiam eorum demonstravimus ingenuitatem, ne recipiatur spurius ex errore in familiam: dicitur naturæ ordo, ut nunc externam pariter figuram consideremus, propter quam numi in jure nostro pro gemmis habentur.

Partes numerorum, antica et postica.

Quivis numus duabus partibus conspicuus est, quæ a Gallis vocantur *le Teste* & *le Revers*; Eruditi Latine ita exprimunt :

Antica posterior numi pars est.

Postica primam partem sequitur.

Numi nullum caput referentes.

Si ab utraq; parte caput appareat.

Antica & *Postica*, *Adversa* & *Aversa*. Antica seu adversa non ideo caput vocatur numi, quia ibi caput est expressum, sed quia prior & potior numi pars est, quæ semper primo inspicienda : altera vero pars postica vocatur seu averfa, quia primam partem sequitur, & tamdiu averfa est, dum illa conspicitur, seu quia in instructis seriis non conspicitur. Nam numi caput spectandum exponitur, ita tamen, ut si plures adfint unius Imperatoris, prior numus tantum ipsius caput referat, reliqui postica exponantur, ut, quid ipsis insit, cernatur.

Inveniuntur numi, quibus nullum caput signatum est, etfi ad Imperatorios pertineant : est numus Augusti, in quo non nisi ejus nomen cernitur *Aug. Tribun. Pot.*; numus Vitellii, in quo ab una parte apparent duæ junctæ manus cum his verbis : *Fides Exercituum*; ab altera vero figura quædam, addita inscriptione : *Concordia prætorianorum*. In his facile concludendum est, quod Augusti nomen & *Fides Exercituum* caput numi faciant. Si ab utraq; parte caput appareat, illud pro averfa habetur parte, quod alteri inferius; exempli loco, sit numus referens caput Neronis & Poppææ conjugis; hic sine dubio Poppææ caput in averfa expressum est parte. Vel, si duo capita virilia: ut Trajani caput, ex altera Regis Sauro-matæ, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ; hic Trajanus priorem locum occupat.

§. II. Quum itaque tot sint species capitum in numis antiquis, eruditi antiquarii ex illis omnibus quinque contexunt ordines seu series : *Prima* series continet Reges non Romanos, sed externos. *Altera* complectitur Civitates, tam Latinas, quam Græcos, five ante Imperium Romanum cusi sint, five illo durante. *Tertia* series excipit numos Consulares Romanos seu familiarum Romanarum. *Quarta* vero superbit capitibus illis coronatis Imperatorum Romanorum, quæ nobilissima est pariter ac constructissima; addunt deniq; *Quinta*, quæ composita ex Deorum Dearumve figuris; de qua Jobertus testatur, quod satis numerosa componi possit : nam non solum capita hic referuntur, sed & tota Deorum statura, debito habitu ac symbolo exornata. Hæc series comprehendit etiam Heroës & alios Viros clarissimos, ut Homerum, Pytha-

Quinq; ordines veterum numismatum.

Pytha-

Auri & argenti puri inveniuntur,

non sine prævio labore oculis discernuntur. Materia horum numismatum non semper adeo vilis est. Possedi eorum quosdam tam aureos quam argenteos, qui lapide Lydio examinati puritate nulli erant secundi. Sed rariores sunt illis, qui ad puritatem usque æris argento sunt mixti. Nemo adhuc ejus fuit temeritatis, ut conatus fuisset de his numis aliquid edere, quod ego quidem sciam; sed doctissimus SPERLINGIUS, Potentissimi Regis Danicæ Consiliarius & Antiquarius, nec non equestris Academix Professor, Vir omnem laudem superans, herculeas manus admovit, & opus composuit raræ eruditionis, quod sæpius videndi mihi occasio fuit; optandum est ne orbi erudito diutius hic thesaurus invideatur.

Dn. Sperlingius eorum descriptionem molitur,

Secundus ordo Civitatum a Goltzio collectus,

§. III. *Secundam* feriem Civitatum exornavit Goltzius, qui quidem eruditus Vir eruditæ subleste fidei est, sed debita laus ipsum manet, quod inter antiquarios dux quasi sit & autor; & quotidie inveniuntur numi, qui ejus fidem liberant. Facio, quod plures fecerunt; nimirum doleo vicem viginti quatuor provinciarum Græciæ, quæ perierunt ab ejus opere; nam ex quinque iis, quæ restant, magnam haurire licet instructionem. Huc pertinent Coloniarum numi, qui numerum constituunt satis magnam, & cum primis Geographiæ antiquæ conducunt. Conscripsit P. Harduinus S. J. post Holstenium volumen, cui tit: *Numi antiqui Populorum & Urbium illustrati*. Laudatus Vaillant duo volumina de Coloniais edidit, qui autor accuratione utitur a quovis hætenus summo pere commendata. Non dubito, quod Geographia antiqua, quæ autore Cl. Cellario sub prælo est, ex his adminiculis sonatur fundamento, quod multorum annorum opus unà cum media & nova Geographia eò carius erit erudito orbi, quo impensius hætenus Geographiam purgatam desideravit.

Coloniarum numi ab Harduino & Vaillant descripsi.

Tertius ordo numorum Consularium,

§. IV. *Tertium* genus numismatum constituunt Consulares numi seu Familiarum Romanarum, ideo Consulares dicti, quia tempore Consulum cusi sunt. Hi Romanorum sunt antiquissimi; illi etenim, quos Reges cuderunt, desiderantur; restituti tamen inveniuntur a familiis: ut Romulus sub nomine Quirinus, Numa, Aneus Tullius in familia Popeja. Priores autem nullum sane præstant usum; nam unam eandemque retinent formam; quod ex Plinio superius demonstravimus: adversa refert caput Romæ galeatum; averfa autem

autem bigam, quadrigam, Victoriā, nec non salutaria fidera, Castorem & Pollucem. In sexto seculo V. C. monetales Triumviri hanc sibi plenius arrogaverunt libertatem, ut facies virorum illustrium suæ familiæ in numis exprimerent, vel propria specie, vel sub imagine Deorum, quorum tutelæ familia commendata erat. Ita sibi elegit gens Julia Venerem; Vibia Cererem; Livincia Herculem; Manilia Vlysem; Memmia Romulum; Petilia Jovem; Calpurnia Numam; Cornificia, Papia, Porcitia, Roscia, Junonem Lanuinam. Hoc observatur usque ad interitum Aristocratix; cusi autem sunt a monetalibus, jubentibus Consulibus, Prætoribus Tribunis, Imperatoribus & Ædilibus; imo illi ipsi, qui eos cudi fecerunt, priores duo Imperatores Julius Cæsar & Augustus, majori parte ad Consulares referuntur numos, qui præ cæteris Consularibus notabilia historix momenta continent. Consulares horum Imperatorum numi distinguuntur, si in antica vel postica nomen cujusdam magistratus inveniantur; vid. Baudelot. de Dairval. Util. de Voyage p. 680. Ad Julium Cæsarem usque series Consularium extenditur, intra quod temporis spatium nulli permissum erat, ut propriam in numis exprimeret faciem. Hos numos tres cumprimis viri collegerunt, Goltzius, Fulvius Ursinus & Patinus, quod etiam Gorlaeus fecit, & Jacob. Strada, cujus MStum in Vindobonensi asservatur. Goltzius major numero reliquis est, ita ut ipse Patinus fateatur, quod in sua collectione vel dimidiam partem præstare non possit; præterea ipsius ordo disponendi respicit annorum seriem secundum factos Consulares. Sed vero Fulvius Ursinus secundum familias disposuit ordine alphabethico, & quemvis numum commentario illustravit, quod a Goltzio intermissum est. Patinus Fulvii Ursini librum denuo edidit Parisiis 1663, adjectis quibusdam noviter repertis familiis. Ipse de se sic loquitur *Histor. Numism. c. X: Numos Consulares, quos ad mille cum triginta septem numeramus, ad septuaginta octo familias Rom. reddimus, quibus & indices alii prius incogniti accedere debent. Vidi equidem quadraginta duos aureos, septingentos quadraginta & unum argenteos, ducentos quinquaginta quatuor aeneos. Si dicendum quod res est, satis incerta & confusa Consularium est conditio; non semper reperitur in numis nomen familiæ, sed sæpius tantum*

In sexto seculo V. C. monetales numis historix simulacra impresserunt.

Priorum Cæsarum numi ad Consulares pertinent.

Goltzius Consulares collegit serie factorum.

Ursinus a Patino editus.

Numi Consulares intellectu difficiles.

tantum cognomen, interdum tantum monogramma, ita ut hariolando vel errando potius familiae certæ adscribatur. Juvat tamen ad manus habere indicem cognominum a Savoto & Patino collectum ac emendatum. Interim recte monet Patinus, quod indies novi inveniantur numi addendi; nam non solum ex doctissimo Morellio notavi, quod non omnes supposititii sint, quos sprexit in Goltzio; sed etiam idem Vir clarissimus apud Virum quendam celeb. Dn. Quenel, ad sexaginta usque numos Consulares reperit, qui in Patiniano opere desunt.

Quartus
ordo numorum
Imperatorum.

§. V. Sequuntur numi Imperatorum, quos Julius Cæsar ducit; nam postquam hic rerum potitus summa, imaginem suam titulo Dictatoris perpetui Romanis monetis exprimi curavit. Obtinuit autem hoc summi principatus *τηκυμειον* a Senatu post Pharsalicam pugnam solenni decreto, teste Dione *Lib. XLIV.* Ante eum sibi hoc jus propria autoritate sumferat L. Sylla, Pompejus & alii. Hunc secutus est Augustus; cui, teste Svetonio *c. 94.* Cæsaris consilium in tantum placuit, ut in numis non vultum tantum, sed & thema suum natalitium vulgaret, numosque argenteos nota sideris Capricorni percuderet. Alius autem Imperator æreos numos restituit primæ magnitudinis, cujus altera refert Augusti faciem, altera coronam querceam, cum duobus capricornis globo mundi impositis; inscriptis verbis: *Ob Cives servatos.*

Series a
Cæsare ad
Heraclium
usque.

Huic juri postmodum omnes Imperatores institerunt, ita ut seriem a Julio Cæsare ad usque Heraclium haud interruptam construere liceat. Pertinent etiam ad ordinem Imperatorum, qui a principio Monarchiæ fatalia condiderant intervalla, ut Pompejus, Marcus Brutus, Julii sicarius & parricida; Lepidus III Vir; M. Antonius III Vir, L. Antonius, ejus frater. Quamquam monetæ spatium Imperatoribus tantum sacrum erat; hunc honorem tamen quoque aliis personis imperio proximis concedebant, ut in antica vel postica monetæ publicæ parte, eorum appareret facies. Primo hujus honoris participes erant successores Imperii. Herodianus *l. 2. c. 15.* de Severo refert, quod numos imagine Albini cudendos curaverit, postquam hunc Britannicis exercitibus præfectum, in speciem, pro socio Imperii declaraverat. Gallienus, teste Treb. Pollione, Odenatum Augustum vocavit, ejusque monetam, qua Persas captos trahe-

Aliarum
personarum
facies
in numis
expressæ.

traheret, cudi iussit. Sic Drusi & Germanici numi satis noti sunt. Non adeo insuper inconvetum erat, quemadmodum restantes testantur numi, quod Imperatores, uxores, matres, patres, fratres, sorores, affines, numis imprimi curaverint. Tandem etiam belli duces in illis reperiuntur, qui merito ad Imperatoriam pertinent familiam. Cum primis memorat Cedrenus, Justinianum Imp. cudisse numum, in cujus altera parte sua, altera Belisarii viseretur imago; atque huic addita fuisse verba: *Gloria Romanorum*. Hadrianus Antinum suum muliebria pati convetum, iisdem honoribus maestavit.

§. VI. Notandum porro est, quod posteriores Imperatores Antecessorum numismata restituerint, ut factum deprehendimus a Claudio, qui Augusti numos restituit. Idem etiam Nero fecit; Titus præcedentium Imperatorum numos denuo cudi iussit, Vespasiani patris exemplum secutus, qui, ut Trajanus, multos Consulares restituit. Gallienus vero consecrationes omnium Imperatorum restauravit in forma duplici, per Aram scilicet & Aquilam; non quidem addidit verbum REST., ex materia tamen, æroso argento cognoscuntur, & forma. Hi numi *restituti* vocantur, vel ut inscriptio ipsa docet, *Titus Rest.* Omnes Imperatorii numi in duas dividuntur classes, in priorem, quæ vocatur *le haut Empire*, Imperium Altum; & posteriorem, quæ vocatur *le bas Empire*, Imperium Bassum seu inferius. Imperium altum incipit cum Julio Cæsare, & finitur tempore triginta tyrannorum, Gallieno & Valerianis regnantibus, quos adhuc includit, h. e. ab A. V. Dec. 54. annis ante Christum natum; ad annum V. 1010., seu æræ Christianæ ad annum usque 260. Imperium Bassum 1200. ferme comprehendit annos, si terminus sit interitus Imperii Constantinopolitani. Hoc imperium bassum duas habet periodos; prima a Claudio Gothico ad Anastasium, ducentos comprehendens annos; altera ab Anastasio ad Palæologos, quæ 1000. annos complectitur. Numerantur in alto imperio 49. Imperatores, præter tyrannos; in basso vero 56. ad Heraclium non numeratis tyrannis: quæ tamen computatio ab aliis aliter instituitur. Hi numi vocantur antiqui respectu sequentium, qui omnes ad novos numos pertinent.

§. VI. Imperatorios numos nullus majori studio concessit, quam Adolphus Occo, Augustanus Medicus, qui

Numi priorum Imperatorum a posterioribus restituti.

Imperii alti series.

Imperii bassi series.

Autores,
qui de nu-
mis Imp-
scripserunt.

numismata Imperatorum Romanorum à Pompejo M. ad Heraclium descripsit, quod opus instar indicis est. Prima editio prodit *Antverpiæ 1579*; altera multis millibus auctior *Augustæ 1601*; tertiam Comes Mezza barba de Biragve adornavit, *Mediolani 1683*, cui denuo multa millia addidit: de qua hoc Joberti est iudicium: *Nous serions tropheureux s' il avoit travaillé sur les Medailles mesme, & s' il ne s' estoit poin trouvé obligé a en croire les catalogues & les inscriptions, que l'on luy a envoy ces, & qui souvent ne sont pas fidelles.* Laudatus Patinus Imperatorios numos vulgavit æneos secundæ magnitudinis; quod eruditum opus, ut cætera hujus viri scripta, plurimas meretur laudes in orbe erudito: nam explicatio, quam addidit, instruit pariter & delectat. Prodit etiam in Gallia autore *saint Amant*, eruditus liber, qui Græcorum Imperatorum numos ita illustravit, ut nihil supra. MStum Stradæ asservatur in Vindobonensi. De Imp. numis itidem scripserunt Vicus, Goltzius, Laudus Rota, Hülfius, Treterus, Swertius. Aventinus, Biaus, Angelonius & multi alii.

Positio ca-
pitū æqua-
litate seu
inæqualita-
tem perso-
narū notat.

Facies op-
positæ.

§. VIII. Pertinet ad facierum seu capitum notitiam, quod earum numerus numum reddat insigniorem & rariorem. Positionis varietas differentiam docet notabilem: nam si a tergo sunt conjuncta, eorum denotatur inæqualitas, ut videre est in numo Neronis & Agrippinæ, Antonii & Cleopatrx; si autem facies eorum oppositæ sunt (quæ vocantur capita adversa) quemadmodum cerni potest in numo, in quo expressa sunt Marci Aurelii & Veri capita, Imperii societas indicatur. Ex hoc principio Morellius, eruditissimus Vir, numum ex una parte duo capita ita disposita, ex altera faciem Regis Eupatoris exhibentem, ita explicat, quod non sint capita Antonini Pii & M. Aurelii, sed M. Aurelii & Lucii Veri: *Hoc certum est, inquit, ubi talia capita opposita cernuntur, consortium imperii indicari: quod Antonino Pio cum M. Aurelio intercessisse dci non potest, Cesar quidem erat Aurelius, sed pari potestate non fruebatur cum Antonino: nec ad hoc evincendum adduci debent numi, qui ab una parte Antoninum habent, ab altera Aurelium; quia omnes illi numi cusi fuerunt in adoptionis, non suscepti imperii memoriam.* Non itaq; talis positio necessario imperii consortium prodit, quin potius æqualitatis symbolum est tantum. Probo hoc Vespasiani numo, qui ad ma-

Non fem-
per confor-
tium imperii
signum.

nus

nus est, cujus postica exhibet capita Cæsarum, Titi & Domitiani, se invicem aspicientia, qui eo tempore nondum Imperatoria autoritate pollebant. *Capita jugata* ea vocantur, quæ se invicem sequuntur; qualis est numus III Virorum, Augusti, Antonii & Lepidi.

§. IX. Tandem Imperatores Christiani hunc summum Imperii honorem, scilicet effigiem imprimendi in numis, pia quadam simplicitate ducti, CHRISTO SALVATORI, vel ex parte tantum, vel ex asse dicaverunt, male perpendentes Salvatoris verbum: *Date Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & DEO, quæ DEI.* Hæc enim sacratissima imago non nisi in fidelium corde exprimitur: minime vero in metallis luxuriæ & fraudis humanæ instrumentis. Si Anton. Augustinum sequimur *Dialog. I. p. 19.* Johannes Zimisces primus hujus instituti autor fuit; audiamus ipsum: *Racconta Curopalate nel fin della vita dell Imperador Giovanni Zimisces, che fu in torno agli anni di Christo 970, ch' esso Imperador fu il primo che fece scolpire nelle monete l' imaginedi Christo nostro signore conquesse lettere: IHS XPS REX REGNANTIVM, ò in lingua Greca, con caratteri Latini BASILEVS BASILEON.* Et di queste se ne truovano molte, ma di molto, cattivi maestri. Et vedesi in esse l' imagine di Christo fin solto il petto, con una cosa in testa, che volgarmente chiamano Diadema, & con la croce signata in essa, nel modo appunto, come si suol dipingere per le chiese, & tiene in mano un libro serrato, che per auventura significa, quel libro serrato di cui fa mentione San Giovanni nella sua Apocalipsi. Sed vero Strada in opere de Vitis Imperatorum p. 265, Justiniano hujus generis numos adscribit ante Zimisces; est autem ille Justinianus, qui Justini junioris nepos fuit, quemq; Tiberius II. sub initium regiminis collegam fecerat, deinde vero exautoravit: ex una numi parte CHRISTVS apparet, eodem modo formatus, ut Augustinus memorat, scilicet ad thoracem tenus, erectis digitis mundum benedicens; læva tenens librum; altera vero pars numi ipsum Imperatorem exhibet. Perplacet mihi consummatissimi Viri WAGENSEILII dissentientium autorum conciliatio; putat enim dicendum esse, Zimisces primum solam Christi imaginem, sua neglecta imposuisse: nam ejus numi ab una sancta imagine sunt insigniti; in altera legitur IHSVS XRISTVS BASILEY BASILEO. Videntur etiam numi in quibus Christus lateri

CHRISTI
imago im-
pressa.

Joh. Zemi-
sces primus
hoc fecit.

Strada hu-
jus generis
numum Ju-
stiniani
profert.

D. Wagen-
seilii conciliatio.

Imperato-
res se θεοσε-
φείς appel-
lant.

Imperatoris affixit, diadema ei imponens, ad exprimendum titulum illum, quo θεοσεφείς, sive a Deo coronatos se appellabant Imperatores. Hæc consuetudo sancte fuit observata a quibusdam Imperatoribus, donec Isaacus Comnenus sua sola efficta imagine illam intermisit, qui vero a Zonara ob hanc negligentiam graviter perstringitur *Tom. 3. Annal. Comnenum*, scribit, *firmato imperio, adeptionem ejus non DEO, sed sibi adscripsisse, ex eo apparet, quod in numis suam imaginem stricto ense insculpendam curavit, tantum non clamitans eum sibi, nec quenquam alium regnum peperisse.* Vacillans certe indicium est, forsitan Comnenus alius fuit opinionis, putans, quod DEVS & BELIAL, CHRISTVS & NUMUS non convenient. Sed quia non nisi a DEO est potestas Imperatoria, pium est nostrorum regum institutum, dum se profitentur *DEI Gratia Principes*. Alii Imperatores Constantinopolitani non nisi effigies sanctæ Virginis & sancti Georgii numis imprimi passi sunt; ita in numis *Johannis & Romani Diogenis* Constantinopol. Imp. S. Maria exprimitur, ut coronam imponens, diciturque *MARIA ΘΕΟΤΟΚΟΣ*; hoc autem pariter in desuetudinem abiit.

S. Virginis
imago in
numis.

Corona ra-
dialis.

§. X. Dum de Christianorum Principum effigie meditor, non extra sphæram esse reor, ut etiam de *Corona radiali* quædam proferam. Est autem Corona, quæ in multis acutus exsurgit apices, symbolum divinitatis; quod inter antiquarios ita firmiter receptum est, ut rideant Paschaliū, qui eam communem omnium Regum coronam vocat; reperitur in numis Pertinacis, Hadriani, & multis aliis. Trebellius Pollio, describens Gallieni factum, refert, sæpius hunc Imperatorem in publicum prodisse tali ornamento indutum: *Radiatus*, scribit, *sæpe processit*, quod Casaubonus in commentario ad hunc locum ita explicat, *cum corona radiata, quæ numinum propria.* Hinc Rhodus hoc symbolo effingit suum Apollinem; nec Romanis tantum usitata fuit principibus, siquidem & Syriæ Reges & Ægypti eodem divinitatis signo conspiciuntur. Sine dubio Imperatores Romani iis a principio non usi sunt, donec ab adulatione DIVI nomen haberent attributum; quæ solennitas hac corona, quasi confirmata est. Inde Florus honores referens, quibus Romani mactarent recens Deum creatum Julium, mentionem injicit *L. 4. c. 2*, quod ejus statux in templis ac theatris radiata superbirent corona:

Non omni-
um Imp.
communis
fuit.

Syriæ &
Ægypti
reges hac
corona usi
sunt.

Circa

Circa templa, ejus sunt verba, imagines; in theatro distincta radiis corona. Per jus imperii & adulationes hic mos apud reliquos conservatus reperitur Imperatores, quibus Fulgur & illa lux, divinum verticem claro orbe complectens, erant ornamenta meritorum; ut Mamertinus in Panegyrico ad Maxentium loquitur. Sed hæc idololatria, postquam vera religio Christiana Imperatores illuminavit radio Spiritus Sancti, eradicata fuit, ac proinde in posterioribus numis Constantini (nam priores illa adhuc exornati sunt) desiciunt; ut & in sequentibus omnibus: quod Baudelot de Dairval observavit in libro de l'Utilité de Voyage p. 609: *Les Empereurs, ait, étant devenus Chrétiens, on n'a osé leur rendre de semblables honneurs: ce qui fait que leurs monnoies, n'en portent point les caracteres, c'est à dire des couronnes radiales, si ce n'est Constantin & quelques uns de ses fils avant leur conversion. Ces Medailles la, si il s'en trouve, doivent être, très rares, & elles ont sans doute été frappées dans les lieux, ou le Paganisme n'étoit pas encore aboli, & avant la constitution, qu'il fit de ne point donner, a ses statues les ornemens des dieux de la fable, ni de les placer dans les Temples.*

Inde a Constantino in desverudinem abiierunt.

§. XI. Non desunt quidem viri eruditi, qui Constantini religionem non adeo magni habent, & plus fidei Christianam eum tolerasse putant, quam coluisse; eapropter cusos esse hos numos jubente Imperatore adstruunt, hoc cum primis fundamento nisi, quia Chronicon Alexandrinum de hoc Principe refert, quod post salutaris fidei professionem, statuam suam radiali corona cinctam, columnæ illi celebri imposuerit, quæ porphyrite erat pretiosa, & quam Constantinopolim Romam transferri curavit: καὶ ὑπεράνω τῆς αὐτῆς κέρον ἐθήσει ἑαυτῆς ἀνδριάντα μέγαν ἔχοντα ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῆς ἀκτίνας, sunt verba chronici p. 664. Sed arguunt eruditi autorem erroris. Non quidem inficiandum est, quod Constantinus supra columnam porphyream erexerit statuam; ast multæ exque singulares circumstantiæ rem limitant; nam hæc statua non Principis faciem retulit, nec suo tempore excisa, sed Phidix opus erat, illius artificis,

Constantinus subleste religionis habetur

Posuit statuam cum corona radiali.

Qui defenditur.

quem

quem etiam Atheniensis Minerva reddidit celebrem: ergo Imperator voluit, ne nova urbs hoc destituta esset ornamento; quemadmodum Pancirollus rem decidit in descriptione Urbis Constantinopolis. Zonaras scriptum reliquit, quod hæc statua, quæ suo tempore integra adhuc videbatur, Apollinis fuerit; & addit, quod Constantinus, ut Christianum redderet lapidem, ipsi indiderit clavos quosdam, quibus CHRISTVS Salvator cruci affixus fuit, & postea nomine suo appellari iusserit columnam. Hoc ultimum rem denuo satis ambiguam facit; sed explicatione quadam succurrendum est. Nimirum dicendum, quod non statua fuerit Constantini, sed Constantinianum opus, ipso curante exstructum.

CAPUT XVIII.

Postica numi pars. Cur pecunia ænigma dicta. Primæ monete Rom. postica seu ratiti. Consularium posticæ. Græci numi Imperatorii Latinis præstantiores. Differentia inter circumscriptiōnem & inscriptionem. Titulus Principis & Domini. Monogrammata. Maria ✱ a gentilibus usurpatum, nec non crucis signum. Figurarum positio. Plures figure in numis. Imperatoris figuræ in utraq; parte numi. Metallionum excellentia. Epocharum explicatio difficilis. Civitates Neocres. Anni vitæ in Commodi numis. Quid sit? S. C. qualem vim habeat. Quid significet porro. C. S. quid sit? Quid T. B. Quid Δ. E. Monetariorum signa inexplicabilia. Numeri in Consularibus incogniti. Ordo numerorum ab Oiselio descriptus.

Postica seu altera numi pars.

§. I. **U**Na numi parte considerata etiam altera inspicienda est, quæ adulationem subditorum erga principem designat, ut adversa ipsius principis potentiam. Vel ut eruditi cujusdam ingeniosa meditatio est, antica pars seu Imperatoris effigies monendo, omnibus erat communis, etiam stupidissimæ plebi, quæ Imperatoris nomen legendo sui domini memores esse poterat; sed postica pars ad delectandum arte quadam symbolica erat constructa, ut ii, quibus de meliore luto finxerat præcordia Titan, haberent quod admirarentur. Hoc tamen simplicitate quadam factum est,

ut

ut secundum aspectum non occuparet. Nescio qua ratione intelligendum sit, quod Prudentius pecuniam appellet auri & argenti *Ænigmati*; mihi veritati contrarium esse non videtur, quod hoc nomen sortita sit propter symbolum impressum, cujus intellectus hariolandum est; quanquam non inferior, quod non pars, sed tota moneta hoc nomine veniat, secundum istud Poëtæ:

*Is ipse tantum non habet
argenteorum Ænigmatum
Augustus, arcem possidens
cui nummus omnis scribitur.*

Esto enim, quod Hesychio *αἰνύμα* idem sit, quod *ὁμοίωμα*, cujus interpretatio, similitudo est, simulacrum seu figura quædam, quæ rem ipsam per omnia assimilat: enim vero hoc etiam certo constat, quod verbum *αἰνύμα* ex sua natura allegoriam obscuram exprimat, & tantum in sensu improprio simulacrum denotet seu figuram; in quo sensu etiam sumtum est in Isidori Glossario, quod habet *Ænigma*, *figura sive typus vel species*. Ea propter doctissimi Meibomii sententia stat firma, qui putat, quod *Ænigma* figuram averſæ partis designet, ita tamen, ut postea synecdochice de toto numo usurpatum fuerit. Plane autem excludenda Cæsaris Bulengeri opinio, qui numismatis caput eo vocabulo exprimi contendit.

§. II. Averſa pars primæ monetæ Romanæ non nisi simplicem quandam continebat figuram, quæ omni inscriptione destituta curiositatem intuentium non explet. Nam ænei omnium primi numi ab averſa vocati sunt *Ratiti*, Plinio teste *L. 33. c. 3*: *Nota aris fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera rostrum navis*; eleganter hoc explicat Cornutus in *Pers.* *Bene autem in illo numo geminum erat signum, & hospitalitatis Jani, & adventus Saturni*. Hoc de toto aſſe intelligendum est, qui maximus numus, nave gaudebat; in triente vero & quadrante rates, pergit Plinius. Ita sub nomine *Ratiti* striete intelligitur triens vel quadrans, quod Festus confirmat scribens; *Ratitum quadrantem dictum putant, quod in eo & triente ratis fuerit effigies, ut navis in aſſe*. Sed hodie Janum ratitum sine differentia appellamus omnes hos numos; vix enim in illis differentia observari licet navem inter & ratem, Argentei primi

Cur pecunia Ænigma dicta sit?

Ænigma quid significet?

Averſa pars primæ monetæ Rom.

Numi Ratiti.

Striete sic dicti sunt trientes & quadrantes.

Conſu-

Consulares
primi numi
Bigati, Qua-
drigati.

Notabiles
numi in
familia Æ-
milia.

In familia
Julia Cæsa-
rii numus.

Græci nu-
mi Latinis
præstantio-
res.

Consulares, ceu supra plenius jam probatum dedimus, Bigati, Quadrigati vocabantur & Victoriati, a parte posteriore sic dicti. Differentia autem est inter Bigatos & Victoriatos; nam Romani jam diu cuderunt Bigatos & Quadrigatos, cum demum, lege Clodia jubente, etiam Victoriatos signarent; vid. Plin. d. l. Postquam monetales Triumviri pecuniæ curam gerent, invaluit, consuetudine non autoritate, mos, ut antecessorum monumenta memoriæ sacrarent per numos; inde officiorum nomina, quales sunt superius adducti numi cum nota monetaliū Duumvirorum & aliorum; inde Sacerdotii symbola; inde triumphos antecessorum reperimus, & actiones gloria dignas. Exemplum est in familia Æmilia *M. Lepidus Pont. Max. Tutor Regis*; in illo apparet Lepidus in habitu Consulari imponens Ptolemæo juniore coronam; in altera impressum est Alexandriæ urbis caput, in qua solennitas peracta. In eadem familia numus æstimandus, in quo Lepidus juvenis, equo insidens, trophæum gerit, hac cum inscriptione: *Lepidus annorum XV. prætextatus, hostem occidit, civem servavit.* In Julia familia, Julius Cæsar hac inventione numum celebrem fecit; nam cum privato adhuc civi nomen suum ac caput imprimere haud licitum esset, elephantum numo imposuit, addito verbo: *Cæsar*, quod in lingua Punica hoc animal significat; in altera numi parte in habitu pontificali conspicitur. Ex quo autem Cæsari, ut Dictatori perpetuo, permissum erat, faciem monetæ imprimere, etiam postica pars variorum eventuum repetitio erat publica, in historiæ emolumentum vergens; quæ interdum ex numis haurit & supplet, quod scribentium negligentia intermisit; ut alio loco diximus. Sit hic exemplum Antonini filius, cujus ex Faustina pater factus est: ejus nomen omnes historici ignorant, sed supplet defectum numus Græcus, Faustinae faciem exhibens, cum hac inscriptione: ΘΕΑ ΦΑΥΣΤΙΝΑ; in altera ejus parte caput infantis cernitur, quod ita vocatur: Μ. ΑΝΝΙΟΥ ΓΑΛΕΡΙΟΥ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ, ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΤΙΟΥ. nimirum *Marcus Annus Galerius Antoninus.*

§. III. Quales autem sint Græci numi, heic loci more non inconsultum erit, qui Latinos numos quoad inscriptionem impressam & figuræ significationem longe superant.

Audia-

Audiamus de illis iudicium Morellii *Specim. Rei numariae antiquae* p. 15: *Græcos Imperatorum numus appello, inquit, qui illorum capitibus & Græca epigraphe insigniti sunt, copia & singulari typorum ratione Latinos plurimorum Imperatorum exsuperans: desunt tamen hisce omnibus ferè numis notæ chronologicae, quibus anni ad Imperatores spectantes discerni queant. Sunt hi numi cusi apud populos & urbes, a Romanis devictos, vel in Coloniae ab iis missos; inde eorum seriem secundum ordinem civitatum instituet Dn. Morellius. Non solum autem Græci peculiaribus utebantur in his numis expressionibus, sed etiam imitari solebant quæcunque in Latinis Romanorum numis animadvertentur honori Imperatorum tributa; inde omnes fere virtutes & attributa occurrunt in Græcis numis, e. g. Δικαιοσύνη, Ευτυχία, Αγαθή, Νείκη, Τύχη, Ἐλπίς, Πρόνοια, Ὁμόνοια, Ἐιρήνη, Ευτύχεις Καρροί, & similia. In averfis partibus numismatum apparet aut figura, aut facies, aut monumentum publicum; alii autem non nisi simplicem Inscriptionem continent. Circa hoc verbum Gallici antiquarii distinctionem quandam fingunt, dum Circumscriptionem & Inscriptionem a se invicem distinguunt. Utuntur autem in vernacula, legende & inscription: La legende, quam nos Circumscriptionem vocamus, titulus istius principis, est ius facies in antica parte impressa cernitur: l' inscription autem ipsis est idem, quod etiam vocare possemus lemma, quod figuræ alicui inscribitur, ut puta in Antonini numis ex altera parte dux ad se invicem porrectæ manus impressæ sunt, & addita est inscriptio: Concordia Augustorum, h. e. Fratrum, Marci & L. Veri; quod alias sine hac inscriptione intellectu difficile fuisset. Interdum autem sic dicta circumscriptio ex adversa in aversam se extendit, ut pro inscriptione habenda non sit. In numo Julii Cæsaris ab una parte legitur: Cæsar Imp. IV; in altera: Augur Pont. Max. Cos. IV. Dictator IV. quæ omnia pro titulo continuato sunt habenda. Observat sæpe laudatus Jobertus p. 92. quod titulus Pater Patriæ semper expressus videatur in antica, in qua etiam titulus Censoris: sed Pontifex & Augur aversæ partis propria sint verba, si hujus dignitatis signa ibi reperiantur expressa. Quædam aversæ partes mixtam habent cum Inscriptione Circumscriptionem, ut numus Commodi; hujus aversa hæc habet:*

Græci numi imitantur Latinos.

Distinctio inter Inscriptionem & Circumscriptionem.

Circumscriptio ex adversa in aversam.

Mixta cum Inscriptione Circumscriptionem.

Commod. Ant. P. Felix Aug. Brit. P. P. averfa, duo cornua amalthea in crucem pofita, quorum medium fecat caduceus, inſcript. Temp. Felic. P. M. TR. P. XV. Imp. VIII. Coſ. V. Interdum in averſa parte numiſmatum non niſi S. C. invenitur, Senatus Conſultum, feu Δ. E. h. e. Δημαρχικὸς Ἐξουσίαις, quorum explicatio infra ſequitur. In quibusdam numis ſolum certi temporis anni invenire ſunt, e. g. in M. Aurelii moneta, *Primi Decennales Coſ. III.* & in Auguſti numo, *Imp. Caſ. Aug. Ludi ſeculares votis V. X. XX.* ut & alii in imperio inferiori. Aliorum averſæ magnorum eventuum notam habent. Marcus Aurelius numum cudi fecit, in cujus altera hæc verba leguntur: *Victoria Germanica Imp. VI. Coſ. III.* Auguſti numus hæc oſtendit: *Signis Partbicis receptis, S. P. Q. R. Victoria Partbica* conſpicitur in numo Sept. Severi. Titulos honoris alii continent, ut *Optimo Principi* in Trajani & Antonini Pii numis, & in Veſpaſiani: *Aſſertori publica libertatis.*

Titulus *Principis.* §. IV. Circa titulum *Principis* notandum eſt, quod ille a modestia priorum Cæſarum proficiſcatur: nam Reges Romanorum amaverunt *Domini* titulum, qui populo adeo fuit exoſus, ut ſe jugo & principis dominio exuerent. Auguſtus, qui ſpeciem libertatis populo reliquerat, vel ex modestia innata, vel ex calliditate reſpuit titulum, ut rem ſecurius poſſideret. Inde Horatius illum in *Ode 2. L. I.* hac laude maſtat, de eo canens:

— *Hic magnos potius triumphos,
Hic ames dici Pater atque Princeps.*

Quem titulum accipere non verebatur, quanquam reluctatus eſt *Domini* appellationem audire; cujus nuncupationem exſecratus eſt. Nam Ovidius comparans Romulum cum Auguſto, id diſertis verbis teſtatur. Talem enim in modum alloquitur Romulum 2. *Fast:*

*Vis tibi grata fuit, florent ſub Cæſare leges,
Tu Domini nomen, Principis ille tenet.*

Quod & Svetonius in Auguſti vita confirmat: *Domini appellationem, ut maledictum & opprobrium, ſemper exhorruit.* Poſterioribus temporibus, cum primis in imperio inferiori, *Domini* titulus reperitur in numis, nec non Θεοπότις. Porro in aliis numis *gratitudinis ſigna* reperiuntur, ut in Veſpaſiani *Liber-*

Signa gratitudinis in poſtica.

Libertate P. R. restituta ex S. C., qui quidem numus non veritati, sed adulationi succurrit. In Galbæ numo legitur S. P. Q. R. *Ob cives servatos*. Augustus vero ultimo honoris nomine insignitur in numo, cujus postica hæc præbet; *Salus generis humani*. Singularia Principum beneficia haud minori cura notata Singularia beneficia. cernuntur, una cum votis pro ipsius salute; inde in Augusti numis hæc sunt verba: *Jovi optimo Maximo S. P. Q. R. vota suscepta pro salute Imperat. Imperatori Cesari quod via munitæ sint.* Inscriptiones Græcæ in plurimis locis multa difficultate laborant, ut & quæ tantum literis initialibus indigitatæ sunt, sive Inscriptio- nes Græcæ sint Latinæ sive Græcæ; quarum Oedipus fuit summæ eruditionis Vir du Fresne, & Dn. du Cange in Dissertatione *de numis medii ævi*, *Glossario adjecta*. Profert Jobertus Heraclii numum, in quo videre est: *Deus adjuta Romanis*; vid. etiam Dn. Struvii *Bibliothecam numismatum sect. IX.* quod Græci exprimebant ΒΟΗΘΕΙ, & quod tantum literis initialibus scriptum reperitur, ΒΟΗΘ. Quin imo hac invocatione etiam quid? honorabant S. Virginem: nam in numis Johannis & Romani Diogenis Imp. Constantinop. hæc inscriptio addita est S. Virgini Imperatori Camelaucium imponenti: ΒΟΗΘ. ΜΘ. ΡΩΜΑΝΩ. h. e. *Auxiliare Mater DEI Romano*. Ejuſdem abruptionis est numus Constantini Copronymi, his literis conspicuus: C. LEON. PAMVLΘ. quod laudatus du Cange talem in modum explicavit: *Constantinus Leoni Perpetuo Augusto Multos Annos*. Eundem laborem requirunt literæ in numo Antonini Pii, S. P. Q. R. A. N. FF. *Optimo Principi Pio*; quarum explicatio hæc est: *Senatus Populusq. Romanus Annum Novum FF. Optimo Principi Pio*. Hæ Inscriptiones ad vota pro Principe suscepta pertinent, quibus annumerandus est numus Constantini: *Plura natalitia feliciter*; nec non ille Constantis: *Felicia decennalia*. Interdum solum populi seu civitatis nomen expressum est: *Segobriga, Cesar Augusto, Obulco*, ΚΟΙΝΩΝ. ΚΤΙΠΙΩΝ. Solum nomen civitatis in averſa. Quandoque Cæsaris nomen totum occupat spatium, ut *Constantinus Aug.* aut filii ejus *Constantinus Cesar*, vel *Constantinus nobil. Cesar*, vel etiam unicum verbum *Augustus*.

S. V. Bassum Imperium ostendit nobis varia monogrammata, quæ ubivis fere sunt obvia, cum primis M. I. K., eruditi id explicant & asserunt, quod sint literæ initiales *Mariae, Jesu & Constantini*, potissimum ea ex ratione, quia sanctissimum Monogrammata in imperio inferiori communia. crucis

crucis signum intercalatum reperitur. Dedicaverat nimirum Constantinus novam suam Regiam sanctæ Mariæ; & quia ipse ut sanctus in imperio cultus est, ejus successores in regno has literas composuerunt piz recordationis ergo. S. Mariæ monogramma est M. Θ. quod significat *Mater DEI*, aut etiam hæ literæ inveniuntur Θ. E. quod Θ. Ε. Τ. Ο. Κ. Ο. Σ significat, hoc est *Mater DEI*. Hoc testantur Johannis & Romani Diogenis, Imp. Constantinopol. numi, quos jam allegavimus.

✠ Sanctū
signum a
Constantino
visum.

Ubiq; usur-
pat.

Frequentius autem est hoc signum ter sanctum & salutare ✠, seu X & P compositum. Scripsit Nic. Baring totum librum *de crucis signo à Constantino M. conspecto*. Nam hoc signum additis verbis: *In hoc vinces*; suspexit Constantinus in aëre, ut & multi alii milites, cum viribus suis male confidens contra Maxentium supra Alpes moveret exercitum. Re tandem feliciter gesta, Romæ redux statuam suam conflare jussit dextra gerentem hoc signum, addita inscriptione: *Hoc salvari signo, vero fortitudinis indicio, civitatem jugo servitutis liberavi, & Senatum Romanum in libertatem vindicavi, ac pristina dignitati splendoreq; restitui*. Quo facto hoc sanctissimum signum ubiq; conspicuum erat; ut Prudentius in secundo libro contra Symmachum edocet:

*Christus purpureum gemmanti textus in auro
signabat labarum, clypeorum insignia Christus
scripserat, ardebat summis crux addita cristis.*

Nam? Con-
stantini hoc
signum ge-
rens,

Hæc dum ita se habent, eruditi certi sunt, quod Constantinus, Magnus dictus post hanc victoriam, primos numos cuderit cum hoc signo distinctos. Adest enim numus, in cujus antica Constantinus conspicitur, gerens galeam hoc signo exornatam: Alius ejus faciem refert, additis verbis: *Constantinus Max. Aug.*; in altera positum est labarum inter duos milites hoc monogrammate insignitum; inscriptio est: *Gloria Exercitus*. Continuavit pium morem Constantius, filius ejus; videtur enim ipsius facies in antica parte cum his verbis: *Dn. Constantius P. F. Aug.* in altera parte ipse Imperator, vexillum hoc signo splendens, manu tenet dextra, lævam sceptrum occupat, coronatur a victoria; inscriptio est: *Hoc signo victor eris*. Supersedeo plures in medium producere. Est Magnentiū numus, cujus totam posticam hoc signum occupat, addito

addito A. Ω. (quod Salvatorem significat, cujus monogram- A & Ω mo-
ma est) Circumscriptum legitur: *Salus DD. NN. Aug. & Cas. nogramā,*
vid. Augustin. *Dial. I. p. 16. Strad. Imp. Hist.*

§. VI. Hoc autem intactum relinquere non possum, quod hoc idem signum à gentilibus regibus usurpatum fue- * a genti-
rit; occurrit enim in Ptolemæi Apionis & aliorum Ptolemæo- libus usur-
rum aeneis numismatibus, quæ multis seculis Constantino ve- patum.

tustiores sunt. Variæ variorum de hac re sunt traditiones & opiniones. Pignorius putat, quod sit compendiaria ratio exprimendi nomen alicujus, qui monetam cudi curavit, v. g. Christodori, Chrysaori, Chremetis, Chrisantii: magis tamen arridet eorum sententia, qui arbitrantur, quod fue- Fuit signū
rit signum ΧΡΕΤΗΡΙΟΥ seu oraculi Jovis Ammonis, quod Jovis Am-
a profano usu ad pium sacrumque Constantinus transtulit; monis.

ut DN. WAGENSEIL. ex Ruperti *Orat. Histor. p. 798.* refert.

Sive a gentilibus usitatum fuerit nec ne, non impedit, quo minus nunc venerabile nobis sit & acceptum; literæ enim uno ductu & rem malam exprimunt & bonam, quas animi ratio distingvit. Inde etiam crucis forma non raro apud gen- tiles invenitur, cum primis inter illos ductus & signa, quæ

Ægyptiis usitata fuerunt, & quæ Hieroglyphicam scripturam vulgo appellant; quod a Pierio in suis Hieroglyphicis expo- Crucis si-
nitur, nec non a Kirchero in *Oedipo Ægyptiaco.* Svidas in gnum a
voce *συρκοί* scriptum reliquit, quod, cum a Theodosio Impe- gentilibus
ratore gentilium templa everterentur, Græci Christiani in usitatum.

Serapidis templo formam crucis inter hieroglyphica signa invenerint, quod hujus scripturæ periti denotare assevera-

rint: *Vitam venturam.* Confirmat hoc Rufinus L. 2. *Hist. Ec-* Significat
cles. c. 29. scribens: *Signum Dominice crucis inter alias, quas di-* vitam ven-
cunt, ἱεραϊκὰς, id est, sacerdotales literas habere Ægyptii dicuntur turam.

velut unum ex cæteris literarum, quæ apud illos sunt, elementis.

Cujus literæ seu vocabuli hanc esse asserunt interpretationem: Vita

ventura. Imo Christianis hoc signum est hujus & futuræ vitæ salus & obsecratio. Summus Vir Vlricus Obrechtus in dissertatione peculiari numum exposuit, qui olim in Bracken-

hofferiano cimeliarchio videbatur. Domitiani est, Christi Domitiani
hostis, cujus circumscriptio: *CÆS. Domit. Aug. Germ. P. M.* numi cum
Tr. P. XV. in averfa Domitianus coronatus sedens conspicitur, signo cru-
cisi.

sinistra crucem immisam lateri applicat; quem forsitan explicat

plicat ille ab Hornio in *Histor. Eccles. p. 79.* adductus ejusdem Domitiani, addita inscriptione: *Nomine Christianorum deleto.* vid. omnino DN. WAGENS. l. c. c. 17.

Figurarum positio, causa & numerus in postica bene consideranda.

Num^o duarum imaginum rarum est.

Plures figuræ in numis.

Monumenta publica.

§. VII. Revertamus e diverticulo in viam! Si postica numi pars figuris exornata est, earum numerus, positio & causa, ob quam impositæ sunt, bene consideranda, quia hæ partes numum reddunt pretiosiores; nam numus justitiæ aut alius virtutis ac Deæ simulacro distinctus, minus æstimandus, nisi rarior antica numi pars hunc defectum suppleat. De faciebus, cum de altera numi parte ageremus, jam locuti sumus, sed pro regula accipienda est, quod num^o duarum imaginum semper sit rarus, cujus pretium multiplicatur, si earum plures sint, e.g. Vespasianus, cum duobus filiis in altera parte Tito & Domitiano: numus Severi in altera parte duo filii Geta & Caracalla. Philippus cum filio & scæmina. Hadrianus in postica, cujus anticam Trajanus & ejus uxor Plotina occupat. Aliis omnibus autem palmam præripiunt numi, si plures in postica figuræ sint, quæ singulare historię monumentum celebrant; exempli loco sint Puellæ Faustinae. Hic numus ab una parte refert Faustinae matrem, Antonini Pii conjugem; altera ostendit honores ei habitos, dum matres, filias suas tutelæ educationique in spem amplioris fortunæ committere videtur; addita est inscriptio: *Puellæ Faustinae*, in quo numo 13. figuræ. Trajani numus, in quo legitur *Regna adsignata*; ibi apparent tres reges procumbentes ante theatrum, cui Imperator insidet, illis imponens coronas. Nervæ Imp. congiarium cum quinque figuris P. R. S. G. Trajani adlocutio, in quo septem conspiciuntur figuræ. Cum primis elegans est numus Juliæ Mæviæ; cujus aversa pars omni admiratione digna; reperiuntur enim duodecim signa coelestia in gyrum posita: spatium internum occupant duæ figuræ coronatæ, addita est *AMACTRIANON*, a quo populo percussus est. *Monumenta publica*, in aversa numorum parte signata, merentur omnem æstimationem, quia ut plurimum magnorum eventuum sunt documenta. Neronis numi æstimandi sunt, in quibus Janus Clusius reperitur, pacem universalem his verbis notans: *Pace Pop. Rom. terra mariq; parte Janum clausit.* Similiter Porta Ostiensis & Macellum, Macellum tamen portâ inferior est, quia etiam historię inter se alia alii

aliis sunt potiores. Inter monumenta publica non infimum etiam occupant locum Amphitheatrum Titi, & Columna ab ipso erecta, *navalis* dicta; Templum *Romæ & Augusto* erectum; M. Aurelij & Commodi Trophæa. *Varia animalia* etiam obvia sunt; quales numi suo pretio non destituuntur, Animalia varia. maxime si animalia ex peregrinis climatibus Romam adve-
cta, ut populus in ludis publicis & spectaculis ea suspiceret. Legiones etiam peregrina animalia pro signo militari receperunt, ut Gallieni legio Histricem, alia Pegasum, alia ibidem. Sed numus Philippi & Ottacilix, in altera, sub verbis *Seculares Augg.* omnia animalia exhibet rarissima, quæ in ludis produxit; nam non centesimus repetebatur, sed millesimus ab urbe condita annus celebrabatur. Familiam autem du-
cit inter hos numos Antonini, in cujus altera Orpheus Singularis Antonini numus. lyram movens conspicitur, & circum hunc animalium innumera multitudo. Communes autem sunt Aquilæ in numis Regum Ægyptiorum, ut & Imperatorum, consecrationem denotantes. Lupa Romuli & Remi in alto, ut vocatur, & basso imperio frequens est: attamen Antonini numus cum lupa non vulgaris est. Inveniuntur etiam hinc inde pavones, elephantum in numis expressi, ut & alia animalia. Phœ-
nix, ut in numis aliis, ita maxime Constantinianis numis, hieroglyphica quasi avis est: nam exprimit aut imperii æternitatem, aut consecrationem principum in numerum Deorum receptorum. Interdum etiam non tantum pisces, sed & plantæ in numis expressæ sunt, quæ omnia illustris Spanhemius in superius laudato opere cum infinito labore ac studio notavit. Sæpius Imperatoris effigies utramque numi partem occupat, non vero sub eadem figura: nam in antica ipsam faciem videbis, in postica autem vel stantem, vel sedentem Imperatorem in forma minuta, vel sub Dei vel sub Virtutis figura; exemplum præbet superius adductus Domitianus. Singularis tamen est numus aureus Getæ a Dn. Morello allegatus *Spec. 72.* Antica exhibet Getæ caput nudum, cum inscriptione: P. SEPT. GETA. CÆS. PONT. In postica bustum Getæ ejusdem magnitudinis cernitur, cum corona radiali, & dextra extensa; inscriptio est: SEVERI INVICTI AVG. PII FIL.

Jobertus
nimium
numis tri-
buit.

Tot numi
diversi, unū
Imperatoris
effigiem ac-
curate re-
ferunt.

§. VIII. Audet dicere Jobertus loco notato, quod tanta arte sint exsculpta figuræ minuta Imp. ut facies, licet puncti magnitudinem hæud superans, similitudinem tamen Imperatoris referat. Fluit hic excessus ex nimio antiquitatis amore, qui Patinum instigat, ut flocci faciat sculpturam hodiernorum numorum, & Joberto lynceos oculos affingat. Ego certe fateor meam imbecillitatem; & mihi non nisi ex inscriptione, & aliis circumstantiis Imperatorem denotare, in postica colligere licet: satis notus est Neronis decursio; deinas quoque verbum subscriptum, & sine distinctione videbis equitem. Hoc autem admiratione dignum est, quod numi in diversis officinis adhibitis diversis iconiis, efformati, unius Imperatoris effigiem ad amissum referant. & ex hoc quidem veterum colligimus in pictoria arte pariter & sculptoria dexteritatem. Chrysostomus *Homilia 42. in S. Ignatium* modum docet, quo factum, ut Imperatoris imago artificii familiaris redderetur: Ζωγράφος ἀεὶς ποικίλῳ κερδαῖς χρώματι, ἢν ἀν μέλλῃ βασιλικῆς μορφῆς πρωτότυπον κατὰ σκευάξιν εἰκόνα, μετὰ πάσης ἐργάζεται τῆς ἀκρεβείας, ὥστε τὸς μιμημένους αὐτῷ ἀπαντες καὶ γραφόντας ἐξ αὐτῆς διηκρωμένῳ ἔχειν εἰκόνα. hoc est: Peritus pictor diversos componit colores, ut imaginis regie exemplar, quod exprimit, eo labore componat, ut omnes, qui illam imitari debent, habeant, quod sequantur.

Metallionū
averſæ par-
tes.

Epocham
notant.

§. IX. Metallionum averſæ partes omnium reliquorum numorum excellentiam, siue artis elaboratione & calatura, siue argumenti nobilitate superant, quicquid etiam *Gioseppe Monterobi* reclamitare audeat, putans, quod metalliones labore quidem & artis perfectione, non vero historia nota sint a stimandæ. Illustriora rei gestæ testimonia exhibent, nimirum ludos publicos ædificia superba, aut alia notatu digna monumenta, quæ historia evolutioni auxilio sunt. Excellentissimi Morellii insignem laborem circa hos numos jam superius notavimus. Episcopus armienſis, teste Joberto, sui cimeliarchii metalliones juris publici facere promisit. Alias Patinus & Erizzonius erudito labore illustraverunt, quorum Erizzonius omnium primus fuit. Inter alia, quæ notari merentur, metalliones exhibent ut plurimum epochæ notas

notas, five certi temporis computationem. Nam si historia sine Chronologia pulchrum quidem, sed confusum fit corpus, anima destitutum; ita epocharum numeratio præ aliis omnibus accuratorem meretur inspectionem. Optandum modo esset, ut vestigia expressiora invenire liceret; nam interdum divinationis artificio eruditi tantum progredi possunt, ita eorum etiam profectus tam inæquales cernuntur. Dn. Vaillant in serie Regum Syriæ secundis avibus rem per-
 egit; & doctissimus Norisius, nunc eminentissimus Cardinalis, in Epochis Syro-Macedonum se virum præstitit eruditione & judicio incomparabilem; inde Harduinum multis in locis superficialiæ explicationis arguit, qua numos antiquos populorum & urbium illustravit. vid. *Journal des sçav* 1692. p. 394. seqq. Adolphus Occo quidem omnes secundum annorum seriem contexere instituit, ut annalem quasi historiam ex istis erutam conderet; sed frustraneus est ausus, non aliter ac Goltzii numos consulares secundum fastos disponendi modus; nam hanc elegantiam audere, non perficere licet. Quippe in multis Imperatorum numis nec Consulatus, nec potestas Tribunitia, nec Imperium expressum conspicitur, in quibusdam solus designatus est Consulatus, plures interdum annos complexos, qui inter duos Consulares effluxere, imo post Gallieni tempora, vix unum alterumque numum reperire licet, qui ordinis Chronologici impressa habet vestigia, inquit Morellius, nunquam satis laudatus Vir in *Spec. rei numariae antiquæ* v. 14. Hujus rei exemplum est Hadrianus, hujus numi varii *Cof. III.* signati sunt, quod multorum annorum spatium includit, ita, ut ab anno V.C.DCCCLXXII. (quem annum includit hic Consulatus) usq; ad mortem hujus Imperatoris, quæ post viginti annos accidit, certum ordinem annorum componere non liceat. De Græcis numismatibus jam superius aliquid tradidimus; a Justiniano tamen in imperio basso æræ ratio satis observata est; excipias tamen quosdam urbium numos, cum primis quos Goltzius exhibet, in quibus nihil chronologiæ inserviens invenire est in singulare historiæ detrimentum. In *Coloniæ* numis unus vel alter tantum epocham habet signatam, quippe *Viminacium* in *Moesia* tempore Gordiani, cujus sub auspiciis fundata erat, annum notat I. & II, sub Philippo annum VII, & sub Deciano annum XI, sed rari-
 Epochæ ab eruditissimis non eadem felicitate explicatur.
 In multis numis nulla temporis nota.
 Græci numi a tempore Justiniani illa gaudent.
 Coloniæ raro æræ exhibent.

Civitates
Græcæ
Neocores
dictæ.

riores sunt. Civitates Græcæ alio plane utebantur modo computandi tempus : nam magna circumspèctione jus conservabant, quo æditui essent ; seu jus sacrificiorum solennium & spectaculorum in templis & amphitheatris celebrandum, quapropter etiam *Neocores* se appellabant ; si itaque celebrandi hanc solennitatem vel a principe vel a senatu potentiam & libertatem impetrarent, haud intermissa est cura hujus rei memoriam numis imprimendi, ut : ΔΙC. ΤΡΙC. ΤΕΤΡΑΧΙC ΝΕΟΚΟΡΟΝ. Per hæc consveta signa tempus regiminis Imperatorum tantum innuitur. Sed Gallus quidam, nomine Toynard, alium laborem in se suscepit, in epistola hac de se exarata ; nimirum contendit, quod etiam anni vitæ Imperatoris cerni possint in numis ; protulit in medium numum Commodi & illo propositum suum probat : nam regnavit hic Imperator tantum XIII. annis, & literæ numerales usque ad K. Z. seu XXVII. excurrunt. vide Dn. Struvii *Bibliothec. numismat. cap. 5. p. 235.* sed una hirundo non facit ver ; & nodum sine dubio in scirpo quæret, qui in aliis numismatibus illud ipsum quæsiturus est, quod unus Imperator, nescio quo fato, imprimi iussit. In Augusti numis videntur tribunitiæ potestatis annos indicari, qui ad XXXV. usq; excurrunt ; XXXVI. enim tribunitiæ potestatis anno mortuus est. Imperii annos designat numus Alexandri Severi, in quo ; ΠΕΛΟΔΘ ΔΕΚΑΤΗ. Hemelarius in *numis aureis Croji Ducis* putat, quod anni tribunitiæ potestatis semper Imperii annos Imperatoris numerent. Sed vero inveniuntur numi, in quibus major numerus T. P. quam annorum regiminis. Tiberius 23. annis regnavit, & tamen in numis T. P. XXVI. numerantur ; idem reperitur in Tito, Marco & Pio. Quod itaque plures sint anni T. P. quam regiminis, rationem hanc illustr. Spanhemius dat, quia supersutibus adhuc antecessoribus & natura vel adoptione parentibus, eam dignitatem successores ut initium futuri fastigii capessiverant.

Æræ nota

Λικαβαί-
7Θ quid
sit?

§. X. Æræ nota varia est, cujus locus in antica certus ; interdum verba plenius exarata inveniuntur, ΕΤΟΥC ΔΕΚΑΤΟΥ, anno decimo, sed abbreviandi modus frequentior est, ut E. aut ET. A. B. hoc est, anno 1. 2. sed vero L. seu Lambda omnium est frequentissima nota ; est autem litera initialis vetustissimi vocabuli denotans ΛικαβαίτΘ, quod Poëtis

Poëtis ferme tantum usitatum fuit, significat idem, quod ΕΤΟΥC, nimirum annum. Macrobius, Saturn. L. I. hoc verbum ita explicat: Prisci Græcorum primam lucem, quæ præcedit solis exortum $\lambda\upsilon\kappa\omicron\nu$ appellaverunt $\Sigma\upsilon\delta\ \tau\omicron\ \lambda\upsilon\kappa\omicron\nu$, id est luce temporis. Annam quoque, vetustissimi Græcorum $\lambda\upsilon\kappa\alpha\lambda\upsilon\tau\alpha$ appellant $\tau\omicron\nu\ \Sigma\upsilon\delta\ \tau\omicron\ \lambda\upsilon\kappa\omicron\nu$, id est sole $\beta\alpha\iota\nu\theta\mu\epsilon\nu\omicron\nu\ \kappa\ \mu\epsilon\tau\epsilon\theta\epsilon\mu\epsilon\nu\omicron\nu$. $\lambda\upsilon\kappa\omicron\nu$ autem solem vocari, etiam Lycopolitana Thebaidos civitas testimonio est, quæ pari religione Apollinem, itemque lupum, hoc est, $\lambda\upsilon\kappa\omicron\nu$ colit; in utroque solem venerans, quod hoc animal rapit & consumit omnia in modum solis. Hæc litera L. magis obvia est in numis Ægyptiis, quam Græcis; in quibusdam horum tamen quoque conspicitur. Ita Antonini numus invenitur, in cujus postica L. ENATOY, alii; cum literis initialibus L. Z. L. H. L. I. Γ. vid. Dn. Morell. Spec. p. 181. In numo Gordiani Pallas posticam occupat, additis literis L. A. Civitatum æra omissa anni litera, tantum numero signata est, ita tamen, ut inferius posita litera numeri fit initium Δ M. 44. quod non legendum seu numerandum M Δ. Eiusmodi numerus invenire est in numo Pompejopolis, cujus anticam occupat caput Arati, posticam caput Chryssippi, addito numero CK ⊕ 229. Hæc literarum positio etiam usitata est, si unus aut alter annus ponitur, ut in numo Antonini L. H. anno octavo. In Imperio Constantinopolitano seu Græco epocha Latinis signis est expressa, e. g. III. V. VI. A Justino ad Theophilum usque totum posticæ spatium occupat, duabus lineis perpendicularibus; nam

In Civitatū
numis nu-
merus, o-
missa anni
litera, po-
nitur,

ita ostendit Justiniani numus $\overset{A}{N} \overset{X}{K}$ & Justiniani $\overset{A}{N} \overset{X}{I} \overset{X}{III}$ & sic

In imperio
Græco e-
pocha La-
tinis signis.

in reliquis. In quibusdam tamen Phocæ & Heraclii annus primum numi spatium occupat, more solito scriptus. Sed hæc annorum & temporum designatio post Theophili tempora, nec in Græcis nec Latinis numis conspicitur. Observatum etiam est a curiosioribus, quod indictiones in numis quibusdam inveniantur, quæ quidem jam tempore Constantini impositæ fuerunt, secundum Onuphrii opinionem; sed demum in numis Mauricii observantur, his literis notatæ: IND. II. Colligit ex hac observatione doctissimus Jobertus, quod verbum INDVT. III. in numis Germanici interpretan-

dum fit pro Indictione; quod tamen minime gentium hunc sensum patitur; nam, ut jam monui, indictiones hoc tempore Germanici longe sunt posteriores; inde vel novum hujus rei periculum faciendum est, aut numus vexatus inter *medallas desconocidas* locum non mutabit.

Literæ autoritatis publicæ.

§. XI. Tandem non sicco pede transeundæ sunt autoritatis literæ seu monogrammata, quæ toties in postica numorum reperiunt, & uberiorem indigent explicationem. Sunt autem triplicis generis, vel SC. vel F. B. vel Δ. E. Primum satis notum est; exprimit enim *Senatus Consultum*: Secundum idem significat *Γνώμη βουλῆς Senatus Decreto*: Tertium ad populum spectat Δ. E. *Δημοκρατικῆς Ἐξουσίας*, *Populi Jussu* seu Tribunitia potestate. SC. plurimi in numis explicant, quod sit autoritatis nota; unde metallum impressum suum reciperet valorem, & ut testimonium perhiberet de bonitate intrinseca. Alii dicunt signum esse, quod Senatus anticam in honorem Cæsaris adornaverit, & utuntur argumento, quia semper posticæ, non anticæ additum esset; vid. Æn. Vic.

SC. quid in numis significet?

Ingenuitatis signum non est.

l. c. l. 1. c. 5. quæ positiones satis difficultate laborant: nam si hoc ingenuitatis signum est, cur non auro & argento etiam impressum reperitur, sæpius etiam desideratur in ære tertiæ magnitudinis, non solum tempore Imperatorum, sed & Reipublicæ adhuc liberæ, quo tempore autoritas Senatus certe plurima erat. Attamen quanquam rarissime in Consularibus, tamen interdum occurrit, ut in familia Norbona, Mincia, Maria, Mescinia, Tirentia. In quibusdam numis magis spectat ad figuræ explicationem, quam ad numum ipsum. Exemplum est in familia Calpurnia, ubi hæc verba leguntur: *Ad frumentum mundum ex SC.* Hæc differentia notatur addita præpositione *ex*. Eapropter si in Imperatoriis ex argento conflatis cernitur, semper conjuncta est præpositio; unde sequitur, quod valorem non defendat, sed aliam impressionis causam habeat. Hoc etiam simul destruit opinionem de bonitate monetæ notata. Eodem modo indiget probatione assertum, quod sit signum eorum numorum, quos in honorem Imperatoris cudi fecit Senatus; quippe exinde sequitur absurdum, quod Senatus non nisi æneis conflandi potestatem relictam habuisset, quod ipsi experientiæ contrarium. Nam Tiberius primo demum

Raro in Consularibus occurrit.

Si præpositio ex præcedit.

Non est signum numorum in honorem Imp. cusorum.

auri & argenti potestatem signandi ad Casares traxit & bonus Trajanus hoc jus Senatui iterum concessit ; quanquam ipsi postea fuit ereptum. Imo hæc opinio necessario vindicaret Senatui Metalliones , quas omnes Imperatoris in honorem cufas esse scimus ; sed in aprico est , quod rarissime hæc nota illis impressa sit : excipias tamen duodecim Cæsarium metalliones , & eas , quas supra notavimus. Attamen adstipulor hac in re Joberto , adstipulor iis , qui contendunt , quod potestas cudendi metalliones penes Senatam conservata fuerit , usque dum Hadrianus , earum elegantia captus ,

Jus metalliones cudendi Hadrianus Senatui ademin

hos etiam nummos Imperatoris adscripsit potestati ; quibus vero obstant Aurelii metalliones intra Hadrianum & Decium cufæ : nam laudatus Jobertus eas Aurelii metalliones his literis insignitas in dubium vocat , & merito adstruit , quod tantum sint nummi primæ magnitudinis ab antiquariis citra merita sublimiori loco adscripti. *Il faut dire , scribit , que ce ne sont proprement que des Medailles de grand Bronze un peu plus fortes , queles ordraires , & que Decius ayant en la bontè de remettre au Senat la puissance de Tribun , celle de Censeur , celle de Proconsul , & quelques autres pouvoirs que les Empereurs avoient ceunis dans leur personne ; luy randid peut estre aussi celuy de bastre des Medaillons qu' Hadrian luy avoit esté.* Verum ipse autor fatetur , quod non sit

Nihil certi de hoc signo dici potest.

principium omni exceptione majus , sed inter tot dubitationes maxime probabile pro veritate habetur. Certum est , quod hoc frequentissimum numerum signum summa ambiguitate obfuscatum sit. Interim notandum , quod S. K. in Antiochenis numis latinorum SC. respondeat.

§. XII. Hæc literæ SC. non semper in numis *Senatus Consulium* expriment : profert enim eruditus Boudelot de Dairval in tract. *de l' utilite de voyage numos quosdam* , qui ex sua sententia ad eos pertinent , quos cuderunt celebrantes festa Saturnalia , cum SC. notatos , quod interpretatur : *Saturni Consilio* aut *Saturni Consilio*. Nolo hic dubium movere spatio non conveniens , ea propter ex ipsius auctoris verbis explicationem hauriendam præbeo : *Si une Medaile n'apoint de raport avec histoire ou tes rubriques des monétaires : Si les Types , come j' l' ai dit en font grotesques & bisarres , il faut interpreter ces deus lettres SC. au Saturni Consilio* ,

SC. non semper Senat. Conf. de locat.

au Saturni Concilio, au Sturnalliam Consulio, ce qui n'est pas absolument impossible à croire, puisque les Saturnales donnoient la liberté de faire toutes choses quelques ridicules qu'elles fussent. Occurrit etiam CS. in numis: exhibet enim Seguin select. numism. C. x. numum, in cuius antica hæc literæ locum inveniunt, una cum capite muliebri in postica sequentia verba sunt conspicienda, *Qui ludit, Arram det, quod satis sit*; interpositi sunt quatuor astraguli tali. Seguinus literas ita explicat *Cassus Sortis*; sed vero Boudelot de Dairval ex Consilio Petiti arbitratur, quod significant feminam famosam nomine *Copa Syrisca*, quam Virgilius canit:

*Copa Syrisca caput Grajæ redimita mitella
crispum sub crotalo docta movere latus
Ebria famosa saltat lasciva taberna,
ad cubitum raucos excutiens calamos.
Pone merum & talos; pereat, qui crastina curat;
mors autem vellens vivite, ait, venio!*

Qui numus ex tripode quasi, per hæc Virgiliti verba explicatus est, siquidem & capitis speciem describit, & posticæ talos nominat.

T. B. literarum interpretatio.

Harduini error notatus.

Δ. E. literarum explicatio.

§. XIII. Sunt etiam numi his literis insigniti T. B. quod eruditus Vaillant interpretatus est Γράμμι Βουλῆς, seu *Senatus Decreto*, exprobrans Harduini errorem, qui explicat T. B. anno secundo, cum tamen non sit lambda, sed gamma. Vid. *Vail. Jmpp. T. I. p. 268*, ubi ita scribit de hoc & alio Harduini errore: *Quum supplere ex Minerva, seu potius quam ex zumi lectione se jactat Harduinus p. 485. eque risum præbet antiquariis, ac dum literas T. B. in alio numo interpretatus est anno secundo, pro Γράμμι Βουλῆς, Senatus decreto.* Restat nobis harum literarum tertia species Δ. E. Δημαρχικὴς Ἐξουσίας, quod idem est explicatio, si Z. annexum, ut Δ. E. Z. Quando hæc verba in titulo Imperatoris inveniuntur, idem significant ac *Tribunitia Potestas* e. g. in numis Augusti ΔΗΜ. ΕΞ. ΔΗ. est in Latinis *Tribunitie potestatis XXXVII.* si vero in altera numi parte inveniuntur loco SC, significant *Populi Jussu*; & se referunt ad statuas, aut alia monumenta publica, quæ in Cæsaris honorem populi Jussu erecta fuerunt Romæ. Eodem sensu accipienda sunt verba hujus generis alia, ut S. P. Q. R. aut

Consensu Senatus & Equestris Ordinis Populiq; Romani. Si quando in numis Coloniarum legatur, *Permissu Augusti*, hoc sibi vult, quod civitas obtinuerit jus monetandi a Principe; inde beneficii memor hæc verba expressit; exemplum præbet numus civitatis *Patras*, quem vulgavit *Seguin*: *Indulgentia Augusti Moneta Impetrata.* Attamen plures videre licet civitatum numos, quæ jus nactum Magistratui tantum adscribunt, ut: *Permissu Dolabellæ Proconsulis*; aut in alio: *Permissu Aproni Procos. III*; quod aut concessum jus monetarium notat, aut potestatem utendi verbo *Colonie*, aut facultatem erigendi ædificium publicum; qualis erat *Ara*, *Providentiæ Augusti* in *Hispania* erecta, quæ in numo ejusdem Imperatoris expressa est his verbis: *Municipium Italicum, providentiæ permissu Augusti.* Addiderunt etiam frequentissime Civitates, in quibus numus fabricatus est, nomen suum, cum hac tamen distinctione, quod in Imperio alto vel circumscriptio vel inscriptioni annexum sit, in basso autem Imperio invenire est in imo numi (quod spatium a Gallis *Exergue* dictum) tali modo: P. T. significat *Percussa Treviris*; S. M. A. *Signata Moneta Antiochie*; CON. OB. *Constantinopoli Obsignata.* In alto vero imperio nomen penitus expressum cernitur, ut in M. Antonini numo *Lugduni*, & in aliis Græcis *Ἀντιοχείου*

Civitates
monetales
numo no-
men suum
imprimunt.

§. XIV. Accingamus nunc nos ad inexplicabilia numorum signa, quæ Monetariorum sunt; hi enim de sua parte quædam adjiciebant signa, ut opera sua distingverent, simul ac locum, in quo numus obsignatus erat. Hæc signa non solum obvia sunt in imperio basso, sed etiam ipsis in Consularibus. Horum signorum, teste *Joberto*, Dn. *Morellius* 200, & quod excedit, collegit. Pedetentim tamen ab eruditis explicantur. Cl. *Vaillant* non paucos intelligendos declaravit; & *Harduinus* penetravit, quod literæ A. B. Γ. Δ. quæ in numis Imperatorum reperiuntur, sint notæ variorum monetariorum unius civitatis, quorum nomina expressa habent antiquiores numi; inde legitur in *Juliani Apostatæ*: *Officina Lugdunensis*; in *Mauricii*: *Vienna de Officina Laurenti*; in *Valentiniani*: *Officina III. Constantinopolitana*. Nunquam autem ultra decimam officinam numeratam videbis; excipienda tamen est *Constantinopolis*, & *Alexandria*,

Monetario-
rum signa
inexplicabi-
lia.

Quædam
explican-
tur.

ubi plures quam alibi numi signabantur. Vid. Harduin. *Antiret.* p. 16. & 17. qui varia obscura signa illustrat, e. g. B. S. L. C. *Officina II. signata Lugduni*: nam Bitā numerum dualem continet, quæ nota in Juliani numo est; in alio Valentis se legendas præbent literæ SISC. P. Z, quas ita explicat: *Siscia percussa*, Zita septimam exprimit officinam. In Consularibus numis & Imperatoriis alii inveniuntur nodi, instar Gordii indissolubiles, quorum Alexander inter eruditos nondum comparuit. In familia Tarquilia numus hunc numerum continet XXX; numus ex Maria familia in averfa habens aratorem agentem boves, sub illis impressum habet numerum XXVIII, cum SC. & alius ejusdem familiarum ac figuræ numerat XXXXIII. Numus M. Antonini exhibet leonem. & in imo A. XL. vel A. XLI. In numis bassi imperii, Tiberii, Constantini & Phocæ conspicitur XXIII. XXX. XXXX. XXXXIII. XXXXV. Quod non sit annorum series, evincit annorum epocha ipsis adjuncta, e. g. ANNO I. II. III. De his signis nihil plane dicere licet; abrodunt enim ungues intuentes illa eruditi, & nos cum illis doctè satis ignoramus. Hoc vero non absimile est, quod, si inveniuntur in auro, sestertiorum vel assium valorem indicare possint, quorum exempla supra adduximus.

Numeri in
Consulari-
bus & Im-
peratoriiis
incogniti.

Numerorum
ordo ab Oi-
selio dispo-
situs.

§. XV. Mantissæ loco haud incongruum erit, eum ordinem recensere, in quem redegit Oiselius antiquos numos, in *Thesuro selectiorum numismatum antiquorum*, pulchrior enim haud concipi potest modus numos in cimeliarchio disponendi. *Primo* omnium, quotquot reperiri possunt Imperatorum capita, ex successionis nexu ponit: *Secundo* omnes averfas partes collegit, quæ *Geographiæ* inservire possunt, h. e. qui vel populum, vel civitates, vel fluvios, vel montes, vel provincias celebrant. *Tertio* Deos Deasve feriem continuare jubet; quibus jungit Virtutes, quas *Deos secundi ordinis* vocant, quales sunt Constantia, Clementia, Moderatio &c. *Quarto* sequuntur *Monumentorum publicorum simulacra*, qualia sunt, ludi publici, theatra, circi, liberalitates, congiaria, officia, magistratus, adoptiones conjugia, adventus in provinciam vel urbem. *Quantum* numerum Bello supplet, ad quod petinent legiones, exercitus, victoriæ, triumphus, allocutiones, insignia legionum; quorum

rarum

rarum exemplum vidi apud Cl. Sperlingium, Antiquarium Danicum, qui viginti quatuor legiones M. Antonii III Viri unius Imperatoris, haud interrupta serie in argento possidet. Rara certe felicitas, numos toto orbe dispersos ordini suo restituere & numero. Casus illi fere parallelus, quem Vicus memoriz dignum judicavit *L. i. c. 7.* Nimirum eques Hierosolymitanus, nomine Martinus, propter moenia Rhodi statuam erutam impetravit; sed altera pede mancama: hanc cum Venetiis Episcopo Bembo ostendisset, forte fortuna pedis fragmentum hic possedit, in agro Patavino effossum, quod ex ejus liberalitate in totum corpus cessit. *Sexto* Oiselius eos numos componit, qui *religioni* inserviunt, nimirum, qui referunt templa, aras, sacerdotes, sacrificia, instrumenta sacrificalia, ornamenta augurum & pontificum; ad quod genus pertinent numi apotheoses celebrantes, seu consecrationes; quæ, si Augustorum sint, indigitantur per Aquilas & Pavones; nec non per carpentum cum duobus mulis, ceu patet ex numo *Memorie Agrippinae* & aliis: Imperatorum autem hujus peractæ rei symbola sunt aræ, templa, currus duobus aut quatuor elephantibus motus, vel quadriga equorum. Hæc sunt, quibus dictis pedem figere fas esset, siquidem nobis animus tantum erat, numerorum notitiam juris intellectui accommodare; ut autem unâ fidelia duos dealbare parietes queamus, unum alterumve adjicere liceat, quæ numerorum explicationi conducunt.

Rara collectio
numorum

CAPUT XIX.

Inscriptiones in numis. Officiorum tituli, Consulum tempore & Imperatorum. Gratianus primo Pontificatum deposuit. Illustria Principum facinora. Nomina Romanorum quotuplicia. Tituli quibusdam Imp. proprii. Dii certi ab Imperatoribus culti. Tituli in quo casu positi. Tituli Græcarum Civitatum. Vota pro Imperatoribus suscepta. Tituli Imperatorum. Augustorum Tituli. Adoptivorum. Ordo ponendi Inscriptiones. Numi sine Inscriptione.

Inscriptiones in numis occurrentes, quæ Personam respiciunt,

§. I. **I**nscriptiones numismatum accuratius indagandæ sunt, quas Jobertus in sæpe laudato libello, cui titulus: *La Science des Medailles*, instructione VI. satis erudite & methodice illustravit, quem nos sequi hic fateri decet, ne quis plagii nos arguat, vitii, a quo animus noster servata tamen nobis addendi discutiendique libertate, quod naturali juri conveniens est; si & nos in dissensu erramus, magis veritati locus fit, quam philavitæ. Meretur præ cæteris, ut Latinitati donetur hic libellus, quo eruditius scriptum hujus generis non invenies. Explicavimus jam antea, qualis sit differentia Circumscriptionem inter & Inscriptionem, quorum vocabulorum sensum scire juvat, ne abutamur isto, quod exprimere illis oportet. Gaudent itaq; *Officia*, in numismatibus signata, certis suis inscriptionibus; quæ autem alia sunt tempore Consulum, sublimiora in numis Imperatorum. Illa jam alio loco notavimus; sunt autem *III Viri Moner.* *AAFF.* *IV Viri Moner.* sub Julio Cæsare, qualis numus exstat in familia Æbutia. In familia Cælia *Acilius III Vir valetudinarius* cernitur. Familia Cornelia exhibet *III Viros & III Viros Coloniarum*. Familia Æmilia *VI Viros epularum* habet. In familia Alina *Curator denariorum Flandrorum*; Antonia suppeditat *Ædiles, Quæstores &c.* Sed in imperio, seu tempore Imperatorum, non nisi illustri nominis officia in numis observantur, ut *Augur, Pontifex Maximus*, vi cujus officii, Imperatores, omnium rerum ad religionem pertinentium, summi erant arbitri; quæ dignitas,

Officiorum inscriptiones.

Imperii tempore officia, Augur, Pontifex.

tas, ab Augusto ad Gratianum usque, Imperatoribus conjuncta fuit; qui tandem illam repudiavit circa Imperii sui finem, & noluit audire *Pontifex Maximus*, pietate forsan ductus. Zosimus narrat, quod eo tempore, augurando hæc verba pronunciaverit clericus quidam; *Si Imperator non vult Pontifex appellari, brevi maximus fiet Pontifex.* Titulus *Tribunit. potest. Consul. Proconsul.* non usurpatus fuit ab Imperatoribus nisi extra Romam degerent. Durante alto Imperio, nomen Imperatoris, tanquam majus, hæc minora comprehendebat; nam post Trajanum tantum Diocletianus, Maximinus & Constantinus hoc titulo usus est, qui volebant perire libertatis speciem. Tempore tandem Justiniani plane in desuetudinem abiit, ita ut ne quidem alius hoc lemme insignitus fuerit. Si numus capite destituitur Imperatoris, ejus vicem supplet actio in illo notata, vel pro lubitu averse partis titulus etiam effigiem virtualiter exprimit, e. g. Numus in honorem Tiberii obsignatus, postquam terræ motu in Asia dirutas civitates restituerat, in altera parte sedens conspicitur Imperator in cathedra curuli, addita inscriptione: *Civitatibus Asia restitutis*; altera titulum tantum exhibet: *Tiberius Cesar Divi Aug. Fil. Augustus Pont. Max. Tr. Pot. XXI.* In quibusdam vero numis necessario figura Principis ejus caput refert, ut in numo Germanici; in una parte infidet currui triumphali Germanicus, addita circumscriptione: *Germanicus Cesar*; quæ antica pars est; in altera, nimirum postica, videtur miles cum signis militaribus, inscr: *Signis receptis devictis Germanis.*

Titulus Tribunit. plebis.

Numi capite destituti, ejus loco titulum habent.

§. II. In numis civitatum, expressio Provinciæ, loco circumscriptionis est: nam anticam occupat ut plurimum genius civitatis aut provinciæ, aut Deus ibi cultus; inde verba addita aut Deum nominant, aut terram, interdum utrumque e. g. *Ἀντιγέων Συεγκοτίων &c. Ζεὺς Πάριος Συεγκοτίων, Ἡρακλῆς Θασίων.* Nihil autem officit, sive nomen Civitatum in posticam rejiciatur, ut nomen Dei tantum restet in antica, sive nomen civitatis Deo circumscriptum sit, e. g. *Jovi Hammoni Καλαυάων, Herculi Μεσσαίων.* Horum numerorum posticam sapius tantum occupat Civitatis symbolum, vel cum vel sine inscriptione; additum est interdum cujusdam Magistratus nomen *Ἀρνεύδων ἐπὶ Σοπάτης.* *Illustrium Principum facinora*

Numorum Civitatum circumscriptiones.

Illustrium
Principum
facinora,

cinora posticæ impressa sunt vel naturaliter, vel symbolice; illius exemplum est Trajanus, Regi Parthorum coronam imponens, additis verbis: *Rex Parthiæ datus*; hujus, si quando Julii & Augusti victoria crocodilo sit expressa, *Egypto capta*. Hoc modo alix victoriæ coronis, palmis, trophæis, indigitatæ sunt, quibus inscriptio locum rei peractæ addit, ut in Augusti numo: *Asia subacta*, in Vespasiani: *Judea capta*; Trajani: *Armenia & Mesopotamia in potestatem Populi Romani redactæ*; in quibusdam solum provinciæ subactæ nomen additum est, ut in M. Aurelii *de Germanis, de Sarmatis*.

Inscriptio-
nes, corpo-
rum sunt
explicatio-
nes.

terum omnes inscriptiones anticarum partium, nihil aliud sunt, quam corporum eorum explicationes, quibus adjectæ sunt, cum quibus relationem quandam specialem habent; ita ut inscriptio sine corpore, corpus autem sine inscriptione, nullum plenum præbeat sensum. In qua perfectione numi priorum temporum, eos imperii basi longe superant, ut puta, qui generali titulo consuetudinis causa, raro meritum, hæc vel illa verba solennia Principibus tribuunt, ut:

VirtutesIm-
peratorum.

Gloria exercitus. Felix temporum reparatio. Virtutes Imperatorum, quibus maxime erant conspicui, non solum per consveta symbola cognosci possunt, sed ipsis nomen additum est, quod vel simpliciter in Dativo casu legitur, ut: *Moderationi, Clementiæ, Justitiæ*; vel cum applicatione ad Imperatorem expressa, ut: *Spes Augusta, vel Spes Augusti, Constantia Augusta, vel Constantia Augusti*. Nomina Romanorum multifaria sunt, quæ numis inscripta reperiuntur: est

Nomina
numis in-
scripta quo-
tuplicita?

autem *Pronomen, Nomen familiae, Cognomen, Agnomen*. *Pronomen* est personæ proprium, ut *Publius*; *Nomen familiae* genti commune, ut *Cornelius*; *Cognomen*, quod ramos familiae dividit, ut *Scipio*; *Agnomen* est epitheton, ut *Africanus*. Raro tamen omnia in numis reperiuntur, sed tantum tres, ut *Lucius Scipio Africanus*, in quo nomen gentis *Cornelii* omissum. Interdum *Pronomen* tantum, ut *Cajus & Lucius Augusti filii*; *Neronis* vero numi nomen pariter & cognomen familiae, in quam erat adoptatus, præ se ferunt, ut *Nero Claudius*. *Agnomina* in numis Augustorum non rara sunt, quæ a provinciis victis ortum trahunt, ut *Britannicus, Armeniacus, Dacicus, Parthicus, Maximus, Germanicus, Adiabenicus*.

§. III. Sunt etiam quibusdam Imperatoribus tituli quidam proprii, ut Trajano, *Optimus Princeps*; Commodo, *Felix*; quem, ut diximus, cum nomine *Pius* primus conjunxit. Tituli magnitudinis semper in postica leguntur, ut *Genio Senatus*, *Genio exercitus*, *Genio populi Rom.* *Restitutor orbis terrarum* &c. Putat quidem Jobertus, quod Augustarum tituli, *Mater Castrorum*, *Mater Senatus*, *Mater Patrie*, semper in antea inveniuntur, ut *Pater Patrie*; quod quidem in Faustinae numis concedo, sed Juliae Piae numus ab ipso allegatus suae assertioni contrarius est; ejus antica exhibet caput Juliae, *Julia Pia Augusta*; in postica videre est Julia stans, cum ramusculo & hasta, inscriptio: *Mater Augg.* *Mater Senatus*, *Mater Patrie*. Hi incongruentes tituli a Livia proficiscuntur, quam Parentem & Matrem patrie appellandam Patres censuisse, Tacitus memorat *L. 1. Annal. c. XIV.* Hæc Julia etiam in quibusdam numis vocatur *Mater Deam*; vid. Vaillant. *Tom. 1. p. 118.* Honores Imperatoribus post mortem exhibiti, quibus Diis adnumerabantur, exprimuntur per verba *Consecratio*, *Divus*, *Deus*, *Divo*, *Pio*, *Deo* & *Domino Caro*; idem denotant verba *Memoria*, *Felix*, *Memorie aeterna*, templis & aris addita; seu *Æternitas Augusti*; raro occurrit *Perpetuitas Augusti*. Ad Augustas hoc passu pertinet *æternitas*, *sideribus recepta*, *Diva*, &c. Beneficia imperio, provinciarum, seu civitati exhibita, per pauca verba, amplissimi tamen sensus, exprimuntur, ut *Conservator urbis suae*, *Fundator pacis*, *Rektor orbis*, *Roma renascens*; in numis Maxentii, Septim. Severi, Hadriani, Galbæ. Non desunt numi, qui specialissima Principum beneficia notant, ut in Alex. Severi, Caligulae, Nervæ, *Restitutor monetae*, *vehiculatione Italiae remissa*, *Fisci Judaici Calumniam sublata* &c. Notantur etiam alia beneficia, quæ Principibus exhibita fuerunt; in numo Claudii modus, quo a Prætorianis receptus fuit: *Imperatore recepto*. Favor Neroni exhibitus, cum reciperetur in omnia sacerdotum collegia. *Sacerdos cooptatus in omnibus collegiis supra numerum.*

Tituli quibusdam Imperatoribus proprii.

Mater Patrie, mater Castrorum.

Honores Imperatoribus post mortem exhibiti.

Beneficia Imperatoribus Principum;

Beneficia Imperatoribus exhibita.

Monumentorum inscriptiones.

§. IV. Monumenta publica etiam suis gaudent inscriptionibus, in quibus hæc differentia notanda est: si inscriptio posita sit in Genitivo aut Nominativo, exprimit, quod ipse princeps illud ædificium extrui curaverit, ut *Macellum Augusti*,

Dii culti ab
Impetato-
ribus.

Fortuna.

Tituli in
quo casu
positi?

Inscriptio-
nes, quæ res
respiciunt.

Privilegia
Græcarum
Civitatum.

*Augusti, Basilica Vlpiana, Aqua Marcia, Portus Ostiensis; in Ne-
ronis, Trajani & Antonini numis. Si vero in honorem
Principum erectum sit, Dativum invenimus positum, ut
Roma & Augusto, Jovi D'no, Divo Pio, Optimo Principi, in
Augusti, Antonini & Trajani numis. Dii a Principibus
maxima veneratione culti, ob singularia beneficia, etiam per
Inscriptionem discernuntur, ut in numo Numeriani Mercuri-
us cum verbis: *Pietas Augusti*; in Diocletiani numo: *Jovi
Conservatori, Jovi Propugnatori*; in Gordiani numo: *Jovi Sta-
tori*. In numis Augustarum tantum Deæ ob sexus conve-
nientiam cernuntur, ut *Ceres, Juno, Vesta, Venus, Diana*.
Successus felicitatis conjugii exprimitur per *Venus Felix*; opta-
tum puerperium adscriptum habet *Junoni Lucina*; fecunditas
Augustæ, *Veneri Genetrici*. Secunda Fortuna a Romanis sem-
per magni habita fuit, inde tot numi hoc adoratum præ se
ferunt Numen, ut *Fortuna Augusta, perpetua, Fortuna Felici mu-
liebri, Fortuna manens, Fortuna obsequens, Fortuna redux*. In his
casus verbi nullam parit differentiam: nam eodem sensu
vidimus, *Mars Victor, Marti Vltori, Martem Propugnatorem,
& Martis Vltoris*. Hac occasione notandum est, quod cir-
cumscriptiones seu tituli Imperatorum vel in Nominativo
positi sint, *Cæsar Augustus*; aut in Genitivo, *Divi Julii*; aut
in Dativo, *Imp. Nervæ Trajano Germanico*; aut in Accusativo
M. ΑΥΡΗΛ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ, qui numus in Goltzii The-
sauro notatus est; sed Accusativus in Latina lingua minus
usitatus, ita ut Jobertus unicum tantum Gallieni numum
in cimeliarchio Regis observaverit, *Gallienum Augustum*; in
postica: *Ob conservationem salutis*.*

§. V. Inscriptiones, quas hæcenus dedimus, magis
personam respiciebant. Nunc eas inspiciamus, quæ rei ma-
gis propriæ sunt, & non nisi nomen ejus ostendunt; qua-
les sunt civitatum, provinciarum, fluviorum; quæ nudum
gerunt nomen, ut *Tiberis, Danubius, Italia, Valentia*; alix
tamen qualitatem habent adjectam: *Colonia Julia Augusta,
Felix Berytus*. Civitates Græcæ privilegia apposuerunt, qui-
bus gaudebant, ΙΕΡΑΚ, ΑΥΤΟΝΟΜΟΙ, ΕΛΕΥΘΕΡΑΚ,
ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΚ, ΚΟΛΩΝΙΑΚ: per verba ΙΕΡΑΚ ΑΚ. indicant
earum inviolabilitatem, qua non tenebantur criminis reos
exhibere; ΑΥΤ. denotat jus leges condendi proprias; ΚΟΛΩΝΙΑ
expri-

exprimit jus civitatis Romanæ; ΝΑΥΑΡΧΙΔΟC privilegium explicat habendi portum. Et immunitatem a tributis per ΕΛΕΥΘΕΡΑC jactitant. Verbum, quo ædituos se nominabant, jam demonstratum est. Addiscimus etiam exercituum & legionum nomina ex numis; inde nobis patefactum est, quod M. Anton. triginta circiter legiones numeraverit. Quædam legiones Classicæ erant, ut *Classica Leg. XX. Hispanica*; quædam certis titulis insignitæ, ut in numo Gallieni: *Legio I. Augusta sextum pia sextum fidelis*. Quin imo cohortes in numis inveniuntur, ut in Gallieni: *Cohortes Prætorianorum septem*. In Augusti: *Coh. Prætoriana Philippis*. Exercitus a terra nominantur, cui præsidium erant, ut in numis Hadriani & Trajani: *Exercitus Dacicus, Exercitus Britannicus*. Exercitium militare in Caracallæ & Antonini numis reperitur: *Disciplina Aug.* Orationes ad milites factæ: *Adlocutio Cohortium*; Juramentum fidelitatis a militibus præstitum, in Hadriani numis hæc verba habet: *Fides Exercituum*. Ejus Imperatoris profectioes terrestres exprimuntur per *Profectio Augusti, Adventus Aug. Maritimæ, Trajectus Aug.* Ludi publici notantur per vasa, ex quibus palmarum emergunt; de quibus vid. Dn. Morellii *Specimen*, & illi adjectas Epistolas quinque illustr. Spanhemii, quæ hoc argumentum funditus illustrent. Nero certaminum quinquennialium autor est, per ejus numum, cujus inscriptio: *Certamen quinquennale Romæ institutum*. ΚΑΒΕΙΡΙΑ celebrabantur in Thessalia, in honorem Cabir. ΘΕΟΓΑΜΙΑ in Sicilia repetebantur, in memoriam Proserpinæ & Plutonis conjugii. ΣΕΟΥΡΕΙΑ autorem habent Septimium Severum. ΚΟΜΟΔΕΙΑ a Commodo sunt instituta.

§. VI. Vota publica pro Imperatoribus, singulis ludis vel singulis decenniis celebrata sunt; ut in numo Antonini, *Vota suscepta decennialia*; & in alio ejusdem Imperatoris effluxo hoc decennio, *Vota decennialia*. In Imperio basso hæc vota frequentiora sunt, quæ interdum ultra terminum extensa, quod per verbum *multis* aut *sic* exprimitur, ut *Vot. X. mult. XX.* Sic X. sic XX. h. e. *Votis decennialibus multiplicatis vicennialibus*; seu *sicut decennialia, sic vicennialia*; nunquam autem XXXX. excedunt. Horum votorum occasionem dedit Augustus: nam cum duabus vicibus simularet, quod imperii regimentum deponere vellet, Senatus supplicatione

Inscriptio-
nes exerci-
tuum.

Ludorum
publ. inscri-
ptiones.

Votorum
publ. inscri-
ptiones.

Occasio
votorum in
Augusto.

permotus, istud per decennium continuare permittit; eo tempore constituebant vota publica pro Imperatoris incolumitate in hoc decennio conservanda; quæ instructio Dn. du Fresne debetur *l. c.* In basso imperio post Diocletianum singulis lustris vota repetita sunt ex consuetudine; sed post Theodosium desit, ut res Christianæ fidei contraria. In Majorani numo quidem legitur *Votis multis*, sed acclamatio quædam est, ut *Plura natalitia feliciter*. Nam & alia vota cernimus, ut in nummo M. Aurelii junioris *Vota publica*, pro felici successu ejus matrimonii.

Imperato-
rum tituli,

Crescunt
post Julium.

Nomen Cæ-
saris,

Deus & Do-
minus,

§. VII. Imperatorum Tituli multifarii sunt, in numis occurrentes. Julius C. a Domini titulo abstinuit, ut & Augustus, quod jam diximus; siquidem & omnes Imperatores Regis nomen fugiebant, nisi in Græcis inscriptionibus, ubi ΒΑΣΙΛΕΥΣ, pro Augusto, vel conjunctim ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡ, Rex imperans conspicitur. Julius Cæsar contentus erat appellari *Imperator*, *Dictator perpetuus*, *Pater patriæ*: ultimum exprimebant Græci per Π. Π. Πατὴρ Πάτρις; sed successores rerum potiti pro lubitu eligebant, subjugato populo tacente, & magistratum nomina & Deorum honores, ut Commodus *Hercules Romanus*. Augustus se appellari passus est ab initio, *Cæsar Divi Filius*; paulo post *Imperator*; postea *Triumvir Reipubl. constituendæ*; tandem *Augustus*; adjecit tamen *Tribun. pot.* Caligula retinuit *Imp. Cæs. Aug.* Nam nomen Cæsaris in honorem hujus Imperatoris sancte custodiverunt, etsi, dum viveret, hostis libertatis censebatur, ab obitu tamen cædis autores, ut sacrilegi a Senatu proscripti sunt, exstructo eum in finem templo *Jovi Ultori* dicato. Claudius adjecit *Censor*. Vitellius modestiam simulans, solum Imperatoris titulum accepit. In solius Domitiani numis *Censor perpetuus* legitur. In basso imperio post Anastasium *Perpetuus Augustus* invaluit. Aureliano primum titulum dedicarunt *Deo & Domino nato Aureliano*, quem nemo imitatus est, nisi *Deus & Dominus Carus*, post quem frequenter observatur. Interdum Imperatores sub Deorum figura se Deos appellari passi sunt. Ita inveniuntur *Commodi numi*, in quorum postica *Imperator* sub *Jovis* forma sedet, ad pedes aquila conspicitur, in manu fulmen; inscriptum est: *Jov. Exsuper.* hoc Patinus recte explicavit: *Jovi exsuperantissimo*; quod

quod epitheton erat Jovis, ut ex lapidibus colligitur. Et sic vocari amabat superbus homo. Circa finem Imperii receperunt Principes titulum ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΡΟΜΑΙΩΝ, *Rex Romanorum*, ut & ΔΕΣΠΟΤΗΣ, quod *Herus* significat; in effectu autem idem est, quod *Cæsar*, quemadmodum βασιλεύς idem quod Augustus. Inde Stauratius filius Nicephori a patre coronatus nomen recepit ΔΕΣΠΟΤΗΣ, relinquens patri titulum βασιλεύς. Sed sequentes Principes illum titulum huic prætulerunt, ut Constantinus, Michaël, Ducas, Nicephorus. Augustæ itidem se salutare fecerunt ΔΕΣΠΟΙΝΑ, ad imitationem Romanarum, ut Theodora Theophili, Augusta. In familia Imp. Comnen. frequens est titulus Πορφυρογέννητος, quod nomen proficiscitur a cubiculo Augustarum, quod a Constantino pretioso marmore rubeo seu porphyrite exstructum fuit, & ex hac ratione Imperatorum liberi *In purpura natos* se appellabant. Etiam Græcis non deficiunt abjectæ adulationis tituli, quibus Imperatores affecerunt. Singularis titulus est numi a Goltzio vulgati ΝΕΡΩΝ ΠΑΤΡΩΝ, non dissimilis illi Latino, *Senior & Dominus*, qui in Diocletiani & Maximini numis tantum invenitur *D. N. Diocletiano Felicissimo Seniori Augusto*; idem autem significat quod *Pater*. Diocletiano reservatus etiam post ejus abdicationem: nam in l. 2. C. *Tb. de Censu*, Constantinus & Licinius eum appellant *Dominum & Parentem nostrum Seniore Augustum*. Imperatorum filii, Augusti tempore audiebant *Principes juventutis*, ut Cajus & Lucius; postea invaluit nomen *Cæsaris* absolute positum, quo nomine Imperii successores insigniti fuerunt. Ælius primum illud usurpavit. Conjunctim *Cæsar Augustus* Imperatoribus sacrum erat nomen, qui nominibus relictis personarum de se jactabant virtutem, nimirum *Cæsaris & Augusti*. Ab Augusto etiam proficiscitur, quod hodierni Imperatores *Augusti*, & eorum conjuges *Augustæ* vocentur: quanquam hoc Germanice exprimitur: *Allezeit Wehrer/ oder allezeit Wehrerin*. Titulus *Semper Augustus* a quibusdam Friderico I. demum adscribitur; sed vero jam in Valentiniani inscriptionibus reperitur. *Nobilis Cæsar* postea titulus erat proprius vel filiorum Imperatorum, quanquam imperio nondum erant associati, vel exterorum, qui ad regendum imperium adoptati erant. Inde quatuor a Diocletiano

ΔΕΣΠΟ-
ΤΗΣ.In purpura
natus.ΠΑΤΡΩΝ
nulus.
Senior.Principes
juventutis.
Cæsares,Nobilis Cæ-
sar,

Flavius titulus. adsciti coadjutores, Constantinus, Maximinus, Severus & Maximinianus in numis vocantur *Nobilis Caesar*. In imperio basso *Flavius* prædicatum idem erat, quod in alto *Cæsar Augustus*; est autem nomen familiæ Vespasiani, a qua Constantini originem in linea recta deduxerunt; forte ut præstarent veritatem prælagii, cum Domitianus templum dicaret *Æternitati Flaviorum*. Exinde plenissimis titulis honorabant suos Imperatores, appellando *Novos Constantinos*. Exstincta Constantinorum stirpe, Jovianus hoc nomen denuo assumpsit, quin imo usus continuatus fuit a Longobardicis, nec non a quibusdam Gothicis Regibus, sed a tempore Heraclii & Constantini penitus defecit. Græcis Principibus usitatus fuit titulus ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ, cum primis ejus avidi fuerunt Reges Persarum, ut itaque eorum superbiam eluderet Constantinus M., in ipsorum vicinia nepotem suum Hannibalianum provinciis circa Pontum Euxinum Persiæ proximis præfecit, cum titulo βασιλεύς βασιλέων. Deos etiam se salutari passi sunt Græci, ut ΘΕΟΣ ΝΙΚΑΤΟΡ, & symbolis Deorum usi sunt. Ex quo imperio Romano subiecti essent, Imperatoribus idem tribuerunt, ut ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ ΚΟΜΜΟΔΟΣ. Tantum honoris etiam acceperunt Augustæ; sed Latini numi rarissime Dei titulum præ se ferunt.

§. VIII. Qualia epitheta Romani Imperatores in suos titulos receperint, jam dictum est, quæ interdum minus congruentia erant. Helvius suam constantiam exprimens, *Pertinacem* se appellavit; quod Severus imitatus est sine causa. Diocletianus se nominare permisit *Beatissimum* & *Felicissimum*, quod etiam in Constantii numis observatur, *Victoria Beatissimorum Cesarum*. Balbinus & Pupienus primi fuerunt, quorum moderatio titulum acquisivit *Patres Senatus*. Augustæ non minorem venerationem adeptæ sunt; per Liviam in sequentes transiit Augustæ nomen, quod etiam illæ receperunt, quæ Imperatoriis non sociatæ fuerunt thalamis, ut *Julia Tit.*, *Marciani Matridia*. Julia Domina, superbissima femina, nulla alia imitante, se appellavit *Piam Felicem Augustam*. De titulo *Mater Patrie* &c. antea dicta sufficiant. Imperii basi tempore titulo *Venerabilis salutatitas* fuisse Augustas, testis est Dn, du Fresne, hanc inscriptionem

Superbia
Julie Do-
minæ.

Augustæ
venerabi-
les.

ptionem producens : *Piissima & venerabili Domina nostra Helena Augusta, Matri Domini nostri Victoris semper Augusti Constantini, & avia Beatissimorum Dominorum nostrorum Cesarum ordo & populus Neapolitanus.* Inde literæ V. N. MR. in numo consecrationis Constantini a gentilibus parato, in quo femina quædam cernitur, quæ Helena est, sibi volunt *Venerabilis nostra Mater.* In Græcis numis hic titulus etiam Imperatoribus communis est, nam CEBACTOC idem exprimit, CEBACTOC. quod *venerabilis.* Ita numus cum capitibus Valeriani, Gallieni & Valeriani jun. adscriptum habet CEBBB. Hac lingua etiam Augusta Σελαστή dicta est; verbum autem Augusti Græci exprimerent retento verbo, tantum literis Græcis, ut apparet in numis Gordiani M. ANT. ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ. ΑΥΓ. ΤΟC.

§. IX. Fœdera præter hæc in numis expressa notari merentur, & sunt vel sanguinis vel amicitia; hujus exemplum est Ariobarzani numus Cappadocia Regis, cum inscriptione : Φιλορομιά, *Romanorum amator*; ejusdem generis sunt Arfacidis numi Φιλέλληνας se nominantis; quemadmodum Ptolemæi se appellari fecerunt *Philopator, Philometor*; & Nicephorus Botaniates dictus, ex devotione religiosa & pia nomen Φιλόχριστος adeptus est. Fœdera sanguinis seu cognationis non raro sunt obvia in numis. Nam titulum Patris, Matris, Avi, Avia, Filii, Nepotis, Pronepotis invenire licet, sive sit ex procreatione sive adoptione, ut *Cajus Cesar Divi Julii Filius. Germanicus Cesar Tiberii Augusti Filius, Divi Aug. nepos. Cajus Cesar D. Aug. Pronepos. Divo Maximo Patri. Divo Maximo Socero. Divo Romulo Filio. Divo Constantino Cognato. Agrippina Mater Caj. Cesaris Aug.* Sed vero ex iisdem etiam circumscriptiõibus quorundam adoptatorum ingratitude cognoscitur. Adoptivorum ingratitude. Bonus alias Trajanus a Nerva adoptatus non diu istud cognomen retinuit; nam assumpto imperio deposuit nomen Nervæ, & tantum Trajanum se appellari passus est. Sed Hadrianus jus talionis in eum exercebat: nam protinus reliquit nomen *Nerva Trajanus*, solo proprio recepto. Antoninus, pius Princeps idem fecit Patri adoptivo; sed hujus nomen sex Imperatores sequentes retinuerunt, nullo alio quam voluntatis nexu, quæ nominum autem similitudo seriem confundit. Imprimis in Caracallæ & Elagabali numis, qui ambo vocantur *Antoninus*

Nomina
magistra-
tus.

ninus Pius, relicto proprio nomine, & non, nisi ex facie, discernuntur: nam *Elagabalus* labiis gaudet satis magnis; & *Caracalla* facies minax est atque severa. Addita sunt etiam numis Imperatoriis in civitatibus obsignatis, nomina magistratus, cujus autoritate cusi sunt, ut ΕΠΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ, aut simpliciter ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΥΤΟΥΠΑΤΡΩΣ. Ea ratione in numis Coloniarum Latinarum *IViri* apparent.

Ordo ponendi circum-
scriptiones.

§. X. Ordo ponendi circumscriptiones naturaliter vadit a læva ad dextram; sed quidam numi Consulares & duodecim priorum Cæsarum, circumscriptum habent titulum a dextra ad lævam, quin imo in quibusdam eorum dimidia pars inscriptionis a dextra ad lævam, pars vero a læva ad dextram tendit, cum hac distinctione in Consularibus, quod nomen capitis ante faciem positum sit a læva ad dextram; istius autem nomen, qui numum cudi curavit, circa occiput a dextra lævam versus tendit, in una tamen linea; exempli loco sit numus *Bruti* in familia *Junia*, capiti ipsius ita circumscriptum est: L S E C L E C V T I T . B R V T . I M P . Positio circumscriptiois seu inscriptionis ex ordine consuetudinis circum caput est vel figuram, sed interdum illam in imo numi invenimus, cum primis inscriptionem, ut de *Germanis*, & *Sarmatis*; quædam lineas parallelas componunt; quædam crucis formam constituunt, ut in numis *Julii*; quæ omnia observationi curiosorum relinquuntur. Quanquam autem numi anima sit circumscriptio seu inscriptio, reperimus tamen quosdam, qui hæc parte nobiliore plane destituuntur, & hoc non tantum occurrit in Consularibus numis, sed etiam Imperatoriis. In familia *Julia* facies *Julii* sæpius occurrit sine titulo. Ad familiam *Cæciliam* *Vrsinus* refert numum, cujus altera pars *Pietatis* caput refert cum ciconia; in altera vero conspicitur pedum augurale & vas sacrificum, nulla plane addita litera. In Imperatoriis ejusdem generis aliquot cernuntur. Familiam ducit numus *Augusti*, caput ejus exhibens sine epigraphe, posticam ornat statua equestris, quam in ejus honorem *Senatus* erexit: *Cæsar Divi Filius*. Alius *Augusti* numus notabilis est, qui ex una parte ejus caput refert sine inscriptione; postica continet duas lauros cum nomine Principis: *Cæsar Augustus*. Posticæ partes hujus farinæ anticis sunt frequentiores, ad quas illæ

Numi sine
inscriptio-
ne.

Consulares.

Imperato-
rii.

illæ sunt referendæ, quæ quidem SC. habent adjectum, sed nihil faciens ad figuræ explicationem, aut etiam nomen monetarii; quorsum pertinent aliquot Pompeji numi, quorum figuris eleganter exornatæ aversæ nullam explicationem hauriunt ex verbis additis: *M. Minatus Sabinus Proquaestor.*

CAPUT XX.

Notitia Symbolorum in numorum antica. Capita in genere. Augustarum capita. Capita nuda. Capilli. Barba. Ornamenta capitum. Coronarum variae species. Deorum capita. Bustorum ornamenta. Ornamenta quibus manus occupantur. Amazonum symbola. Figure ad balneum usque. Symbola posticæ partis. Variarum rerum. Instrumenta sacrificia. Deorum Dearumve symbola. Virtutum symbola. Fluviorum. Provinciarum. Coloniarum Religio. Animalia qualia symbola constituunt?

§. I. **N**E quid deficiat, etiam notitiam symbolorum, ex laudati Joberti doctrina, auctam tamen, ad-jicere libet, qui plurima defumfit ex dialogis Ant. Augustini, cujus illustris Scriptoris eruditio multis faciliorem reddidit viam aliquid addendum. Tale autem Lexicon ad numos intelligendos multum prodest, quorum verba quidem personam explicant, intacta autem symbola relinquunt, quibus sunt exornata. Figura quæ in antica expressa est, vel nudum tantum caput exhibet cum collo, vel protome est cum humeris se protendens. Gallis *le Buste*, quod etiam ad hujus imitationem technici *Bustum* vocant. Interdum femuretenus cernitur corpus, quæ singula peculiaria recipiunt ornamenta. Capita vel nuda sunt, vel certo modo vestita. Feminarum vittæ varix nullam fere recipiunt descriptionem; in Valesianis æquiparantur ornamento muliebri hodierno, *Fontange* dicto. Sunt autem vel velata, vel fasciis involuta, vel cum capillis cincinnatis & ordine dispositis, quæ summa earum cura fuit, Sabinæ triplex

Notitia
symbolo-
rum ex Jo-
berto &
Augustino,
anticæ par-
tis.

Capita.

Augustarū
capita,

Nuda ca-
pita.

plex capitis ornatus apparet, vel enim flexi capilli, & veluti diademate cincti, vel coronæ instar dispositi, vel sursum elati sunt: lauro cinctum Helenæ caput est; aliarum capita in Luna falcata, Dianæ instar, collocabantur. vid. Dn. Struv. *Bibl. num.* Nuda capita Imp. annunt, quod non sint Imperatoris effigies, sed filii, vel adoptivi, quales fuerunt Ælius ab Hadriano, Aurelius ab Antonino adoptatus. Attamen regula hæc est exceptionibus obnoxia; nam Constantinus junior & Constantius Cæsares, lauro coronatos videbis; Augusti autem, Neronis, Hadriani capita nuda. Capilli Imperatorum gradatim & in ordinem sunt dispositi, qualis est Ottonis, quem adscititium fuisse Svetonius notat in *Ottone*. Antinous fere solus capillis utitur crispatis; hi cirrati vocabantur, ut a Persio;

*Ten' cirratorum centum dictata fuisse,
pro nibilo pendas.*

Alexander Mammææ filius capillo utitur ad pectinem strictim detonso. Hadrianus primus barbam aluit; sed jam Neronis tempore illa in usu fuit.

Tu cum maxillis balanatum gausape pectas;

Persius canit, qui tempore Neronis vixit; in numis tamen ante Hadrianum non cernitur.

Ornamenta
capitis.
Diadema.

§. II. Ornamenta Capitis sunt Diadema, Corona, Galera, Velum, aut aliud exoticum tegumentum. Diadema ornamentum antiquius Regibus proprium, in basso imperio tandem Imperatoribus omnibus commune factum. Textum est, non æqualiter latum, retro in nodum colligatum, gemmisque distinctum. Eorum frequentior usus invaluit a tempore Constantini M., quo tempore etiam Augustæ illo coronatæ observantur, incognitus alto Imperio factus. Ante Constantinum Caligula & Caracalla illo jam usi sunt, ut Sext. Aurel. refert. Imperatores usi sunt gemmis distinctis, Cæsares vero sine ornamento simplicibus. Imitati sunt Imperatores reliqui Julium, gestantes coronam lauream huic a Senatu concessam. Justinus primo corona utitur clausa, quæ pressior interdum est, interdum elevatior. Hæc corona a Dn. du Fresne *Camelaucium* vocatur. De Corona Radiali multa jam diximus; post fata primis Imperatoribus tantum

Laurea.
Corona
clausa.
Radialis.

usur-

ufurpata. Nero vivens primo sibi impofuit; etiam Cæfaribus impofita fuit; ita enim Cajus Cæfar, Julix Augufti filix filius, in Smyrneorum numo apparet apud Trifan. Tom. 1. p. 134. 139. vide etiam Getz numum, quem allegavi cap. 18. §. 7. Variæ victoriarum species victori distinctas impofuerunt coronas. *Rostrata*, roftris composita, pugna navali victoribus dabantur, qualem accepit Agrippa ab Augufto, victa Pompeji & Antonii classe: hæc corona fatis conspicua est; nam turrita & navalis est simul. vid. Patin. in familia Vipfania. *Murales*, turribus exstructæ coronæ, civitates expugnantēs cingunt, quibus etiam utuntur Cybele, terræ Dea, & Genii provinciarum. *Corona Civica*, foliis quercis composita, imponebatur *ob cives servatos*, quam principes ipsi amavere. *Coronæ ex Apio* eorum erant præmium, qui victores redibant ex ludis Isthmicis, Corinthi celebrari solitis; in numo Neronis aliqua videtur expressa. *Coronam ex loto nexam* Hadrianus invenit in honorem Antinoi, & nomine suo appellavit ANTINOËIA, quæ in ejus numis conspicitur. *Sacerdotes* ex craniis boum & vasis sacrificis, quibus intestina victimarum recipiebantur, construebant coronam APXIEPATIKA dictam: alio etiam utebantur pileo, *Apex* dicto, quem in sequentibus descripturi sumus. *Galeæ Romanæ* differunt a Græcis; quæ differentia in oculos incurrit: antiquissimi Regum, Imperatorum & Deorum constituunt ornamentum. *Galea* capitis Romæ alata est, ut *Mercurii Petasus*; quorundam Regum cornibus sunt armatæ, vel Jovis Hammonis vel Taurorum; quod Fortitudinis symbolum est. Imponunt etiamnum *Galeæ cornua* nobilissimæ familix in Germania nostra, quibus nimirum antiqui Germani ebuccinabant prælia & torneamenta. Inde etiam l'art de Blason, a *Blasena* Menestrierio recte derivatur. Ejusmodi cornua inveniuntur in numis, quibus de non devicta Germania Romanani triumpharunt, & multum similitudinis habent cum illis, quibus exornantur *galeæ*: ut erudite observat Dn. Ebnerus Patrit. Noricus ac seculi decus in *Thesibus Miscellaneis*. *Ad Exotica ornamenta* pertinet *Mitra* Regum Armeniæ & Syriæ: *Infalæ* non sunt dissimiles, nisi quod serratæ sint parte superiori, expressa est forma in numi Abgaris Regis Edessæ. *Tiara* corona Perfica Papalem assimilat. His Regibus etiam aureum capitis

Rostrata.

Muralis.

Civica.

Ex Apio.

Ex Loto.

Sacerdotū
ornamen-
ta.

Galeæ.

Cornua.

Mitra Ar-
meniæ.

capitis arietini figmentum, interstinctum lapillis; pro diademate erat. *Pileo* Phrygiæ aut Armeniæ Reges quidam usi sunt, ut Midas, Atys. *Pellem Leonis* Græciæ Reges, Herculem imitantes, imposuerunt, ut Philippus, Alexander. Hos secuti sunt, Commodus, Alex. Severus. *Velum* Principum & Augustorum tegumentum aut Apotheosin denotat, aut functionem sacerdotalem. Nemini enim nisi Saturno nudis capitibus sacrificabatur, qui veritatis pater: nam veritas latere non debet. Hoc gentile ornamentum ad Constantinum usque in numis reperitur. *Nimbus* in Imperio basso consuetus in Mauricii & Phocæ numis cernitur; splendor seu fulgidum lumen est circa caput circulum formans: Augustis etiam fœminis imponitur, ut Faustæ Constantini uxori. Vid. Morell. *spec. 33.* Postea Christum & Mariam tantum in numis illo ornare. In alto Imperio aliquot Cæsarum capita *radiis solaribus* sunt circumdata, qui differunt à Corona radiali & Nimbo.

§. III. Deorum capita aut coronis cinctâ sunt, aut galea munita, aut velo & mitræ inclusa. *Laurea* Corona Apollini sacra est & Genio Senatus, ΘΕΑΣΥΝΚΛΗΤΟΣ dicta & ΙΕΡΟΤΕΙΑ. *Corona spicata* ad Cererem pertinet; *Florea* ad Floram; *Hederacea*, aut ex pampino formata ad Bacchum; *Radii solares* ad Phœbum. *Galea* Marti imponitur, & Minervæ, si noctua exornata; *Petâsus alatus* Mercurio. *Pileus sine margine* libertatis signum est, nec non Vulcani, Cycloperum & Fabricorum; si stella adposita est, Castoris & Pollucis, ovorum putamina sunt. *Pileus Phrygius* in acumen assurgens retro curvatus ad Deum pertinet, Lunus dictum. *Modius* Serapidi & Genii impositus, providentiam indigit; nam omnia mensura peragit. Sanitatis Deus Telephorus *Cucillum* portat, quo hodie utuntur nautici. *Flammeum*, velum magnum est, Junoni Pronubæ medium corpus tegens: Juno, sospita dicta, *pelle caprina* utitur duobus cornibus armata. Quorundam Deorum Ægyptiorum capita nuda quidem sunt, addito tamen symbolo discernuntur. *Apis* taurus est, intra cornua flos Loti conspicitur, frons albo signo distincta est, & supra caput cornutam gerit lunam: *Osiridis* figura eadem est. *Isis* & *Canopus* in fronte ornantur flore, lillii magnitudinem superante, a Græcis Ἀλεπότορον dicto; *Canopus* utriusque generis est, & idem symbolum retinet, Dea tamen sub nomine Eume-

Eumemythis intelligitur. Spes eodem flore utitur. *Pantheon* Pantheon caput est Principis, variorum Deorum symbolis exornatum, quid sit? quale nobis fuffit numus Antonini Pii, & Faustinae junioris, quae per modium Serapidem refert: Sol est corona radiata; Jupiter Hammon per cornua, Pluto per barbam, per tridentem Neptunus, Æsculapius per serpentes brachium vinculantes designantur. Hæc Deorum compositio heterogenea proficiscitur a Laribus, qui Dii erant domestici, referentes ortorum Deorum symbola in una statua, unde Pantheon ortum. Varias eorum figuras, doctissimo commentario illustratas, exhibet Baudelot, de Dairval, in l'utile de voyage P. I. & Nicafius in dissert. de numo Pantheo Hadriani Imp.

§. IV. Figuræ cum Brachiis apparentes, *Busta*, quæ metationibus impressa sunt, & tempore ultimi imperii, etiam minimis in numis reperuntur, certis notantur symbolis, quibus manus occupantur. Est primum *Globus mundi*; ad denotandum mundi Imperium infidet sæpius globo Victoriola, indicans, bellis partum hoc orbis fuisse imperium; Augustum illo suo tempore usum fuisse testatur Isidorus L. XVIII. Origin. C. III. *Pilam in signo constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subjectas, ut magis figuram orbis ostenderet.* Constantinum illo adhuc usum esse cum Victoriola, testis est numus aureus a Morellio vulgatus Spec. p. 83. sed sequentes Imperatores Christiani eo loco Crucis signum posuerunt; quale Benedictus Pontifex dono obtulit, Henrico Secundo, ut totum orbem sub crucem redigeret. *Sceptrum* manu gerebant Imperatores, si habitu Consulari induti essent; in apice cernitur globus, cui infistit aquila: quo denotatur, Principes regere propria autoritate mundum. Hujus moris Augustus autor est; sed Phocas sceptro imposuit crucem, quem reliqui Imperatores secuti sunt. Si capita galea sunt armata, *lanceam* etiam manibus gerunt, quæ humeris interdum imposita cernitur: sin togati sint, *Ferula* loco sceptri est, NAPΘHΞ dicta; unde Græci Principes salutabant *Narthicophores*; in apice pressior cubus est quadratus. *Labarum* in familia Constantina usitatum est monogrammate Ϟ insignitum, seu A. & Ω. *Fasces*, insignia Magistratuum ac Consulium, sunt duæ perticæ, ex quibus fasciculi virgarum

Bustarum ornamenta,

Globus mundi. Cum Victoriola.

Cum crucis signo.

Sceptrum. Cum globo. Cum cruce.

Lancea.

Ferula.

Labarum. Fasces.

- cum securi inclusa dependent. Plutarchus ita exponit, ut per virgas significaretur, corrigendum esse à Magistratu, quod mutari possit; & puniendum, quod non possit. *Fulmen.* *minis* forma Augusti & aliorum numis addita, supremæ potestatis *ΤΕΡΜΗΝΙΩΝ* est: sæpius enim, præter caput, figura quædam superaddita, in antica cernitur; ita videmus Victorix & Capricorni signa in numis Augusti; aquilam & laurum in Tiberii; serpentem in Neronis. Vid. Dn. Stru-
- Forma ob- *vii Biblioth. numism. p. 152.* A tempore Anastasii Impera-
longa, quæ
sacculus esse
dicitur. *tores* manent *Sacculum*, seu volumen rotundum, oblon-
gum; dicunt quod sit strophium complicatum, quo ex-
panso ludis publicis initium facerent: nam Consules etiam
illo sunt insigniti. Alii dicunt, quod sit sacculus cinere
impletus, nomine *ΑΚΑΚΙΑ*, in coronatione adhibitus, ut
mortalitatis memores essent & innocentix; alii chartam esse
asserunt. In numis Græcis Byzantinis Impp. tenent cruce-
m illam duplicem, Ungaricam dictam; ut in numis Constanti-
ni conspicitur, ubi Imperator cum Augusta Hierene hanc
cruce[m] tenent: ille dextra, hæc læva manu: putant quidam,
quod sint duæ cruce[s], major & minor, sibi invicem oppo-
sitæ; sed modus tenendi aliud suadet, & alius Constanti-
ni numus, in quo Imperator cum Augusta, eadem
positione, cruce[m] tenet simplicem. Vid. August. *dialog. l.*
p. 19. Luna crescens basis est Augustarum, scilicet ut sol & lu-
na essent conjuncti: Deus Lunus eam humeris portat;
nam lunam esse masculi generis persuasi erant gentiles. Bu-
stam *Amazonum* securi armatum est, Pelta dictum. Cabires
Malleo magno sunt armati duorum Capitum. Vulcanus *for-
pice* & *malleo*: quæ instrumenta in postica una cum unco ex-
pressa monetariam officinam significant, *Anubis* Deus, ca-
nino capite spectabilis, manu tenet *sistrum* Isis. Figuræ ad bal-
teum usq; se protendentes, ut dictum est, in Metallio-
nibus cernuntur; in iis videntur galea, clypeus, equus ca-
pistro impeditus; ad indicandam victoriam in bello aut lu-
do partam.
- S. V.* Hactenus Anticarum partium symbola; nunce-
tiam posticarum veniunt explicanda. Hæc vel figuris sunt
annexa, vel sine eis reperiuntur; vel figuræ ipsæ loco sym-
boli sunt; quædam multis figuris sunt communia, quæ In-
scri-

scriptiōne distinguntur; alia inscriptionem ipsam supple-
 nt. Nam figura aquilæ infidens & fulmine armata etiam sine
 inscriptione pro Jove habetur. *Hasta*, spiculum est sine fer-
 ro, vel potius sceptrum antiquum longius, omnibus Diis
 commune, clementiam indicans; olim, teste, Justino adora-
 bat populus sceptrum loco Deorum. *Patera*, vas sacrificum,
 itidem omnium Deorum symbolum est, primi & secundi
 ordinis. Principibus etiam attributum fuit, quia Pontifices
 erant Maximi; inde coram ara pinguntur ex patera super
 ignem effundentes. *Cornu Amaltheum* seu Copiæ omnibus
 Deis, Heroibus & Geniis competit; divitiarum signum est:
 duo abundantiam indicant singularem. *Caduceus* baculus a-
 latus est duobus serpentibus intortis, Potentiam exprimit,
 Prudentiam & diligentiam; Mercurio dicatus quidem est,
 sed etiam aliis attribuitur in signum moderationis, pacis &
 felicitatis, Symbola Deis ac Virtutibus propria, infinita fe-
 re sunt: explicanda sunt potiora. *Thyrsus* spiculum est, qui
 hederæ & vitis intortus; Baccho sacer, & iis, qui ad illum
 pertinent; furorem vino contractum exprimit. *Fulmen* in
 manu seu circa caput positum, Jovem nominat fulminan-
 tem; etiam quibusdam Imperatoribus addidit adulatio, ut
 dictum est. *Laurus* Victoriæ exprimit; *Olea* Pacem: aliæ
 plantæ, Provinciarum sunt insignia, ut Rosa Insulæ Rhodi.
Junctæ manus fœdera, amicitiam aut concordiam notant. In-
 signia militaria *Are imposita* Coloniam significant a vetera-
 nis militibus ædificatam; plura insignia tot legionum mili-
 tes expriment: *Gubernaculum* globo impositum, cui navis ad-
 dita, denotat supremum mundi regimentum. In numo
 Julii junctum est Caduceo Cornu copię; & mitra Pontifi-
 calis: hoc est, *Cæsar regit Rempublicam, Pacem, Religionem*
felicitèr. *Clypei* expriment votum pro Principe susceptum,
 (inde *Clypei votivi*) aut Principis protectionem subditis præ-
 stitam: Aris vel templorum columnis affigebantur. *Urna*,
 ex quibus palma protendit, ludos indicant publicos; sæpius
 additum est simpuvium seu vas, quolibationes peragebantur,
 quæ ludis semper conjunctæ erant. Navis mota significat
 lætitiâ, felicitatem, bonum eventum, & certitudinem: si
 ad pedes conspiciatur figuræ turritæ, denotat, quod sit Ci-
 vitas maritima gaudens portu; sin vero adstent alatæ Victo-
 riæ,

Hasta.

Patera.

Cornu co-
piæ.

Caduceus.

Thyrsus.

Fulmen.

Laurus.

Junctæ ma-
nus.Insignia
militaria.
Guberna-
culum.Clypei.
Urnæ.

Navis.

Ornamentum navis incurvatum, *ἀροσθήειον* dictum aut *ἀροσθόλιον*, Victoriam classicam etiam exprimit, interdum civitates maritimas, ut est Sidon. *Uva* lætitiæ, gaudium, & terram vino fertilem perhibet; *Cithara* civitatis symbolum est, quæ Apollinem coluit. *Modius*, ex quo spicæ & papaver surgunt, Abundantiam laudat & frumentum aliunde advectum tempore famis. *Signa Militaria*, quorum quatuor interdum numerantur, ut in Trajani numo, exprimunt aut Victoriam legionum, aut juramenta fidelitatis, aut sunt signa hostibus erepta, vel ab iis recepta. *Aquila* primum legionis signum est; alia animalia sunt cohortium. *Vexillum* equestre signum est. *Lituus* instrumentum est, in lineam spiralem se terminans; Haruspiciis symbolum & Augurum; per istud cælum in partes dividebant, & futura præſagebant. Notari meretur, quod hodiernum Episcoporum pedum pastorale eadem figura gaudeat ac Lituus: & miror, quod gentile hoc instrumentum inter Christianos adhuc conservatum fuerit; de quo Canonistæ hanc mysticam faciunt explicationem: Curvatum est in summo, ut avulsos a fede Romana retrahat; rectum in medio, ut fulciat imbecilles; in imo acutum, ut puniat peccatores. Vid. B. D. LINCK *de Jur. Ep. c. XIV.*

Apex, §. VI. *Apex* & *Filamen*, seu istud ornamentum, quo Flamines capita religabant, formam habet galæ acuminatæ, cum duobus pendulis, Sacerdotium denotat & Pontificatum; adduntur alia instrumenta sacrificia, ut *Vas continens aquam lustralem*; *Catinus*, ad reponenda intestina; *Cranium animalis victimam* denotans; *Ascia* cum cultro ad mactandum; *Aspergillum*, *Simpulum*, in quo oleum, quod victimæ infundebatur. Numus Cæsaris in familia Julia cum elephanto in postica hæc omnia exprimit. Vid. Patin. *in fam. Jul.* *Sella curulis* officium notat sive *Ædilium*, sive *Prætorum*, sive *Consulis*, qui omnes jure gaudebant *Sellæ eburnæ*: si hasta interserta est, Junoni est sacra, quæ consecrationi Principum adhibita fuit. *Carrus* vel equis vel leonibus vel elephantis vectus, *Triumphum* vel *Apotheosin* notat. *Carpentum* cum mulis, scæminis tantum proprium est, & Consecrationem exprimit, vel honorem, quod earum

imagines in ludos Circenses deductæ fuerint. *Porta Civitatis* aut *Turris* a tempore Constantini usitata cum verbo : *Providentia Augusti*, Granarium publicum exprimit, seu urbem Constantinopolim, si stella super illa appareat. *Calathus* Calathus, fructibus aut floribus repletus fertilitatem denotat. *Pali val-* Pali Vallares, *lares* tignum intersecantes, castra illis clausa signant. *Tripus* Tripus cum Delphino & Cornice symbolum est XV. Virorum sacrificiundis Oraculis inservientium & Sibyllis, quas data occasione consulebant pro Republica. *Tripus* enim & *Cornix* Apollini sunt sacratæ. *Zodiacus* cum sole & luna, qualem refert numus Alexandri Severi, felicissimum Principis fidus denotat, & statum tranquillum omnium subditorum. *Parazonium* est pugio sua forma carens : nam ab utraque parte extrema rotundus, instar hodierni radii regimenti; raro lateri alligatus cernitur; nam in numo Galbæ, ubi *Honor & Virtus*, Honor genu imponit, & in aliis numis aliam recipiè positionem. Hinc dubitat Jobertus an *Parazonium* sit? quippe capulo destituitur. *Patinus* in *Impp.* p. 228. in numo Antonini Pii *Scipionem* appellat. *Rota* exprimit, quod via publica vehiculationi sit restituta, ut *Via Trajani* : ad pedes *Fortune & Nemesis* etiam cernitur, illo loco inconstantiam, hoc vindictam in sceleratos publicam signat. *Rota?*

§. VII. Deorum & Virtutum figuræ, suo quævis utuntur symbolo, de qua materia cum primis erudite scripsit *Cesare Ripa* in *Iconologia*, *Padova* 1628. 4to. Videatur etiam *Joh. Bocatii Genealogia Deorum*, *Basil.* 1532: *Les Images des Dieux par Vincout Verdier*; quod Latinitati donatum scriptum nominatur *Pantheon antiquum*. *Mogunt.* 1687. *Lilii Gregorii Gyraldi Deorum Historia*, *Basileæ* 1580. De Deorum signis scire juvat *judicium Spanhemii* in *Ep. ad Begerum* : *Varia autem esse*, dicit, *ἄριστα* haud ignota, quibus gentium Dii in numis & marmoribus antiquis designantur : unde etiam vulgo de singulis, seu quibus *Numinibus* tribui eadem debeant, haud dubium vel incertum licet ut plurimum *judicium ferre*. *Vel enim cum votis aliunde singulorum symbolis ac typis; addito insuper ipsius Numinis nomine signantur; vel si forte in solitum preferunt cultum, ipsa exstans in numo Dei epigraphæ aut alia simul addita, & nota quidem illius symbola, cui vero clarissima veterum ea de re testimonia eundem facile produunt.* Satis magna tamen difficultate laborat *Deorum*

Deorum cognitio ; nam prout diversus eorum respectus, ita diversimode apparent. Inde Bacchus aliter, ut potatorum Præses ; aliter, ut Orientis Dominator. Diana quandoq; virgo, quandoq; puerorum nutrix habita ; quandoq; Priapina, Lucina & obstetrix Dea dicta. Et quod jam notavimus, Deum Lunum vocabant, Pollentemque Deum ; Venerem, eundemque ut & Fortunam, masculam & barbatam dicebant. Vid. Dn. Struvii *Biblioth. numis. sect. III.* Nos brevitati studeamus, & consveta Deorum & Virtutum symbola exposituri sumus. *Jupiter* fulmine utitur & aquila ; *Neptunus* Tridente & Delphino ; *Dei marini Melicerta, Palemon & Portunus*, sive sit unus Deus trium nominum, sive sint tres Dii peculiare, repræsentantur figura infantis Delphino insidentis, quod symbolum etiam Ludos Isthmicos exprimit, quos in honorem Melicertæ instituit Sisypho. *Juno* Pavonem amat, avem in quam transformavit fidelem Argum. *Æsculapius*, Hygea & *Salus* distingvuntur serpentibus ; *Bacchus* pampino coronatus lætitiâ vino haustam notat ; cantharo ad infundendum præparato instructus est, ad ejus pedes panthera docet, quod lætitiâ vini degeneret in ebrietatis furorem ; altera thyrsum tenet ; vehitur etiam Pantheris. *Canope* Ægyptiorum Deus olla pingitur terrena, cui superimpositum caput, *Isidis* flore superbiens. Hæc perforata olla ubique cera obducta & aqua repleta, sacro Persarum igni imposita, illam delevit, & Ægyptiorum Diis prærogativam obtinuit. *Astarta* Sidoniarum Dea carpento insidet duarum rotarum ; nam ita per provinciam vehebatur, quum pecuniam colligerent publicam ; ipsius figura incerta est. *Cybele* turrata ob Civitates in terra extructas, leones ad pedes ipsius furiosum recensent amorem, quo Atym est persecuta. Ejus Pontifices ad sacra peragenda utebantur instrumento, *Crotalum* dicto, quemadmodum *Isidis* sistro ; est autem species tympani illi non abfimilis, quod hodie Biscagicum appellamus tympanum. *Ceres* ornata est corona spicata ; vehitur ejus currus serpentibus ; Faces in monte Ætna accensas tenet, quærendo Proserpinam. *Diana* cognoscitur Luna cornuta ; arcu & pharetra, vehitur cervis. *Diana Ephefina* multimammia, est singularis formæ, habetur pro omnium rerum genitricem, sulca est duobus fulcris ; interdum ad ipsius pedes duo cernuntur

nuntur cervi, interdum boves; in capite calathum gerit fructibus repletum: hujus mysterii explicationem publicavit Menestrier sub tit: *de Diana Eubefina: Venus* superbit pomo ipsi à Paride adjudicato; Cupido sæpius in ejus consortio est, sacratum habet gubernaculum, in signum amoris potentiz; cernitur etiam armata galea & clypeo, ut denotetur ejus invincibilis fortitudo. *Pacis* signum est olivæ ramus, vel fax accensa, quam cumulo armorum admovet. *Providentia* virgulam gerit, quâ tangit globum; scil. quod mundum regat: in Severi numis Medusæ caput tenet.

§. VIII. *Virtus* galeata depingitur sinistra gestans parazonium, dextra lanceam inversam, calcans pedibus globum; quæ Virtus militaris est, mundum subigens. *Spes* dextra florem tenet trium foliorum, sinistra vestem retrahit, ut commodius gradi liceat. *Constantia* figura galeata est, hastam tenens, digitum dextræ manus, indicem dictum, porrigit, affirmans quasi rem constanter. *Indulgentia* turrata Leoni infidet dextra fulmen tenens, sinistra sceptrum; inferos enim animos dominatur. *Abundantia* spicas tenet, ad pedes surgunt ex modio papaver & spicæ; id quod docet, Principem advehi curasse populo frumentum; idem exprimitur per navem appositam. *Pietas* velo implicita est magno, porrectis manibus pingitur, supplicantium figuram imitans; vel istis capsulam tenet thure repletam, ex quo aram inspergit; ad pedes *Ciconia* apparet, quia preces fundit publicas & privatas; vel ob pietatem erga parentes: quam ob causam hanc avem *piam* vocant Romani. In numis Marci Aur. videtur Mercurius sacculum tenens, altera caduceum cum verbis: *Pietas Aug. Nobilitas* in numis Commodi & Getæ per figuram exprimitur hastam dextra tenentem, sinistra *Palladium*, quæ minuta est statua Palladis Trojæ culta; inde Albam portavit Æneas, donec Romam pervenit. vid. Dion. Halicarnass. *Libertas* tenet pileum libertatis: nam servi nudo capite incedere cogebantur; in altera observatur virgula *Vindicta* appellata, quibus à Prætoze tangebantur. *Vestem* cum face exprimunt, quæ ignem æternum indigitat, quo colebatur. *Liberalitas* tabulam quadratam tenet, certis punctis distinctam, quæ notat frumentum aut pecuniam, quibus populum donavit Princeps; omnibus congiariis præsidet.

- Pudicitia.** *Pudicitia* velo cinctâ est, digitis os claudens, scilicet, ut vestibus, oculis & verbis regulam præscribat. *Securitas* fellâ infidet negligenter brachio innixa, ut ostendat se nihil curare.
- Fortuna.** *Fortuna* stans pingitur, nec non sedens, gubernaculum tenens; credebant enim gentiles, sortem omnia disponere ac dirigere. Apposita est rota, inconstantia signum, & cornu copiae: nam caeca profusione quævis bona mortalibus tribuit.
- Figure mutilatae Terminali.** *Figure mutilatae* sine brachiis & pedibus *Terminali* vocantur. *Polybius* refert, quod ortum trahant à populis de limitibus disceptantibus, qui lite composita statuas ponebant in honorem Deorum, quos crediderunt prædesse amicabili compositioni suæ. Inde *Jupiter terminalis* à *Crotoniatis* & *Sybaritis* cultus. *Aequitas* & *Moneta* bilance utuntur; ad exprimendam monetam tres ponunt figuras, quævis earum bilance instructa; ad pedes cujusvis cumulus cernitur, metallum denotans triplex A. A. A. Quanquam jam Consulum tempore *Moneta* Dea in numis reperiatur; attamen sub figura bilancem tenente, *Domitiani* temporibus innotuit: *Commodus* vero tres figuras primò imposuit. *Justitia* in numis *Hadriani* & *Antonini Pii* sedens pingitur, tenens dextra pateram, sinistra sceptrum: primum deitatem denotat, alterum potentiam. Dux figuræ, inter quas verbum *OMONIOIA* cernitur, *Fœdus* exprimit duarum civitatum, pactum in aspectu Deorum. Figuræ digitum ori imponentes, ad quarum pedes rota cernitur, vindictæ Deæ sunt, *Nemesis*; digitus ori impositus denotat, ne audeant loqui homines de *Justitia* DEI. *Gratie* tres sunt figuræ sibi invicem porrigentes manus, nudæ etiam pinguntur, ut in numo *Tranquillinae*. *Æternitatem* repræsentant tres figuræ velum expandentes supra caput, quibus notantur tempus præteritum, præsens & futurum. *Æternitatem* etiam figura exprimit tenens in altera Solem, in altera Lunam, quæ sidera æterna crediderunt *Ægyptii*. *Furiæ* seu *Eumenides* armatæ sunt serpentibus, face & pugione. *Parce*, quæ etiam sub nomine *Fatarum vitricium* veniunt, tres sunt figuræ sine omni symbolo. vid. *Spanhem. de præst. & usu Num. p. 838.* *Anni quatuor tempora* totidem exprimunt pueruli; *Hyems* vestita est; *Ver* floribus refertum canistrum gestat; falcem tenet *Æstas*; *Autumnus* calathum frugibus repletum portat, & *Lapis Solis* leporem. *Lapis ingens curru impositus Solem* significat, qualem adora-

adorabat Elagabalus; quidam enim docebant, quod sol candens sit lapis; stella super eum apparens Phosphorus est, quæ hujus Imperatoris numos à Caracallæ numis distinguit. *Sol oriens* nuda est figura radiata circum caput, flagellum gestans, cursus rapiditatem exprimens. *Pyramis* ante templum posita cum duabus columbis, *Venus* est, qualem Paphos adorat. *Sub montis forma adoratus est Jupiter*, lapis dictus à Græcis ΖΕΥΣ ΚΑΚΙΟC, & ex eadem ratione credunt montem Cappadociæ Argeum, sæpius videri in numis. *Fluvios* significant figuræ recubantes urnæ innixæ, quos etiam referunt figuræ nantes. *Figuræ lectæ impositæ* solennitatem expriment *Lactisterium* dictam; quippe ut pellerent morbum contagiosum, pretiosis lectis Deos imponebant. *Mos*, ab Arnobio reprobatus, invaluit A. U. C. 356. teste Livio.

§. IX. *Provinciis* etiam signa quædam propria fuerunt; sive vestimentis cognoscebantur, sive symbolis. *Africa* tecta est capite elephantino, eam comitatur vel *scorpio*, vel *serpens* vel *leo*, hujus terræ animalia. *Asiam* notat serpens aut gubernaculum: nam mari circumfluxa est. *Europa* symbolo caret, numi enim referentes Europam à *Jove* sub *Tauri* specie raptam *Seydenses* numi sunt. *Macedonia* equorum fertilis, effedario scuticam gestans exprimitur; vel quia *Sol* ibi colebatur, ejus numi etiam *Herculis* clavam gerunt. *Mauritania* caballo insignitur, vel virga ob ejus velocitatem, ita ut nec lupato uterentur, nec calcaribus. *Ægyptus* cognoscitur per *fistram*, *lfidem*, vel *crocodilum*. *Achaja* utitur urna floribus referta. *Hispania* cuniculosæ nota est *cuniculus*; etiam miles clypeo armatus & duobus spiculis, gentis fortitudinem designans; spicas etiam gestat ob terræ fertilitatem. *Gallia* vestita est *sago*, militari vestimento, & armata spiculo *Gesum* dicto. *Judea* togata est, & palmo distinguitur: nam pars est *Phœnicix* hoc symbolo utentis, inde *ΦΟΙΝΙΞ* dicta. *Arabiam* notat *camelus* in hac regione equi instar velox, ut *Aristoteles* perhibet; porro *arundo* ista odorifera, & arbor *thuris*. *Dacia* exprimitur *fœmina* spiculum gestante, cui ornamentis loco, in apice caput asinum impositum, ad fortitudinem indicandam, magni enim habebant asinum veteres *ζῶον ἀνθρώπων* appellatum, cui *Principes* etiam infidebant, *Sicilia* symbolum caput est tribus femuribus cum flexis genu-

genibus circumdatum ; distingvunt femora totidem spicz. Spicz fertilitatem indicant ; femora tria promontoria numerant. Falce etiam utitur. *Pannoniam* signant duz foeminae amictu hyemali induta, gestantes signa militaria ; fortitudinem populi & frigus terrae hoc explicat. *Italia* turrata Regina mundi, globo insidet, cum cornu copiae. *Germaniam* foemina designat clypeo & spiculo armata praegrandi ; populi fortitudinem exprimit. *Armenia* cucullo tecta est, arcu & sagitta armata. *Parthia* signum est foemina in morem gentis vestita, arcum & pharetram gestans. *Cappadocia* turrata est, vexillum tenet equestre, ob copias Romanis inservientes, conjuncta est monte Argeo. *Mesopotamia* intra duos fluvios sistitur longam gerens mitram. *Britannia* insulae figura gubernaculo innixa ; addita est prora navis. Quaevis civitas suo utitur signo & Deo, quod etiam ex inscriptione cognoscitur ; Coloniarum religio, quantum ad numos, cognoscitur ex vetere illo epigrammate :

Dodona est tibi, Jupiter, sacra,
Junoni Samos & Mycena Diti,
Vnde Tanaros equorisq; Regi,
Pallas Cecropias tuetur arces
Delphos Pythius orbis umbilicum,
Creten Delia, Cynthiosq; colleis,
Faunus Menalon, Arcadumq; silvas ;
Est tutela Rhodos beata solis,
Gades Herculis, humidumq; Tibur.
Cyllene celeri Deo nivosa,
Tardo gratior astuosa Lemnos.
Ennae Cererem nurus frequentant,
Raptam Cyzicos ostreosa divam,
Formosam Venerem Cnidos Paphosq;
Mortales tibi Lampsacum sacrarunt.

S. X. Explicanda tandem sunt animalia, quorum major pars civitatibus competit. *Lupa* Romulum & Remum lactans civitatum signum est jure civitatis Rom. gaudentium, quae vocabantur Colonia Romanae, quo signo uti non audebant civitates juris Latini. *Pegasus alatus* Corinthi symbolum, quo *Minerva Bellerophonem* eo loco donabat, ut *Chimera* vince-

vinceret. *Phoenix* renascens aternitatis ac futuri melioris Phoenix.
 temporis signum. *Aquila* & *Pavo* ad consecrationem pertinent; Aquila.
 posterior etiam amorem conjugalem designat. *Cornix* con- Cornix.
 cordiam exprimit. *Capricornus* horoscopus Augusti est, vi Capricornus.
 cuius Astrologus Theogenes imperium ipsi prasagiebat. nus.
 Sed contendunt eruditi hodierni, ipsum non natum fuisse
 hoc signo. *Pisces Melancytes* seu thinni, civitatis signum, ubi Pisces Me-
 lancytes.
 capiebantur in abundantia, ut Constantinopoli. *Delphinus* Delphinus.
 anchoræ intortus, commerciorum libertatem signat, & im-
 perium maris. *Canis rubro colore inquinatus* cum conchylio, Canis.
 Tyri symbolum est; ubi purpureus color per Herculis can-
 nem inventus: cui, dum pisces comedit hujus generis, pel-
 lis purpurascit: sed canis raro in numis conspicitur. *Cervus* Cervus.
 Ephesum exprimit, & Dianæ sacratas urbes. *Porcus* a duo- Porcus.
 bus togatis supra aram accensam tentus, fœdus significat.
Bos fortitudinis & patientiæ symbolum; Coloniarum etiam, Bos.
 quarum ambitum formabat, Pontifice ductus velato. Sacri-
 ficium etiam notat, cuius victima erat; hoc casu cornua
 vittis & insulis ornata videntur. *Crocodilus* & *Hippopotamus* Crocodilus
 Ægypto proprius & Nilo. *Serpens* Æsculapii, Glyconis, sa- Serpens.
 lutis & Hygeæ signum. *Gallus* Luni Dei & Mercurii. *Sphinx* Gallus.
 prudentiæ. *Harpyia* fortitudinis nota, Gabalam civitatem in- Harpyia.
 dicat & Cœlesyriam. *Caballus* Carthaginem nominat. *Equi* Caballus.
pascentes pacem & libertatem designant, aut terram pastu fer- Equi pa-
 scentes.
 tilem. *Elephantus* longævus aternitatem indicat, sæpius lu- Elephantus.
 dos publicos aut Africam. *Animalia rariora* cum verbis *Mu-
 nificentia Aug.* aut *Seculares Aug.* significant Imperatorem ea
 produxisse in ludis publicis & spectaculis. Hæc sufficiant pro
 notione quadam generaliori, qua sine dubio cognitio nu-
 morum facilius redditur, ut specialia his principiis
 enodari possint ac dignosci,

CAPUT XXI.

Numorum pretium ac raritas. Justum rarissimorum pretium 50. Thalerorum. Unde numorum differentia. Modus raris inveniendi numos. Paillant numorum raritatem notavit. Numi in Gallia rari, in Italia non, & vice versa. Consularium rariores recensentur. Omnium rarissimus Horatii numus. Numus Bruti. De libertatis pileo notabilia quedam. Rariores Imperatorii numi. Metalliones ex auro, argento, argento aroso. Metallio suberata. Regula circa magnitudinem numorum. Othonis aerei numi. Pescennii numi. Gordianorum African. numi. An quatuor Gordiani? Tranquillina numi. Rariores aurei, rariores argentei. Numi insuper notati. Numi rariores nostri ævi. Numus omnium maximus Danicus. Rarum Anglicum numorum genus sculptum. Anglorum & Hispanorum injuria & retorsiones. Uncialis Mansfeldicus: BEL. GOTT. IST. RATH. VND. THAT. Genuina Historia uncialis Hassiaci: BESSER. LAND. VND. LEVT. VERLORN &c. Numus nosser memorialis secularis

Numi quoad pretium gemmis æquales.

S. I. **N**umos veteres gemmas esse Jctus nos docet in L. Numismatum. ff. de Usufructu: quid mirum, quod etiam earum induant naturam? Dicturi enim de eorum pretio, rem melius declarare haud valemus, quam trito isto proverbio; quod in venditione gemmæ justum ejus valoris pretium constituat divitum stultitia. Putant enim antiquarii æquitate nisi, rarissimi numi, cujuscunque sit æstimationis, pretium justum esse 50. thalerorum. Sed vero interdum amor numi ratione valentior omni est, ita ut numerum huncce definitum ad decuplum augeat; majora dicere superfedeo, ne mendacii me arguant imperiti: attamen rerum gnaris non latet, quanta sit interdum ementium temeritas. Alio loco quæstionem instituam, an numus enormi læsione emtus, occurrentem in L. 2. C. de rescind. vend. Hic autem pro numismatibus pronuntiandum esse sentio, quod rariora nec ubivis obvia principum loco sint in hac Republ. antiquitatis; & etiamnum istud obtineat, quod jam suo tempore ex observantia notavit Comicus: *Esti nihil tam simile, inquit, quàm solidus solido; tamen etiam distantia queritur in auro, vultus, ætas & color, nobilitas, literatura, patria, gravitas, atq;*

Rarissimi numi pretium 50. thalerorum constituunt.

Numorum differentia.

atq; ad scrupulos queritur in auro, plusquam in homine. Multi quidem omnem moverunt lapidem, ut sub regulam hanc raritatis doctrinam redigerent; sed istis se includi haud patitur: ex visceribus terræ ex improvise interdum eruuntur signati hi flores, qui vel rariores erant, vel penitus incogniti. Savotius non uno loco notatus, in *Discours sur les Medailles* tota quarta parte argumentum Numorum pretii explicavit; sed in desuetudinem abiit, uti vestium ratio hodierna; nam frequentiores inveniendi facti sunt numi, qui eo tempore inter rariores erant onnumerandi. Interdum modus inveniendi pretium numo addit, tanquam individuo; asservatur in Danico cimeliarchio aureus insignis, sed rudis antiquitatis, quem caput serpentis mordet: nam Christianus V. Rex optimus, gloriosæ memoriæ, serpentem numum ita ferentem e terra progredi vidit; dignum itaque judicavit, ut inter rariores cimelia referretur, una cum venenoso folle. Item Plinius refert *L. 9. Hist. Nat. c. 2. Lartio Licinio Pretorio viro jura reddenti in Hispania, Carthagine accidisse, ut mordenti tuber, deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret: & laudatus Dn. Wagenfeilius ex *Miscellan. curios. nat. anni secundi casum* allegat Joh. Franc. Medici Ulmenf. qui anno 1688. ex rapa exsecuit, tenaciter ejus meditullio infixum & implantatum grossum Imperialem An. 1645. cum effigie Ferdinandi III. Imperatoris percussum. Ad pretium autem numorum quod attinet, doctissimus Vaillantius in suis operibus peraccuratè notavit, qui numi nostro tempore sint rariores, ita ut pretium profacultate & qualitate ementis postea fit formandum. Notandum autem est, quod, teste magno Antiquario Morello, de hac materia nihil certi statui vel definiri possit. Quidam, inquit *Spec. p. 18. sane numi in Gallia magni habentur, qui in Italia magis sunt obvi, in aliis secus se res habet; quæ omnia non nisi usu & experientia addiscuntur.* Promittit tamen excellentissimus Vir, quod suam experientiam, quæ omnium maxima est, communicaturus sit in Opere magno. Ut prioris regulæ exemplum exhibeamus, Posthumi numos nomino, qui in Italia triplo plus valent ac in Gallia, ut notat Ficeroni antiquarius Romanus in taxatione numorum MSta,*

§. II. Consulares numi, etiamsi historiæ non adeo profint ac Imperatorii, multa tamen ibi occurrunt notatu digna, quæ

Raritas numorum regula describi non potest,

Modus inveniendi numo pretium addit,

Aureus a serpente erutus,

Denarius in tubere,

Grossus in rapa,

Vaillant raritatem numorum notavit,

Numi in Gallia rari, non in Italia,

Consulares numi rariores,

- quæ per transfennam non sunt aspicienda, sed accuratorem merentur inspectorem. Quidam eorum raritate etiam maxime sunt conspicui, ita ut interdum Imperatorios pretio fuperent. Familiam ducit famosus numus *Horatianus*, qui in tota familia Horatia unicus est. Non divites genio suo indulgentes, sed viri justî & æqui eum centum uncialibus valere judicant, ex affectione non exorbitante. Ne pretio tantum lectori salivam moveamus, subcinctam ejus descriptionem exhibere fas est. Originarius numus non invenitur, qui in memoriam Horatii Coclitis, ab alio hujus gentis percussus est, defecit jam tempore Trajani, qui Imperator cupiens, ut virtuti sua encomia, durarent eum restitui jussit; & hic restitutus argenteus multis nunc Philippeis aureis charior. Antica exhibet caput Romæ alatum, circa faciem nomen expressum est *Cocles*, a tergo litera X. denarii signum. Postica refert Castorem & Pollucem equis insidentes, lanceis armatos; putamina stellata capita tegunt, circumscriptum est: *Imp. Caf. Trajan. Aug. Ger. Dac. P. P. Rest.* Hujus viri illustre facinus non moneta tantum celebratum fuit, sed & statuam æneam ipsi decrevisse Senatam, Dionysius scribit *L. 4.* & Plutarch. in *Poplicola*: Se enim objecit irruenti hosti in medio pontis, ut sui illum rumpere possent; quo factò armatus in Tiberim desiliit, & incolumis ad suos tranavit. *Liv. L. 2.* *Junia* gens exhibet numum Bruti Assertionis Libertatis, & sui Principis parricidæ, Julii nimirum Cæsaris; quinquaginta thalerorum pretium ipsi constituunt Antiquarii. Adversa pars Bruti faciem exhibet, quam Cicero vulticulum appellat *L. 14. ad Attic.* *Non te Bruti vulticulus ab ista oratione deterreret*; adscriptum est *Brut.* *Imp.* quæ verba a læva ad dextram; sed a tergo alia verba conspiciuntur, a dextra ad lævam *L. Plat. Caf.* quæ illum nominant, a quo denarius percussus est. Ita habet Patini numus; ille autem, qui nobis est, tantum verbis utitur *Brutus Imp.* in averfa signatus est pileus libertatis symbolum, & duo pugiones, quibus Dictator interemtus fuit: in imo numi sub pileo legitur *EID. MAR.* qui dies est perpetrati sceleris, quem cavere jussit Julium Haruspex; sed Princeps, fortunæ suæ nimis confidens, ab illo accelerata habuit fata, quem moriens compellavit: *Et tu mi Fili!* vid. *Svet.* Pileus, quem postica exhibet, signum erat, quod denuo Reipu-
- Numus Horatii.
- Ejus pretium.
- Restitutus a Trajano.
- Ejus descriptio.
- Occasio hujus numi.
- Numus Bruti.
- Pretium.
- Ejus descriptio & Historia.
- Pileus libertatis.

Reipublicæ libertas vindicata esset; & Appianus notat L. 8. in hac historia: *Pileum alius hasta fixum ferebat symbolum libertatis.* Quo sensu etiam Persius canit Sat. V:

Hæc mera libertas, hæc nobis pilea donant.

Hic mos nostris adhuc temporibus usitatus. Inde vidimus, quod illæ Respubl. quæ ex iugo in libertatem plenam transfierunt, hoc utantur signo; quod cernere licet in Republ. Hollandica, cujus numi sæpius hac libertatis corona exornati sunt. vid. Bizot. *Histoire Metallique de la Republ. de Hollande.* Idem etiam observat Respubl. Helvetica, quæ ab Imperio Austriaco avulsa, ut Hollandica ab Hispanico. Enim vero numi Reipublicæ Venetæ hujus signi nullum habent vestigium; & vulgo dicunt, quod ex hac ratione libertatis pileo non utatur, quia in libertate quasi nata esset Respublica, nunquam servitutis jugum passa. Non audeo contra Serenissimæ Reipublicæ jura aliquid asserere; hoc tamen negandū non est, quod insulæ etiam Adriatici maris, in quibus exstructa est hæc superba maris domina, olim Imperio Romano subjectæ fuerint; quin imo omnes reliquæ provinciæ, quib' nunc gaudet, alio imperio regebantur, ita ut libertatis pileus fortitudini suæ minime obstet. In mentem venit pileus Ducis ejusdem Respubl. quo loco coronæ exornatus; sane ejus forma pileo libertatis non absimilis est; relinquo tamen aliis rem decidendam. Ceterum hoc pileo libertatis nullus status uti potest, qui Superiorem agnoscit. Quod si fiat indecenter superbo animo, vergit hoc in præjudicium summi Principis, qui membrum, juri suo nimium confidens, licitis mediis ad pristinam subjectionis formam rediget, & pileum capiti vel hastæ impositum, detrudet; solum enim Imperatorem ac Principes in imperio coronatos esse decet ac tectos.

§. III. Plures insigniores ac rariores numi Consulares nobis se sistunt. Quorum potiores vel tribus verbis tantum indicaturi sumus. In familia *Maria* duo numi æstimandi sunt, primus refert in antica Augusti faciem, addictis verbis; *Augustus Divi F.* averfa tribus capitibus insignita est, quibus in imo numi adscriptum est: *C. Marius Pro. III. Vir.* Patinus iis contradicit, qui *C. hunc Marium C. Fl. pro Pro-Quæstore Triumvirum interpretati sunt*: nam saniori sensu docendum esse putat *Pro-III. Vir.*, qui absente III. Viro ejus officio fun-

Quo utitur
Hollandia;

& Helvetia,
Non vero
Veneta Respubl.

Pileus Ducis
Veneti
pileo libertatis non
absimilis.

Numus
Marii.

etus fit. Quinquaginta thalerorum hunc numum æstimant; alter vero Marii numus, in cujus antica diademate ornatum caput muliebre, cum literis S. C. triginta uncialibus valet. In familia Pompeja varii generis sunt numi, quos Patinus doctissimo commentario illustravit, sed reliquos omnes superat ultimus in tabula prima exhibitus, qui aureus; refert Sexti Pompeji effigiem Cnei filii in Corona civica, quam ipsi Senatus assignavit, ob cives profugos servatos; teste Dione L. 37. inscript: *Mag. Pius Imp. Iter.* In altera cernuntur duo opposita capita cum tripode; addita sunt verba: *Pref. Clas. & Ora Marit. ex SC*; nam in Sicilia his officiisungebatur. Karissimus est, & vix pro triginta thaleris comparatur. *Stasia Familia* uno tantum memoriam conservat numo argenteo, quique rarissimus est & antecedentem pretio æquat. Antica signat caput Neptuni cum tridente, postica autem trophæum cum addita figura, quæ in gratiam recipit alteram in terram prostratam; in imo numi legitur *Murcus Imp.* qui autem a scriptoribus L. Staius Murcus appellatur; vid. Liv. L. 2. Dionys. L. 9. Caput Neptuni ex veneratione appositum est; nam maris periculum peressus est, ut Cicero ait *Ep. 1. L. 2. ad Attic.* *Hic, rumor tamen, Murcum perisse naufragio.* Temperare mihi non possum, quin unico verbo stultitiam hujus Murci referam. Legatus Cæsaris fuit in bello contra Pompejum; sed extincto Cæsare, inter ejus interfectores, ut scribit Appianus L. 2, numerari voluit, cum tamen ejus cædi non interfuisset. *Vipsania* Familia duos nobis exhibet numos, qui hæctenus recensitis raritate sunt æquiparandi; nam pretium habent triginta thalerorum, sunt autem numi Agrippæ, qui Cæsari Augusto intima familiaritate junctus fuit, teste Nepote. Celebrem reddidit hunc Architalassum victoria navalis contra Pompejum M. & Antonium obtenta; qua etiam corona singulari cinctus fuit, nimirum quæ simul rostrata fuit & turrata: hæc corona in his duobus numis conspicitur; primi numi antica pars repræsentat Augusti faciem, *Augustus Cos. XI*; altera distingvitur capite Agrippæ dicto modo coronato. *M. Agrippa Cos. III.* A scriptoribus vocatur M. Vipsianus Agrippa; infra cudentis nomen apparet *Cossus Lentulus*; hunc numum restitui curavit Trajanus Imperator. Qui secundus eorum est, quos laudamus in hac Familia, nihil additum habet,

habet, retinet antica & postica prioris numi formam, nisi quod in hac Imperator novo circulo addiderit nomen suum
Imp. Caf. Trajan. Aug. Germ. Dac. P.P. rest.

§. IV. Hi sunt rariores numi Consulares; nunc etiam Imperatorios rariores quosdam Laconicè descripturi sumus. Magnitudo omnes decorat numos, imo & pretio ornat vel potius onerat. Inde Metalliones cariores sunt omnibus reliquis, qui inter se tamen differunt, nam etiam materia est consideranda, quia in auro & argento rarissimi. Pulcherimus est numus aureus, nec non rarissimus, primam æris magnitudinem æquans, quem Dn. Morellius exhibet l. c: antica refert caput Faustæ, Constantini M. conjugis, cum verbis *Flavia Maximia Fausta Augusta*. Sedet illa ab averfa numi parte, puerulum præ se gestans, tanquam pia mater; a dextera ejus stat Felicitas, quam caduceus indicat; ab altera vero mulier adstans, Pietas est, quæ nimbium capiti ejus impostum sustentat; infra hinc & illinc genii alati cernuntur, coronas tenentes, quibus inscripta sunt verba sine dubio, *Felicia decennialia*, partis autem ipsius epigraphe est, *Pietas Augusta*. Hoc etiam notitia curiosorum dignum, metalliones reperiri ex illa materia conflatas, quam Galli *billon* vocant, jus autem civile *argentum erosum*; rarissima est, quæ Caracallæ faciem refert, cum inscriptione: *ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΑΙΣΑΡ ΜΑΡΚΟΥ ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΚΛΑΥΔΙΟΥ* ANTONINOC SEBACTOC Posticam ornat mulier sedens conjiciens in vas quoddam suffragii tesseram, læva clypeo innixa: addita sunt verba: *ΚΟΙΝΟΒΤΑΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΚ ΤΑΡΚΟΤ*; publici juris fecit Vaillant in *Numis Imp.* p. 268. sed vero palmam præripit omnibus metallionibus pretiosioris metalli; subærata quædam metallio argentea, quam ex gaza Regis Christianissimi Dn. Morellius profert: nam quamquam argentea lamina maxima parte abrafa sit, nativam tamen retinet suam qualitatem; primæ est magnitudinis, Gallieni caput refert, & in altera parte verba *ΑΗΤΩΕΙΑ ΠΡΩΙΑ* corona includuntur, cujus in ambitu *ΤΡΙΠΟΛΕΙΤΩΝ*. Omnes primæ magnitudinis numi magni habentur, quanquam etiam certo tempore minores plus valeant. Nam est antiquariorum regula: In alto imperio numi majores minoribus sunt frequentiores; & vice versa in imperio basso hi numerosiores sunt illis. Extendit se majorum numismatum series a Julio

Numi Imperatorii rariores.

Metallio aurea Faustinae.

Metalliones ex argento erosio conflatae.

Caracallæ.

Metallio subærata.

Gallieni.

Regula circa magnitudinem numerorum.

Nulli post Domitianū primæ magnitudinis numi.

Cæsare ad Domitianum usque, & putat Vir Cl. Vaillant nullos post hunc Imperatorem ex ære magno reperiri numos. Interim tamen unus alterve invenitur etiam post hæc tempora; qui autem pro gemmis, ut jus loqui amat, sunt habendi. Talis est numus Veri Imp. primæ magnitudinis, exhibens ejus caput laureatum cum inscriptione: *Imp. Cæs. L. Aur. Verus Aug.* in altero apparet Bellerophon, Chimæram debellans, cum literis *C. L. I. COR.* sive *Colonia, Laus, Julia Corinthus.* Notandum est, quod quidam numi Imperatorum rari non sint, nisi in certa specie considerati; quidam rarissimi sunt omni in ære atque magnitudine; & denique quidam in omni genere sunt communes: quidam vero plane non inveniuntur, nisi in uno metallo vel magnitudine. Numus Antonia erit nobis exempli loco: nam hic non invenitur in prima magnitudine; ut itaq; impleatur series, ex secunda magnitudine oportet ut transeat in primam. Sed vice versa Agrippinæ numi Germanici conjugis non inveniuntur in secunda magnitudine. Othonis Imperatoris numi communes quidem sunt in argento; sed in ære rarissimi, cujuscunq; sint magnitudinis. Augustus longævus in tanto imperii sui spatio, nescio, quo fato paucissimos numos cudi curavit: nam ejus numi sine exceptione rari sunt, ut & illi, quos alii Imperatores de ipso restituerunt. Coloniarum numi rarissimi in auro & argento, ut & in ære primæ magnitudinis: in secunda magnitudine triti sunt & vulgares. Regula autem esto generalis, quod numi Græca epigraphe gaudentes præcellant. Sed vero Tranquillina ubique rara; rarissima est cum Latina inscriptione, ut & Otho Latinus, & Pescennius.

Quidam numi Imp. in certa specie rari.

Augusti numi rari.

Coloniarū numi rari in auro & arg. & ære I. magnitudinis.

Othonis numi ærei.

Chiffletius negat Othones dari.

§. V. Perverso ordine rem tractarem, nisi Othonis numum æneum rarioribus præponerem: nam apud eruditos utramq; paginam occupat. Desiderium eum possidendi reddidit quidem celebrem, non vero vulgarem, qualis non est nisi in libris. Thomas Chiffletius Joh. Jacobi F. tractatum exaravit eruditum, ut sunt Chiffletiorum scripta, Leopoldo Guilielmo Austriaco dedicatum, in quo controversiam, an Otho æneus inveniatur? negative decidit, nifus ratione singulari, Erizzo & Hülfio non probata, qui putant, quod brevitas regiminis hoc impediverit. Sed Pertinax, Quintilius & Florianus, minore spatio regimini præfuerunt, & tamen

men eorum numi ad nos pervenerunt; alio, inquam, argumento utitur Chiffletius, dicens, quod Senatus tantum potestatem habuerit cudendi monetas æreas priorum Imperatorum tempore; usque dum illius autoritate cassa & diminuta hoc jus Imperatoribus etiam attributum fuerit: enim vero Othonis tempore hoc jus senatui factum tectum adhuc conservatum fuisse constare, & quia Senatus Othoni non faverit, utpote qui militum favore imperium arripuerat, etiam in ejus honorem numos æneos non cufos fuisse. Adducit plurimos Pseudo-Othones, quorum falsitatem merito ostendit, sed minutos Othonis æreos vacillante nimis argumento debellat; quum enim eorum ingenuitatem negare non possit, dicit, quod fuerint subarati numi antiqui, quibus deducta esset lamina argentea vel aurea. Plurimos certe eorum vidi, & haud ita pridem duos apud Virum singularis eruditionis & humanitatis DN. DE BIRCHT, Senatorem primum Reip. Francofurt. meritissimum, sed omnes excedebant subarati numi magnitudinem, cum primis crassitiem. Quid opus pluribus est, ipse eruditus Vir Chiffletius surum agnovit errorem: (quod ingenuitatis suæ argumentum est, nullo modo destruens eruditionis famam) nam in epistola ad Patinum publice hanc latam sententiam retractat, quam publici juris fecit Patinus in *Numismatibus Imp. fol. 131. seq.* in quo opere etiam se possidere Othones æreos asserit clariss. Autor. Duos porro profert Seguin, *Select. numism. c. 17. n. XIV. & XV.* De Græcis Othonibus nullum amplius restat dubium; sed Latini etiamnum desiderantur. Eruditus Morellius *l. c. p. 161.* profert Othonis numum Græcum secundæ magnitudinis ex gaza Regis Galliz, in cujus altera caput Pacis cernitur velatum & spicatum, cum verbo ΕΙΡΗΝΗ; addit etiam, quod Senatus propter motus a Vitellio excitatos, nullos Latinos cuderit, *exceptis illis*, dicit, qui *Antiochie prodierunt cum S. C. in laurea corona*, quorum ectypon apud Stradam *fol. 43.* & Pat. *fol. 134.* cernere licet. Jobertus dum loquitur de numis unicus, seu de iis, quorum unicum tantum scimus exemplar, asserit Cl. Vaillantium in Italia invenisse Othonem æreum genuinum, ac probæ notæ primæ magnitudinis; non addit tamen, Græca an fuerit exornatus, an Latina epigraphæ. Hujus autem Viri autoritas tam magna inter eruditos, ut in dubium

Minuti ærei Othones.

Chiffletius agnoscit errorem suum.

Numi unicus.

Otho primæ magnitudinis.

vocare nefas esset. De pretio hujus numi nihil sane dicendum; nam quod unicum est inter amantium turbam, taxatione caret; reliqui autem Othones medii æris pro 200. thaleris venduntur. *L'on croit, que les Othons de moyen Bronze ne sont point trop chers, quand ils ne coutent, que 30. a 40. Pistoles;* dicit Jobertus.

Pescennii
numi.

§. VI. Pescennius Niger alterum post Othonem locum occupat; rarissimus etenim numus est, quem vix in cimeliarchio bene instructo invenire licet; ejus pretium constituunt rerum gnari 200, thalerorum. Fuit regiminis sui spatium nimis circumscriptum: nam vix sexaginta dies supplet, & hæc causa est, quod ejus numi perpauca inveniantur; Latinos non invenies, qui restant, Græca epigraphe sunt insigniti. Vidi aliquem in cimeliarchio Nob. Senatus Lipsiensis probæ notæ ac ingenuitatis indubiæ, cujus posticam exornabat fanum. Patinus aliquem exhibet eumque elegantissimum, cujus antica caput Imperatoris refert laureatum his verbis: ΑΤΤ. Κ. Τ. ΠΕΚΚ. ΝΙΡΡΟΣ ΙΟΥΚΤΟΣ, СЕВ. facies averfa Dianam depingit, qualis est, cum venationi vacat: arcum tenet tensum, ad pedes canis decurrit, inscr: ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ: quæ etiam Comagenorum appellatur; hæc enim Civitas Imperatorem agnovit, cui ad exitum usque quantam potuit opem tulit maximam. Sed vero gaza Regis Galliæ superbit quodam Pescennii numo, quem si voces unicum, non plus justo dices; est enim Metallio sive maximi moduli numus argenteus; circumdant laureatum caput Imp. hæc verba: ΑΥΤΟΚ. ΚΑΙΣΑΡ. Γ. ΠΕΚΚ. ΝΙΡΡΩΣ. Δ. In altera aquila expansa insidet clava ΠΡΟΝΟΙΑ ΘΕΩΝ. Tyrus civitas hunc numum cudi curavit, cujus signum aquila est. Cl. Vaillant antiquarius Regius in Anglia ipsum vidit apud Wilhelmum Falcknerum, & triginta aureis Gallicis emit, ut thesauro regio adderet; pretium sane vilissimum, quo ne quidem alius æreus comparatur. Sequuntur nunc Gordianorum Africanorum numi; Pater enim & Filius simul Augusti salutati sunt, quorum secundus, ante patrem victus in prælio obiit; pater vero comperta filii morte octogenarius injecto laqueo vitam finivit, cum imperium vix uno mense & sex diebus gessisset, teste Capitolino c. 16.

Gordiano-
rum numi.

Et

Et ex ea ratione ejus numi non sunt frequenter obvii: Latini tamen interdum inveniuntur, quia a Senatu Imperatores declarati sunt; sed Græci, quorum notitia, teste Dn. Morello, paucos ante annos ad antiquarios pervenit, quaerentis laborem frustrant. Iste Græcus, quem Patinus in *Num. Imp. medii aris* Africanis falsò adscribit, in cujus postica aquila spicam rostro tenens, ad tertium Gordianum pertinet. Unus tantum vel alter superest. Custodit cimeliarchium R. Galliz Græcum secundæ magnitudinis; adscriptum est capiti laureato Imp. A. K. M. ANT. ΓΟΡΔΙΑΝΟC. CEB. ΑΦΡ. in altera expressa est Pallas stans cum hasta & ægide, additus est numerus L. A. ejusdem pretii est hic numus ac Othonis numi.

§. VII. Nulli numi fraudi falsariorum magis sunt obnoxii, quam Gordianorum Latini, quorum pretium sedecim est thalerorum. Invenere enim impostores modum; quo corrigunt inscriptionem Gordiani tertii & verbum PIVS mutant in AFR. ipsiq; capiti scite addunt barbam, & ecce Gordianus Africanus Senior. Jobertus hanc docet regulam, & ut præveniatur malitiæ, sequens consilium impertit: in *Gordianis Africanis duplex G. G. in verbo AuGG. conspicitur, quia simul Imperatores facti sunt; Verbum Aug. vero simplici G. expressum ad Gordianum tertium pertinet, in quibus itaq; legitur Aternitas Augg. Equitas Augg. Adlocutio Augg. numi Gordianorum sunt Afric.* Hoc quidem non nego, sed cur excluduntur numi genuini uni Gordiano Afr. dedicati? Est nobis talis indubix antiquitatis, cui fraus ideo corrumpere non valuit verbum PIVS: nam spacium nimis arctum est, ut quatuor literas continere potuisset, & nimis magnum pro duabus aut una nimirum PI aut P. in ejus autem postica legitur *Pietas Augusti*; nescio sane quid obstet, quo minus nominassent in postica unius Imperatoris virtutem, cujus faciem exprimerent solam. Tandem hæc regula non generalis est: nam vidimus Gordiani Africani numos, quorum posticæ inscriptum est: *Rome eterna*; sunt & alii, in quibus certe Augustorum mentio non fit. Præterea titulus Gordiani tertii est, *Gordianus Pius Fel. Aug. Africanorum autem Gordianus Afr. Aug.* Impossibile est, ut *Pius Fel.* in *Afr.* mutari posset, ergo alia ingenuitatis nota quaerenda est. Oportet, ut controversiam istam vel uno verbo

Gordiani Latini falsius sunt corrupti.

Joberti remedium,

Quod limitatur.

Differentia tituli Gordiani Afr. & Gordiani Pii,

tantum

tantum nominem, quæ orta est circa quartum Gordianum. Prodiit etiam Parisiis 1696. libellus, cui titulus: *L' Histoire des quatre Gordians prouvée & illustrée par les Medailles*, in quo Auctor contendit probare, contra receptam hæctenus sententiam, quatuor Gordianos Imperatores & Cæsares fuisse; Gordianum nimirum seniore Proconsulem Africæ, ejusque filium, ambos Africanos; posterioris hujus filium, Cæsarem a Senatu creatum, cum avus & pater Romæ declarentur, probata Africanorum electione, Augusti; & quartum Gordianum Pium, Senioris ex filia nepotem, creatum Cæsarem, cum Balbino & Pupieno, Augustum imperium deferretur, iisque anno sequente occisis, factum Augustum. Præcipuum ejus argumentum petitum ex numis; arbitratur illum, qui juvenile admodum repræsentat caput sine laurea corona, & qui inscribitur *M. Ant. Gordianus Cæs.* pertinere ad Gordiani senioris ex filio nepotem, mense Majo factum Cæsarem cum Patre & avo Augusti; alterum vero, qui exhibet caput laurea corona cinctum, vultumque provectioris ætatis & *Imp. Gordianus. Pius. Fel. Aug.* ad nepotem ex filia Metia Faustina genitum, qui cum Balbino & Pupieno Augustis factus Cæsar. Huic scripto se opposuit eruditus Cuperus in *Historia trium Gordianorum 1697. edita*; in qua multis invincibilibus argumentis demonstrat, tres tantum fuisse Gordianos; nam numi adducti nihil demonstrant, siquidem artificium non idem sculpendi est; & sæpe accidit, ut Imperator in uno numo appareat juvenis, in alio provectioris ætatis. Alterum argumentum auctoris Gallici, ex Capitolino prolatum, est acclamatio Senatus: *Gordiani Augusti, Dii vos servent, Ambo feliciter imperetis. Nepoti Gordiani præturam decernimus; Nepoti Gordiani Consulatum spondemus; Nepos Gordiani Cæsar appelletur; tertius Gordianus præturam accipiat.* Inde putat, quod hic tertius Gordianus alius sit, quam Gordianus Pius, qui cum Pupieno & Balbino Augustis Cæsar factus mense Julio; acclamatio autem facta est mense Majo. Sed observat Cuperus, quod hæc acclamatio successu caruerit ob Gordianorum mortem; eapropter mense sequente demum Gordianus Cæsar factus.

Tranquillina numi, vulgaris; conjux tamen Augusta, Sabina Tranquillina

rariſſime invenitur, inprimis cum Latina epigraphe; in argento triginta valet uncialibus, in ære magno quadraginta, in medio vero quinquaginta, ut aliqui volunt. Exhibet hujus Auguſtæ pulcherrimum numum Dn. Morell. ex gaza Svarzburgica; refert poſtica tres Gratias nudas, cum verbo

ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΩΝ. Eſt nobis Tranquillinæ numus

genuinus, minoris æris, cum hæc inſcriptione: ΦΥΡΙΑ ΤΡΑΝ-

ΚΥΛΛΕΙΝΑ, CEB. Averaſta oſtendit figuram dextra guber-

naculum, læva cornu copiæ geſtantem, cum verbo CAMIΩΝ:

ubi etiam ille cuſus eſt, quem explicat docto commentario

Dn. Morell. p. 193. Singularem hujus Auguſtæ numum vul-

gavit erud. Sperlingius 1688, quem ſimul eruditiffimo com-

mentario illuſtravit; refert altera numi pars Deam nudam

Venerem, citharam in ara poſitam pulſantem, cui plectrum

in manu dextra inſigne; adjecta ſunt verba: ΕΠΙ. ΑΙΑ. ΑΡΙ-

ΣΤΟΝ. ΕΙΚΟΥ. ΤΕΡΜΗΝΩΝ. h. e. ſecundum Sperlingii ex-

plicationem, ſub Ælio Ariſtonico Sacerdote templi, Germenſes hanc

ſtatuam, Tranquillinæ honoribus dicatam in templo ſuo reponi juſſiſſe.

Sed clariff. Nicaſius in Diſſert. de Numo Pantheo Hadriatic. III.

p. 18. de hac explicatione ſequentia habet: Venerem pro

Apolline Pythio accepit nuper vir alioqui eruditiffimus, quod

illi quodammodo condonandum videtur; nudus enim omnino,

ut Venus, effingitur Apollo, & cum capillitio ſatis mulieri

conſentaneo. Hic ſilum abrumpere decet; ſpecialiora

enim perhibere nec tempus nec occaſio concedunt; in-

primis raritatem anticarum explicare, ſingulare require-

ret ſtudium. De auro uno verbo notandum, quod ſe-

ries in hoc metallo non perficiatur, ſiquidem Auguſtarum

quarundam numi in eo deſiderantur: nam nulla inveni-

tur Orbania, Paulina, Tranquillina, Mariniana, Cornelia ſupera.

Rariſſimi ſunt ſequentes, qui non niſi magno pretio com-

parantur: Pompejus Ceſar, Poppæa, Domitia, Plotina, Mar-

tiana, Matidia, Pertia, Julianus, Peſcennius Niger, Gordiani Afr.,

Æmilianus. In argento, cujus ſeriem integram ferme con-

texere licet, ſequentes cæteris ſunt rariores: Druſus Tiberii,

Poppea, Plotina, Matidia, Pertinax, Didus Julianus, Manlia

Scantilla, Didia Clara, Peſcennius Niger, Gordiani Afr., Tran-

quillina.

Dn. Sperlingii Numus Tranquillinæ.

Nicaſii emendatio.

In auro ſeries non perſpicitur.

Rariores aurei.

Rariores argentei.

Numi si-
gno quo-
dam insu-
per notati.

§. IX. Non possum superfedere, eorum etiam numo-
rum mentionem injicere, qui vel literis vel alia figura insu-
per sunt notati; quemadmodum etiamnum cernitur, ut nu-
mus in alia terra cufus per signum valoris pretium recipiat;
quæ consuetudo in Moscovia in primis observatur: nullus enim
nostrorum uncialium ibi valet, nisi ipsi Moscoviticum signum
sit impressum, quod grossi Misnici magnitudinem æquat, &
medium numi occupat. Galli hos numos appellant *Medail-
les sans marques*. In numis Romanis vel literæ videntur im-
pressæ vel figuræ; non autem conveniunt auctores quis ge-
nuinum earum sit sensus. In quibusdam cernitur N. PROB.
quod explicatur *Nota Probata moneta*; in aliis N. CAPR. h. e.
Nota Cusa A Populo Romano; in Augusti numo observavit Jo-
bertus C. A. R. quod declarat *Cusa A Romano Populo*; & Tibe-
rium se possidere dicit, cui literæ R. M. impressæ; & sine dubio de-
notant, *Resitutio Moneta*. Haud ita pridem Agrippæ numū ob-

Literæ im-
pressæ; ea-
rum expli-
cavit.

servavi, in cuius antica circa Neptuni caput hæc nota **TIA**
cujus sensus est, *Tiberius Augustus*. Possidet hunc numum sum-
mæ eruditionis Polyhistor & Medicus Noricus, Gothofre-
dus Thomafius, Jac. Fil. qui raris virtutibus, patriæ & loci
domicilii singulare ornamentum est & delictum, cujus sele-
ctissimam pariter ac copiosissimam bibliothecam & cimeliar-
chium, non solum admirari; sed etiam iis uti mihi hætenus
licuit; quod publice non possum non deprædicare: quæ il-
lius virtus eo gratior est, quo vitium communius eruditis,
invidere aliis suos thesauros. Cæterum numi Romani non
solum literas habent secunda vice impressas, sed etiam figuras.
Cimeliarchium instructissimum Senatus Lipsiensis horum
numorum quosdam custodit; observavi in æreo caput Fau-
stinæ, &, quod mirum est, in aureo numo etiam impressam
figuram; nam hæc signa æri ferme tantum propria sunt.
Dn. Morell. Gordianum tertium exhibet, in cujus capite cer-
nitur nota monetæ triangularis; addit etiam incompara-
bilis Vir Caracallæ numum cum tali nota; de qua ita disse-
rit; *Nota monetæ capiti Caracallæ adfixa ΝΙΚΗΝ seu victoriæ
significat, a Nicænsibus, a quibus numus ipse ob signatus, addita
sub secutis Imperatoribus, ne in usu publico monetæ rejiceretur.*
Consentiunt Antiquarii unanimiter, quod literæ hæc & figuræ
tantum de pretio testentur numi; quod nec nostro quidem
desuit

Figuræ im-
pressæ.

Hæc signa
impressa
tantum in
ære inveni-
untur.

defuit tempore : nam hi numi ad rariores pertinent. Hæc Hi numi ad rariores pertinent sufficiant pro instituto nostro ; quod fuit , ex melioribus autoribus iisdemque novissimis , contexere notitiam Veteris Numismatis. Si vel noviter reperta , vel aliorum accuratio- opinio his prævaleant , quisque pro sua benignitate excusa- bit positiones in disciplina facta , quæ nondum est exulta ; tandem eas corrigendi potentiam cuique lubenter conce- dimus.

§. X. Locuti sumus de Numis antiquis rarioribus : Co- Numi qui- dam rario- res nostri ævi. ronidis loco quosdam nostri ævi adicere licet ; quos doleo , quod non redacti sint ab experto viro in volumen ac publi- cati. Nam ita comparata est res humana , lynceis oculis exo- ticas res suspicimus , & in propriis , iisque interdum longe pre- tiosioribus , talpis fumus cæciores. Vir quidam eruditione & experientia clarissimus , celebris est , qui huic labori solus suf- ficit , Lipsiensium nimirum Antiquarius Dn. Muhlmannus , qui multa millia cætya ex charta confecta novissimorum nu- morum possidet ; quorum pretium ac raritatem melius intel- ligit ac quispiam alius. Erudito orbi gratissimum exhiberet officium , si thesaurum huncce publici juris faceret ; quod hic publice expetere nobis liceat. Maximus quem unquam Totius mundi ma- ximus nu- mus. fere mundus vidit numus , Hæstiniæ conflatus est ; eum ta- men excipio , quem loco dotis Princeps Gallica Regi Angliæ sponso attulit , cujus pondus fuit aliquot centena ducatorum millia : qui vero auri massa potius nominandus est , ex *l. qua- tiescunq; 27. C. de Susceptor.* Christina Sveciæ Regina , ut ponde- randi incommodum tolleret , laminas oblongas æneas , quæ interdum ulnæ magnitudinem superant , in anterioris partis meditullio & quatuor angulis signavit ; sed hæ laminæ ad si- gnatum æs pertinent , non vero ad numismata , quæ totam su- perficiem uno iconio obfignatam habeant oportet. Magnus A Christia- no V. Da- niæ Rege percussus. Danicus numus a Christiano V , gloriosissimæ memoriæ , signa- tus , ex quo navalis victoria triplici corona rostrali Heroem Pium , Justum , Felicem ciavit ; typi monetales a Rege ipso asser- vati fuerunt ; quo factum , ut reliqua Europa eum videndi co- piam non habuerit. Vidi illum in gaza regia auro & argento efformatum. Jacobus tandem Consiliarius regius , erudi- Descriptio ejus a Dn. Jacobæo. tione & reliquis virtutibus Vir æternæ memoriæ , ejus deli- neationem publicavit in eruditissima Musei Regii descriptione

Julius-2°.
fer.

Triplex Da-
norum vi-
ctoria na-
valis.

Prima pro-
pe Olandi-
am.

Secunda
prope Lan-
gelandiam.

Tertia in fi-
nu Codano.

Se^{ct}. V. Tab. XXX. n. 18. p. 98, 99. Ex illa heic sistam; nam di-
gnum judicavi, ut æri incisus hanc lucubrationem coronet; longe enim superat numum Julius-2° fer dictum, cujus pon-
dus decem unciarum est. Explicationem ex ipso Jacobæo
hauries quasi ex fonte: Numus hic aureus magnitudine & ele-
gantia inter numismata omnia Europæa maxime conspicuus, pon-
dere unciarum octodecim, partes tribus præliis navalibus victorias
præ se fert, quas totus extollit orbis & sera posteritas commemo-
rabit. In prælio primo prope Olandiam A. 1676. die 1. Jun. cum
classe Svecorum navium quadraginta a Creuzio Architalasso educta,
Trompius Batavus, qui classem suam nostræ junxerat & maris Dani-
nici præfectus Nicolaus Julius, ea fortitudine conflixerunt, ut navis
prætorii Svecorum corona nomine insignita, & 140. tormentis belli-
cis instructa, simul cum Architalasso Creuzio, & conserta militum
manu incensa perierit. Altera magnitudine proxima Ensis regni ap-
pellata, & tormentis 92. onusta, simul cum præfecto maris Ugola,
qui nostros fortiter primum sustinuerat impetus flammæ concepit,
& octo alie magnitudinis haud spernenda, vel captæ, vel tumulis
arenarum illisæ fuerunt. Reliquæ per fluctus incertos sparse Stock-
holmiam cum trepidatione reversæ sunt, suisq; metum, nobis præ-
mium virtutis, victoriam reliquerunt. In pugna secunda prope
Langelandiam A. 1677. mense Junio haud meliorem experta est for-
tunam Svecorum classis, quam Architalassus Seebiad eduxerat. Eo
quippe fervore, cum a claustris Gotenburgicis per mare Balticum
iter tentaret, a præfecto maris Danici Nicolao Julio excepta est,
ut navis prætorii simul cum Architalasso Seebiad, & quinque aliis
molis vastæ navigiis bellicis, præter minores alias, nobis præda ex-
stiterint. Confluctus tertius in sinu Codano seu Mari Baltico anni
ejusdem mense Julio fortunam quoque Regis nostri Augustissimi testa-
tur, & laudes ævo omni perennaturas ebuccinat. Classis quippe
Svecica, licet navium numero nostræ multo superior, ita ab Archi-
tallasso Danie Nicolao Julio diripi, atteri, vastari visa est, ut sine
unica nostræ in pugna jactura, undecim naves bellicas mole sua tur-
ribus, castellisq; maris simillimas nostrorum fortitudine captas ami-
serint; tres alias magnitudinis insignis flammis combustos, minores
innumeras, quæ manu militum catapulcis, parmis, verutis, victu
& commeatu onustæ, vel captas vel incensas. Ter magna vi-
ctoria maximo fane numo digna! opto interim, ut tanti He-
rois successor, sive Salomon Filius Davidis Patris, vel augeat
gazam

gazam suam longe majore numo; aut quod præcellit; PACE fit DIVES, innumeris triumphis potiore, FRIDERICVS REX, CVIVS ADIVTOR DEVS EST.

§. XI. Inter meos reperio numorum genus, qui eo pretiosiores sunt, quo rariores inveniuntur. Duplex numos parandi modus est, fundendo nimirum & cudendo; addunt impostores tertium, si numi exstantiam sculpendo efformant sine igne; scalpro mei quidem sunt elaborata torevmata, sed eum in modum, ut tabulæ æri incisæ parentur, quo melius res percipiatur, ipsum numum hic imprimi curavi; quem merito suspiciat Lector curiosus oculis: *Henricus est secundus Angliæ Rex, Dux Normandus &c.* Angliæ enim originem debent, ubi jussu Jacobi I. magnæ Britanniæ Regis, parati sunt, ut seriem construerent Regum Angliæ; quorum numi, cum primis antiquiorum, non inveniuntur; hoc modo satisfacit desiderio, Rex eruditus. Inventum nitidissimum est; una forma enim & specie delectant oculos. Rarissimi sunt, etiam si nostro ævo facti: nam in his obtinet, quod mentiuntur de Romanis, nimirum quod quivis numus proprio suo marculo signatorio cusus fuerit, quem postea statim ruperint, ne duo numi æquales ex una prodirent matrice. Nostri Anglici iconium consuetum ignorant præter artificis manum, quæ in illis omnem lineam novo studio formavit; etsi duos possideam ejusdem faciei, qui ad amissim sibi invicem sunt æquales. Sunt mihi septem: Henricus II. in duplo, Edward. II. Henricus III. Henricus VIII. Jacobus I. & ejus ex filia nepos, Carolus Ludovicus Elector Palatinus.

§. XII. Non inconsuetum est, ut plures numi ad unam pertineant historiam, ex quibus nullo, sine jactura totius connexionis, carere possumus. Sint exempli loco unciales illi sex Luneburgici, qui a campana ipsis impressa, *Glecken Thaler* vocantur; eorum descriptionem suppeditat eruditissimus Vir, Dn. Tenzelius in illo sapientiæ & eruditionis thesauro, quem singulis mensibus edidit Anno 1693. m. Julio. Hic tres thaleros unius argumenti proponam, qui rarissimi sunt & ad paucorum notitiam pervenerunt. Quum anno 1588. Rex Angliæ, ut apposite vocatur Elisabetha femina supra sexum fortis, erudita, sapiens, istud mundi gubernaculum Philippum II. inaudita felicitate prælio vinceret navali;

Singulare numorum genus Anglicum.

Insculpti numi.

Jacobi Regis jussu parati.

Unici sunt numi.

Plures numi ad unam historiam.

Tres unciales Anglici.

celebravit hunc triumphum numo, cujus anticæ ipsius Heroinæ facies impressa; postica vero exhibet vincentem Anglicam & victam Hispanicam classem, cum inscriptione:

Hesperidum Regem devicit virgo.

Hispani numum imitati sunt eundem, & clanculum multa millia exemplaria in Angliâ vulgaverunt, his verbis tantum inscriptioni additis:

*Hesperidum Regem devicit virgo; negatur,
Est meretrix vulgi.*

Sed Regina istis suppressis, eorum loco quosdam substituit denovo mutata inscriptione:

*Hesperidum Regem devicit virgo; negatur,
est meretrix vulgi. Res eo deterior.*

Ut verum fatear retorsio non vindicat Reginæ injuriam, quin imo illam magis auget.

§. XIII. Porrò famosus est Uncialis Mansfeldicus, cui **U**ncialis **M**ansfeldi- **S**uperstitio nescio quales & quantas tribuit virtutes: Fertur **c**us: **B**ey **e**nim illum præcipationem impedire. Opinioni vim vel **G**OTT **i**st **s**tultitiam mirari satis non possum. Thalerus ille quem **R**ath **u**nd **v**ulgo laudant ex una parte refert S. Georgium equitem, **T**hat. **D**raconem debellantem; ut ingenuitatis signum habeat, oportet ut ejus positio sit à dextra ad lævam, ut lancea à Dracone cassâ in terra conspiciatur, ut eques gladium strictum supra caput elevant. Verba mystica palmæ Mansfeldicæ in altera numi pagina inscripta leguntur: BEL. GOTT. IST. RATH. VND. THAT. Annorum tandem numerus addictus est; ii autem tantum valent, qui ab anno 1601. ad annum usque 1611. cusi sunt; inter quos illi, qui numero impari gaudent, reliquis præstantiores sunt. Sed consulant melius superstitioni suæ miseri! Nam genuinus hic numus, quem his virtutibus præditum esse credunt, Talismanus est seu amuletum paucis cognitum; quod mihi videre semel tantum licuit. Adversa ejus pars sistit S. Georgium Equitem à dextra ad lævam, lancea perforantem draconem; sub anteriore equi pede lævo, in genua procumbens cernitur virgo in forma minuta, quæ circumstantiæ ad fabulam pertinent; inscripta sunt verba: S. Georgius Equitum **P**atro-

Genuinus
ille Talis-
manus est.
Ejus descri-
ptio.

Patronus. In averſa numi pagina navis cum Chriſto dormiente expoſito velo fluctibus agitata expreſſa eſt; inſcriptio eſt: *In tempeſtate ſecuritas.* Hic eſt genuinus ille thalerus S. Georgii, quem in hunc finem conſlavit ſuperſtitio, ut equitantibus proſit. Reliqui Mansfeldici intentione hacce carent, omnes verò Virtute prætenſa.

§. XIV. Nihil dicerem, ſi intactum præterlabi paterer thalerum famoſiſſimum, Haſſiacum, quem verba reddunt celebrem: *Better Land und Leut verlohren/ als einen falſchen Eyd geſchworen.* Commonefacti ſint omnes, quod talis uncialis nunquam extiterit; nam potentiſſimus quidam Princeps, hujus rei curioſitate ductus, ad Sereniſſimum Haſſiæ Landgravium exarari juſſit literas, quibus petiit, ut inſtrueretur de certitudine facti; cui reſponſum fuit, quod omnes libri monetarii hujus thaleri nullam facerent mentionem; inde ſuppoſititium illum eſſe nullum reſtare dubium. Plures vidi, omnes improbo. Superius Cap. XIV. adduxi numum, cujus altera pars novo fraudis genere ſculpta fuit, ille referebat hujus thaleri ſpeciem; nam antica, quæ genuina erat, faciem exhibebat Wilhelmi V. Haſſiæ Landgravii; in averſa, quæ ſculpta, manus cernebatur dextra, digitis ad juramentum præparatis; cavæ, quam Martis vocant inerat oculus apertus, compoſita erat inſcriptio his verbis: *Better Land und Leut verlohren/ als ein falſch Eyd geſchworen.* Alium vidi, in cujus prima parte Eques S. Georgii cum inſcriptione: *Commiſi Domino, Si ipſe faciet!* Altera in parte arbor videbatur abſciſſo ramo, quam ſolis radii illuminabant, cum jam repetita inſcriptione Germanica. Plures inveniuntur alii ejuſdem farinae, quos in medium trahere conſulto ſuperſedeo. Unicus autem cenſura ſpecialiori dignus eſt: in antica conſpicitur facies Philippi Magnanimi, qui unà cum Johanne Friderico ejuſdem cognominis Saxoniz Electore, primum religionis bellum ſeculo ſuperiore ſuſtinuit. A dextra ad lævam verſa figura eſt cataphracta, regimenti radium gerens dextra, circumſcriptio ita ſe habet PHILIP. D. G. LANDG. HASSIE. C. K. D. 3. N. A. 1552. FIERFE. Idem annus eſt, in quo fortitudine generi, Mauricii Saxonici, ex cuſtodia Cæſaris liberatus fuit; libertatem naſtum hunc uncialem cudi curaffe ſingunt, quia in cuſtodia noluit juramento ſe Cæſari obſtringere,

Uncialis
Haſſiacus:
Better Land
und Leut &c.

Genuinus
nunquam
percuſſus
eſt.

Cujusdam
ſuppoſititii
deſcriptio.

Alius ejuſdem
farinae

stringere ad ingrata. Posticam replent quinque scutula Hassiaca in crucis formam posita, quæ lingua heraldica ita explicantur: Les cinq ecussions, au revers sont, posez en fautoir: Dont celuy du milieu est d'azur au Lion burelè d'argent & de gueules, de dix pieces: qui est le Landgraviat de Hesse. Celuy du côté droit d'en haut est d'or, au Leopard Lionné de gueules, couronné d'azur: qui est le Comte de Cazenelebogen. L'Ecu d'enbas du même, coté èt de sable a une Etoile d'or, coupé sur le même metal; qui est le comté de Zigenhein. L'Ecu du côté gauche d'en haut est coupé de sable & d'or, le sable chargé de deus Etoiles d'or: qui est le Comte de Nidda. Celuy du côté gauche d'en bas, est de gueules, a deus Lions Leoparades d'or. l'un sur l'autre, qui est le Comté de Diez. Intercalatae sunt hæ quinque literæ initiales: P. S. E. D. S. Quod quidem significat: *Parcere subjectis & debellare superbos.* Inscriptio est illa famosa: BESS. LAND. V. LVD. V. LORN. ALS. EN. FALSCH. AID. GESCHWORN. Hic uncialis numus pro genuino habitus fuit, ita ut ipse testis sim, comparatum fuisse pro 130. thaleris; nam cusus est & mirum in modum æmulatur superioris seculi fabricam, & Principis, quem refert, similitudinem. Sed arcanam hujus fraudis historiam, communicabo, ut sibi caveant incauti amatores: Homo, qui aliorum simplicitate lucrum captabat, audiens, quod in voto omnium sit iste Hassiacus Uncialis, subdolè illum cudi curabat, & amico exemplar misit, expetens ejus judicium de thesauro, quem fortuitò reperisse prætendebat. Ille, cum ei suboleret facinus, negabat genuinum esse uncialem, quia genuino interpositæ essent literæ: S. E. D. S. P. quibus hic carebat; quod signum tamen tantum desiderabat, ut falsarium fraudis arguere posset; nam fictitiæ sunt literæ, ut ipse uncialis. Paulò post impostor denuò comparebat, suamq; in inveniendi felicitatem deprædicabat, producens simul numum omnibus numeris imposturæ completum: sed alter per testimonium omni exceptione majus, nimirum per quinque has literas fictas fraudem demonstrabat, & eas tali modo explicabat: *Stell. Ein. Dein. Schelmisches. Prügen.* Antequam missum facimus thalerum huncce, tot strophis involutum; recreationis ergo adducere libet explicationem, quam tentavit Vir

Ejus pretiū enorme.

Hujus falsi historia.

Literarum S. E. D. S. P. genuina interpretatio.

haud

haud mediocriter doctus, nimirum Dnus Artis in Diario Hamburgensi seu *Journal de Hambourg, Tom. II. du Lundi, 29. Avril. A. 1695. p. 73.* Ibi enim circa explicationem circumscriptionis in Antica sollicitus est, & cum ibi reperiantur literæ Majusculæ initiales C. K. D. 3. N. difficili Minerva & reluctante omni probabilitate hunc sensum extorquere satagit: *Captivitate, Redemptus. Die. 3. Novembris.* Ipse quidem dubitat de ingenuitate explicationis, quia non 3. sed 4. Novembris libertati redditus fuit Princeps. Dubium sane ipsi eruditæ enodationi haud absimile. Pertinent enim hæ literæ ad titulum Principis, & ita sunt explicandæ: Comes. Kati-melib. Diz. Zigenheim. Nidda. quod stylus curiæ comprobatur, & parmularum in altera thaleri parte repertæ, quas tamen ipse autor explanavit. Eadem felicitate literas scutulis hisce interpositas intellectui restituit; sequentia namque parturit: SE. D. S. P. SE. Dolo. *Seductus. Prodiderat; seu: Seductus. Dolo. Se. Prodiderat.* Ex quo videre est, quam egregie allucinari possit fragilitas humana, si ingrediatur obscuritatis labyrinthum. Rhythmus Germanicum ita intelligendum vult autor: ac si Philippus instrueret Imperatorem, quod melius sit, totum perdere Imperium, quam pejerare & fidem fallere; respiciens istud, cum Imperator promitteret Philippum, *sine ulla captivitate (ohne einige Gefängniß)* dimittere, quod postea interpretatum fuit: *sine perpetuo carcere, (ohne ewige Gefängniß)* ut nota est historia.

§. XV. Pedem hic figo; ast vocat officium!

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.

Gaudeant omnes, quorum dies includunt terminum singulis centenis annis demum reducem, quem Romani spectaculis, ludis & libationibus salutabant, & ad eos videndos felices superstites hac formula invitabant: *Venite ad ludos, quos nemo mortalium vidit, neque visurus est.* Quod itaque semel fit, solenniter fiat. Pium Votum necto pro stabilitate pacis, pro religionis incrementis, pro Patriæ quiete, quam ament boni Cives, quanquam remotissimi; pro omnium salute, ut etiam nobis bene sit. Mos est Lutetiæ Parisiorum & Londini receptus, strictoque jure observatus; cum pacis

Numus
memoria-
lis.

Perf. Sat. V.

venere dies, unctaque fenestra
disposita pinguem nebulam vomere lucerna,
portantes violas,

ut tota Civitas in gaudium solvatur publicum; & sub pœna decem aureorum, omnes domus nocte flagrent lætitiæ flammis. Subjicimus legi huic nosmetipsos; & ne pœnam dare cogamur aureorum, intermissi gaudii rei, nummo celebramus festum instar Romanorum, de nummis qui scripsimus. In prima Numismatis facie finximus *Janum bifrontem laureatum*, ex utraque parte barbatum; in terra fracta cernuntur *arma*; Lemma, quod numi anima, ex Virgilio animatissimo Autore desumptum:

Virgilius.

Aspera nunc positis mitescant secula bellis.
Stylobatæ hæc inscriptio memorialis insculpta est:

MoDo hoC paCato
Felix Seculi
Fastorumq;
reparatio.

Alteram numi partem emendationi Calendarii dicavimus, quæ prima seculi occupatio fuit, & felicia tempora præfagit, quia bene jam sunt ordinata. Saturnus tempus hîc denotans, vetus Julianum; & Astrologia seu temporis computatio, stylium Gregorianum exprimens, temporis circulum tenet, non unius serpentis, sed duorum sibi invicem mordentium caudas; nam tot facti, non nisi nomine differentes, unum temporis nunc observant cursum; ex Persio nostro addimus:

Sat. V.

Concordia fata duorum.

Scutum Astrologiæ hanc præ se fert notam:

Calendarium Novum,
1582. Mens, Octobr.

4. D. ♄.

15. A. ♀.

Litera Dominicalis ex G. sst. C.

Apud

Apud Saturnum sequentia marmoris incidit Genius :

Calendarium Emendatum,

1700. Mens. Febr.

18. G. ☉.

Martius.

I. D. ☽.

Litera Dominicalis ex G. fit C.

Observavimus hisce, quo die & mense, superiori & hoc seculo, mutatio ac renovatio facta fit. Notatu, imo admiratione dignum est, *Literam Dominicalem* hac undecim dierum ejectione eandem transformationem passam esse, ac Gregoriana styli introductionis tempore, cum decem deleberentur dies: siquidem ambabus vicibus fortuito casu ex G facta est C. Faxit DEVS, ut mox sequatur ipsius rei Dominicæ concordia. Ne vacuum detur, extimam oram Ovidii versu, cum præcedentibus connexo, exornavimus:

Fitz, quod haud fuerat, momentaq; cuncta novantur.

Fausta sint atq; Felicia!

Sphalmata, quæ, ob Auctoris absentiam, in Tractatum

hunc irreperunt, ita corrigantur.

Pag.	Lin.	legatur:	Pag.	Lin.	legatur:
2	8	quid fas optare.	23	2	Hepaticon.
—	32	æniua.	24	14	Lutet. Paris.
4	penult.	Discorsis.	26	10	toni.
7	13	Cal. Rhod.	Verf. fin. pag.		Nummos; quorum.
9	3	quadringentos.	—	ult.	ghutto.
—	10	sopra.	28	34	quadringentis annis.
10	15	Hic silentio.	33	post med. in marg.	a Romanis usur-
12	33	ut pecuniosi essent.			pabantur.
—	35	Argentini.	48	5	editiones.
13	28	fecerint.	—	7	Charisium.
17	4	Cassiodori.	51	30	Cotta.
18	22	inserviverint.	57	16	telluris.
—	antepenult.	ipsarum miseretur.	58	31 & 32	in Truculento ita ha-
21	4	Gazophylacio.			bet: De mina.

Pag.	Lin.	legatur :
71	27	numi Philippici.
81	6	superbia sua.
87	11	rigorosi.
92	32	scobe auri.
120	8	instructa serie.
122	36	Ancus, Tullius.
123	7	Livineia.
133	23	cujus facies.
134	5	Δημαρχικῆς.
144	11	Γνώμη.
—	12	Δημαρχικῆς
149	8	sed altero.

Pag.	Lin.	legatur :
161 Cap. XX. §. I. l. 5.		viam ad aliquid.
171	18	in inferos.
173	19	mari circumdata.
—	31	palma.
177	10	numerandi.
186	8	declararentur.
190	35	combustas.
192	27	adjectus est.
193	32	ejusdem nominis,
195	4	reperiuntur.
—	9	sane ipsi.
—	10	abfimile, Pertinent.

I. I.
DISSERTATIO IVRIDICA
DE
VNO NUMMO
EXPLANANS
CAPVT QVARTVM
TRACTATVS
DE
VETERIS NUMISMATIS
POTENTIA ET QUALITATE.

L. N.

DISSERTATIO IURIDICA

DE

VINO NUMMO

RELIQUIIS

CAPIT. XXXIV

TRACTATUS

DE

VETERIS NUMISMATIS

POTENTIALI QUALITATE

DISSERTATIO JURIDICA
 De
 VNO NUMMO.

CAPUT I.

Pecunia mundum regit. Cur Romani per Sestertios numeraverint. Rerum pretia unde descendant. Juris Naturæ principium est ORDO VNIVERSALIS. Rerum pretia ab ordine deducuntur. Pœne in jure definitæ certo modo pretia sunt. Pecudes loco pœne. Hæc pœna in æs mutata. Argenti Ratio in Jure. Aurum in jure usurpatum. Valor nummorum æreorum. Argenteorum. Aureus Juris veteris ac hodierni, aliq; computandi ratio in Jure. Pecunie ratio in Foris, cum primis in foro Saxonico.

§. I.

Mne hujus mundi negotium auro dirigitur & argento finitur. Corruptuntur hoc necessario malo aræ, inde simoniæ crimen; flectuntur tribunalia, observante hoc Lege repletundarum; vincuntur fortalitia, nam quis resistet armatis aureis? Et hæc destruens pestis communis reipubl cæ familiaris redditur societati: Data fides aurum respicit; amicitia auro conservatur; est deauratâ nuptiarum lascivia. In summa, non nocent purpura induta crimina, nec vestigal latrinaceum causam olet. Est istud Troji epitomatoris veriverbium: Quo se

Pecunia mundum regit.

L. 2.

καίρις πολιτῶν πρὸς τὴν τύχην βέπει.

Quid sit secundarum rerum conditio seu fortuna, non cujus-

vis eadem est responsio; uno tamen verbo diffensum componam: Quo se pecunia eodem & favor hominum inclinat. Aureum habemus seculum, non quidem istud, quod acceptum referimus Nasoni in *Metam.* sed aliud propriissimo verborum sensu notatum; Splendent palatia; micant vestes; superbiunt currus & carpenta; colliguntur aurei in folle; imo anima ipsa redolet aurum.

Ovid. L. 2. de
Art. Am.

*Carmina laudantur, sed munera magna petuntur,
dummodo sit dives Barbarus ille placet.*

*Aurea sunt vere nunc secula: plurimus auro
venit honos: auro conciliatur amor.*

*Ipse licet venias Musis comitatus Homerus,
si nihil attuleris, ibis Homere foras.*

Quam morum corruptionem non unius seculi, sed ævi universi, Arbiter etiam pro more, hoc est satyricè, perstringit;

In Satyr.

*Quisquis habet nummos secunda naviget aura,
fortunamq; suo temperet arbitrio.*

Uxorem Danaën ducat ipsamq; licebit,

Acrisium jubeat credere quod Danaën.

Carmina componet, declamet, concrepet omnis:

& peragat causas sitq; Catone prior.

*Jurisconsultus PARET, NON PARET, Habeto;
atq; esto quicquid Servius & Labeo.*

*Multa loquor quidvis numis presentibus opta,
& veniet, clausum possidet arca Jovem.*

Rem ita descripserunt Poëtæ, ex vero, deposita Poëtarum virtute: sed videntur mala, penetrantur, non corriguntur; imo in pejus ruit prava libido. Eapropter si qui sint, qui bonis regulis instruere satagunt, speculationi non imitationi scribunt. Depingat itaque seculum aureum Poëta Italus nitidissimo colore, hoc est paupertatis, dum canit:

*Che spernar i tresor e non curar l'oro:
questo é seculo d'or questo é tresor!*

Erit ac manebit pecunia prius, virtus post numos; imo hæc interdum penitus negligitur. Conservantur Comercia tot pecuniarum summis. Quævis res suo pretio constat, quæ non semper valore aut necessitate, sed frequentius numerorum copia
judica-

judicatur, cujus pronuntiatio titillat aures vanorum. Sapius meditatus sum, cur Romani per sestertios numeraverint, quæ minima prope erat moneta & computationi incommoda; sed hoc factum esse censeo, ut multiplicata summa auditus melius impleretur avaritia: nam triginta duo millia Sestertiorum, mille nostrorum uncialium valent. Numero ac stylo tenui *VNUM* proponam *NVM*, qui varia negotia in jure nostro determinat, & antiquitatis non ultimum argumentum est. Nummi enim omnia sunt plena etiam in jure nostro, quod cum primis numismaticas hominum actiones respicit.

Cur Romani
per sestertios
numeraverint.

§. II. Rerum pretium numi sunt: unde vero descendat rerum pretium, dignares est, quam accuratiori oculo intueamur. Primum principium est rerum proportio & Mensura, quæ adeo diffusa est, ut stellarum cursus, elementorum commixtio, variatio temporum, actiones hominum & animalium ibi reperiantur. Imo generalis regula est nulla exceptione limitata, quod omnia consistant pondere, numero & mensura, quæ decenter fiant. *Lib. Sapient. cap. XI. vers. 22.* Multum Doctores disputant de principio juris naturalis, sunt solliciti quidam, ut Bellum omnium adversus omnes defendant; quærunt alii in amore proximi; alii in societate; alii alibi; sed nimis arête includitur jus, quod universæ naturæ est, & quod non tantum hominibus, sed omnibus animalibus, omnibus plantis, omnibus rebus præscriptum: nam natura non hominum natura est, sed universi totius. Quid autem est regula, seu juris præceptum? Est norma, secundum quam debemus vivere, agere, pati. Quodcunque igitur fit incerta proportione, observat quandam regulam, nulla autem est regula, quin respiciat jus, quod dicitur nobis hanc regulam. Observat Sol cursum regularem, ergo secundum legis regulam currit; stella movetur ordine, ergo ordinatam observant motionem. In atmosphæra venti, pluvix, tonitrua non confuse, sed certo modo, certis temporibus observantur: In globo terræ vegetabilia, mineralia, sensitiva seu animalia nascuntur, crescunt, decrescunt, moriuntur secundum juris præcepta. Non ergo dicere vereor, quod solidum juris naturalis principium atq; fundamentum sit *ORDO UNIVERSALIS*, seu iusta proportio agendi, in quibus unq; rebus, quo modo moventur pondere, nume-

Rerum prætia
unde descen-
dant.

Juris Naturæ
principium
est *ORDO UNI-
VERSALIS*,

ro & mensura. Quemadmodum autem nullus ordo reperitur sine ordinatore; ita hoc principium nostrum, Sanctissimum DEUM, ter Optimum Maximum Creatorem, & Potentissimum rerum creatarum Conservatorem, Autorem agnoscit. Hoc sane solidissimum fundamentum est debellandi, vincendi Atheos, si qui dentur in orbe, nam

Non levis est cespes, quin probeat esse DEUM.

Si autem quis esset diabolicæ hujus protervitatæ, inspiciat quæso renascentia arborum folia, consideret motum, qui illas producit, & dicat, an motio sine motore esse possit seu sine spiritu agente? Sed vero hæc motio non sola adest, sed ordo insimul cum illa conjunctus; nam deponit arbor hyemis tempore folia, ut novis investiat veris, inde motio ordine fit per spiritum in materia, sive per agens in passione. Hæc ordinis dispositio omnibus rebus, ut dixi, indita est, prout earum proportio istud requirit; unum gradum constituunt crassiores materiæ: Terra, ut producente gaudeat proportione; Aqua & aër, ut fluidi sint & in crassiori terra secundum ordinem operentur; Ignis autem spiritui proxima materia, ut certa proportione calefaciat & imprægnetur, incerta vero consumat ac destruat. Plantæ visibiliorem sistunt ordinis observantiam, in certa genera divisæ, vocantur a tempore & nulla confusione semper apparent. Animalia generis & qualitatis ordinem non mutant; moventur ordine, crescunt ordine, agunt ordine. Si etiam hominum libido illum turbare velit, quasi ex maledictione, ab instituto detinetur. Exemplum fit in mulis; adeo displicet naturæ hæc heterogenea asini & equi commixtio, ut intereant oporteat sine prole. Non denegavit animalibus quibusdam societatis ordinem jus naturæ. Quis ignorat formicarum & apium Rempublicam? In educatione quandam ordinis legem observant animalia instar hominum, homines tamen majori modio acceperunt hunc ordinis numerum; nam ut dominarentur omnibus animalibus, ratione opus erat exquisitori, cujus analogum minime gentium animalibus nego & eorum condemno hypothesin, qui machinas esse contendunt. Multo saepe perfricata est cujusdam Galli meditatio nomine d' Her, qui in Epistolis suis appo-

apposite hanc sententiam perstringit ; etiam horologia ; in-
 quit, sunt machinæ, sed conjuncta non procreare valent
 sui similem, ut canis canem. Ea tamen homines inter &
 animalia differentia est, ut hæc observent ordinem obedi-
 entia, hi vero voluntate. Haud itaque absurda est Justinia-
 ni Imperatoris definitio, dum *pr. J. de Jure N. G. & Civili*
dicit §. l. i. §. 3. ff. de Just. & Jur. confirmat : quod jus natu-
ra sit, quod natura omnia animalia docuit. Nolo tamen Juris
 vocabulum in tali sensu accipere, quo soli homini proprium
 esse dicunt. Vid. Grot. *de Jure B. & P. L. 1. c. 1. §. 11.* Satis
 est, quod animalia omnia secundum istam regulam vivant,
 quam præscriptam habent a natura, sive ex impulsu, id fa-
 ciant sive ex voluntate ; nam certo respectu quam maxime
 juris capacia non sunt, si hominis excellentiam illis oppo-
 nere velis. Hoc autem negandum non est, quod in illis
 sit jus naturæ & quidem perfectissimum quatenus ipsis con-
 venit. Nolo itaque Salmasii sententiam meam facere, qui
 in *lib. de Usur. c. 9.* dicit, quod in bestiis tantum appareat juris
 aliqua imago ; si hoc esset, earum operationes non naturæ
 essent, quæ ordine ubique operatur sive justitia. Imago
 tamen juris est, comparative nimirum cum hominum ju-
 stitia, quæ pro habilitate subjecti excellentior sane est &
 perfectior. Sed ut redeam ad homines : hi ex ordine di-
 scunt, quod omnis virtus seu conservatio in illo reperia-
 tur, & quod vitia ex actiones sint, quæ omisso ordine per-
 aguntur. Eapropter societatis ordinem primo observant ;
 qualis enim esset confusio, si quis secum tantum, seu con-
 tra omnes vivere contenderet ? Coalescunt ex necessitate con-
 fusionis & ordinis commodo societates magnæ, ut & illæ
 parvæ, Paterna, herilis & quæ sunt similia. In magna illa
 ordo dicitur, ut homines conjunctim habitent. Impos-
 sibile autem est, ut omnes imperent, nam hoc pejus esset
 ipsa pristina confusione, eapropter ordo desiderat, ut eligant
 aut superiorem aut superiores. Horum potestas non esse
 actu differt ab unius potestate, sed modo, ita Magnatum
 mandatum aut unius principis unum idemque est. Socie-
 tatis constitutio tantum ordinem observat externum & cras-
 siorem, subtiliores actiones, si civis cum cive negotia gerit,
 quæ

quæ non semper externis legibus determinantur, primario ordinis instrumento, amore nimirum, diriguntur. Per hoc dicitur ordo, quod omnis offensio sit prohibita, quæ non solum in civem peccat, sed in ordinem univèrsam, qui singulos conservatos esse cupit; nam omnis interitus, ordinis est corruptio. Primæ Juris naturalis regulæ semper facilioris sunt interpretationis; ita in sensus incurrit, quod nemo sit occidendus; sed casus remotiores confundunt interdum hominum ingenia, ut hic affirmative ille negative sentiat; nam adeo imbecille est ingenium humanum, ut interdum perspicua allucinetur. Insidiantur rationi philantia & alia vitia clanculum testè modo; quod si adesset ratio actu primo, ad secundum non deduci possit, natura enim furca etiam expulsa tamen usque recurrit; seu ut Seneca loquitur: *Natura supprimitur non corrigitur*. Etiam si dilucidum sit principium, principi est præstanda obedientia, tamen non sine obscuritate quæritur, an Tyrannus sit interficiendus? A Salmasio & Miltone hæc quæstio ante aliquot annos agitata, non decisa fuit, cum hic malam causam bene ille bonam causam male defenderet. In ejusmodi dubiæ decisionis quæstionibus ordinis ratio observanda est, & quæcunque sententia istum lædit, merito rejicienda.

Rerum pretia
ab ordine de-
ducuntur,

§. III. Ex eodem principio ordinis nunc rerum pretia determinanda sunt, est autem pretii fundamentum, ex Puffendorffii sententia *L. V. c. 1. §. 4. de Jure Nat. & Gent. Aptitudo rei vel actionis, qua aliquid mediè & aut immediate conferri potest ad vitæ humanæ necessitates*. Pretium ipsum est *quantitas moralis seu valor rerum & actionum, in commercium venientium, secundum quam illæ invicem parari solent*. Ordo enim præcipit, ut alter alteri inserviat. Seu postquam res per dominii acquirendi modum occupatæ sunt, & alter eget cujusdam rei, qua abundat alter, ut cuivis ex ordine satis fiat, sistitur ab una parte res, ab altera parte pretium. Res autem æstimatur dupliciter physice ac moraliter. Physice, quando consideratur res in sua natura, habito respectu ad aliam rem physicam: ita pretiosior est Bos avicula, avicula musca, argentum ære, aurum orichalco. Quatenus autem res vel actiones aliquem usum hominis necessitati præstant, æstima-

æstimatio est moralis, & sic etiam pretium morale; hoc respectu ferrum pretiosius auro esse potest avicula bove. Necessum est, ut quædam proportio sit inter pretium & rem ipsam, quæ pro pretio datur; nam si hæc non adest, læditur ordo, qui in proportione consistit: sive autem res detur pro re, ut in permutatione sive pecunia, ut in venditione, pretium semper est, si naturaliter considerare velimus. Ita ea res, quæ venalis est, rei locum occupat; istud autem, quod datur pro hac re venali, loco pretii est. Hoc bene ordinatum pretium Justum appellant Jcti, l. 35. ff. de E. V. l. 26. §. 4. ff. de minor. & ideo dicitur justum, quia convenit in justa proportione cum re vendita. Dividitur in pretium legale & vulgare. A legibus definitum est legale, utputa si frumento, carni, cerevisiæ publicum constituitur pretium, hoc κατ' ἐξοχήν justum est, quia publica autoritate definitur: In hoc omnis excessus injustus, & læsus ad restitutionem agere potest, licet læsio dimidium justii pretii non excedat. Vulgare communi hominum æstimationi relinquitur. In hoc pretio non requiritur, ut exactissima sit proportio rem venditam inter ac pretium; sed contrahentibus circumveniri licet usque ad dimidium, l. 2. C. de resc. emt. Lauterb. ad tit. de contrah. empt. n. 18. Ziegler de Jurib. Maj. p. 779. 780. § 781. Nam in commercii ultra id, quod res ex vero valet, non injuste plus exigitur, quia illi, qui ejus negotia gerunt, operas adhibent, nec non periculum suscipiunt; interdum etiam merces per longum temporis intervallum quiescendo, aut vitia contrahunt aut pecuniæ usum consumunt, inde istud, quod interest, alio loco repetendum; quod si modum non excedat ordinis, juri contrarium non est; nam quasi ex negotio gesto damnum alter alteri restituit, ne corrumpantur commercia, ex quibus Respublica bene ordinata incrementum capit ac lucrum. Hæc itaque est pretii natura, ut striçte sumatur pro pecunia, quæ in emtione & venditione intervenit, l. 1. ff. de rerum permut. §. pretium. J. de Emt. Vendit. Enim vero in latiori significatione etiam conductioni adscribitur, ut videre est in l. 28. §. 1. D. Locat. Sæpius etiam pretium pro mercede usurpatur, ut in l. 10. in fin. ff. de acquirend. p. ff. l. ult.

§. ult. D. ad L. Rhod. de jact. l. 51. §. locavi. l. 58. ff. locat. Nec non operarum pretium vocatur in l. 52. §. fin. ff. pro soc.

Pœnz in jure
definitæ certo
modo pretia
sunt.

§. IV. Quia de pecunia nobis palmario hic fermo, quæ loco mercedis, seu ob aliam causam in negotiis juris intercedit, ejus summas quasdam, in jure definitas, congregere operam dedi; sed indaganti mihi vix alia in juris codicibus pretia se sistunt, quam pecuniariæ pœnz, quæ etiam certo modo vocari possunt pretia: Nam quia in jure non raro præmia virtutis pretia vocantur, ut in *l. 2. §. Et generaliter. ff. de vi bon. rapt. l. 2. §. ult. D. de injur.* cur absouum esset vitiorum pœnas pretia vocare? Attamen interdum etiam alia occasione jus numos definit, quos nosse iuvat, ut valeamus accuratius differere de numo unico. Mundum in cunabulis si aspiciamus, pecunia certe nullum invenit locum; Contenti erant mortales iis rebus, quas a natura accipiebant: Si vero aliquis novo desiderio alterius rem appetebat, res pro re dabatur; inde antiquissimus cum permutatione mercandi modus. Pretiosissima cimelia erant pecora, quæ victui & amictui sufficiebant. Quum itaque cives contra leges peccarent publicas, quod delictum capitali pœna non erat coercendum, multa dabatur pecuniaria; hoc est: pecudum certam summam exhibere debebant, quia pecude pretiosius nihil erat antiquis. Romani antiquissimis temporibus dividebant pœnam in *multam supremam* & *multam minimam*, ut A. Gellius refert *Noct. Attic. l. 11. c. 10.* de multa suprema ita loquitur: *Multam, quæ appellatur suprema, institutam in singulos duarum ovium, boum triginta, pro copia scilicet boum proq. ovium penuria; nam erat Italia eo tempore armentosissima, non adeo dives ovibus.* De minima pœna ita pergit: *Minima autem multa est ovium unius, suprema multa est ejus numeri, cujus diximus: ultra quem multam dicere in singulos jus non est, Et propterea suprema appellatur, id est summa & maxima.* Observari solet, quod oves genere virili appellentur, si multæ loco ponantur, ita M. Varro loquitur: *M. Terentius, quando citatus, neque respondit, neq. excusatus est, ego ei unum ovem multam dico.* Idem etiam obtinuit apud Germanos, qui diu ignoraverunt pecuniæ usum, ut in *c. 1. de veteris numism. pot.* diximus, ita ut Taciti temporibus non alios Thesuros custodirent,

Pecudes loco
pœnz.

dirent, quam quos in pratis pascebant. Ea propter eorum pœna numero pecudum constituta erat, quod nobis scriptum reliquit Tacitus in libro de moribus Germanorum. *Levioribus delictis, inquit, pro modo pœnarum, equorum, pecorumq; numero convicti multantur.* Hic populus in puniendis criminibus satis erat acerbus, quia nemo ibi vitia ridebat nec corrumpere nec corrumpi seculum vocabatur; sic proditores & transfugas arboribus suspendebant; ignavos & imbecilles, & corpore infames, injecta insuper crate, mergebant; elegantem addit Tacitus rationem: *Diversitas supplicii illuc respicit, tanquam scelera ostendi oporteat, dum puniuntur flagitia abscondi.* Interea homicidium ob bellacem gentis animum, quasi delictum minus considerabatur ac puniebatur: *Luitur enim, narrat ille, etiam homicidium certo armenorum ac pecorum numero, recipitq; satisfactionem universa domus.* Quæ pœna pecuniaria erat, quia divitiæ hoc tempore secundum pecudum numerum judicabantur. Postquam autem hominum protervitas in metallorum avaritiam se verteret, etiam juris regulæ, loco pecudum, in definienda quadam summa vel pœnæ vel alius negotii æreis utebantur assibus, nam æs inter metalla familiam quasi ducit. Non quidem jus Justinianum hoc metallo utitur, quia ejus constructionis tempore jam in desuetudinem abierunt pristini mores; sed aliis ex autoribus rem demonstrare valemus. Ista pœna, quæ superma erat vel minima, superius declarata, loco pecudum per Legem Ateriam postea ære solvebatur; Rationem legis & numerum æris his verbis adfert A. Gellius l. c. *Adigebantur boves ovesq; alias precii parvi alias majoris: eaq; res faciebat inæqualem multæ pœnitionem, idcirco postea lege Ateria constituti sunt in oves singulas æris deni, in boves æris centeni.* Quæ summa secundum nostram computationem minima erat: nam ovis tribus valet grossis misnics, & bos unciali cum quadrante. Duodecim Tabularum LL. etiam assium observant rationem, aliqua lex harum Tabularum sequentia determinat in injuriarum pœnitione: *Si injuriam faxit, alteri viginti quinque æris pœnae sunt.* Hæc pœna nimis mitis erat, ad pravam coëcendam hominum libidinem, inde etiam Labeo Jurisconsultus in commentario ad has leges, illam improbat, adferens histo-

Hæc pœna in
æres mutata.

riam de Lucio Veratio, qui homo egregie improbus pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma verberare. Eum servus sequebatur crumenam plenam assium portitans: & quemcunque depalmaverat, numerari statim secundum XII. tabulas, viginti & quinque asses jubebat. Pœna assium æris gravis pœna dicebatur, unde etiam Livius L. V. ait: *Denis millibus æris gravis nos condemnat.*

Argenti ratio
in jure.

§. V. Argentum quemadmodum medium temporis spaci-
um occupat in historia Romana; ita etiam ejus observantia
tempore Consulum in legibus adhibita fuit: sic sentit Con-
tius Jctus in *disput. juris* c. 16. *Imperatores omnes ad aurariam ra-
tionem pecuniam omnem fere numeratam æstimant; sicut mediæ juris-
prudentiæ Autores ad argentaria, id est, ad sestertiam, quæ Denaria
ratione erat usitator. Veteres vero LL. & pœnæ ad æraria n
sive assium rationem.* Si itaque negotia mediæ sint hujus ju-
risprudentiæ, seu leges latæ sint hoc tempore, respiciunt cum-
primis nummos sestertios. Tam stricte autem in classes di-
videre non possum metalla, quin interdum in mediæ ætatis
legibus, aurum; in ultimæ, argentum inveniatur. Occur-
runt sestertii hinc inde in jure nostro: §. 2. l. *de success. lib.* Le-
gem Papiam refert, qua cautum, ut ex bonis ejus, qui sesterti-
um 10000. patrimonium reliquerat, & pauciores quam tres
libros, virilis pars Patrono deberetur. Inde numo sestertio
mancipio dare dicitur, numo sestertio conducere, l. 46. ff. *locati.*
l. 10. in fin. ff. *de acquir. possess.* numo sestertio vendere l. 66. ff.
de jurej. Numo sestertio bona debitoris alicui addicebantur:
Donabatur sestertio numo, l. ult. C. *de donat.* de quibus sin-
gulis fusius dicturi sumus. De mutatione pœnæ assium in
sestertios, postquam Romanorum facultates creverint, vid.
Cujac. *obs. ro.* L. 19. c. 31. Hoc etiam notandū, quod Roma-
ni in tributis imponendis argentum tantū exegerint, ita enim
Plinius habet, L. 33. c. 3. *Sed præter alia equidem miror, Populum
Romanum victis gentibus in Tributo semper argentum imperritasse
non aurum.* De quo reddi possit ratio, quia plurimas provin-
cias tempore Consulum non Regum subjugaverunt.

Aurum in jure
usurpatum.

§. VI. Aurum in digestis ac Codice nec non Novellis sæ-
penumero legitur, si quidem omnes fere pœnæ, omnes aliæ
circa pecuniam definitam constitutiones aureis exprimuntur
numis

numis, §. 3. *I. de success. libert. definit quod libertus plus quam centum aureos habeat oportet, si successioni Patroni locus sit. Qui Pratoris album corrumpit, delictum pœna luet 500. aureorum l. 7. 8. 9. de jurisd. ita enim habet lectio Florentina, quam probant Cujacius L. 10. observ. 10. l. c. Welenb. ad b. l. n. 13. ibique Hanius Meierus in Collegio Arg. h. t. tb. 55. Hillig. ad Donell. lib. 15. cap. 24. lit. R. Haloandrina vero lectio & vulgata competere vult ad pœnam quinquaginta aureorum, quam defendunt Donell. L. 15. c. 25. in f. Schneidew. ad §. 12. de alb. cor. n. 26. Oltendorp. class. act. n. 6. Prævalet tamen prior lectio, cum majori pœna vindicanda sit Magistratus contempta autoritas. Propter paupertatem prohibitum est accusare; Quis autem pauper sit, definit lex 10. ff. de accusat. scil. qui minus quam quinquaginta aureos habet. Sepulchri violatio variis aureorum summis punitur. Hac actio ne illi, ad quem res pertinet, nunquam minus quam 100. aurei adjudicantur l. 3. §. 8. ff. de sep. viol. competit extraneo ad 100. aureos; contra dolosum sepulchri inhabitatorem ad 200. aureos actori applicandos, l. 3. pr. b. t. l. 12. de V. S. pr. de sep. viol. vid. plura in l. 1. ff. de fugitiv. l. libertis, ff. de in jus vocando. l. 2. ff. ad L. Jul. de annon. Aurei solidi etiam meminit l. 1. §. l. 3. C. de aleatoribus. quem alibi explicaturi sumus. Heic tamen notandum venit, quod in Codice & Novellis solidi numerentur per libras; ita l. 4. C. de modo mult. præcipit multare usque ad quinquaginta libras auri: Quin imo Imp. inferioris Imperii etiam per uncias aurum numerant, ut in l. 6. pr. C. de mod. mult. in qua hæc leguntur. Eos, qui ordinario provincias jure moderantur erga eorum personas, ultra duarum unciarum auri summam condemnare non patimur. Nec non l. un. C. de arg. pret. quod bes. inferitur meminit libræ argenti: valde autem obscurum est, an massa hic intelligatur argenti rudis, an vero pecunia signata appensa. quod ultimum vix concedere possum primo signatæ pecuniæ tempore, facile autem tempore Arcadii & Honorii, qui hanc legem tulerunt. Cæterum Jus Romanum tempore Imperii Inferioris, nil nisi aurum continet, inde ibi reperitur Aurum publicum, negotiatorium, coronarium, lustrale glebale, oblatitium, largitionale; auraria pensitatio, prælatio functio, aurarius canon. Ille per pondus numerandi modus,*

etiam nostris temporibus receptus est, ita in novissimis Imperii constitutionibus Marcarum mentio injicitur: *Frider. in c. 1. vers. si quis vero ausu temerario, & §. de pace tenend. int. subdit. 2. F. 53. Aureæ Bul. Car. IV §. detestandos §. ceterum, & §. decernimus hac imperial. Constit. Frid. III. A. 1442. §. item den derselbeigen* & in aliis imperii constitutionibus.

Valor numo-
rum æreorum.

§. VII. Necessum est, ut de valore & natura hactenus memoratorum numorum paulo differamus. As, prima Romanorum moneta ærea erat, tota ac solida, ut Varro in *L. 8. de L. Lat.* testatur, inde etiam ait, quod as simplex fit. Ab hac assis proportione multiplicatio monetæ & ejus divisio desumpta est. Ita in ære multiplicando habemus dupondium, tripondium & longe majores summas, quas jam alibi exposuimus. In divisione autem numerantur Semis, Triens, Quadrans, cum multis aliis minoribus. Fuit Romanorum status monetalis duplex, scil. rudis æris, & signati; ille rudis æris tamdiu continuavit, usque dum vela Jano vel a Saturno, vel Servio, vel alio etiam æs signatum fuit. Erat autem a principio ejusdem quantitatis ponderis, & as pecuniæ, quia as nondum signatus ponderatus fuit seu appensus. Nullus scriptorum reliquit, quod unquam ponderis imminutio facta sit ante istam, quam Plinius notavit *Hist. nat. L. 33. c. 3.* Quoad valorem nihil aliud adjicere licet, quam quod alibi ex computatione Hostii & Melanchthonis notavi, nimirum quod decem asses tres grossos Misnicos valuerint sive unus as tres

Argentorum.

numulos Misnicos cum tribus quintis. Moneta argentea Romana varia etiam fuit; Maxima vocabatur Denarius a numero Denario, quia inde a principio talis numus decem assium æstimabatur. Ejus dimidia pars vocabatur Quinarius, qui quinque asses valebat; dimidia vero Quinarii pars est ille famosus Sestertius, qui omnem paginam non solum apud historicos, sed etiam in jure occupat. Erat autem Denarii quarta pars, unde etiam dicebatur, quasi assis tertius, nam duos asses cum dimidio comprehendebat. Hic Sestertius semper exprimitur, quando numus absolute ponitur, ita ut subintelligatur numus Sestertius. Cur autem Romani plus hunc numum amaverint ac Denarium, jam supra explicavi. Non quidem insiciendum est, quod etiam verbum numus aliam

mone-

monetam argenteam notaverit, quemadmodum alibi diximus; nam ex Plauto discimus, quod etiam numus fuerit, secundum excellentiam ita dictus duarum drachmarum seu tot Denariorum, qui octuplo major est numo vulgari sive Sestertio. Interdum etiam numi verbo Denarii intelliguntur, quod colligitur ex Cicerone in *IV. Verrina*, ubi modo quinque millia nummum, modo quinque millia Sestertium dicit, Sandalium adnumerasse Apronio iussu Verris. Plura exempla notavit Budæus; qui tamen contendit, quod numus absolute positus Sestertium significet. Quod etiam sapius in jure observatur, nam si numus absolute ponatur, numus est Sestertius. Cujacius vero *Observ. L. 19. cap. 31.* putat, quod non denotet Sestertium, nisi expresse id per aliam rationem pateat. Sestertius respectu valoris ex proportionem quam agnovimus, quarta pars est trium grossorum Misnicorum, inde valet novem numulis Misnicis, seu quod fere idem est tribus crucigeris. Hanc tamen proportionem nemini obtrudo; nam si dicendum, quod res est, satis ambigitur, qualis valor veteribus sit attribuendus numismatibus, siquidem quisvis pro suo captu rem interpretatur.

§. IX. Omni difficultate implicatus est aureus sive solidus, nam qualis & quantus ille fuerit? non nisi magnus Apollo determinare potest.

Rei discolor usus;

velle suum cuiq; est nec voto vivitur uno.

Rem alibi tetigi: Sumo tantum digiti hic repetenda est, ita tamen ne sit crambe bis cocta. Multi de hac re scripserunt, ut Georg. Agric. *L. 2. de pond. S. monet.* Covarruv. *tract. de vet. numism. c. 3.* Jacob. Cujac. *19. observ. 31.* Henn. Ham. *el. de action. cap. 31. n. 29.* Savot. *Discours sur les medalles antiq. Part. III.* Gro-novius in *L. 3. de Sestert. c. 8.* aliq; complures, sed quisvis suo sensu abundat, de valore respectu argenteæ moneta res expedita est. Nam ita Dio habet *l. 55.* χρυσὸν γὰρ ἢ ἕνα τὸ νόμισμα τὸ τὰς σέντε ἢ ἑκοσι δραχμὰς δυνάμενον κατὰ τὸ ἐπιχρῆστον ὀνομάζω. h. e. Aureum ego quoq; nummum illum, qui valet Drachmas XXV pro communi more appello; Drachma autem idē est, ac Denarius. Quod pluribus argumentis corroborare necessum non est. Erat autem aureus in jure notus, qui mille Sestertios valebat, meminit hujus §. J. de succ. lib, ubi expresse dicitur, legis Papie summam inter-

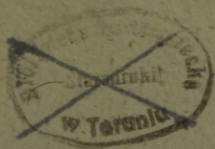
Aureus jurē
veteris ac ho-
dierni, aliaque
computandi
ratio in jure

pretati

pretati sumus, ut pro mille Sestertis unus aureus computetur. In lege 25. §. ult. ff. de SC. Silan. pœna ejus, qui aperuit tabulas contra Edictum, est centum aureorum, quæ verba Paulus L. 5. explicat, centum milia Sestertium. Insurgit Hotomanus contra hunc & priorum locum in dissertat. de aureo Justinianorum, putans; quod nihilominus Sestertii centum, aureum efficerent, quia hi loci corrupti essent: Verum enim vero nescio quo argumento hoc demonstrari possit, inde huic sententiæ stamus, donec contrarium majori efficacia prabatur. Accedit etiam, quod in edicto de albo corrupto ita extet scriptum: *In publicum quingenta milia Sestertium dare damnas esto*, quod concordat cum lectione Florentina, quæ quingentorum aureorum legit, quod supradictam summam efficit, si aureus sit mille Sestertiorum. Vid. plura ap. Cujac. observ. L. 12. c. 31 Antonius Sichard. ad §. 12. j. de Ad. n. 21. contendit, quod Trebonianus omnes pœnas Edictorum secundum hanc proportionem redegerit, nimirum, aureo mille Sestertios adscribendo Ad pondus aurei quod attinet, illud ipsum est, quod maxima difficultate laborat, nam in hoc definiendo desudant DD. Plurimi consentiunt, tempore priorum imperatorum, aureum fuisse didrachmum, sive quartæ partis uncia, quod pondus æquat duorum denariorum; Inde Ducato nostro hodierno duplo major esset, & ejusdem fere ponderis ac Pistola Hispaniæ, Louis d'or Galliæ, Doppia Italiæ, aut Libra sterlingorum Angliæ; Gronovius vero de Sestert. L. 3. cap. 8. novam sectatur opinionem, nam multis argumentis probare satagit, quod aureus nostro ducato duplo & quasi dimidiato major fuerit. Ad hanc confusionem accedit aurei vicissitudo, nam modo iminutus fuit, modo restitutus, de quo jam alibi actum. Concurrunt tandem ipsa aureorum differentia; Antiquarii tres aureos, pondere diversos notant: Primus est drachmæ pondere percussus: alterum vocant sextulam; quod uncia Romanæ sexta pars sit: Tertius est pondere duorum denariorum, plures adhuc vide ap. Host. Rei, num. L. V. c. 2. Sextula illa aureus legi dicitur, quia Imperator in l. quotiescunq. C. de Suscept. mandat, quod libra auri, in septuaginta duos solidos feratur accepta; intelliguntur autem, per computationis necessitatem sextulæ. Ex hac ratione solidum seu aureum juris Romani, jus nostrum hodiernum ignorat. Est autem solidus & aureus in jure unum

§. fin. l. de pœn. tem. litig. junctal. pen. ff. de in jus voc. Quomodo autem hodie sumatur aureus in jure, nosse magis conducit. Numerus eorum iufignis est, qui putant, quod pro aureo fit intelligendus Ducatus, five aureus Hungaricus. Vid. Wesenb. in parat. ff. de donat. n. 6. Richt. decis. 22. n. 29. Zieriz. ad sanct. crim. art. 157. Quam sententiam Besoldus in Thef. pract. amplectitur, ad cujus confirmationem hanc addit rationem: demonstrat nimirum, quod ante trecentos annos florenus five ein Gulden/Ducatus fuerit, & quod tantum sequentibus temporibus inter Rhenanum aureum & Hungaricum differentia sit orta. Verbum Gulden sine dubio a Gold proficiscitur; inde credo, quod antiquis temporibus auream tantum denotaverit monetam: hodie autem secundum excellentiam certam speciem argenteæ monetæ exprimit. Verbum Florenus Italicæ est originis; nam Reipubl. Florentinæ nummi aurei Floreni vocabantur, quod vocabulum omnibus aureis nummis postea impositum fuit. In praxi itaque obtinet, quod, si aurei vel solidi reperiantur in veteribus instrumentis seu diplomatis, nec non in legibus pœnalibus, aurei Rhenani intelligantur. De quibus plura tradunt Moller. 1. semestr. 32. Gail. 2. O. 39. Aliter vero se habet res in furto, ibi enim jura mitiorem elegerunt viam, quæ proniora sunt ad liberandum quam condemnandum. cap. 3. in f. X. de prob. Nam in Constit. crimin. Carolin. art. 157. definitur magnum furtum, 6 der Diebstol fünf Gulden oder drüber werth; ne itaque hominum vita ob levem summam interiret pœna, vix divino jure confirmata, hos florenos seu Gulden. Dd. aureos Hungaricos interpretantur. Vid. Bocer. in tract. de furt. c. 5. n. 44. Wurmf. 1. observ. tit. 50. Gœddæus ad l. 132. de V. S. Hahniius ad Wesenbec. in tit. de furt. n. 15 dissentit a Wesenbecio, qui in Constit. Friderici circa furtum quinque solidos pro tot Hungaricis explicat: nam cum Borcholt. ad tit. de pact. c. 2. n. 14. qui loco Hungarici assen populariter intelligit, ita, ut quinque solidi ibi sint quinque asses, five grossi Misnici; quod autem amplius non attendendum, siquidem Carolina Constitutio comuni suffragio a Dd. aliter explicatur. Qualis sit inter Florenum Rhenanum & Hungaricum differentia docent Constitut. Imper. d. Anno 1559. & seqq. nimirum aureorum liga & pondus

Aureus hodie
ernat.

dus itase habet; ut 72. libram constituent & auri puri 18. ca-
 rata, 16. grana habeant. Quod denuo confirmatum est
Const. Imper. 1576. Ex marca puri auri cudi posse volant. 93.
 Rhenanos. Ducatis Hungaricis hæc præfixita est liga in di-
 ctis Constitutionibus, ut 67. libram conficiant; in auro puro
 habeant 23. carata & 8. grana, vid. Sixtin. *de Regal. cap. 10. n.*
 37. Bocerus *cap. 3. n. 17.* Si Imperatores hodierno tempore
 pœnam imponunt, ista sit per marcas auri, quod vocatur *lō-*
tiges seu *gōttiges Gold*; quod nihil aliud est, quam aurum ob-
 ryzum suo loco jam descriptum. nimirum per ignem purga-
 tissimum. Marca hujusmodi in Camera sumitur pro 72. Rhe-
 nanis vid. Copus. *decis. 5. Knich. ad jus Saxon. non prov.* Li-
 bra auri jam antiquissimis legibus continebat 72. solidos, ut
 videre est in *l. 5. C. de suscepti.* sed differentia est inter hodie-
 nam illam libram & antiquam: Libra argenti æstimabatur auri-
 is sive solidis quinque; *l. un. C. de arg. pret.* Ad argenti vero Mar-
 cam hodiernam quod attinet, illam æquant novem floreni cū
 dimidio Coloniens valoris; quorum quilibet continet 60. cru-
 cigeros. Vide *Münz edict. §. Zum ersten.* Valde autem Mar-
 carum ratio superioribus temporibus in Germania nostra in
 usu fuit, ut fere omnia per marcas argenti computarentur.
 Marca autem rursus in suas partes, ut olim As dividebatur,
 vid. Marq. Freh. *L. 6. de re monet. c. 2. in fin fol. 41.* Quomo-
 do sit dividenda auri marca & argenti, habet Tilem. Fries *L. 1.*
des Münz Spiegels. Verbum Marca descendit a Marcha, de
 quibus cum primis videatur Dn. du Cange in *Glossario medie*
ac inf. latin. Hujus vocabuli meminit text. in *cap. constitutus. d.*
proc. ubi legitur unam Marcham sterlingarum. Distinguunt
 Dd. in Marcham usualem & legalem. Usualis secundum cu-
 juscunque loci consuetudinem differt; legalis vero est uni-
 formis quoad omnes & constituitur octo unciis auri; qua-
 libet uncia valet octo Ducatos secundum Bart. in *l. quoties. C.*
de suscep. itaque Marcha secundum dispositionem juris con-
 tinebat Ducat. 64. Hæc autem amplius non sunt in viri-
 di observantia; nam quid opus est incertam veterum JCto-
 rum opinionem sequi, cum leges recentiores rem decida-
 nt.

§. IX. Operæ pretium esse duxi monetam aliquatenus explicare; quia alias multa obscura sunt, tam in hodierno quam antiquo jure. Quemadmodum autem quævis in Germania provincia suo singulari utitur jure; ita etiam secundum diversitatem judiciorum nomine ac divisione differt moneta ibi recepta. Jus Saxonicum longe lateque celeberrimum ac usitatum, in ipsa Saxonia variarum introducit specierum usum in foro. Scripsit de hac re Fachsius *L. 1. diff. 70. num. 3.* Item Terminus *c. 63.* præ ceteris vero Georg. von Roschitz in *Uaterricht von Pfunden, Schillingen und Pfennigen. part. II. art. 22.* hanc rem satis perspicue proponit. Numeratur itaq; in ipsa Saxonia distincto modo; nam in quibusdam locis Misnica numerandi ratio obtinet; in aliis vero Saxonica, quorum differentia hæc est: Nummuli Misnici duodecim grossum valent, Saxoniorum vero nummulorum tantum sex grosso imputantur, ita, ut nummulus Saxonicus duplo major sit Misnico. Eapropter etiam in judiciis ea bene sunt observanda, quæ antiquitus recepta, ne confundatur valor. Quinimo in ipsa Misnica moneta differentia occurrit; nam nummuli sunt vel veteres vel novi, recepta tamen est in communi vita consuetudo illis uti nummis, quorum 12. grossum implent: differentia autem inter veteres & novos nummulos est, ut 6. & 8., seu 3. & 4. Duodecim aut sedecim numi, ut dictum est, faciant grossum seu Schilling; nam hoc est vocabulum technicum in judiciis, de cujus valore Jcti Lipsienses ita responderunt. Auf eure a uns geschickte Frage; ob nehmlich die Wort in der Churfürstl. Landes Ordnung pag. 44. und 61. das Deuben/die unter 3. Schilling/ das ist/weniger denn 4. Groschen werth / zu die Erbgerichte gehörig. von schlechten und gemeinen Groschen / deren jeder 12. Pfennig gilt / oder von solidis und solchen Schillingen / welche für einen Gulden / oder nach Sächsischer Constitution, Ungarischen Goldgulden gerechnet wird/ verstanden werden soll / darüber ihr unsere Rechts-Belohung gebetben habet; Erachten wir nach fleißiger Verlesung und Erwegung derselben/das in Rechten begründet und erkñet sey/das die Churfürstl. Landes Ordnung sub rubr. Was zu Ober- Nieder- oder Erbgerichten gehörig. Vermöge des klaren Buchstehens von keinen andern Schillingen / denn solchen deren einer 16.

Pocuniz ratio in foris, imprimis Saxonico.

Pfennige gültig / und also drey vier Silbergroschen machen / zu
 verstehen seyn / B. N. B. Computatio igitur secundum ve-
 teres nummulos hæc est , ut dictus Rothschügen instituit: Duo-
 decim nummuli faciunt denarium Schilling dictum, viginti
 Schilling constituunt libram ein Pfund / hoc est, decem grossos
 & sex nummulos veteres. Totum Wergeldum, efficit octode-
 cim libras seu Pfund / hoc est, octo neu Schock / seu 12. fl.
 12. gl. seu etiam 24. alt Schock. Dimidia pars Wergeldi fa-
 cit quatuor Silberschock / seu 11. fl. 9. gl. h. e. 12. alte Schock.
 Secundum communem valorem, ein neu Schock / nihil aliud
 quam duo thaleri cum dimidio . seu 60. grossi. Ein Altschock /
 vero, hujus tertia pars est, h. e. quinque sextæ thaleri vel 20.
 grossi; Ergo libra seu Pfund valet uno thalero duobus grossis
 & octo nummulis. Secundum hanc computationem in di-
 casteriis Saxonis ut plurimum judicatur. Si vero per no-
 vos nummulos numeratur, computatio hæc est : Duodecim
 faciunt denarium Schilling dictum, viginti Schillinge sup-
 plent libram, seu Pfund ; octodecim libras unum Wergel-
 dum, quod in hac computatione valet sex neu Schock / aut
 octodecim Altschock : eapropter libra accurate hic absolvitur
 viginti grossis seu quinque sextis Thaleri. Alia judicia alias
 instituunt computationes, aliosque agnoscunt nummos;
 quos omnes congerere & explicare nostri instituti non est,
 siquidem jam præter spem prima meditatio excrevit in
 magnitudinem ipsius dissertationis
 æmulam.

CAPUT II.

Negotia cum uno nummo. Quid dicis causa sit. Res mancipi quales sint; Res nec mancipi. Cessio communis transferendi modus. Mancipatio quid sit. Forma mancipationis, in qua unus nummus seu aes & libra. Effectus mancipationis. Emancipatio uno nummo facta. Adoptio per aes & libram. Mancipii venditio. Tria testamentorum genera. Testamentum calatis comitiis. Testamentum procinctum. Testamentum per aes & libram. Nexus in generaliori significato. Nexus stricti sumptus. Liberatio per aes & libram. Sesterius nummus in mancipationibus adhibitus. Donatio per unum nummum. Pius nummus seu vilissimum pretium in causa plus petitionis. Qualem vim habuerit Mancipatio. Non semper dominium transtulit. Nec in omnibus legis actionibus adhibita. Legis actiones, non coram quovis Magistratu peractae fuerunt. Resolutio Legum obstantium in mancipationis materia. Cur venditio & locatio uno nummo facta prohibita. Explicatio legis famosae 66.
ff. de jure dot.

§ I.

NE vestibulum ipsi aedificio ἀνάμμετρον sit, recta via nos accingamus ad illa negotia, in quibus unus nummus in *Negotia cum uno nummo.* jure nostro occurrit, & qui interdum simulatum pretium constituit. Quamquam haec quoad maximam partem in desuetudinem abierint, memores tamen sumus illius Seneca *L. 6. de Benef. cap. 1. Etiam quod discere supervacuum est, prodest cognoscere.* Ad intellectum etenim juris facit, ut sciamus, quae permissa sint uno nummo.

Aut si quid Masuri Rubrica vetabit.

Populus Romanus Armis, ingenio, Virtutibus, nulli orbis terrarum secundus, non solum sollicitus erat, ut proprio ingenio quantum poterat, maximam adhiberet solertiam, qua sceleribus fundatum imperium virtutibus conservare posset; sed etiam omnem movebat lapidem, ut externarum nationum beneplacita & sagaciores leges civibus praescribere iisque finibus fortissimis de publicam circumscribere valeret. In-

victa etenim est Respublica, quæ armis decorata est atq; legibus firmata, ut eleganter dicit sumus noster Legislator Justinianus. Eapropter Romanos non pigeret itinera fuscipere maxima, legationes mittere graves, ut ab aliis nationibus accerferent constitutiones solidissimas; a Populis inquam, quibus ipsi postea subjectionis præscripserunt normam. Nemo sane ignorat, quod decem constituti viri, per quos peterent leges a græcis civitatibus, ex quibus primo constituerent decem, sequenti vero anno duodecim tabulas. Hinc trahunt nomen LL. duodecim tabularum, l. 2. §. 4. 5. ff. de O. J. Laudabile sane institutum est, cujus ope vel alieno commodo vel alieno periculo cautus quis fieri potest. Quod haud minori successu ab Imperiali Civitate Noribergensi observatum fuit: siquidem & hæc a serenissima Republica Venetorum leges tutelares petiit An. 1506. cum venetiis Ducis Titulo insignitus esset Leonhardus Lauredanus, quas etiam accepit, & insigni felicitate postea civibus observandas præscripsit. Dum hæc perpendo, miror sane, quo casu factum, quod in jure Romano quædam inveniantur solennitates, quæ commodo publico obstant, & non nisi difficultatem parent. Hujus farinae est illud ipsum negotium, quod per æs & Libram geritur. Quod erat species quædam venditionis, per quam antiquissimi Romani omnia fere negotia gerebant. Eapropter Aristoteles ait: *Quod ea res veterum morum duritiam redoleret, quibus omnia emebant veteres atque etiam suas uxores, vero non fucato pretio, nilq; nisi arma & venditionem scirent*, vid. Contii Diss. c. 16. Et sic omnitempore auro corrumpebantur mores & vincebantur difficultates obstantes, quemadmodum apposite Græcus Poëta canit:

Ἀργυρίαις λογαῖσι μάχῃ πάντα κερτήσεις.

Cui latinum istud exacte & verbatim correspondet:

Argentii pugna telis, atq; omnia vinces.

Quid dicis
causa sit.

Hæc solennitas dicebatur *dicis causa* venditio, & ut ait Modestinus *ὅσας χεῖν*; non ut alii putant *λόγῳ χεῖν*, νόμῳ χεῖν. quod vetus Modestini interpres non male transtulerat, *puritatis causa*. Varro L. 5. Ling. l. hanc *dicis causa* locutionem antiquam esse dicit, ac idem significare, quam *dicis imo*. Hotomannus, qui circa originem hujus vocabuli sollicitus fuit,

fuit, conjicit *dicis* a recto seu nominativo *Dex* declinatum esse: *Dex dicis*. Quod verbum a *Dico* descendit, ut *Judex* a *judico*, seu etiam *index* indicis ab *indico*. Varro enim demonstrat, quod *Judex* idem sit ac *ius* dicens, inde verbum est compositum ex *jure* & *dex*; *dex* vero hoc modo idem significat, quod *dicens* seu *dicatio*. Sospiter, dum de natura hujus verbi differit, contendit, illud esse indeclinabile, ut affatim, sponte, nequaquam, ergo. Ejus sensus generinus est ac *leviter*, *defunctorie* vel utcumque aliquid facere, quo in sensu usurpatum esse cernimus a *Modestino*. l. 13. *D. de excusat. tut.* Turnebius vult, quod trahat sensum ab his, quæ ut religione defungamur, utcumque facimus, cum simulata olim in ea pro veris haberentur, & quælibet fere pro optimis. Inde quod apud *Jctos* dicitur *luforie*, *perfusorie*, *translatitæ*, *defunctorie* munere fungi, id apud vetustiores *dicis* imo & *dicis* causa vocabatur; nam antiquissima est locutio, quemadmodum illa negotia ipsa, quæ *dicis* causa peragebantur. Haud raro hæc loquendi formula apud *latinos* scriptores obvia est, in l. 1. *D. ad Scet. Syll.* dicit *Vlpianus*: *Excusantur servi, qui auxilium tulerunt sine dolo malo: nam si finxerit quis auxilium ferre, vel dicis gratia, nihil hoc commentum illi proderit.* Idem reperitur sensus in l. 4. ff. *commodat.* & apud *Plinium* L. 37. cap. 2. Vocatur etiam ad pompam vel ostentationem, quemadmodum loquitur l. 3. §. 6. ff. *commod.* Vid. imprimis notas *Gothofredi* ad hunc §. & legem sequentem.

§. II. Ante omnia *Venditio dicis gratia* facta, seu *mancipatio* consideranda venit, quæ erat rerum *mancipi*. Quales fuerint hæc res *mancipi*, docet *Vlpianus* *Inst. Tit. 19.* nimirum *Predia in Italico solo*, (quæ acquirebantur *mancipatione*, *traditione*, *usu-captione*, in *jure* *cessione*, *adjudicatione*), tam *rustica*, quam *urbana*, qualis est *domus*. *Item jura prediorum rusticorum: velut via, iter, actus & aquæ ductus.* Erant autem res *mancipi* etiam *mobiles*, inde pergit *Vlpianus*: *Item servi & quadrupedes, quæ dorso colloque damnantur, velut boves, muli, equi, asini; excipit porro Vlpianus quædam animalia, quæ non sunt res mancipi: cætera res nec mancipi sunt* pergit, *Elephanti & Cameli, quamvis collo dorsove dominantur, nec mancipi sunt, quoniam bestiarum numero sunt.* Cur autem hæc animalia

Res mancipi
quales sint.

malia

malia non sint res mancipi, colligi forsitan potest, ex Isidoro dum dicit: *Mancipium est quicquid manu capi, subdique potest: ut homo, equus, ovis. Hec enim animalia statim ut nata sunt, mancipium esse putantur: nam & ea, que in bestiarum numero sunt, tunc videntur mancipium esse, quando domari sive capi cœperint.* Verbum mancipare, unde originem trahit mancipium, derivant Grammatici a manu & capio, quemadmodum legimus in l. 3. §. 3. ff. de stat. homin. *Mancipia vero dicta, quod ab hostibus manu capiuntur.* Quapropter etiam alia res, quæ manu capiebantur, mancipia sunt dicta; immobiles autem non nisi improprie res mancipi dici possunt. Sumitur in jure mancipare pro vendere, adpropriare. Idem etiam est mancipare, quod quidem Bachovius negat, vide tamen Vin. ad §. 1. J. de Testam. ordin. stricte vero sumitur pro liberorum dimissione ex patria potestate, ut mox videbimus. Omnis certe alienatio ita fit, ut aliquid per manum capiatur, vel adquiratur. Cicero in Topic. habet *mancipio dare*; Tacitus autem *mancipio accipere*. Mancipium late sumptum, cujuslibet rei dominium, quod per nexum adquisitionem erat, appellabatur; inde mancipatus venditus apud Paulum l. 1. sent. §. servus per met. de integr. rest. *Servus per metum mancipatus quicquid adquiserit, vel stipulatus sit, ei acquirit, qui vim passus est.* Nec rarus est loquendi modus: *Mancipii sui est. nec non: mancipii sui non est.* hoc est, sui juris est; & non est. Nam quia mancipia capta erant, sui juris esse non poterant; nullo alio autem quam sibi ipsi obnoxii sunt sui tantum mancipii. A rebus mancipi differabant, Provincialia bona, quæ stipendiaria & tributaria erant, nec mancipi habebantur, quia propria non erant eorum, qui ea possidebant, propter stipem & tributum, quod pendebant Principi & populo, quasi non manciparentur eorum dominio, ut not. Brisson. in Lexic. Hanc tamen differentiam inter res mancipi & nec mancipi Justinianus Imperator sustulit in Codicis titulo *de usucapione transformanda, & de sublata differentia rerum mancipi & nec mancipi.* Mancipatio itaque tantum erat rerum mancipi. Cessio autem erat communis transferendi modus & rerum mancipi & nec mancipi; quemadmodum Ulpianus notat in frag. Tit. 19. *In jure cessio, inquit,*

Res nec man-
cipi.

Cessio com-
munis trans-
ferendi mo-
dus.

communis alienatio est & Mancipi rerum & nec Mancipi, quæ fit per tres personas, in jure cedentes, vindicantes, addicentes. In jure cedit dominus, vindicat is, cui ceditur, addicit Prætor; sex enim, Ulpiano autore, sunt acquirendarum rerum modi: emancipatio, traditio, usucapio, in jure cessio, adjudicatio, lex; duo autem tantum sunt quibus res a dominio nostro in alienum traducuntur, Mancipatio scilicet & in jure cessio, contra quod Paulo visum est in l. 28. ff. de V. S. addens etiam usucapionem; sed Cicero magnus Jctus in Topic. tantum nominat Mancipationem & cessionem & quidem recte. Modum cedendi plenius describit Cajus in comment. institutorum, qui locus a Boëtio allegatur: nam in ea, quæ extat, ejus institutorum epitome non reperitur, nec ab Ulpiano in fragmentis notatus est. In Jure cessio, Caji sunt verba, fit hoc modo; apud Magistratum populi Romani, vel apud Prætozem, vel apud Præsidentem provincie is, cui res in jure ceditur, rem tenens ita vindicat. Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse ajo. Deinde postquam is vindicaverit, Prætor interrogat eum, qui cedit, an contra vindicet, quo negante aut tacente, tunc ei, qui vindicaverit, eam rem addicit, idque legis actio vocabatur. Solent etiam DD. solliciti esse, quibus verbis peteret Prætor, an contra vindicet, & ex notis apud Probum tam Contius in Disp. quam Gothofredus in notis ad locum prædictum Ulpiani ita eum petiisse arbitrantur. A. F. A. h. e. Anne Fias Autor; vel etiam ita. A. T. D. Q. C. V. h. e. Anne Tu Dicis, Qui Contra Vindicaveris, ut etiam est apud Tullium pro Murena, ubi observante Contio, Contra pro Causa videtur legendum. Formulam addicendi Prætoris hanc fuisse contendunt Jcti antiquarii Q. N. H. E. H. P. E. V. A. h. e. Quando Negas Hunc Ego Hominem Præsenti Et Vindicanti Addico, vel potuit ea formula sic concipi. Q. N. A. N. N. H. E. H. P. E. V. A. h. e. Quando Neque Ais Neque Negas Hunc Ego Hominem Petenti Et Vindicanti Addico. Ex quibus colligunt DD. in rei vindicatione non satis fuisse, possessorem negare intentionem actoris, sed præterea eam debuisse contra vindicare arg. §. 3. l. de act. ibi Possessor aut Dominum ejus se esse dicat.

§. III. Ut audivimus, per cessionem tam res Mancipi ^{Mancipatio} quam nec Mancipi acquirebantur. Mancipatio autem ^{quid sit?} species erat alienationis, rarum tantum Mancipi; ut in ejus

descriptione legimus apud Ulpianum, qui dixit: *Mancipatio propria species alienationis est & rerum mancipi.* Equidem verbum *ET* indigitat aliquam connexionem, inde colligi posset, quod sit legendum, rerum nec mancipi & rerum mancipi; verum recte monet Gothofredus, quod hæc particula & sit dispungenda. Dicebatur hæc mancipatio etiam Nexus, ut infra videbimus. Competebat autem non solum civibus Romanis, verum etiam Colonis, ut videre est apud Ulpian. c. l. *Mancipatio locum habet inter Cives Romanos, & Latinos colonarios Latinosq; Junianos, eosq; peregrinos, quibus commercium datum est.* Qui Latini colonarii fuerint? explicant DD. quod fuerint coloni missi in colonias Italicas, ad quorum similitudinem Latina libertas introducta est, quæ postea in civitatem Romanam transfusa per *l. un. C. de Latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfusa*, quæ libertas lege Junia introducta erat; inde etiam vocabantur Latini Juniani. Hæ coloniz præstabant cæteris provincialibus, solisque Romanis civibus inferiores erant, utpote suis conditoribus. Hi tamen belli civilis autores fuerunt, cum eò missi essent, ut provinciales in officio continerent, ut Thælzus explicat ad allegatam legem unicam. Variæ tandem coloniz hoc jus Italicum ob bene mèrita in rempublicam acquisiverunt: ita Tyriorum coloniam, unde Ulpiani origo, donavit Divus Severus hoc jure. Plures numerat idem Ulpianus in *l. 1. ff. de censib.* Erat tamen differentia quædam inter colonias, quæ Latinorum erant, & eas, quibus jus Italiz dabatur; ex hac ratione dicit Asconius, quod coloniz Latinorum honoratiores fuerint, quam quibus jus Italiz dabatur. Cives autem Romani, in colonias Latinas proficiscendo civitatem Romanam amittebant, ut ait Cicero pro Cecinna. Sequentibus vero temporibus, per constitutionem Imperatoris Antonini, omnes qui in orbe Romano erant, cives Romani effecti sunt *l. in orbe. ff. de stat. hom.* Dabatur etiam Mancipatio peregrinis, quibus commercium datum est, quod ideo factum esse Cicero pro Cecinna adferit, quia Sylla ita quibusdam ademit civitatem, ut non sustulerit horum nexa atque hereditates. Modus Mancipationis, in quo inventuri sumus *UNUM nostrum NUMMUM*, nunc est inspiciendus, quem Ulpianus in *Frag. tit. III.* ita describit: *ea sit certis*

tis verbis libripende, & quinque testibus presentibus. Clarius ta-
men explicat rem Boëtius ex Cajo ita scribens. Mancipa-
tio est imaginaria quedam venditio, quod ipsum jus Romanorum est
civium; eaque res ita agitur: Adhibitis non minus quinque testi-
bus, civibus Romanis puberibus, & præterea alio ejusdem condi-
tionis, qui libram aeneam teneat, qui appellatur libripens. Is
qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit; Hunc ego hominem ex
jure Quiritum meam esse ajo, isque mihi emtus est hoc ære atque
enea libra: idque æs dat ei, a quo mancipium accipit, quasi pretii
loco, Gothofredus rem ita describit: hæc solennitas fuit, qui
mancipium accipiebat, æs tenens ita dicebat: Hunc ego hominem ex
jure Quiritum meum esse ajo, isque mihi emtus est, hoc ære anea-
que libra, deinde ære percutiebat libram, idque ei dabat, a quo
mancipium accipiebat. Ex quibus satis liquet, quæ antiquis-
sima mancipationis fuerit ratio, nimirum, quod fuerit ven-
ditio quædam imaginaria, interveniente uno numo & qui-
dem ab initio asse æneo, qui as appensus illi dabatur, qui
mancipia in alium transtulit. Cur autem as fuerit appen-
sus? hoc jam dixi, quia nimirum æs nondum signatum
apud Romanos appensum fuit, & ab hoc tempore quam-
vis postea æs signatum sit, tamen ad conservandam anti-
quitatem, assem cusum appendebant. Adhibebatur libri-
pens, ac si æs nunquam signatum fuerit, & hoc fiebat pro-
pter formam a jure præscriptam, quam nemo nisi legisla-
tor mutare poterat. Ex hac autem consuetudine non fe-
quitur, quod Romani asses etiam signatos primo appende-
runt. Plinii enim verba, quæ profert L. 33. c. 3. seu sect. 13.
bene intelligenda sunt. Librales, unde nunc etiam Libella di-
citur, & Dupondius, appendebantur, asses. Quare æris gravis
pœna dicta. Et adhuc expensa in rationibus dicuntur, item im-
pendia, & dependere. Quin & militum stipendia, hoc est, stipis
pondera, dispensatores, libripendes dicuntur: qua consuetudine
in his emtionibus, quæ mancipii sunt, etiam nunc libra interponi-
tur. Servius æs primus signavit. Dum Plinius asses libra-
les nominat, non putat istos signatos; sed loquitur de tem-
pore nondum signati æris, quo nimirum æs per pondus,
as dictum, distributum est. Nam antiquior est as ponderis
asse pecuniæ. Alibi jam plura ea de re dixi. Hic occur-
runt alia loca obstantia, Festus pecuniam in cella Dei re-
positam,

positam, impensam vocatam fuisse ait; quod nondum esset pensa sed tantum stipata. Ast pecunia veteribus omnia bona dicebantur, ergo etiam nondum signatum æs. Seneca in epistolis ita dicit: *Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, vel auro argentoque suspenso, nec in thesauro sipe infusa, sed pia & recta voluntate.* Loquitur autor de pecuniæ immensa summa, quam, ut ego nullus dubito, Romani conservandi temporis causa, appendere, sicut & nos facimus cum ducatis. Et jam superius demonstravi, quod auri & argenti libra inveniantur in jure. Quin imo Romani interdum mensi sunt numos, ut Horatius de Vmidio refert. *L. I. Satyr. I.*

-- -- nec facias, quod
*Vmidius quidam, non longa est fabula, dives
 ut metiretur numos: ita sordidus, ut se
 Non unquam servo melius vestiret.*

Hoc autem nullatenus iis prodest, qui appensos fuisse signatos asses contendunt. Non semper mancipatio, seu ad pompam venditio, numo æreo seu asse librari expediebatur; nam invenerunt solertes antiquitatis indagatores, quod temporibus sequentibus, etiam sestertius numus adhibitus fuerit. Primo Romani nullam aliam habebant monetam, quam æream, postea etiam argenti usus invaluit, ut Plinius docet allegato loco. Quo factum sine dubio, quod as libralis, in mancipatione in sestertium mutatus fuit. Ita etiam in hoc negotio videre est metallorum successio, siquidem assis numus denotat summam Romæ antiquitatem, sestertius vero Consulium tempus seu medium; quos gradus supra ex Contio notavi. Verisimile videtur, quod omnia negotia, quæ asse & libra expediebantur, successu temporis etiam sestertio numo terminata fuerint. De quo alio loco dicturi sumus. Atque hoc modo plenissimo & optimo jure dominium in accipientem transferebatur plene scilicet jure Quiritum; cum alioqui bonitarium duntaxat transiret. Quo accommodandum illud Horatii:

Si proprium est quod quis libra mercatur & ære.

Differt in eo mancipatio a mancipio venditione, quia mancipatio cujuscunque alienationis species est. Et id efficit

efficit, ut dominium transferatur plenum; Mancipio venditio autem in vera venditione fiebat, ut evictio præstaretur, quod mox videbimus.

Effectus
mancipationis.

§. IV. Mirum est, quod in manumissionibus servorum Romani non etiam hunc modum adhibuerint, cujus antiquissimam speciem refert Cujac; *Obs. L. 14. c. 27.* sed oportet, ut expedita fuerit aliis tantum solennitatibus tanquam legis actio, l. 77. ff. de R. I. Interea emancipatio liberorum consideranda est, quæ hac solennitate, antiquissimo Reipublicæ Romanæ tempore peragebatur. Nam, ut diximus, plurima negotia haud alia ratione peragi poterant, inde etiam Boëtius testatur; *Quamcunque rem lege XII. tabularum aliter quam per hanc solennitatem non potuisse alienari.* Quemadmodum mancipare idem est ac manu capere, ita emancipare est e manu dimittere, libertati restituere; Festus L. 5. manumittere quidem proprie de servis dicitur, sed discrimen hocce non usque quaque observatur. Veteres hoc verbo emancipare utebantur eodem sensu ac mancipare, nimirum pro vendere, alienare, ut Plinius scriptum reliquit in *epist. L. 7.* Elegans est loquendi modus Plauti, dum dicit, *emancupo me tibi, h. e. me a me manumissum me tibi trado,* quod ad nostrum sensum pertinet. Emancipationes liberorum olim fiebant triplici modo, qui successive obtinuerunt, ut Imperator Justinianus docet in §. 6. 7. *quibus modis Pat. Pot. solvit.* Antiquissimus modus, qui per imaginarias venditiones & intercedentes manumissiones celebrabatur, heic loci est; secundus per Imperiale rescriptum ab Anastasio introductus l. ult. C. de emancip. lib. tertius a Justiniano propositus, sublatis reliquis omnibus, recta via coram competente Judice. *Dionysius Halicarnassæus L. 2. refert,* quod jam tempore Romuli emancipatio per venditionem obtinuerit; quam obsoletam antiquitatem nequicquam eruere conor, nisi ad LL. XII. Tabularum confugiam, quæ tanquam fons antiquitatis legum, etiam de hac re disposuerunt, & quidem in tabula quarta. Reliquit istud Ulpianus Jctus in *fragm. Tit. X.* ubi simul totum negotium hujus emancipationis verbis directis exponit; *Ita enim, ait, liberi parentum potestate liberantur emancipatione, id est, si postea quam emancipati fuerint, manumissi sint. Sed filius quidem ter*

Emancipatio
per res & libram seu uno nummo facta.

mancipatus, ter manumissus sui juris fit. Id enim lex Duodecim Tabularum jubet his verbis: Si pater Filium ter venundarit, filius a patre liber esto. Ceteri autem liberi, præter filium tam masculi quam fœmina, una emancipatione manumissioneque sui juris fiunt. Cajus vero *Instit. L. 1, T. VI, §. 4.* totam solennitatem fufius exhibet, nimirum in emancipationibus præter certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius appellatur. Ergo iste naturalis pater filium suum, fiduciario patri mancipat, hoc est manu tradit, a quo, fiduciario patre, naturalis pater unam aut duos numos (singulare enim hic est, quod etiam duo numi interveniebant) quasi in similitudinem pretii accipit, & iterum eum acceptis numis fiduciario patri tradit. Hoc secundo & tertio fit, & sic de patris potestate exit. Quæ tamen mancipatio solebat coram præside fieri: ubi quinque testes, cives Romani, in præfenti erunt, & pro illo, qui libripens appellatur, i. e. stateram tenens, & qui Antestatus appellatur, alii duo, ut septem testium numerus impleatur. Antestatus, pater fiduciarius dictus est, & proprie is erat, qui testato, id est, testibus adhibitis conveniebatur: sicut denunciatus dicitur, cui fit denunciatio *l. venditor. ff. de re judic.* Tamen cum tertio mancipatus fuerit filius a patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, ut ei a fiduciario patre emancipetur, & a naturali patre manumittatur; ut si filius ille mortuus fuerit, & in hereditate naturalis pater, non fiduciarius succedat. Fœminæ vel nepotes masculi ex filio una emancipatione de patris vel avi exeunt potestate, & sui juris efficiuntur. *l. 8. §. 1. ff. de injusto rupto.* Vidimus in hoc negotio, quod libripens jam in desuetudinem aberit, inde etiam de numi specie nihil certi dicere licet. Reor, quod pro contrahentium beneplacito, quivis numus æreus, argenteus, aureus adhiberi potuerit, ex quo nimirum rigor antiquitatis jam mitigatus fuerit. Hæc emancipatio dicebatur fieri contracta fiducia; & hoc modo explicandus est *§. ult. J. de leg. agn. success.* Nam solebat pater naturalis sibi cavere de filio post tertiam mancipationem sibi remancipando, itemque de cæteris liberis sibi remancipandis: quo ipse potius eos manumitteret, & jura Patroni consequeretur, quam extraneus manumissor sive emtor ille imaginarius. Justinianus Imp. vero absurdum esse censuit *in l. 6. C. de Emancipat. liber.* quod figu-

figurentur venditiones in liberas personas, & quam ob rem, dicta lege, juncto §. 6. *J. quibus mod. jus pat. pot. solv.* hanc abrogavit consuetudinem, & alias inextricabiles circumductiones & injuriosa rhapsimata. Quibus fiduciaris pater seu Antestatus sibi venditum filium iterum manumittebat, vid. Pichard *ad Inst. Tom. 1. p. 49.*

Mancipio
venditio
per unum
numum.

§. V. Eadem solemnitate peragebatur etiam Adoptio. Notum est ex §. 1. 2. 3. *J. de Adopt.* quod alia sit arrogatio, alia adoptio. Arrogatio erat personæ sui juris adoptio, quæ cum causæ cognitione fiebat in Comitibus Curialis: totam solemnitatem exhibet Gellius *L. 5. c. 19.* vid. etiam Cic. *pro Dom.* Nam rogabantur adoptans & adoptandi, inde etiam Adrogatio dicebatur. In statu Monarchico hoc peragebatur per Rescriptum Principis, quoniam potestas populi penes ipsum erat *l. 17. seq. ff. de Adopt.* Ulpian. *tit. 8. §. 4.* Per as & libram vero sola peragebatur adoptio nimirum filii familias, vel qui adhuc in potestate erat: nam mancipatio in hoc negotio locum sortiebatur, Rem descriptam reperimus apud Gellium *citato loco*; Adoptantur autem, quum a parente in cujus potestate sunt, tertia mancipatione in jure ceduntur; atque ab eo, qui adoptat, apud eum, apud quem legis actio est, vindicantur; idem confirmat *l. 11. C. de Adopt.* Veteres circuitus in adoptionibus, quæ per tres emancipationes & duas manumissiones in filiis, aut per unam mancipationem, ceteris liberis fieri solebant. Audivimus in præcedente liberorum emancipatione, quo ibi tertia manumissio etiam adhibita fuer, scilicet ut libertatem nancisceretur filius, hic autem duæ mancipationes tantum erant, quia manebat in tertii potestate. Cæteri liberi per unam tantum mancipationem ex potestate parentis exhibant, quemadmodum etiam audivimus in emancipationibus liberorum. Hoc jus patrem ex lege Quiritum habuisse testatur Ulpianus *l. 1. §. 2. ff. de rei vindic.* Ejusmodi adoptionis illustre vidimus exemplum apud Suetonium in *Augusto*; Augustus, inquit, Cajum & Lucium adoptavit domi per assem & libram, emptos a patre Agrippæ. Nam quia mancipatio erat, per unum numum peragebatur. Potuit autem summo jure Imperator domi adoptare nullo alio Magistratu adhibito, quia ipse erat summus Magistratus.

Adoptio
per mancipationem seu cum uno numo.

§. VI. Nunc etiam ea sunt inspicienda, quæ obtinebant, quando res *Mancipio vendebatur*, quod summam juris antiquitatem iterum sapit. Sciendum autem est, quod olim duplex jus obtinuerit, jus Quiritum & jus commune gentium. Jus Quiritum erat, quod civium Romanorum causa proprie ita institutum erat, ut peregrini omnes ejus plane inexperti essent, vel ut Justinianus loquitur §. 3. de *Jur. nat.* Quiritum jus id dicitur, quo Quirites utuntur. Hoc jure primo tantum gaudebant cives Romani, usque dum etiam omnes Romani Imperii subditi, per Constitutionem Antonini, cives effecti fuerint. Ad hoc jus pertinebat etiam potestas *mancipio vendere*. Quales solennitates non nisi civibus Romanis permixtae erant. Cum itaque Cicero Licinium Archiam, civem Romanum, probare vellet: *his temporibus*, inquit, *quæ tu criminaris, ne ipsius quidem judicio in civium Romanorum jure esse versatum & testamentum fecit, sepe nostris legibus, & adiit hereditates civium Romanorum &c.* Est igitur *mancipio vendere* eas res, quæ *mancipi* sunt, ita vendere *libra & are* adhibitis, ut evictionis periculum præstetur, & hæc venditio dicebatur jure Quiritum facta. Venditio vulgaris erat, si quando res vendita vulgariter evinci poterat; hoc sensu Varronis locus est intelligendus, cum ait: *si mancipio non datur, id est, si res non acquiritur per jus Quiritum.* Explicat autem Cicero in *orat. pro Murena* qualem effectum hæc venditio habuerit, *Quod si in iis rebus repetendis, quæ mancipi sunt, is periculum judicii præstare debeat, qui nexu se obligavit, profecto etiam rectius, &c.* Tandem Plautus etiam plura loca proponit huic parallela, qui rem insigniter declarant. In *Persa* ita canit:

*Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur
Mancipio, neque promittet neque quisquam dabit.*

& paulo post:

*Nilil mihi opus est litibus
nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?
mox: Nilil periculi videtur
ne metuas.*

*Ne quis vero ex Arabia penitissima persequatur eam.
Item*

Item, Dorpalus:

Age judica propugnariter.

Segar, Prius dico, hanc mancupo nemo
tibi dabit, jam scis.

Item:

*Ille quidem jam scit, quid negotii gesserit,
Qui mihi furtivam meo periculo vendidit,
Argentum accepit: adiit: qui nunc ego scio.
An jam asseratur hæc manu? quo illum sequar?
In Persas? nugas.*

Formam negotii jam supra audivimus, nimirum adhibebatur libra & æs. Sine dubio etiam interveniebant quinque testes & libripens, quia in omni mancipatione adhibebantur. An vero sequentibus temporibus loco æris sestertio usi sint? affirmare non dubito. Differentiam autem, hujus venditionis a vulgari juvat accuratiori oculo inspicere. Inerat ipso jure huic solenni venditioni dupli stipulatio, inde etiam Paulus *L. 2. senten. c. 16.* scribit: *Quod si mancipatio adhiberetur, & res postea evinceretur, venditorem auctoritatis nomine duplo tenus obligari.* Ut itaque brevibus rem exponam: in mancipatione evictionis periculum præstabatur propter formam adhibitam, in vulgari vero regulariter non præstabatur. Ne autem hanc desereret juris subtilitas, contractui venditionis expressa stipulatio adiciebatur de duplo præstando, si forsan res fuerit evicta. Ita enim Varro habet *L. 2. de re rust. Si res mancipio non datur, dupla promitti solet: aut si ita pacti, simpla.* Fuit autem hæc stipulatio olim frequentissima, ad reprimendam venditorum temeritatem *l. 4. §. si is qui. ff. de V. O. & dicebatur pœnalis stipulatio, quemadmodum Ulpianus dicit, duplari pœnam. in l. qui tabulas in pr. ff. de furt.* Distinguebatur vero, an res pretiosa fuerit nec ne? si pretiosa fuerit, ut puta margarita, vestis serica, vel etiam servus, duplam promitti oporteret, ut Ulpianus instruit *in l. 37. ff. de evict.* Eadem lex disponit *§. 2. si simplam pro dupla per errorem stipulatus sit emtor, re evicta consecuturum eum ex emto, quanto minus stipulatus sit.* Respectu hujus duplæ stipulationis, oppositive, venditio simplaria dicitur *l. 48. ff. de adilitio dict.* Tandem hæc dupli stipulatio ita quotidiana & usitata fuit, atque, ut Ulpianus

pianus dicit assidua, ut etiam si forte amissa fuisset, nihilominus in actionem exempto, propter bonæ fidei naturam, tacite veniret l. 31. §. quia assidua ff. de adilitio l. 2. D. de evict. l. II. §. Cassius D. de act. emti.

Olim tria
testamen-
torum ge-
nera.

§. VII. Venditio symbolica per as & libram non solum in his, quæ explicavimus, negotiis obtinebat; verum etiam in ipsa hæreditatis translatione locum inveniebat, quam quoque rem heic loci nostram facere consultum erit, scilicet ut nihil antiquitatis penitus ignoraretur, quemadmodum Justinianus loquitur. Nam quamvis in horum ignorantia nihil sit periculi; tamen ad cognitionem historie juvat, & ut intelligatur, quemadmodum paulatim temporis processu hæc mutata sint; Theophili sensus est §. 1. Inst. de Test. ordinand. Populus Romanus, qui jura interdum mutabat, ut Reipubl. ipsius faciem, olim tria testamenti factionis genera observabat, quemadmodum Justinianus nervose rem proposuit §. 1. J. de testam. ordin. Primum testamentorum genus pacis & otii tempore usitatum, appellabatur *Calatis comitiis*; secundum cum in prælium exituri essent, *procinctum* dicebatur; tertium autem, quod nostrum est, fiebat per *mancipationem*, h. e. per imaginariam venditionem, *ere* & *libra* interveniente. Plures sunt autores, qui hanc rem declaravere, ut Brisson. L. 1. select. c. 7. Rosin. *antiquit. Rom.* L. 3. aliique; nam non solum Jcti hanc antiquitatem nobis scriptam reliquerunt, sed historici vel scriptores aliarum rerum. Ulpianus Jctus, antiquitatis thesaurarius T. XX, ita rem describit: Testamentorum genera fuerunt tria; unum quod *Calatis Comitiis*, alterum, quod in *procinctu*, tertium, quod per *as* & *libram* appellatum est. Illis duobus testamentis abolitis hodie solum in usu est, quod per *as* & *libram* fit. Agellius idem confirmat L. 15. Noct. Attic. c. 27: Tria genera testamentorum fuisse accipimus, unum quod *calatis comitiis* in populi concione fieret; alterum in *procinctu*, cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur; tertium per *familie emancipationem*, cui *as* & *libra* adhiberetur. Quanquam duo priora genera ad nos non pertineant, tamen ex connexionione causæ illa per transennam quasi adspicere liceat, scilicet ut promptius postea nobis sit dignoscere, ex qua ratione tertius modus, per *as* & *libram* conficiendi testamenti, invaluerit. Tria cum primis apud Romanos *comi-*

Testamen-
tum calatis
comitiis.

comitia fuerunt; *Curiata, Centuriata, Tributa*. Antiquissima fuerunt *Curiata*; omnibus autem generale nomen erat *Calata comitia*. Romulus primo urbem in curias divisit, inde quæ peragebantur populi suffragio, curiis convocatis, in curiatis comitiis id fieri dicebatur; in his comitiis Reges ceterique Magistratus creati fuerunt. Servius sextus Romanorum Rex, Romanos divisit in certas classes, quæ classes a centenario numero, vel a censu *Centuriatæ* vocabantur; inde etiam *Centuriata comitia*. Sine dubio ultima comitia, propter institutoris proximiorē auctoritatem magis frequentabantur. Tandem A. V. C. CCLXIII instituta sunt *Tributa comitia*, quæ iterum, tanquam ultima, cæteris erant frequentiora; de his videantur Cicero, Livius, Dionysius Halic. alique. Horum comitiorum differentiam docet Lelius Felix ab Aulo Gellio citatus d. l. *Quum ex generibus hominum suffragium feratur, curiata comitia esse; quum ex censu & ætate, centuriata; quum ex regionibus & locis, tributa*. *Centuriata* autem comitia intra pomerium fieri nefas esset; quia exercitum extra urbem imperari oporteat; intra urbem imperari jus non sit: propterea *centuriata* in campo Martio haberi, exercitumque imperari presidii causa solitum; quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus. Jus habendi Comitia solis Magistratibus fuit in causis civilibus, ita vero, ut Patritiis & majoribus Magistratibus *Curiata & Centuriata* convocare liceret: *Tribuni plebis* vero, *Tributa* etiam instituebant. Attamen eorum convocationes, non comitia, sed concilia ab antiquis scriptoribus vocantur. Is qui non universum populum, dicit Gellius L. XV. c. 27. sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edicere debet. *Tribuni* autem neque advocant *Patritios*, neque ad eos referre ulia de re possunt: Ita ne leges quidem proprie, sed *plebiscita* appellantur, quæ *Tribunis plebis* ferentibus accepta sunt; quibus rogationibus antea *patritii* non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator eam legem tulit, ut eo jure, quod plebs statuisset, omnes *Quirites* tenerentur. In rebus vero ecclesiasticis sive sacris, etiam Pontifices jus habebant *Centuriata & Curiata* comitia celebrare. Quæ autem *Calata* comitia fuerint, hoc torquet eruditorum ingenia; adeundi sunt Nicol. Gruchius & Carol. Sigonius, qui de Comitiis plenius scripserunt. Putat quidem Vin-

nus in *Comment. ad Inst. §. 1. de Testam. ordin.* quod tantum Curiata fuerint Comititia, non fuere centuriata, dicit, alioqui sequeretur, nec in urbe testari Quirites potuisse, nec omnino primis temporibus testari ante tempora Servii, a quo primum centuriata Comititia instituta sunt. Multo minus putandum est, hæc comititia tributa fuisse: quippe quorum usus nullus fuit ante iudicium Coriolani. Quis autem Vinnio indicavit, quod in his comitiis testamenta facere licuisset, in aliis non? potius credo, quod testamenti factio omnium comitiorum fuerit, materia communis: nam Comititia a Felice, non adeo a materiis ibi tractandis distinguuntur, quam a convocandi modo, & oportet Vinnium non legisse Gellium, ab ipso tamen citatum, qui l. c. disertis verbis rem decidit; Calata Comititia esse, quæ pro collegio pontificum habentur, aut Regis aut Flaminum inaugurandorum causa, eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. Curjata per lectorem curiatim calari, id est, convocari; centuriata per cornicinem, scilicet calari, iisdem comitiis, quæ calata appellari diximus, & sacrorum detestatio, & testamenta fieri solebant.

Tributorum comitiorum hic quidem nulla fit mentio, verisimile autem est, quod etiam in his non exclusa fuerit Testamentorum materia, utpote quæ tota die occurrebat. Quum itaque celebrabantur hæc comititia, inter alia etiam testamenta proponebantur. Viglius existimat, quod ex post facto, vicem horum testamentorum supplerent ea testamenta, quæ insertis precibus Principi offeruntur, juxta l. omnium 19. C. de Ordinand. Testam. ex hac quidem ratione, quia per legem regiam Princeps quodammodo totum populum repræsentat. l. 1. ff. de Constit. Princ.

Testamen-
tum pro-
cinctum,
seu militi.

§. VIII. Hic modus testamentorum satis tutus erat, si quidem fiebant testamenta in conspectu totius populi, ita ut nullum falsum subesse potuerit. Sed vero, si belli periculum immineret, oportuisset, ut cives seu milites sæpius sine testamento in campum Martiam se contulissent; quia Comititia antea memorata tantum certo tempore convocabantur: quod tanquam beneficium ipsis minime adimendum erat, qui patriam defenderent, & periculo vitæ suæ Reipublicæ tranquillitatem stabilirent. Inde alius modus testamentorum militibus tantum proprius obtinuit, puta Testamentum, procinctum. Fieri illa poterant quocumque tempore, quo nimirum necessitas belli

belli id exigebat; ea propter maxime differunt a testamentis *calatis comitiis*, quorum præfinitum tempus ita describit Theophilus *s. I. J. de Testam. ordin. Testamentum Calatis comitiis, tempore pacis fiebat bis in anno hunc in modum: Præco universam circumibat civitatem conclamans, & totus populus congregabatur, & ita, qui volebat, teste populo, testamentum scribebat: inde Calatis comitiis dictum est. Nam calare vocare est: comitia congregatio, quoniam igitur vocati congregabantur, appellatum est testamentum Calatis comitiis. Placuit quibusdam Latinitatis patronis, hanc loquendi formulam testamentum *procinctum* in dubium vocare, & malunt, ut dicatur testamentum in *procinctu*, sed quodvis sua autoritate nititur. Ulpianus *Tit. XX. de Testam. alterum quod in procinctu dicit. Theophilus autem, dum istud describit loco allegato, sic loquitur: Procinctum vero testamentum est, quod fiebat, quum in prælium essent exituri; nomenque ab habitu, in quo testamenta faciebant, sortitum est, procinctus enim dicitur, qui accinctus est, & paratus ad configendum cum hoste. Nam cum in incerto esset, an redituri essent, testamento prius facto in prælium exibant. Non tamen, monente Vinnio loco cit: veteres locuti sunt, ac si procinctum vocarent ipsum testamentum, sed illum tantum, qui istud faceret; & ab hoc procinctu milite vocabatur *procincta Classis* a Festo. *Procinctus* pro exercitu, item *procinctus adventans* Ammianus *L. 18.* Sagis enim cincti olim pugnabant, quo expeditionis statum erant militum testamenta. Primum hoc nostrum est *procinctum*, quando nimirum scuta sumerent, ac contra hostem moverent. Hujus testamenti formam ita describit Plutarchus *in Carioi: Erat eo tempore mos Romanis prælium inituris, scutaque sumtoris* *παιζώνουδα τινόντων, præcingere togam simulque διαδίννας ἀγέρας, testamento sine scripto facere, & tribus aut quatuor audientibus heredem nuncupare. Quæ omnia plenius videbis in J. de Testam. Milit.* Eo ipso autem dum pugnaturi essent, acie nimirum formata, & irruente hoste ipsis reliquum erat tempus nuncupandi testamentum, quod appellabatur *endo procinctu*, vel in *procinctu*. *Glossa Lat. Græc. endo procinctu, ἐλθομένην ἐν πολέμῳ* habet; verisimile est, quod etiam hic pauciores testes, nimirum duo sufficerent, Vid. Vinnium in**

Comment. ad Inst. l. c. l. 24. l. 40. ff. de test. milit. §. 1. 7. de test. milit. ibique Theophilus scribit, quod unus sufficiat. Tertium testamenti genus, in ipso conflictu fiebat. In articulo ferme mortis ipso, militi licitum erat heredem instituere, atque de patrimonio disponere, privilegiato modo nullo plane adhibito teste, ut videre est in l. 15. C. de testam. milit; nam Imperator Constantinus illis permittit, ut, quomodo possint ac velint, testentur: nec uxorum, cum voluntatem patris reportaverint, meritum aut libertas dignitasve queratur. Proinde sicut juris rationibus licuit, ac semper licebit, si quid in vagina aut clypeo, literis sanguine suo rutilantibus adnotaverint, aut in pulvere inscripserint gladio suo, ipso tempore, quo in pralio vite sortem derelinquunt, hujusmodi voluntatem stabilem esse oportet. Enim vero pro circumstantia rerum testis hic omittendus non est, unus tamen sufficiet; vix est enim, ut cujusquam manus ex hujusmodi scriptura adeo nosci possit, notat Gothofredus ad hanc legem. Acceperunt hanc libertatem milites a J. Cæsare; mox autem Titus Domitianus & Nerva plenissimam indulgentiam contulerunt. v. l. 1. ff. de testam. Milit. Cæterum testamenta procincta in desuetudinem abiisse, dicit jam suo tempore Cicero l. 2. de nat. Deor. hoc autem puto intelligendum esse de nomine, non vero de re ipsa, siquidem, ut audivimus, semper privilegiata fuerunt militum testamenta. Inter singularia privilegia, quæ militibus concessa erant a Romanis (militaris enim hæc Respublica militum stipendio civium quærebat salutem,) insigne erat, illudque rarissimum, quod milites notis poterant conscribere testamenta. Nam nec civili, nec prætorio jure testamentum valet, quod conscriptum est notis; sed vero militis testamentum hoc modo exaratum valet autoritate l. 40. ff. de Testam. milit. Paulus enim Jctus tale instrumentum validum esse dicit, quia milites, quoquo modo velint, testari possint. Inde accurate observat Cujac. Observ. l. III. c. 3. militis testamento per notas scripto, bonorum possessionem recte decerni, secundum notariam: nam licet edicto non promittat Prætor, nisi bonorum possess. secundum tabulas literis perscriptas; tamen ut hoc decreto datur bonor. poss. secundum nuncupationem l. ult. C. de Codicil. l. 2. C. de Bon. Possess. sec. Tab. Secundum voluntatem intestati ex imperfecto testamento l. si duobus §. si prius ff. de bon.

Bonorum
Poss. secundum
notariam.

bon. poss. con. tab. Nec non heredis nomine, post consummationem testamenti ante mortem testatoris incaute deleto; *secundum voluntatem*, ut Cujacius putat; ita etiam hæc bonorum possessio daretur *secundum notariam*. Est autem Notaria brevis quælibet atque compendiaria scriptio: quo verbo utitur sæpe Augustinus in *collationibus operis breviculi*; & Apulejus *L. 7. de Afino aureo*. Frequenter etiam autores Notaria dicunt; Plutarchus in *Catone* eas describit, quas suo tempore *σγλὰς* vocatas fuisse memorat Justinianus in Græca Pandectarum autoritate. De Siglis videatur B. Dn. LINKII, præceptoris quondam mei, cujus cineres nunc veneror, *peculiaris differt*. Sed hoc *ὅς ἐν παράδω.*

§. IX. Nunc videndum, qualis fuerit testamenti factio per *æs & libram*, & ob quam causam fuerit introducta, quæ certo respectu etiam ad nexum pertinuit, ut infra dicturi sumus. Nimirum per testamentum procinctum militibus quidem prospiciebatur, non vero aliis civibus, qui improvise morbo impliciti, vel interesse non poterant comitiis, vel per temporis intervallum excludebantur, quia, ut jam ex Theophilo audivimus, tantum bis in anno celebrabantur. Quin imo totus sexus amabilior excludebatur a testamenti factione: nam Gellius *L. 5. c. 19.* expresse dicit, *Quoniam & cum feminis nulla comitorum communio est*. Ita non potuissent testamenta facere, quæ tamen restrictio ipsi juri naturali contraria fuisset. Igitur tertius testandi modus inventus fuit, qui quovis tempore aptus erat, & etiam a feminis exerceri poterat. Dicebatur hic modus testamentum *per æs & libram*, quemadmodum hoc sensu hæres dicebatur *per æs & libram*. Cicero *L. 2. de Leg.* Hoc fieri tantum poterat per emancipationem, unde etiam Gellius *L. 15. c. 27.* dicit *per familie emancipationem*. Rem pro more suo, id est, accurate describit Theophil. *Inst. l. c.*: *Ob hæc igitur, scilicet, antea adducta incommoda, tertia species inventa est, quæ dicebatur per æs & libram. Fiebant autem per emancipationem. Porro emancipatio est imaginaria venditio, in hunc vero modum vendebatur: Quinque aderant testes & libripens, cives Romani, hique puberes. Atque his presentibus, is, qui successor defuncti erat futurus, patrimonium morturi emebat, verba quædam dicens solennia, quæ nunc frustra sit referre: & imaginarii pretii nomine, numum vero domino dabat,*

Testamentum per æs & libram, seu uno numo.

appellabaturque is, qui emebat familiae emtor. Deinde ordina-
bat moriens, quid post mortem suam fieri vellet, dicebat enim fa-
miliae emtori, sive heredi: Huic volo dari fundum, illi domum,
alii centum solidos. Supervacuum esset, si heic aliquid adde-
re vellem de testibus, de libripende, de numis; ea enim
omnia ex negotiis precedentibus liquet. Hoc ipsum ne-
gotium nihil aliud erat quam mancipatio, & quanquam
Theophilus ea omittat solemnia verba, nulla tamen sunt
alia, quam quæ ex Boët, in Top. Cicer. jam adduximus, ni-
mimirum: Qui mancipio accipit æs tenens ta dicit: Hunc ego hominem,
hanc ego hæreditatem meam esse ajo, eaque mihi emta est hoc
ære enaeque libra, deinde ære percutit libram, indeque æs ei dat,
a quo mancipio accepit, quasi pretii loco. Nimirum quia Ro-
manis extra comitia testamenta facere non licebat, tamen
per hanc venditionem imaginariam eundem effectum for-
tiebantur, scilicet ut bona in eum transferre poterant, cui
faverent. Sed circa hanc etiam testandi rationem, periodus
quædam observanda venit; nam hoc modo, ut apud Theo-
philum legimus, hæres & venditor erat, & heres simul.
Quia autem non leve incommodum inde oriebatur, aliam
invenerunt viam, qua obviam ibant huic malo: quod ex
fonte iterum hauriamus, nimirum ex Theophilo, ita enim
pergit: Tertium genus per æs & libram paulatim sperni cœperat.
Nam cum idem familiae emtor esset & heres, pro certo habens is
se heredem futurum, in dominum hereditatis comparabat: unde
complures pro veteri more familiae emtorem adhibebant, qui
imaginaria emtione patrimonium morituri emeret: sed testator se-
orsum in tabulis aut chartis, quem sibi heredem esse, scribebat.
Expedita res erat; mancipatio solebat fieri etiam hoc mo-
do, uno numo, & nihil immutabatur, quam quod emtor
tantum esset manceps fiduciarius, hoc est, qui tenebatur
mortuo testatore genuino heredi, qui scriptus erat a testatore
exhibitis tabulis clausis, hereditatem restituere. Formalia,
quæ hoc modo peragebantur, Ulpianus notavit Tit. 20. § 9.
In testamento, inquit, quod per æs & libram fit, due res aguntur,
familiae mancipatio, & nuncupatio testamenti. Nuncupatur te-
stamentum in hunc modum: Tabulas testamenti testator tenens
ita dicit; hæc uti his tabulis cerisve scripta sunt, ita do, ita lego
ita testor, itaque vos, Quirites, testimonium præbeteote. Quæ
nun-

nuncupatio & testatio vocatur. Quod si paulo accuratiori oculo aspicere velimus, nihil aliud erat, quam testamenti factio ordinaria, & tantum ex ea ratione adhibebatur venditio, ne in comitiis fieret. Hoc testamentorum genus satis diu obtinuit, & duobus alteris longius fuit; ita enim dicit Imperator §. 1. J. de testam. ordinand: *Illā priora duo genera testamentorum, ex veteribus temporibus in desuetudinem abierunt: quod vero per æs & libram fiebat, licet diutius permanferit, attamen partim & hoc in usu esse desiit.* De testamento procincto jam diximus. Testamentum calatis Comitiis jam Labeonis tempore desiit; nam dicit apud Gellium Lib. 15. c. 27. *iisdem comitiis & testamenta fieri solebant; & loquitur in præterito.* Certum est, quod jam Ulpiani tempore exoleverint, ut ipse dicit T. XX. §. 2. ejus tamen tempore adhuc vigebat testamentum per æs & libram: *hodie solum in usu, quod per æs & libram.* Solum nimirum respectu horum trium: nam contendunt DD. quod etiam secundum formam a Præatore introductam, & juris mixti eo tempore testamenta quoque fierint, ut colligi potest ex l. 22. §. 4. l. 30. ff. qui testam. fac. poss. Verba Imperatoris in allegato paragrapho. *partim & hoc in usu esse desiit,* non sunt intelligenda, ac si Justiniani tempore ejus species conservata fuerit, cum libra & ære, sed quia heredis quoque institutio huic negotio inerat, remansit ea tanquam fundamentum omnium testamentorum §. 34. 7. de leg.

§. IX. Subtilem etiam tangamus rem, quid nimirum *Nexus* sit: nam & *nexusdatio* expediebatur uno numo antiquis temporibus; sciendum autem est, quod *nexus* dupliciter sumatur, vel in sensu generali vel in sensu speciali; ad prioris sensus intellectum requiritur, ut sciamus, quid sit Abalienatio? Hæc autem est vetus negotium juris civilis, id est, civium Romanorum proprium, peregrinis hominibus non commune, quo perfecta rei alicujus alienatio significabatur, ut Briffonius notat in *Lexico*. Itaque Ulpianus l. 67. ff. de V. S: *Abalienatum*, inquit, non proprie dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: *venditum tamen recte dicitur.* Quibus verbis *nexus* in speciali significatione excluditur, ut mox videbimus. Abalienationis species recenset Cicero illustris ille Jctus, ita in *topic.* scribens: *Ab-*

Nexusdatio
per unum
numum.

Nexus in
generaliori
significatu.

lienatio est ejus rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in jure cessio, inter quos ea jure civili fieri possunt. Ex quo loco videmus, quod nexus traditio in generaliore sensu sumatur, ita ut comprehendat modum generalem transferendi dominium plenarie: sed hic locus Ciceronis satis difficilis est, nam dicit: Traditio est rei mancipi, superius autem ex Ulpiano didicimus T. XIX. §. 7. quod traditio sit alienatio rerum nec mancipi, quæ certe verba ex diametro obstant Ciceroni; sed notandum est, quod Cicero non simpliciter dicat traditio, sed traditio nexu. Inde recte concludendum, quod intelligat per hanc traditionem nexu, mancipationem ipsam, quæ mancipi rerum est. Quo verbo, mancipationem significari, Boetius non aperte quidem in Topic. Cicer. ad hunc locum, sed tamen ita scribit, ut per bonam consequentiam ex illis fluat. Cum enim nexus formulam ritumque ex Cajo Juriscons. describit, dicit nexum ad mancipationem pertinere. Ergo ex his prolatis apparet, quod nexus in generaliore significatione idem erat, ac mancipatio. In alio sensu etiam dicitur nexa res, quæ pignoris nomine est obligata. l. 1. §. si quis. ff. ne vis fiat ei. l. 22. §. 1. ff. de jure fisc. l. 7. C. de edict. ad. pign. — Nexum facere idem est ac pignori obligare l. pen. C. si al. res pign. Nunc etiam videamus, qualem sensum nexum habeat, si stricte sumatur, & hoc liquet ex Varrone L. 6. de LL. qui Manilij sensum refutat; & Mucii Scævola recipit; ejus verba hæc sunt: Nexum Manilius seu Mamilius, scribit omne, quod per as & libram geritur, in quo sunt mancipi. Mucius Scævola, quæ per as & libram fiunt, ut obligentur, præterquam si mancipio dentur. Hoc verius esse ipsum verbum ostendit, de quo queritur. Totum negotium sic est explicandum: Manilius ita nexum sumebat, quemadmodum Cicero, scil. pro cujuscunque generis mancipatione; Scævola vero in strictiori significatione sumebat nexum a necendo, non pro translatione domini, sed tantum pro obligatione, quam quis habebat in rem. Pergit enim Varro, & rem declarat exemplo: Idem quod obligatur per libram, neque suum sit inde pro pecunia, nexum dictum. Liber, qui suas operas in servitute pro pecunia, quam debebat, nexum vocatur, ut ab ære oberatus. Certe si dicendum, quod res est, Scævola accuratori modo nexum hic sumit, cujus hæc videtur fuisse ratio: In mancipatione ipsa, seu nexu, in generaliore significatione testibus

Nexus stricte sum-
 tus.

quinque præsentibus & libripende, ceterisque prolatis verbis, rerum dominia transferri acquirique poterant; semel autem translato dominio, etsi quædam reliquæ obligationis, inito contractu superstitites remanserint, nexus tamen ideo dici minime possunt: nam totum negotium jam erat per hanc mancipationem solutum. Nempe, alter habebat rem, quam alter amplius retrahere non poterat; ille verus dominus erat irrevocabiliter, alter vero versabatur in statu privationis sine recipiendi spe. In hoc autem nostro nexu ad tempus tantum contrahebatur obligatio, & contrahentes ita nexi erant, atque sibi invicem obligati, ut certo modo iterum nexus solveretur. Modus contrahendi hunc nexum idem erat ac mancipationis: nam ita apud Varronem audivimus, *que per æs & libram fiant, ut obligentur, præterquam si mancipio dentur*, h. e. numus unus adhibebatur, quinque testes, libripens cum statera. Certæ hujus nexus species erant; quo etiam referri possunt testamenta per æs & libram: nam hæc testamenta ad nexum fiebant, nimirum, ut venditor familiæ restitueret heredi familiam. Communissima erat species, nexus datio & ipsi adhærens liberatio. Hoc probat apud Festum *L. 12. L. Ælius Gallus*, cum ait: *In eorum, quæ necti dicuntur, genera sunt hæc: testamenti factio, nexidatio, nexi liberatio.* Nexidatio erat, qua scilicet se quis nectebat creditori, ob æs alienum bona fide serviturus, quoad solidum persolvisset; eapropter *Nexus* proprie quis dicitur, qui ita contraxit. Sic dictus, quod necteretur, id est, in compedibus aut nervo vinctus, & clausus teneretur, ut scribit Livius *L. 8.* Durissima namque erat nexorum conditio, eandem ferme habebat in eos dominus potestatem ac in servos. Inducit enim Livius *L. 2.* eorum quendam, qui queritur, se in ergastulum & carnificinam pro servitio ductum esse. Atque ideo hæc & aliorum aliquot fœneratorum crudelitas creationi Tribunorum plebis occasione dedit, ut idem Livius perhibet, vide etiam Dionys. *Lib. 6. § 10. § 1. 2. § 2. ff. de Orig. Jur.* Tactum est in secessione Crustum crina, notante hoc Varrone *L. 4. de LLat.* Refert etiam Livius *L. 8.* ob unius fœneratoris *L. Papyrii* libidinem simulq; crudelitatem insignem, sancitum fuisse, ne quis amplius, nisi, qui noxam metuisset, donec pœnam lueret, in compedibus, aut nervo teneretur:

Liberatio
per æs & li-
bram.

pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium esse.

§. X. De Liberationibus, quæ etiam hujus nexus speciem faciunt, autorum est unanimum fere silentium. Non ignorat quidem jus vocabulum, siquidem *ex l. 57. ff. deleg. l. discimus*; quod liberare sit luere, & nexum pignoris solvere; unde liberare prædia, est servitutem debitam remittere, & certo respectu liberatio & solutio unum idemque est *l. 47. ff. de v. s.* Consulto autem id factum fuisse videtur, quod disjungantur in Digestorum & Codicis rubrica; *De solutionibus & liberationibus.* Solutio enim naturalem obligationem tollit, & pecuniaria est; Liberatio tanquam verbum generalius, cæteros omnes modos, quibus obligationes nexu contrahuntur, dissolvit ac dimittit; ita pertinent ad liberationem confusio & compensatio. In nostro sensu vero liberatio ad nexum in specie sic dictum pertinet: nam quemadmodum nexum contrahebatur, ita etiam solutum esse recte credimus. Quanquam ne Festus quidem, qui liberationem ad nexum pertinere *L. 12. adserit*, aliquid de hac re reliquerit. Sed vero ex Varrone *l. c. scimus*, quod nexum, qui hic intelligitur, ære & libra, & aliis ad unum numerum pertinentibus solennitatibus, contractus fuerit; nimirum *eo modo debitor creditori se sistebat, ob æs alienum bona fide serviturus, quoad solidum persolvisset, & iisdem solennitatibus, quibus contractus fuit, iterum dissolvebatur, h. e. Ære seu uno numo, & libra, & libripende & quinque testibus præsentibus.* Non tantum sic nos arbitramur; verum etiam Livius gravissimus scriptor hujus solennitatis autor est, qui de Manlio Capitolino ita scribit: *Inde rem creditori palam populo solvit libraque & ære liberatum emittit.*

Triplex Ro-
manorum
matrimonii
sunt.

§. XI. Non sine ratione dixit Aristoteles, ut supra audivimus, quod Romani omnia venditione sive mancipatione expedirent, adeo ipsa matrimonia. Quæ materia hec loci a nobis tractanda est. Erant nimirum tres contrahendi modi matrimonia: *Usu, Farre & Coemptione.* Cicero quidem in *Topicis* duo tantum genera proponit, cujus verba hæc sunt: *Si ita Fabie pecunia legata est a viro, si ea uxor mater facta esset, si in manum viri non convenerat, nihil debetur.* Genus est enim uxor: ejus due formæ: una matrum familiarum; hæc sunt, quæ in manum convenerunt; altera earum, quæ tantummodo uxores habent.

bentur. Sed vero Cicero potius ab effectu divisit matrimonia, quam a forma, siquidem Dionys. Halicarnassens L. 1. *Antiquit.* omnibus nuptiis far intervenisse asserit. Farre autem & coemptione in manum veniebant non vero usu. Tres species nuptiarum meminit Arnob. L. 4. *contra gentes*, & Boët. in *Topic. Cicer.* Quanam fuerit forma matrimonii confarreati, refert Ulpian. *Tit. IX: Farre convenitur in manum, certis verbis & testibus X. presentibus, & solenni sacrificio facto, in quo panis quoque farrem adhibebatur.* De farre multa profert Briffonius de ritu nuptiarum. Effectus hujus confarreati modi erat, quod mulier statim e patris potestate in viri manum transibat. Quod colligitur ex Taciti verbis L. 4. *Annal. cap. 16: Et quando exiret e patrio jure, qui id flaminium apisceretur, quaque in manum flaminis conveniret.* Nam fiebant nuptiæ farre per Dialem flamen, Servio autore L. 1. *Georg.* Quemadmodum autem confarreatione jungebantur, ita per diffarreationem divortia facta sunt. Ita habet Sex. Pomp. L. 4: *Diffarreatio genus erat sacrificii, quo inter virum & mulierem fiebat dissolutio.* Alter modus contrahendi matrimonium plenum, per coemptionem celebrabatur. Coemptio quidem etiam ad adoptiones pertinebat, ut colligitur ex Ulpian. *T. XI. §. 5. vid. etiam Cont. in Disp. c. 12. sub fin.* hinc dicitur *coemptio senum, & senes coemptionales.* Primario tñ. hoc verbum sibi vindicat, Matrimonium coemptum. Majores fœminæ seu Matres famil. vel farre conjungebantur vel hoc modo; nam quæ usu contrahebantur matrimonia, fœminæ minores erant, quæ non erant in potestate viri, ut Matres famil. inde Boëtius in *Topic. Cic.* ait: *Majores fœmina erant, quæ ducebantur per coemptionem: quæ vero usu minime. Coemptio fiebat, cum sese in communicando, vel, si mavis, coemendo, invicem interrogabant: Vir, an sibi mater familias esse vellet, illa respondebat, velle. Item mulier, an vir sibi pater familias esse vellet, ille respondebat, velle. Itaque sic mulier viri conveniebat in manum: & vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem.* Sed specialia unius numi omisit Boëtius, quæ ex Varrone sunt petenda, cujus verba Nonius refert cap. de *Doct. ind.* ex MSto allegato ab Hotomanno in *Obser. de rit. nupt. vet. c. 24: Nubens Mulier tres ad virum asses ferebat; atque unum quidem, quem in manu tenebat, tanquam evendi causa marito dare solebat; alio quem in pede habebat in foca*

Matrimonium Farre,

Matrimonium per coemptionem uno numo.

Larium familiarium ponere; tertium in sacciperio cum condidisset resignare solebat, & ita dicebatur matrimonium per æs & libram contractum. Quia mancipatio erat per æs & libram celebrata, recte concludimus, quod etiam quinque testes cum libripende adhibiti fuerint. An etiam in dissolutione hujus matrimonii, unus numus intervenerit? non absolum est quærere, quia etiam farre contracta matrimonia farre solvebantur; & liberationes per æs & libram institutas esse reperimus eodem modo, quo etiam nexusdatio fieri solebat. Forsan ad hunc sensum trahenda sunt Nonii ultima verba; quod cum tertio numo uxor resignaverit. Hujus matrimonii per coemptionem contracti, hinc inde poetæ etiam mentionem injiciunt: Plaut. in *Bach.* notanter dicit: *Nunc mulier me tibi emancipo, tuus sum.* Quam consuetudinem etiam confirmat Servius explicando Virgiliti versum. *L. I. Georg.*

Teque sibi generum Thetis emat omnibus undis.

Galli Briffonii tempore consuetudinem eandem observabant, dum in contrahendis matrimoniis tredecim numos solverent. Antiquis Germanis notum erat pretium quoddam nuptiale centum solidorum, ut ex *Tt. 6. 9. & 17. Legum Saxonicarum* patet, quæ videre sunt in *Balluzii Capitular. Reg. Francor.* Certe etiamnum basis ac fundamentum matrimoniorum est numus. Superest, ut tribus verbis tantum differam de matrimonio usu contracto. Dicebatur autem usu uxor, cum mulier ita collocabatur viro, ut is nullum jus præter usum in eam haberet, inde non erat materfamilias, sed tantum jure naturali uxor. vid. *Hottomann. l. c. c. 25.* Erat uxor major filix loco: hæc vero ad usum & liberorum tantum causa ducebatur. Non autem erat pellex, aut concubina, ut quidam volunt *ex l. Masurius ff. de V. S.* Intererat enim, quo animo eam apud se vir haberet, uxoris an concubinx loco? solo enim delectu concubina ab uxore separatur, inquit *Paul. l. 2. sent. & Ulpianus ait; concubinam destinatione æstimari l. pen. ff. de Conc.* Aliiter autem, nempe procreandæ sobolis causa, dicebatur uxor, imprimis si ingenua ac honesta, maritali honore dilecta *l. 16. §. quoniam ff. de his quibus, ut indig.*

Matrimo-
nium usu
contractum

§. XII. Hæc sunt negotia, quæ ære & libra expedita fuisse, in autoribus veteribus legimus. Restat, ut etiam ea consideremus, quæ uno sestertio numo expedita erant. Non vero ea sunt negligenda tanquam præsupposita; quod æreus numus quidem inventus fuerit tempore Regum, & postea satis diu in vim symboli usurpatus, sed quod tempore Consulium ejus loco numus sestertius adhibitus fuerit in omni mancipationis symbolico actu, quod confirmat Vitruvius *L. 1. c. 14.* dicens: *Numo sestertio mancipio dedit.* Occurrit autem talis sestertius numus in donationibus: nam antiquis temporibus etiam prohibitum erat donare sine aliqua solennitate, siquidem totum jus eo tempore magis difficultatem quam regulam continebat. Erat autem hæc solennitas necessaria, quoties res, quæ donabatur, erat mancipi; nam sine mancipatione res mancipi, nec vendi, nec donari poterat, quemadmodum notat Contius *in Diss. c. 15.* Antiquissimus donationis modus fiebat per as & libram, quod extra dubitationis aleam positum est, siquidem totius mancipationis solennitas sine eo, sine quinque testibus & sine libripende peragi non poterat, vid. *Ulpian. Tit. XIX. §. 3.* Quod autem fuerit etiam donatio mancipationis pars, ex eo apparet, quia erat alienatio, omnis autem alienatio fiebat per mancipationem. *Mancipatio propria species alienationis est rerum mancipi;* inquit *Ulpianus d. l.* Quoniam vero tempore loco æris in mancipatione sestertius introductus fuerit, nos latet, quam quod obscurissimum, opinionem tamen nostram infra dicturi sumus. Sine dubio hoc factum est, cum Romani inciperent a juris tyrannide abhorreere, & ejus labyrinthum ad rectam convertere viam. Cujus initium factum est sub Consulibus; Imperatores ipsi manus adhibuerunt, sed & quantum adhuc scætet Auguræ stabulum, expectandus est Hercules. Magnus Cujacius *Actus sine pari*, qui antiquitatis æruginè, incredibili solertia elucidationem juris erueret, *in Observ. l. X. c. 3.* producit inscriptionem urbis Romæ veterem, in qua mentio injicitur donationis per sestertium numum, quæ ita se habet: HOC. MONUMENTVM. L. TITVRIVS. SABINVS. SE. VIVO. DONAVIT. L. SANIO. SYMPHORO. MANCVPAVITQVE. SESTERTIO. NVMO. VNO. In qua continetur, quod

Sestertius numus in Mancipationibus adhibitus.

Donatio per unum numum facta.

quod donatio per mancipationem facta fit, & quidem uno numo, quod idem confirmat *l. ult. C. de donationibus*; quæ etiam instruit, quod eadem verba solennia adhibita fuerint, ac in mancipatione cum ære & libra, quæ forte eadem fuerunt, quæ supra ex Boët. ad Cicer. Topic. adduximus. De hoc sestertio operæ pretium est aliquid addere, verba enim allegatæ legis ita numum huncce definiunt: *Sestertii numi unius, assium quatuor*, quod satis obscuritate laborat; restituit autem sensum & emendavit Contius *Disq. c. 16.* ita nimirum interpungendo: *Sestertii numi unius, assium quatuor.* Duo sestertii in antiquitate reperiuntur; de primo Plinius ita loquitur *Hist. Nat. L. 3. c. 3*: *Placuit denarium pro decem libris æris, Sestertium pro dupondio ac semisse.* Nam sestertius quarta pars denarii, in decem libras divisus, duas continet libras cum dimidia. Ex quo autem, Annibale urgente, æs imminutum fuit, placuit denarium sedecim assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis pergit Plinius; & hic sestertius noster est in citata lege. Reperiuntur ejusmodi Denarii cum his litteris XVI. quod sedecim asses denotat; Quinarii cum his VIII. quod octo asses, nunquam autem teste Augustino in *Dialog. I.* Sestertius cum III; hoc tamen non afficit, quo minus reapse valuerint quatuor assibus, Occasione hujus sestertii, dicere possem, quod Romani, loco numi ærei, argentum in mancipatione usurpaverint Q. Fabii Maximi Dictatoris demum tempore A. V. C. DXXXVII. aut post illud tempus; nam mutatio sestertii in quatuor asses circa hoc tempus accidit, nimirum Belli Punici secundi. Cæterum hanc superfluum in donationibus solennitatem Imperator Justinianus abrogavit prædicta lege *l. 37. C. de Donat.*

Addictio
bonorum
uno numo
facta.

§. XIII. Hæc Mancipationis solennitas, seu unius numi symbolica traditio, etiam adhibita fuit in *addictione bonorum* debitoris. h. e. cum debitor alieno ære oppressus esset, dicebantur alicui ejus bona, ut is debitoribus satisfaceret: Fiebat hoc numo sestertio, ita ut per mancipationem alius emeret bona, & ea pro ratione debiti creditoribus distribueret. Hujus additionis exemplum adfert Cicero pro *Postumo*: *Equis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Postumi numo sestertio sibi addici velit.* Fuit hoc flebile Cessionis bene-

beneficiū l. 7. g. de Cessione bon. quod satis colligitur ex Ciceronis verbis loco cit: *Tua, Posthume, numo sestertio a me adducuntur? O meum miserum, acerbūque preconium!* Non vero semper sestertius adhibitus fuit, sed etiam alius numus vilior, ut videre est apud Ascon. in *Miloniana*, qui de Milone, ita scribit: *Milo damnatus in exilium Massiliam intra paucos dies profectus est. Bona ejus propter eris alieni magnitudinem, semuncia venierunt.* Semuncia, si numus æreus fuerit, erat vigesima quarta assis pars, & ducentesima qua dragesima denariū. Pervasus sum, quia numus loco symboli erat, quod præsertim temporibus posterioribus quivis numus aptus fuerit.

§. XIV. Sæpius in jure unus numus habetur pro vilissimo pretio, & positio est synecdochica; in quo sensu non possum definire ejus quantitatem. Quanquam Cicero in *III. pro Roscio* sestertium nominet, nimirum in causa plus petitionis, quæ quadruplex est, secundum §. 33. J. de *Action.* Si quis plus petebat re, tempore, loco & causa, causa cadebat. Exemplum plus petitionis in re adfert Cicero loco citato; ejus verba hæc sunt: *Hic si tu amplius L.L.S. numo petisti, quam tibi debitum est, causam perdidisti.* Recte monet Gothofredus in notis ad hunc locum, quod pro re minima numus sestertius expressus sit. Postea hæc dura pœna a Justiniano limitata est, ut non causa caderent re plus petentes; nam quantitatem plus petitam in triplum parti adversæ restituere compellebantur l. 2. C. de *plus petit.* Sed plane fava pœna antiquissimis temporibus erat, qua luerent plus petentes amorem sceleratum habendi. Si Plauto sit habenda fides, capitale erat hoc attentatum, qui in *Querulo* ita scriptum reliquit: *Si Parasitus amplius, quam presinitum est, postularit, plus petiti periculo stranguletur.* Differt itaque in hoc sensu numus unus ab illo, qui loco symboli, negotiis cum asse & libra interveniebat.

§. XV. De mancipationis natura jam dixi: nam erat ista solemnitas necessaria, ut jus Quiritū negotio inesset, seu plenaria rei translatio, quia alias per naturalē rei venditionem, usus tantū concessus erat, qui & mancipationi opponitur. Ita enim Cic. L. 7. *epist: Cajus quando proprium te esse dicitis mancipio & nexu, meum autem usu.* Ex. gr. servus jure Quiritum domini non erat, sed tantum in ejus bonis, in usu; si neq; mancipatus esset, neq; in jure

Unus numus
seu vilissim
ma res in
causa plus
petitionis.

Qualem
vim habu
erit manci
patio.

cessus neque anno possessus, ut Theoph. Tit. de Libert. post Ulpianum Tit. 2. interpretatur. Hæc distinctio etiam observatur apud Lucretium L. 3: *Vitaque mancipio nullis datur omnibus usu.* Ergo is, qui rem jure gentium tantum habebat, non proprie dominus dici poterat, sed possessor tantum; & res ipsa non dominium, sed usus vel possessio, nuncupabatur, quod Festus declarat ita loquens: *Possessiones appellantur agri late patentes publici privatique, qui non mancipatione, sed usu tenentur*; ita etiam definit Javolenus in l. 115. ff. de V. S. possessionem: *Quicquid adprehendimus, cujus proprietates ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus*: loquitur autem de fundis, qui extra Italicum solum erant; & ideo mancipari non poterant; quæ res nec mancipi vocantur. In quibus autem negotiis adhibita fuerit Mancipatio? quæstio est, quæ altioris indaginis. Putant DD. communiter, quod omnes *actus legitimi seu legis actiones*, hoc modo peracti fuerint, sed perperam; nam verum est, quod etiam manumissio sit actus legitimus l. 2. 3. ff. de offic. præcons. & tamen nullibi legimus, quod unquam in illa usurpatum fuerit æs & libra; imo tanta antiquitatis obsecritate totum opus mancipationis obfuscatur, ut nihil certi de illo proferre liceat: *ὅς ἐν παρόδῳ* dicam, quod non semper mancipatio dominium transtulit: nam nec in nexusdatione stricte sic dicta, nec in emancipatione, nec in venditione hereditatis proprietatem ementi acquisivit, ut jam audivimus; transtulit tamen plenum dominium in illis contractibus, qui dominium transferunt, ut in emtione. Sed ad actus legitimos ut redeamus, caute loquitur Hotomannus, dum dicit de Ritu nupt. vet. c. 24: *Coemptio in omnibus legis actionibus celebrabatur, in quibus mancipatio interveniebat*; appellat autem coemptionem generaliter solennitatem cum aße & libra; sed per hæc verba satis demonstrat, quod dubitaverit, an in omnibus legis actionibus, mancipatio adhibita fuerit? Quid definire possumus? ignari sumus, an actiones legis, & actus legitimi fuerint unum idemque. Hotomannus 32. Illustr. fol. 210. id negat, quia legis actiones Magistratum etiam communes, omnes ex lege & inter presentes tantum fieri solerent; in actibus legitimis autem secus esset. Cujacius stat contra & negat, quod differant *Observ. L. 15. c. 16*, Multo minus numerum

Nō semper
dominium
transtulit.

Nec in
omnibus
Legis acti-
onibus ad-
hibita.

Actionum legis recensere possumus, *Lex 77. ff. de R. J. ali-*
quas nominat, sed augentur ab Hotomanno loco cit. pag. 218.
seq. quod iterum Cujacio displicet dicto loco. Definiunt
tamen Doctores legis actionem vulgariter eum in modum:
nimirum, quod sit id, quod sit ex prescripto & forma legis cum
solemnibus ad rem aliquam peragendam constitutis, vid. Vinnium
in Commentar. ad §. 1. J. de Adopt.

§. XVI. Non extra sphæram erit hic quærere: Coram
 quonam magistratu hæc legis actiones peragi potuissent? Nō coram
 quovis Ma-
 gistratu
 peractæ
 fuerunt le-
 gis actio-
 nes.
 Communis fere est erronea responsio, quod Actiones legis
 ad voluntariam jurisdictionem pertineant, & quod quivis
 Magistratus illam apud se expedire possit, vid. *Vinnium loco*
cit. Sed ut rem accuratius perscrutemur, quærimus, an
voluntaria Jurisdicção jure Magistratus competat, an vero ex spe-
ciali legis concessione veniat? Amplectuntur DD. communiter
 priorem opinionem, diversimode tamen. Quidam adse-
 runt hanc jurisdictionem jure Magistratus indistincte com-
 petere, Bald. *ad. L. 2. ff. de offic. Procons. num. 4.* Francisc. de
 Claper. *tract. de Imper. & Jurisd. Conclus. 23.* Donell. *L. 17. in*
Comment. c. 8. Hahn. *in ff. Wesenb. tit. de offic. Proc. verb. quam-*
vis voluntariam. Quod autem hæc sententia non procedat,
 evincit *l. 21. ff. de manum. vind.* ubi Modestinus scribit: *Apud*
Præfectum Ægyptii servum manumitti posse; ex Constit. Divi Au-
gusti, idem confirmat Ulpianus in l. 2. ff. de offic. Jurid. dicens:
Adoptare quis apud Juridicum potest, quia data est ei legis Actio.
 Si ex Constitutione hoc jus competat; si data sit legis actio,
 sequitur, quod non quivis Magistratus habeat. Alii hanc
 Jurisdictionem majoribus Magistratibus jure Magistratus,
 minoribus vero ex speciali legis concessione competere do-
 cent. Bachov. *in Comm. ad prim. part. Dig. tit. de Jurisd. cap.*
de secunda Jurisdicção. divis. num. 6. Sutholt. *dissert. de Jurisdicção.*
aphoris. 127. Horum palmarium argumentum est de sum-
 tum ex *l. 4. ff. de Adopt.* Sed in illa tantum continetur, quod
 Magistratus, apud quem est legis actio, etiam suos filios
 emancipare & apud se in adoptionem dare possit. Nos cum
 Hillig. *ad Donell. Enucl. lib. 17. c. 8. lit. O. & P. Vinnio de Jurisd.*
c. 8. §. 9. & 10. (qui sibi ipsi tamen contradicit in *Comment. ad*
§. 1. J. de Adopt.) Duaren. *ad Tit. de Jurisd. c. 5. sub fin.* Franzk,
in Comment. tit. de Jurisd. num. 12. Lauterb. *Disp. de voluntar.*

*Jurisd. Ibes. 13. seq. statuimus, quod voluntaria Jurisdictio simpliciter extraordinaria sit, & a speciali legis concessione dependeat, non solum propter ea, quæ jam tradita sunt, sed etiam ob sequentes textus: l. magis puto. 5. §. 9. ff. de reb. eorum, qui sub tut. ibi: S ideo Pretori arbitrium hujus rei dedit. l. cum hi 8. §. 18. ff. de transact. junct. l. 1. ff. de offic. ejus, cui mand. jurisd. §. 4. J. qui S ex quib. caus. manum. junct. l. mandata 2. §. 1. pr. l. 1. pr. ff. cui Mandat. jurisd. l. f. C. de Vind. S ibi Gotbofr. Fa-
teor quidem, quod hæc omnia hodie minorem usum præstent, si tamen alicubi merum jus civile obtineret Insinuatio donationis ac testam. ut & alii voluntariæ jurisdictionis actus, perperam coram quovis Magistratu exercerentur. Quin imo, aut illis tantum competit, quibus specialiter concessum, aut qui cum illis comparari possunt, qui olim hoc jus exercebant; consuetudo tamen optimus LL. interpret est. l. 37. ff. de LL.*

Resolutio
Legum ob-
stantium
circa man-
cipationis
materiam.

§. XVII. Diximus in præcedentibus, quod per man-
cipationis ritum, & unius numi interventionem, negotium
in jure validum olim gestum, & quod rei dominium, ita re-
apse & plenarie translatum sit, ne quid autem deficiat, nostra-
rum etiam partium est, ea, quæ obstant, supprimere. Obstat
autem præ ceteris l. 55. ff. de contrab. emt. vendit. in qua hæc
verba: *Nuda S imaginaria venditio pro non facta est, S ideo
nec alienatio ejus rei intelligitur, quod ex diametro nostræ
sententiæ contradicit; sed vero id ita accipiendum est; scil.
si non hoc agunt contrahentes rei alicujus, ut per simula-
tam venditionem subtilitati juris succurratur. h. e. ut tali
modo negotia peragantur, quæ alias peragi non possint.
Aliæ etiam sunt leges obstantes, ut l. 12. ff. de aqua pluvia ar-
cend. l. 54. ff. de obligat. l. 16. ff. de R. J. l. 21. C. de Transact. Sed
hi textus omnes tantum simulatum negotium interdunt,
quod non suscipitur expediendæ subtilitatis causa juris civi-
lis. Nam jus Justinianeum in totum reprobatur simulationes
in contractibus, ne ansa præbeatur fraudi & nefariis
machinationibus. Hinc ortum traxit Tituli rubrica in Co-
dice: *Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur.*
Adeo enim hoc procedit, ut contra ipsa instrumenta, quæ
alias maximam probandi vim habent, simulationis demon-
stratio audiatur, l. 1. b. t. nec obstat. l. 19. ff. de Usufr. leg. Dif-
ficil-*

facillima autem est simulationis probatio, quæ vel per testes, vel per conjecturas ac præsumptiones peragitur, vid. Mascard. *Conclus.* 438. & seq. Menoch. *L. 8. Pras.* 122. Farinac. *Q. 162. p. l. per tot.* Hæc simulatio contingit vel a persona ad personam: vel a contractu ad contractum; vel a re ad rem, utriusque scientia; tandem etiam fraude unius, vid. *Brunnem. ad hunc titul.* Ut omnis regula, ita & hæc suam patitur exceptionem: nam si instrumentum per se habeat præsumptionem juris, & de jure non admittitur simulationis exceptio, ut in *l. ult. C. Arbit. Tut. l. res judicata. 207. de R. J. l. 8. C. de non numer. per. l. antiquæ 23. C. ad SCum. Vellej.* vel si æquitas aliud suadeat, ut in *l. 27. ff. Deposit.* huic exceptioni non renunciari potest, vid. Card. Tusch. *concl. 266. n. 39. Cæpolla. n. 84. Trentacinq. tit. de simulat. resolut. n. 11.*

§. XIIII. Ut exemplum demus, & quidem pro sub-
 strata materia, Locatio unius numi in jure est prohibita
 per *l. 41. ff. Locat. cond. l. 10. §. f. ff. de A & A. Possess.* Hoc etiam
 Doctores per argumentum extendunt ad emtionem,
 ita ut etiam emtio venditio uno numo fieri non possit jun-
 cta lege 38. ff. de Contrab. emt. vend. nam quasi donationis
 causa id factum est, vid. Franzk. *ad Tit. Locat. Cond. num. 61.*
Lauterb. ad eund. tit. §. 1. Th. 11. Nec hic plus valet, quod
 agitur, quam quod simulate concipitur, siquidem donatio
 sua essentialia requirit, quæ si adesset, contractus subsiste-
 ret non ex locatione, sed ex donatione. Cur autem emtio &
 locatio uno numo non subsistat, ratio est, quia in emtione
 & locatione debet pretium intervenire §. 1. *f. de contrabz*
emt. vend. l. 2. §. 1. l. 72. ff. de contrab. emt. vendit. l. 1. pr. ff. de
rer. permut. l. 28. §. 2. l. 51. §. 1. l. 58. pr. ff. Loc. Cond. Unus
 numus vero in jure pretium non est, sed eidem opponitur
 per dictam *l. 10. ff. de A. vel A. Poss.* Huic autem asserto, quod
 scil. simulate uno numo non vendi possit res, obstat lex fa-
 mosa 66. ff. de jure Dotium, quæ torquit & adhuc torquet erudi-
 torum ingenia. Ut res sit expeditior, ipsa legis verba adpo-
 niam. Dicit Pomponius Jctus: *Si usus fructus fundi, cujus pro-*
rietatem mulier non habebat, dotis nomine mihi a domino proprie-
tatis deiur, difficultas erit post divortium circa reddendum jus mu-
lieri: quoniam diximus usum fructum a fructuario cedi non posse,
nisi Domino proprietatis, & si extraneo cedatur, ei, qui proprietate-

Cur Venditio & locatio uno numo facta, prohibita?

Explicatio legis famosæ 66. ff. de jure dotium,

tem non habeat, nihil ad eum transire, sed ad dominum proprietatis reversurum usumfructum. Quidam ergo remedii loco recte putaverunt introducendum, ut vel locet hunc usumfructum mulieri maritus, vel vendat numo uno, ut ipsum quidem jus remaneat penes maritum, perceptio vero fructuum ad mulierem pertineat. Primo conciliatio hujus legis facilis erit cum prioribus assertis; nam hic venditio fit numo unico consentiente jure, tollendæ subtilitatis juris causa. Sed oritur in hac lege nova quæstio, quæ quidem hujus loci non est: An nimirum ususfructus extraneo cedi possit? dicit lex nostra, quod non possit, & adfidentem habet §. pen. J. de Usufruct: Ibi Imperator his verbis utitur; nam cedendo scil. usum fructum, nihil agitur. Enim vero stant contra leges insigniores l. 12. §. 2. ff. de Usufr. ibi hæc inveniuntur verba: *Usufructuarius vel ipse frui, vel alii fruendam concedere, vel locare, vel vendere potest*, jungatur l. 63. ff. de Usufr. Imo lex 11. §. 2. ff. de Pignor. & Hypoth. expresse dicit, quod Prætor succurrat emtoribus usumfructus & ita jam olim in praxi hæc sententia obtinuit, quemadmodum etiam, num hodie. Quid autem dicendum de textibus obstantibus? Non unam paginam supplere possem colligendo Doctorum sententias. Vinnius ad §. pen. J. de Usufr. dicit, quod statim ususfructus revertatur ad proprietarium, si extraneo cedatur, allegans nostram legem, quæ idem confirmaret; distinguit tamen intercessionem in jure factam, & concessionem extrajudicialem, quæ ultima in usufructu concederetur, non illa. Aliam opinionem fovent Wesenb. Parat. ad tit. de Usufr. Pinel. l. 1. de bonis matern. p. 3. n. 39. Joh. del Castill. tract. de Usufr. c. 69. num. 20. seq. Bronch. 1. ass. 91. qui putant, quod verba in dicto §. pen. J. de Usufr. nihil agitur, ita intelligenda sint, quasi dixisset Imperator cedendo extraneo ususfructus non finitur, non redit ad dominum proprietatis, nec ad extraneum transit, nulli ea cessio aut damnum adfert aut lucrum: quibus etiam accedit Ant. Matthæus. Cum primis Huberus in Prælection. ad Instit. ad hunc §. idem probat, & dicit, quod verba Imperatoris, finire & nihil agitur, opposita sint in hoc §. & nostram legem ita interpretantur, quod verba reversurum usumfr. ad proprietarium, in terminis habilibus sint accipienda, scil. cum tempore reversurum, quia non dicitur reverti, sed reversurum, Æquitati enim minime con-

veni-

veniret, ex conatu cedendi toto statim usufructu mulctari. vid. Sand. c. 5. de *Action. cess. n. 35.* Caterum hæc inventio vendendi per unum numum, non omne punctum tulit difficultatis in nostra lege 66. ff. de *Jur. dotium*: nam mortuo marito tamen privabitur uxor usufructu, qui cum proprietate postmodum consolidatur, ut Gothofredus commentatur. Heu! miseram diligentiam juris, ut ipse loquitur Jctus in *l. 88. §. 17. de Leg. II.* in qua obtorto collo rationes adferre coacti sumus: quæ tot strophis involuta, recti finisque extremumque esse nequit: quæ ambiguitate scatens, suspendit, non decidit: quæ difficultatibus obfuscata, impuritatis arguit purissimum jus, quod incredibile. Certe quoties animum converto in istas legis actiones, quæ verbotenus debebant proponi, sub pœna amissæ actionis *l. 2. §. 6. de Orig. Jur.* In ista negotia cum asse & libra; in subtilitates pactorum & illorum ratione minime convenientes formas: toties credo, quod monopolium non jus invenerint Jcti veteres; & quod in ipso jure ferme tantum ineptarum fabularum *§. 3. Præm. J.* quantum justitiæ lateat. Gemiscunt etiamnum tot populi sub hoc juris, dixerimne, confusionis jugo, & optandum est, quanquam non expectandum, ut veniat novus legislator, qui peregrinas leges statui & tranquillitati Germanicæ contrarias, refellat, evertat, funditus eradiceat.

CAPUT III.

Reliqua negotia, in quibus unus numus occurrit summa- riter considerata. Gerada uno numo vendi potest. An l. 2. C. de Resc. Vend. locum habeat, si numus antiquus enormiter emtus. Pro- batio numi antiqui. Cedenti Bona ne unicus numus relinquendus. In ludo unus aureus poni potest. Et in sponsonibus. In permuta- tione unus numus respiciendus. Castrensiæ unum numum sol- vunt nomine sponsonularum. Institutio in uno numo. Minima non curat Prætor. Quelibet actio pro uno numo. Actio doli non da- tur ob unum numum. Feudum unius numi. Census com- munitis denarius. Jus detractionis.

§. I.

REstant adhuc multa juris momenta, quæ ad unum numum pertinent; sed præter spem spatium jam impletum est. Ani-

Reliqua
negotia, in
quibus un-
numus oc-
currit, sum-
mariter
considerata,

Gerada
uno numo
venditur,

An l. 2. C. de
res. vend. lo-
cum habe-
at, si numus
antiquus
enormiter
emus?

Probatio
numi anti-
qui.

Cedenti
bona nec
unicus nu-
mus relin-
quitur,

Animus enim noster fuit, ea palmario exponere, quæ ad antiquitatem pertinebant, & ista negotia, quæ ære & libra peragebantur, tot locis dispersa colligere. Interea ne quid desideretur per indicem, ista, quæ restant, indigitare fas est, nam ut abstinemus oportet a pleniore elaboratione, quæ totum librum, non unam aut alteram paginam, ut nobis restat, consumeret. In Saxonia permiffum est Constitutionibus Electoralibus, ut per reciprocam donationem uxor marito Geradam donare possit *Const. Elect. Part. II. Const. XIII.* Requiritur autem, ut res utrinque donatæ sint æquivalentes, *Andr. Goldb. de Gerad. c. 7. Membr. 4. num. 54.* Sed vero uxor marito longe minori pretio geradam vendere potest, vid. *Carpz. Jurisprud. forens. P. II. Const. XIII. Def. XI.* & etiam hoc fieri posse uno aureo, recte adseritur. Notum est, quod in venditione, si quis enormiter sit læsus, aut ad damni rescissionem, aut ad totius negotii rescissionem agere possit *vi legis 2. C. de rescind. vendit.* sed quæritur: venditus est numus antiquus, e. gr. metallio argentea Pescennii Nigri, quam Dn. Morellius allegato in *Specim. p. 50.* qui omnium antiquorum numorum rarissimus fere est, mille uncialibus, an hic locum habeat allegata lex? Nego ex ea ratione, quia in tali numo est pretium affectionis, non veritatis, & quia amatores numismatibus pro gemmis utuntur. *l. 28. ff. de Usufr.* Quod numus habeat vim probandi nemo dubitet, & sic etiam talis numus habet præsumptionem solennitatis atque veritatis, ita tamen, ut rubrica codicis semper obtineat: *Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur.* Et quod probatio simulationis semper obstet, e. gr. Tot reperiuntur numi Romani: *De vitis Germanis*, quia ex historiis aliud constat, hæc instrumenta per simulationis exceptionem rejiciuntur. Plures quæstiones de numo formari possent; sed non pertinent ad unum numum, stricte sic dictum; inde ea tantum proponam, quæ leges specialiter circa unum numum disponunt; sive, quæ DD. ex illis per argumentum deducunt. In illo febilis beneficii actu, nimirum in cessione, per quam debitores sine dolo malo ære alieno obarati, omnia bona creditoribus cedunt; *Carpz. in Asylo credit. c. 1. §. 43.* Doctores ob arg. legis 4. ff. de Cessione computant, quod ne unus numus quidem cedenti sit relinquendus. Alii tamen

tamen ex æquitate vestem quotidianam ipsi concedunt, & instrumenta artis. Merito a Justiniano prohibentur omnia ludorum genera, quia nil nisi detrimentum adferunt Reipubl. In ludo un^o numus poni potest, Ordinavit tamen quinque ludos licitos: Monobolon, Contomonobolon, Quintanum contacem sine fibula, Perichiten, & Hippicem; ditioribus permittit *unum aureum* illis ponere, *l. 3. C. de Aleat.* Sponsiones etiam permittuntur in jure *l. 3. ff. de Aleat.* ita tamen, ut tantum fiant in rebus illis, in quibus pro virtute certamen est; ex analogia juris eidem fines sponsioni sunt ponendi, ac ludo ipsi, scilicet ne fiant ultra *unum aureum*. Sæpe accidit, ut in contractibus partim res partim pretium interveniat. Hic solliciti sunt Doctores, quomodo juris negotium separare possint. Inde dicunt, si utrumque æquale sit, intentionem contrahentium respiciendam esse, In permutatione un^o numus respiciendus. si autem non æqualia sint, tunc istud prævaleat, quod alterum *uno numo* etiam superat. Ita si res pretium superet, *uno numo* permutatio erit, si pecunia *uno numo* rem, venditio *§. 2. J. de emtion.* In lege *4. §. 1. in med. C. de Castrens.* & *Ministerian.* varia privilegia Castrensianorum & Ministerianorum continentur, scilicet quod non possint conveniri, nisi coram Comite & Magistro offic. nec ultra, conventionis nomine sportularum, quam *unum numum* executoribus, usque ad finem litis præstent, quæcunque contigerit conveniri. Sportulas enim conventionis reus executori præstat, quas tamen, si absolvetur, ab actore repetiturus est. *l. ult. C. de prepos. agent. in reb. l. ult. C. de fruct. & lit. exp. §. tripli. J. de Act.*

§. II. Tritum est istud proverbium Jctorum: *Plus valere institutionem in uno numo factam, quam legatum mille solidorum,* quod mirabile visum est Paulo Castronfi in *Auth. Noviss. C. de Inoff. Test.* sed cum grano salis est accipiendum; nam titulus institutionis est honorabilior titulo legati & fideicommissi, *l. 5. ff. legat. præst.* & quod præcipuum est, institutus heres habet jus accrescendi, quod non habet, cui alio titulo quidpiam relictum est *l. 13. C. de hered. inst. l. 6. ff. de bon. poss.* Eapropter Justinianus in *Nov. 115. c. 3. §. 4. 5.* sancivit, quod legitima parentibus ac liberis sit relinquenda

Institutio in uno numo.

institutionis titulo. Domitiana quaestio esset, si ex hoc nostro asserto quis quaerere vellet, an institutio unius numi liberaret a querela inofficiosi testamenti, seu quod accuratius, ab actione ad supplementum; nam legitima definitam habet quantitatem. *N. 118. c. 1.* Dictum est in antecedentibus, quod unicus numus habeatur in jure pro re minima: non extra oleas vagabimur, si adducamus notam

Minima nõ
curat Præ-
tor.

illam juris regulam: *Minima non curat Prætor*, quæ desumpta est ex *l. scio. 4. ff. de in integrum Restitut.* Casus quidem specialis ibi continetur, sed DD. ex illa communiter concludunt, quod propter rem minimam, scilicet unius numi causam, non detur restitutio, quia minus justum est ob rem modicam pacta rescindere, vid. *Bach. ad tit. de Rest. in integr.* Ex eadem ratione non datur appellatio ob unum numum seu ob rem minimam vid. *Mev. P. 3. decis. 235.* ita tamen, ut pauperibus jus suum factum tectum conservetur, idem *Mev. P. 5. Dec. 84.* Attamen huic positioni obstare videtur Glossa ad *§. 16. J. de R. D.* ibi enim dicitur,

Quælibet
actio pro
uno numo.

quod quælibet Actio etiam in uno numo datur; sed pro substrata materia hæc sunt intelligenda, nimirum in furto, quod ibi committi dicitur etiam in gallinis & anseribus. Ita in omnibus damnis hæc dicta procedunt *l. 22. de Damno infect. l. 1. §. 10. ff. de conjung. cum emancip. lib.* In criminalibus etiam unus numus maxime attenditur, ita in usuris unicus numus excedens quincunces, facit usurariam pravitatem, *R. J. 1548. R. J. de anno 1577. tit. von wucherlichen Contracten in Recess. Spirens. A. 1600. l. 44. ff. de Usufr.* Unum numum fabricando committitur crimen L. Majestatis. *l. 2 C. de fals. monet. Carpz. q. 43. n. 10.* In unica re, in unico numo committitur rapina *l. 2. §. 11. ff. de vi bon. raptor.* Singulare est in actione doli, quod non detur in re modica, quemadmodum loquitur *l. si quis 9. §. 6. ff. de dolo.* Quæ autem sit res modica, definit *lex decima eod.* Non unus numus, ut hactenus statuimus, sed duo solidi aurei habentur

Actio doli
non datur
ob unum
numum.

bentur pro re modica; Non enim decet, dicunt DD. præcipuum hominis bonum ob rem minimam vitari. Marq. Freh. *L. 2. de Existim. c. 7. n. 6.* Hill, ad Donell, *L. 15. c. 40. Lit. CC.*

§. III. In Feudalibus intuitu unius numi occurrunt. *Feudum unius numi;*
Bona Solidorum, quæ imprimis in ducatu Brunsvicensi inve-
 niuntur, quorum forma in eo consistit, ut rusticus uno so-
 lido soluto prædium accipiat; sed si ipsi restituatur solidus,
 iterum istud relinquere debet, ita tamen, ut justa adfit cau-
 sa, vid. Schepliz *ad Clammer. Promptuar. Tit. 12.* Nullum du-
 bium est, quod & alia Feuda nec non Superficies, & Em-
 phytevsis præstando uno numo concedi possint; nam fit
 hoc in recognitionem dominii directi. *l. 71. §. pen. & f. de*
leg. 1. l. 3. 4. de reb. coram l. 1. seq. C. siager vectig. Censuræ com-
 munis denarii in jure publico notus est, qui modus est col-
 lectandi pro viribus patrimonii, cujus æstimatio sic insti-
 tuenda, ut primo de annuis redditibus fiat summæ capitalis
 æstimatio in collecta imponenda consideranda, also daß ein
 tausend fl. jährlich Einkommens auf 20000. fl. Hauptgutes gerech-
 net werden. Plura de hoc vid. apud Dn. Schweder *Introd. Jur.*
Publ. P. II. c. 26. ibiq; allegatos DD. Quia de Censu loquimur
 in Recessu Imperii An. 1512. præcipue agitur de indictione
 novæ collectæ, in §. 15. in fin. continetur: Jubeat Imp. omnes
 homines, qui facultates & bona non habent, dare singu-
 los *Schillingum unum.* Hic locum etiam sibi vindicat *der*
zente/ achtes/ vierte oder dritte Pfennig; nam ad unum numum, *Jus detra-*
 sine dubio pertinet, quum unus semper numus, a decem,
 octo, quatuor vel tribus detrahitur jure detractionis ab il-
 lorum bonis, qui patrimonium in aliud dominium transfe-
 runt, in redhossimentum exhibitæ protectionis & immi-
 nuti tributii. Quæ fusius tradere, tot impedimenta vetant: vi-
 deatur tamen Crasius *de jure emigrandi.* Cum Jure detrahendi
 calamum nunc detraho. Rogatum interim volo Lecto-
 rem, ut æquè bonique consulat omnia: De unico numo

scripsimus; exile argumentum exili stylo elaboratum.
 Nulla quidem nisi temporis & eruditionis avaritia honesta;
 inde magna admirationem quidem merentia, sed & levia
 non semper spernenda; quin imo in omnibus rebus Poëta
 regula obtinet:

*Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce
 Equo animo; neque enim est unquam penuria parvi.*

V. & F.

Seriem Imperatorum una cum Uxoribus
 et agratis eorum secundum Chronologiam à
 DN. de SAIVAZ dispositam, adjectis simul
 Imperatorum annis tum vite tum regiminis, au-
 thor quidem subiecit; sed cum in plurimis à
 reventionum calculo differat, Studis eam hic
 omisimus, ejusq; loco sequentia ex eo excerpta
 huc transposuimus.

I.

Cum notarum vocumq; in Numis & la-
 pidibus abruptarum notitia summè necessaria
 sit, eam ex sequentibus maximè Scriptoribus faci-
 li negotio habuerimus: ex HUB. nempe GOLZII The-
 sauro rei antiquariæ: VALER. PROBO, PET. DIACONO,
 JO. PRETEMIO; & qui instar omnium est, SERTORI
 URSAI de Notis Romanor. utilissimò sed rarissimò li-
 bro, quem H. PRIDEAUX Marmont, suis Oxon. Ed. 1677
 fol. editis adnexit. N. PATING in introd. ad Histor. Numism.
 C. XXIII. nec non CAR. DU FRESNE Sessent. de interior. à vi
 Numism. Glossario seu mediæ Latinit. adjecta. quibus pro com-
 pendio addi possunt C. Cellarii & C. S. Scherzflüschii Orthogra-
 phie Romæ. compendia.

II.

In numis Consulibus multa difficultate laborant nomina ibi expressa; siquidem saepius solum cognomen conspicitur, sine nomine Familiae: ut planè difficile sit dignoscere, ad quam gentem pertineat nomen. Ea propter Ursing indicem composuit cum cognominum, quem Patinus postea auxit, simulq; Familiam addidit, in qua istud cognomen usitatum fuit. Hunc indicem hinc loci non possum non adicere, propter singularem, quem praestat, usum.

Asciulus	Valeria	Bassio.	Julia
Agrippa.	Laeta, Vipsan.	C.	Junia, Semitia.
Ahala.	Servilia.	Cepio.	Julia.
Ahenobarb.	Domitia	Caesar.	Caesia.
Albinus.	Postumia	Calvus.	Furia.
Aquing.	Baebia.	Calenus.	Fontija, Maria
Atrahny	Sempronina.	Capito.	Oppia.
Augur.	Cornificia.	Capitolinus.	Petilia.
Athyning	Minucia.	Casto.	Papiria.
B.		Casto.	Porcia.
Bala.	Rhia.	Cato.	Porcia.
Balbus.	Atilia, Anton.	Catullus.	Valeria.
	Aha, Cornelia	Celer	Cassia.
	Thonia, Neria.	Celsus	Papia.
Barbatus	Valeria.	Centronius	Marcia.
Babrus.	Betiliena	Certo.	Lutatia.
Blandus	Rubellia.	Cestianus	Platonia.
Bipulus.	Calpurnia.	Cilo t. Chilo.	Flaminia.
Blasio.	Cornelia.	Xios.	Rabina.
Brocchus.	Furia.	Cinna.	Cornelia.
Brutus.	Junia.	Cotles.	Horatia.
Buca	Almilia.		Codrus.

Cordus
Coffus
Cotta
Kovad^{est}
Crassipes
Crassus
Crispinus
Culleo

D.

Doffenus

F.

Fabatus
Fauftus
Felix
Flaccus

Florus
Foftulus
Frugi

G.

GAlba
Geminus
Geta
Gracchus

Gallus
H.

H^{Ejus}
Hemis
Hispanienfis
Hypseus

I.

Iudex

L

LAbco
Labienus

Laca
Lamia
Larifcolus
Lentulus
Lepidus
Libo

Limeranus
Longinus

Mucia.
Cornelia.
Aurelia.
Numidia.
Furia.
Licinia.
Quinctia.
Terentia.

Rubria.

Rofcia.
Cornelia.
Cornelia.
Cornelia, Rutilia,
Valeria.
Aquila.
Pompeja.
Calpurnia,

Sulpicia.
Aburia.
Hofidia.
Antestia, Sem-
pronia.
Afinia, Caninia,
Memma.
Cæcilia, Muffidia.
Flavia.
Fabia.
Plautia,

Vertia.

Fabia.
Porcia.
Atia.
Ælia.
Accoleia,
Cornelia.
Aemilia.
Marcia, Scribo-
nia.
Mamilia.
Caffia,

Longus
Lucanus
Eupercus
M.
M^{Acer}
Magnus
Malleolus
Marcellinus

Marcellus

Maridianus
Maximus
Mela
Menfor
Merula
Meffala
Metellus
Molo

N.

N^{Afo}
Narta
Nerva
Niger
Nonianus
Numa

O.

O^{Sca}
Otho
P.

P^{Ætus}
Palikanus
Pansa
Parthicus
Paullus
Peregrinus
Philippus
Philus
Piftor
Pifo
Plancus
Platorianus

Pollio

Prifcus
Pulcher

Purpureo

n

Caffia, Muffidia,
Terentia,
Gallia.

Licina, Sepullia,
Pompeja.
Poblicia.
Claudia, Corne-
lia,
Claudia, Corne-
lia.
Coffutia.
Egnatia, Fabia.
Bæbia.
Farfuleia.
Cornelia.
Valeria.
Cæcilia.
Pomponia.

Axia.
Pinaria.
Cocceja, Licinia.
Cæcilia.
Confidia.
Calpurnia, Pom-
peja.
Domitia.
Salvia.

Aelia, Confidia.
Lollia.
Vibia.
Atia.
Æmilia.
Arria.
Marcia.
Furia.
Fabia.
Calpurnia.
Munatia, Plautia,
Sulpitia, Vifpa-
nia.
Bæbia, Muffidia,
Quinctilia.
Muffidia.
Claudia, Livine-
ia, Statilia.
Furia,

Quin-

occurrit in familia

occurrit in familia

Q Vinthilianus
R.

R Eginus
Regulus
Restio
Rocus
Rufus

Rullus

S.

S abinus
Sabula
Sacerdos
Salinator
Salutaris
Saranus
Sardus
Saferna
Saturninus
Scarpus
Scaurus
Scipio

occurrit in familia

Nonia,
Antistia,
Livineia,
Antia,
Crepereia,
Aurelia, Cordia,
Lucilia, Mesci-
nia, Minutia,
Plotia, Pom-
ponia, Sulpi-
cia,
Servilia,
Minutia, Tituria,
Collutia,
Licinia, Scatilia,
Livia,
Carisia,
Atilia,
Atia,
Hostilia,
Sentia,
Pinaria,
Emilia, Aurelia,
Cornelia,

Secundus
Silanus
Silus
Sifenna

Spinthar
Stolo
Suffenas
Sulla
Surdinus.

T.

T Ampilus
Taurus
Thermus
Torquatus
Trigeminus
Trio
Triumpus
Tubero
Tullus
Turdus
Turpilianus

V.

V Aala
Varro
Varus
Vetus
Vicolus
Volusus

occurrit in familia

Arria,
Junia,
Sergia,
Apronia, Cornelia,
Cornelia,
Licinia,
Nonia,
Cornelia,
Naevia.

Bæbia,
Scatilia,
Minucia,
Manlia,
Curiatia,
Lucretia,
Papia,
Helia,
Mæcilia,
Papiria,
Petronia,

Numonia,
Terentia,
Quintilia, Vibia,
Antistia,
Voconia
Valeria.

Designatio omnium Familiarum Romanarum, quotquot numis illustrantur, secundum ordinem alphabeticum.

A.
A Buria.
Accoleia,
Acilia,
Aebutia,
Aelia,
Aemilia,
Afrania,
Aliena,
Annia.

Antestia,
Antia,
Antistia,
Antonia,
Appuleia,
Apronia,
Aquila,
Arria,
Asinia,
Atia.

Atia,
Aurelia,
Axia,
B.
B Aebia,
Bellia,
Betiliena,
C.
C Aecilia,
Cæcina.

Cælia,
Calidia,
Calpurnia,
Caninia,
Carisia,
Cassia,
Cestia,
Cipia,
Claudia,
Clovia.

Cloulia

Cloulia.
Cocceja.
Cœlia.
Confidia.
Coponia.
Cordia.
Cornelia.
Cornuficia.
Cosconia.
Coffutia.
Crepercia.
Crepufia.
Cupienna.
Curiatia.
Curtia.

D.

Didia.
Domitia.
Durmia.

E.

Egnatia.
Egnatuleia.
Eppia.

F.

Fabia.
Fabrinia.
Fannia.
Farfuleia.
Flaminia.
Flavia.
Fontcia.
Fufia.
Fulvia.
Fundania.
Furia.

G.

Gallia.
Gellia.

H.

Helia.
Herennia.
Hirtia.
Horatia.
Hofidia.
Hoftilia.

I.

Itia.
Iulia.
Iunia.

L.

Licina.
Livia.
Livineia.
Lollia.
Lucilia.
Lucretia.
Luria.
Lutatia.

M.

Maecilia.
Maiana.
Mamilia.
Manlia.
Marcia.
Maria.
Memmia.
Mefcinia.
Mettia.
Minatia.
Mincia.
Minucia.
Mucia.
Munatia.
Muffidia.

N.

Nævia.
Nafidia.

Neria.
Nonia.
Norbana.
Numidia.
Numitoria.
Numonia.

O.

Ogulnia.
Opcima.
Oppia.

P.

Papia.
Papiria.
Pedania.
Petillia.
Petronia.
Pinaria.
Plaetoria.
Plancia.
Plaucia.
Plotia.
Poblicia.
Pompeia.
Pomponia.
Porcia.
Poffumia.
Porcilia.
Prœculeia.

Q.

Quintia.
Quincilia.

R.

Rabiria.
Renia.
Rofcia.
Rubellia.
Rubria.

Ruftia.
Rutilia.

S.

Salvia.
Sanquinia.
Satriena.
Saufeia.
Scribonia.
Sempronia.
Sentia.
Sepullia.
Sergia.
Sèrvilia.
Sefcia.
Sicinia.
Silia.
Spuria.
Statia.
Statilia.
Sulpicia.

T.

Tarquicia.
Terencia.
Thoria.
Titia.
Titinia.
Tituria.
Trebania.
Tullia.

V.

Valeria.
Vargunteia.
Vergilia.
Vettia.
Veturia.
Vibia.
Vincia.
Vipfania.
Voconia.
Volteia.

❦❦❦ ❦❦❦

Catalogus Cavinianorum, quorum Marculi
Signatorii in Bibliotheca S. Gienevefæ, quæ Lutetiæ
Parifiorum est, affervantur, a Molineto in ejusdem Biblio-
thecz descriptione, exhibitus; hic repetitus, ut falsi
a genuinis promptius dignosci queant.

1. Caput Christi, cum inscript. JESVS, LIBERATOR, ET, SALVA-
TOR. infra: JOAN. CAVINVS. F.
Deus in nubibus, cum triplici facie & triangulo. DEVS,
TRINVS. ET. VNVS.
2. Caput. CAESAR. DICT. PERPETVO.
Caduceus, cum quibusdam instrumentis sacrific. LEVCA.
3. Caput. DIVVS. AVGVSTVS. PATER.
Imperator sedens a Victoria coronatus. COS. III.
4. Caput. TI. CAESAR. AVGVSTI. F. IMPERATOR. V.
Dux Victoriæ stantes super ara ROM. ET. AVG.
5. Caput. C. CAESAR, DIVI. AVG, PRON. AVG. P. M. TR. P. III. P. P.
Imperator milites alloquens. ADLOCVT. COH. SC.
6. PIETAS, sedens, C. CAESAR, DIVI, AVG, PRON. AVG. P. M. TR.
P. III. P. P.
Templum, DIVO. AVG. S. C.
7. Caput. TI. CLAVDIVS, CAESAR. AVG. P. M. T. R. P. IMP. P. P.
Arcus Triumphalis. NERO, CLAVDIVS. DRVSVS. GERM. IMP.
8. Caput. AGRIPPINA. M. F. MAT. C. CAESARIS. AVGVSTI.
CURTUS MEMORIAE. AGRIPPINÆ. S. P. Q. R.
9. Caput. NERO. CLAVD. CAES. AVG. GER. P. M, TR. P. IMP, P. P.
DECVRSIO. Bini equites decurrentes.
10. Caput. NERO. CLAVD. CAESAR. AVG, GER, P. M. TR. P. IMP. P. P.
Portus Ostiensis. POR. OST. AVGVSTI.
11. Caput. IMP. OTHO. CAESAR. AVG. TR. POT.
Imperator milites alloquens. ADLOCVT. S. C.
12. Caput. IMP. OTHO, CAESAR, AVG. TR. POT.
Imperator milites ad aram alloquens. SECVRITAS. P. R, S. C.
13. Caput. IMP. OTHO. CAES. AVG, P. M. COS. II.
Imp. tribus militibus manum porrigens SPES. AVGVSTA. S. C.
14. Caput. A. VITELLIVS. GERMANICVS. IMP, AVG. P. M. TR. P.
Mars gradiens. SC.
15. Caput. IMP. CAES. VESPASIAN. AVG. P. M. TR, P. P. P. COS III.
Imp. mulieri geniculanti manum porrigens, ROMA RE-
SVRGENS. S. C.

16. Duæ figuræ stantes HONOS. ET. VIRTVS. S. C.
Mulier captiva palmæ assidens. IVDAEA. CAPTA. S. C.
17. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII. Cap.
Imp. infidens Spoliis Judaicis DIVO. AVG. T. DIVI.
VESP. F. VESPASIAN. S. C.
18. Caput. IMP. T. CAES. VESP. AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. VIII.
Amphitheatrum.
19. Caput. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XVII. CENS. PER. P. P.
Imp. sedens in templo & C. PONT. MAX. TR. P. VIII. LVD.
SAEC. SVF. P. D. S. C.
20. Caput. IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS. II. P. P.
Imperator sedens & distribuens, CONGIAR. P. R. S. C.
21. Caput. IMP. CAES. NER. TRAIANO, AVG. GER. DAC. P. M. TR.
COS. V. P. P.
Tiberis sedens AQVA TRAIANA. S. P. Q. R. OPTIMO. PRINCIPI,
22. Caput. HADRIANVS. AVGVSTVS.
Imp. milites alloquens. FID. EXERCIT.
23. Caput. HADRIANVS, AVG. COS. III. P. P.
Navis FELICITATI. AVG. COS. III. P. P.
24. Caput. L. AELIVS. CAESAR.
Imp. sedens adstante foemina, PANNONIAE, CVRIA. AEL. SC.
25. Caput L. AELIVS. CAESAR.
Victoria sedens.
26. Caput. ΟΥΤΙΛΙΟΥ. ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ. Ο. ΙΕΡΕΥΣ ΤΟΥ. ΑΝΤΙΝΟΥ,
Mercurius cum Pegaso ΤΟΙΣ. ΑΧΑΙΟΙΣ. ΑΝΕΘΗΚΕ.
27. Caput. ANTONINVS. AVG. PIVS. P. P. TR. P. XVI.
Foemina sedens adstante alia cum Cornu copiae. ANNONA.
AVGVSTI. CERES. S. C.
28. Caput. AVRELIVS. CAESAR. AVG. PIVS.
Jupiter sedens & Imp. stans. TR. P. VIII. IMP. IV. COS. III. P. P.
29. Caput. M. ANTONINVS. AVG. TR. P. XXIX.
Victoria sedens cum clypeo VIC. AVG. IMP. VII. COS. III.
30. Caput. FAVSTINA. AVG. ANTONINI AVG. PII. FIL.
Templum cum sex figuris foemin. S. C.
31. Caput. L. VERVS. AVG. ARM. PARTH. MAX. TR. P. VIII.
Homo ad portam urbis sedens adstante Pallade. VIC. AVG.
32. Caput M. COMMODVS. ANTONINVS AVG. PIVS. BRIT.
SALVS sedens. P. M. TR. P. X. IMP. VI. COS. III. P. P.
33. Caput. IMP. CAES. P. HELV. PERTINAX. AVG.
Foemina stans, PROVIDENTIAE, DEORVM. COS. II. S. C.

34. Caput. IMP. CAES. M. DID. SEVERVS. IVLIANVS. AVG. P. P.
Imp. in curru triumphali. COS. II. S. C.
35. Cap. CLOD. SEPT. ALBIN. CAES.
Roma sedens. ITALIA. S. C.
36. Caput. SEPTIMIUS. SEVERVS. PERTINAX. AVG. IMP. VII.
Mars stans. P. M. TR. P. IIII. COS. II. P. P.
37. Caput. M. AVRELIVS. ANTONINVS. PIVS. AVG. BRIT. P. M.
TR. P. XVI.
Imperator in quadriga. IMP. II. COS. III. P. P. S. C.
38. Caput. IMP. CAES. M. AVR. ANTONINVS. PIVS. AVG.
Sacrificans SACERD. DEI SOLIS, ELAGAB.
40. Caput. Herculis.
Hercules stans, cui foemina adfert fatale indussum,
HB. i. e. Hercules Bassianus, qui socius Cavini fuit,
41. Caput. ΟΜΗΡΟΣ.
Variæ figuræ.
42. Caput.
Cerva pascens. ΒΑΣΙΛΕΥΣ. ΜΙΘΡΑΔΑΤΟΥ. ΕΥΠΑ-
ΤΟΡΟΣ.
23. Duo Capita. ALEXAND. BASSIANVS. ET. IOHAN. CAVIEVS.
PATAVINI.
Ceres cum libro & Cornu copiae, LEGIFERAE, CERERI,
44. Caput. FRANC. QVIRINVS.
Lupa lactans Romulum & Remum. PERPETVA. SOBOLES.
45. Caput. LVCAS. SALVIONVS. PAT. IVR. CON.
Caput. MARCVS. MANT. BONAVID. PAVIN. IVR. CON.
46. Caput. ANTONINVS. PASSERVS. PATAVIN.
Foemina stans, SVPER. ASPIDEM.
47. Splendidum ædificium. ΜΑΥΣΩΛΕΙΟΝ.
48. Caput. ANTONINA. AVGVSTA.
49. Caput. IMP. OTHO. CAES. AVG. TR. P.
50. Caput. M. T. CICERO.
51. Caput. Salvatoris, EGO. SVM. LVX. MYNDI. 1581.

Huc etiam faciunt excerpta illius epistolæ Ammerbachii. J. C. Basileensis ad Guiliel. Stukium Theologum Tigrinum & Jo. Jac. Rugerum, Ecclesiastem Schaphusianum, quæ Patinus inseruit *Historiæ Numismatum* Cap. XX. Verba hæc sunt. *Valerius Bellus, Vicentinus, qui intra annos 30. aut 40. obiit* (hæc autem superiori sæculo scripta sunt, cum ipse Amerbachius peripnevmonia obierit 26. Apr. 1591.) numos veterum Græcorum & Romanorum cum reversis suis, affabre & elegan-

• 680 • 680 •
elegantem incidit: unde formae plurimae hinc inde
distractae sunt, quarum ad 50. numero habet quidam
Germanus Venetus habitans, ni fallor, nomine Kö-
nig. Ectypos ceros nuper aunftaber Venetus huc Ba-
sileam veniens, ex iis desumptos mihi ostendit.
Solonis numismata fecit, ut et Palamedis, Catonis
Uticensis, Corn. Scipionis, Platonis, Mariae cum
Josepho & Francisco: Phäetontis, Pauli inter marty-
& foeminas praedicantis, Pacis, Alexandri. Dido
quidem ab alio sculpta est. Fecit etiam Militia-
dem & Ipsicrateam Reginam cum sacrificio.

Ratio Nummonum antiquorum Ἐκτο-
πιματὰ conficiendi, ἰχθυοκόλλα, sive
glutinis ex pisce beneficio à Dno. Morellio
in Specimine rei numariae antiquae descripta
legitur: quem eundem modum etiam invenis
apud Dn. de Saivre l'Utilité des Voyages
P. II. p. 693. edit. Paris. 1693.

Alia methodus Ἐκτοπιματὰ conficiendi fit.
que chartae crassae (Royal-Papier vocant) qua modice
modestata superimponitur numo ab unaquaque
parte: cui denique imponitur corium fissum qua-
dem; sed molliter preparatum, atq; ita sub pressu
conpremitur.

comprimuntur, donec charta iterum exsiccata est,
Postea ut magis appareat nummi forma, in exten-
sioni ejus parte, (non impressa) linea & litterae et ra-
mento distingui possunt.

Tertia adhuc facilior est, nimirum Noribergae
& Augustae Vindob. venales exponuntur folia in mo-
dum chartae ex ichthyocolla jam preparata, (quibus
alias imagines aeri insculptas imprimere solent) quae
modice madefacta, nummorum imposita & cono spisso
(ut supra dictum) munita praelo submittantur, postquam
nummorum oleo amygdalino illitus fuit, ne glutem
nummorum nitris adherens damnum facere queat.
Haec etiam deinde ita auro, argento, l. aere
incurstantur possunt: affixa affen aut chartae crassiori
(Kappn) tenuissima vernice s. gummi, obtuso penicillo su-
perinducantur, et caveatur, ne tenuiores lineae s. ductus
nummi eo replentur: postea quam vernix fere sicca eva-
serit, inspergatur ei aurum, argentum, vel cinis tritum (zinn, gold, ch.)
tantum, quantum sufficiens videtur, ac dein puro peni-
cillo majori (Kraffpinst) detergatur.

Est et quarta methodus exprimendi nummorum ope la-
minam stanneam (Stagniol) quae nummorum superinducta &
Scopina deorsum fortiter conpulsa exactissime figuras reddunt.

F I N I S.

